EX LIBRIS LIMUWIAE·
AMORE·MORE·ORE·RE·FIRMANTUR·AMICITIAE·

אינהאַלט:

זייט

צוגרייטונג צו דער קאָנפערענץ 7
פייערלעכע עפענונג־זיצונג 11
וויסנשאַפטלעכע זיצונג 29

דריטע זיצונג

באַריכט פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט 30
באַריכט פון דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע 38
באַריכט פון דער היסטאָרישער סעקציע 43
באַריכט פון דער פילאָלאָגישער סעקציע 49

בוי־פייערונג 58

פערטע זיצונג

באַריכט פון דער פסיכאָלאָגיש־פעדאַגאָגישער סעקציע 62
באַריכט פון דער סטענאָגראַפישער קאָמיסיע 64
באַריכט פון אַרכיוו, פון דער ביבליאָגראַפישער צענטראַלע (72), פון
מאַעסטער־מוזיי (74), פון דער ביבליאָטעק (79) 70
וויכּוחים 80

פינפטע זיצונג

רעפעראַט פון דער פינאַנץ־קאָמיסיע 90
רעפעראַט פון דער קאָמיסיע פאַר אָרגאַניזאַציע 92
באַריכט פון דעם בוי־קאָמיטעט 95
חיכּוחים 96

זעקסטע זיצונג

חיכּוחים 107
אָפּשטימונג 110

זיבעטע זיצונג

אָפּשטימונג 116
װאַלן 119
שליסונג פון דער קאָנפערענץ 120

174

בּאַריכט פון דער קאָנפערענץ פון
יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט

אָפּגעהאַלטן פון 24 ביזן 27 אָקטאָבער 1929 אין ווילנע

Korp!
Limuvia
№ 174
Tartus.

ייִדישער װיסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט
סעריע „אָרגאַניזאַציע פֿון דער ייִדישער װיסנשאַפֿט“, נומער 7

באַריכט
פֿון דער קאָנפֿערענץ פֿון דעם ייִדישן װיסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט

אָפּגעהאַלטן אין װילנע פֿון
24טן ביזן 27טן אָקטאָבער 1929

KORPORATSIOON
TARTU.

תר״ץ / װילנע / 1930

PRINTED IN POLAND

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

Żydowski Instytut Naukowy. Serja „Organizacja Nauki Żydowskiej", Nr 7. Baricht fun der konferenc fun jidišn wisnšaftlechn institut, 24—27 oktober 1929 (Sprawozdanie z konferencji Żydowskiego Instytutu Naukowego, 24-27 października 1929 r.). Wilno 1930.

Drukarnia „TOMOR" J. Kamermachera Wilno, ul. Szopena 1.

הוספות

זייט

באגריסונגען צו דער קאָנפערענץ 128

די וויסנשאַפטלעכע רעפעראַטן:

נח פרילוצקי: יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע 143

יעקב לעשטשינסקי: די עקאָנאָמישע עוואָלוציע פון די דייטשע יידן אין 19-טן יאָרהונדערט 159

ד"ר יצחק שיפּער: פּראָבלעמען פון דער יידישער אוטאָנאָמיע אין אַלט-פּוילן 164

ד"ר עמנואל רינגעלבלום: יידן אין דער פּוילישער פּרעסע אין 18-טן יאָרהונדערט 168

דער סך-הכל פון די הכנסות פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט (ווילנער צענטער) פאַר דער צייט פון 24 מערץ 1925 ביזן 1 סעפּטעמבער 1929 האָט באַטראָפן 171,773.55 גילדן.

די הוצאות (אין מזומן) פאַר דער זעלבער צייט האָבן באַטראָפן: 113,041.81 גילדן.

אַ בפרטיותדיקער געלט-באַריכט פון אַלע צווייגן פון ייוואָ איז אָפּגעדרוקט אין אַ באַזונדער בראָשור (סעריע „אָרגאַניזאַציע פון דער יידישער וויסנשאַפט", נומ' 8).

צוגרייטונג צו דער קאָנפערענץ

דער געדאַנק וועגן דער נייטיקייט אויפצורופן אַ ברייטערע קאָנפע=
רענץ פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז אויפגעקומען בײַ
די אינסטיטוט=טוער נאָך מיט אַ צייט פריער. די אַרבעט, וואָס פאַרצווייגט
זיך וואָס ווייטער מער, האָט שוין לאַנג אַריבערגעוואַקסן די אָרגאַניזיר=
פאָרמען, וואָס זיינען געשאַפן געוואָרן אויף דער בערלינער פאָרבאַראַטונג
אין אַווגוסט 1925. אַלע, און דער אָרגאַניזיר=קאָמיטעט גופא מער ווי ווער
עס איז, האָבן געשפירט אַ באַדערפעניש אַוועקצושטעלן די אָרגאַניזאַציע
פון דעם ייוואָ אויף אַזאַ אופן, אַז זי זאָל זיין צוגעפּאַסט צו די נייע
פאַקטן, פאָדערונגען און מעגלעכקייטן.

די ערשטע צירקולאַרן וועגן דער קאָנפערענץ זיינען אַרויסגעשיקט
געוואָרן אָנהייב סעפטעמבער 1929. ביז מיטן אָקטאָבער איז געפירט
געוואָרן אַ קאָרעספּאָנדענץ מיט די פאַרבעטענע און עס זיינען פונאַנדער=
געשיקט געוואָרן אַ ריי פאָרשלאָגן. די קאָנפערענץ גופא האָט געדוי=
ערט פון 24טן ביזן 27טן אָקטאָבער 1929. אויב ס'איז געראָטן צו אָר=
גאַניזירן דעם צונויפקום אין אַזאַ לפי=ערך קורצער צייט, איז דאָס אַ רע=
זולטאַט דערפון, וואָס דער אָרגאַניזיר=קאָמיטעט האָט שוין
ניט געהאַט צו מאָן מער מיט יחידים=פריינד אַליין. די אַרבעט
פאַר דעם ייוואָ איז פאַר די לעצטע יאָרן געוואָרן אַ פאָלקס=באַוועגונג,
וואָס קיין שום אַנדער וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע ביי יידן און אפשר
אויך ביי נים=יידן קאָן זיך מיט אַזוינס ניט באַרימען. די דאָזיקע באַווע=
גונג האָט אַרויסגערופן צום לעבן אין אַ גאַנצער ריי לענדער פיל=וויניק
פעסטע געזעלשאַפטן „פריינד פון ייוואָ”, וואָס זיי זיינען געווען דער נאַ=
טירלעכער אַדרעסאַט פאַר דער פאַרבעטונג צו דער קאָנפערענץ: יענע
פאַראייניקונגען, וואָס זייער דירעקטער ציל איז צו בויען דעם ייוואָ, זיינען
די נאַטירלעכע פוסקים, בשעת עס גייט וועגן באַשטימען זיינע ווייטער=
דיקע אויפגאַבעס און אַרבעט=פלענער. חוץ דעם זיינען פאַרבעטן געוואָרן
מיט באַראַט=רעכט די פאַרוואַלטונגס=מיטגלידער פון לאַנד=אַרגאַניזאַציעס
און שטיץ=געזעלשאַפטן, בילדונגס= און קולטור=אינסטיטוציעס, וואָס האָבן

ביז אַהער געשטיצט דעם ייוואָ, און אויך די מיטאַרבעטער פון די „שריפטן" און די שטענדיקע מיטאַרבעטער פון אינסטיטוט. צו דער עפענונגס־זיצונג און צו דער פייערונג פון אָנהייבן די בוי־אַרבעט ביים אייגענעם בנין זיינען פאַרבעטן געוואָרן נאָך אַ גאַנצע ריי אַנדערע אינסטיטוציעס אָדער פערזאָנען, וואָס האָבן אויף דעם אָדער אויף יענעם אופן אַרויסגעוויזן זייערע סימפּאַטיעס אָדער זייער אינטערעס פאַר דעם ייוואָ.

אַרום און אַרום זיינען אויף דער קאָנפערענץ בייגעווען 34 דעלעגאַטן מיט באַשליס־רעכט און 47 מיט באַראַט־רעכט.

רשימה פון די דעלעגאַטן

I. דעלעגאַטן מיט באַשליס־רעכט:

אָרגאַניזיר־קאָמיטעט:

ד"ר מ. ווייַנרייך, א. משעריקאָווער, יעקב לעשטשינסקי, ז. רייזען.

פוילן:

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין ווילנע — י. משעריניכאָוו, מ. יאָפע, ב. כהן־ווירגילי, ד"ר ה. קאָוואַרסקי, ז. קלמנאָוויטש, ד"ר צ. שאַבאַד.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין וואַרשע—י. ברוידע, י. גיטערמאַן, מ. גראָסב (אַנסקי־קרייז), נ. מייזיל, נ. פרילוצקי, ד"ר י. שיפּער.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין ביאַליסטאָק — ל. קאַנעל.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין וולאָצלאַוועק — ש. ווינטער.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין קראָקע — אַ. זיינפעלד.

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין שעדלעץ — מ. מאַנדעלמאַן.

אָרגאַניזיר־קאָמיסיע פאַר דער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין קוטנע — ז. קירשטיין.

דייטשלאַנד:

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין בערלין — ד"ר נ. גערנעל, א. ראָזין (בן־אדיר).

ליטע:

געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין קאָוונע—אַדוו' ע. פינקעלשטיין.

לעטלאַנד:

קאָמיטעט פאַר דעם ייוואָ אין לעטלאַנד — י. מאַרק, מ. מאַרק, ה. עטקין.

עסטלאַנד:

קאָמיטעט פאַר דעם ייוואָ אין דערפּט — ד"ר נפתלי גענס.

פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון־אַמעריקע

אַמעריקאַנער אָפּטייל פון ייוואָ — נ. אייזנער.

ר ו מ ע נ י ע :

קאָמיטעט פאַר דעם ייוואָ אין משערנאָוויץ — ד״ר י. בערנפעלד.

ב ו י ־ ק אָ מ י ט ע ט :

ווילנע — מ. בוגימאָוויטש, יר. שאַפּיראָ. לידע — י. פּופּקאָ.

ריגע — וו. לאַצקי־בערטאָלדי.

II. ד ע ל ע ג א ט ן מ י ט ב א ר אָ ט ־ ר ע כ ט :

מ. אידעלסאָן — ווילנע (אַרכיוו), ש. באַסטאָמסקי — ווילנע (געזעלשאַפט), י. בערז — ריגע (בוי־קאָמיטעט), מאיר בערנשטיין — ווילנע (רעווידיר־קאָמיסיע), י. ברייטשטיין — װלאָצלאַװעק (געזעלשאַפט), א. גאָלאָמב — ווילנע (געזעלשאַפט), א. גערמעל — הרוביעשוב, ה. דאָבּקאָווסקי — לידע (שטיצגרופּע), קורט האַזען — פּלאָצק, י. האָלברייך — רעוועל (קאָמיטעט), פּרץ הירשביין (פּען־קלוב), נ. וויניג — ווילנע (עטנאָגראַפישע קאָמיסיע), ב. ווײַנריב — ברעסלע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״), ב. ווערבלינסקי — גראָדנע, י. זעלקאָוויטש — לאָדזש, זרבבל — װאַרשע (צישאָ), ל. טאָוויעוו — דווינסק (שטיצגרופּע), מ. יעווזעראָוו — ווילנע (געזעלשאַפט), ל. כמיעלעווסקי — קאַליש (שטיצגרופּע), ד״ר י. ליפּאָווסקי — װאַרשע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״), ז. לעווינטאַס — ריגע (בוי־קאָמיטעט), מ. לערער — װאַרשע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״, באַפולמעכטיקער פון ייוואָ), יוסף לעשטשינסקי — װאַרשע (צישאָ), ד״ר ר. מאַהלער — װאַרשע (געזעלשאַפט), ז. מלמד — װאַרשע (שולקולט), א. י. עליאָוויטש — װאַרשע (געזעלשאַפט), א. ענגעלצין — פּאָדבראָדז (שטיצגרופּע), נ. עפּשטיין — ווילנע (עטנאָגראַפישע קאָמיסיע), ד״ר י. פּאַיענסאָן — דערפּעט (בוי־קאָמיטעט), ה. פּופּקאָ (צב״ק), מ. פערדמאַן — לויצק, ל. ציטליך — װאַרשע (אַנסקי־זאַמל־קרייז), ל. קאַהאַן — װאַרשע (געזעלשאַפט), א. קאַלענבערג — װאַרשע (סעמינאַר פאַר יידיש־פאָרשונג ביי דער געזעלשאַפט „פריינד״), וו. קאָלקאָ — גראַיעווע, פּ. קאָן — ווילנע (מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״), פּ. קאַפּלאַן — ביאַליסטאָק (געזעלשאַפט), ד. קאַפּלאַן־קאַפּלאַנסקי — ווילנע, א. קליאַנסקי — ווילנע (געזעלשאַפט), ב. קלעצקין — ווילנע (בוי־קאָמיטעט), ד״ר י. קרוק — װאַרשע, א. קרעמער — ווילנע (געזעלשאַפט), א. ראָזענטאַל — ווילנע (געזעלשאַפט), מ. רייַנהאַרץ — ווילנע (ווילביג), ד״ר ע. רינגעלבלום — װאַרשע (געזעלשאַפט), מ. שאַליט — ווילנע (היסטאָריש־עטנאָגראַפישע געזעלשאַפט), מ. שור — ריגע (געזעלשאַפט).

אין דער קאָנפערענץ האָבן אויך אָנטיילגענומען מיט באַראָט־רעכט די שטענדיקע מיטאַרבעטער פון ייוואָ:

פּ. אַלקעניצקי, י. אַנילאָוויטש, משה בערנשטיין, ד״ר י. גאָרדאָן, ח. גריטשאַנסקי, ח. כאַיעס, כ. פּופּס, מ. קאַגאַנאָוויטש, מ. קאַנטאָר, ל. קאַנטאָראָוויטש, נ. קאַסטעלאַנסקי, ר. קאַץ, ב. רעמז, פּ. שאַפּיראָ.

אחוץ די עצם דעלעגאַטן זיינען קיין ווילנע אויף די טעג פון דער קאָנפערענץ געקומען, אין עקסקורסיעס און איינציקווייז, העכער 100 פּערזאָן פון וואַרשע, לאָדזש און אַנדערע ווייטערע און נעענטערע שטעט פון פּוילן און לעטלאַנד.

אויף זיין לעצטער זיצונג ערב דער קאָנפערענץ האָט דער אָרגאַ־ניזיר־קאָמיטעט ענדגילטיק איינגעשטעלט אַזאַ מין טאָג־אָרדענונג, וואָס איז פון דער קאָנפערענץ אַקצעפּטירט געוואָרן.

טאָגאָרדענונג:

דאָנערשטאָג, דעם 24טן אָקטאָבער:

4 נאָכמיטאָג: פייערלעכע עפענונג אין טעאַטער „פּאַלאַס".

8 אָוונט: וויסנשאַפטלעכע זיצונג אין טעאַטער „פּאַלאַס".

פרייטאָג, דעם 25טן אָקטאָבער:

$9^1/_2$ פרי: אַלגעמיינער באַריכט — מ. ווינרייך.
רעפעראַטן וועגן דער ווייטערדיקער וויסנשאַפט־לעכער אַרבעט — די פאָרשטייער פון 4 סעקציעס און פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע.
אָנהייב פון די וויכּוחים.

1 בייטאָג: פייערונג לכּבוד דעם אָנהייב פון דער בויאַרבעט ביים אייגענעם בנין פון ייוו"א (וויוווּלסקי־גאַס 18).

4 נאָכמיטאָג: המשך פון די וויכּוחים.

10 אָוונט: באַנקעט לכּבוד דער קאָנפערענץ.

שבת, דעם 26טן אָקאָבער:

$9^1/_2$ פרי: סוף פון די וויכּוחים.

4 נאָכמיטאָג: רעפעראַט וועגן דעם פּלאַן פון דער ווייטערדיקער אָרגאַניזאַציע — אַ. טשעריקאָווער.
רעפעראַט וועגן בודזשעט און פינאַנצן — רעפע־רענט פון דער קאָמיסיע.
באַריכט פון בויקאָמיטעט — י. שאַפּיראָ.

9 אָוונט: וויכּוחים וועגן דעם אָרגאַניזיר־פּלאַן און די פינאַנצן.

זונטאָג, דעם 27טן אָקטאָבער:

$9^1/_2$ פרי: המשך פון די וויכּוחים.
אָפּשטימונג פון די רעזאָלוציעס.

4 נאָכמיטאָג: אָפּשטימונג פון די רעזאָלוציעס.
וואַלן. שליסונג פון דער קאָנפערענץ.

די פייערלעכע עפענונג־זיצונג

(דאָנערשטאָג, דעם 24טן אָקטאָבער 1929)

די פייערלעכע עפענונג־זיצונג פון דער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט הייבט זיך אָן דאָנערשטאָג דעם 24סטן אָקטאָבער 1929 5 אַ זייגער נאָכמיטאָג אין טעאַטער „פּאַלאַס“. דער זיצונגס־זאַל איז פול באַזעצט מיט דעלעגאַטן און געסט, אַריבער 800 מענטשן. צווישן זיי פאָרשטייער פון יידישע געזעלשאַפטלעכע און קולטורעלע אָרגאַניזאַציעס, די גאַנצע יידישע לערערשאַפט בראש מיטן פיאָנער פון דער יידישער שול־באַוועגונג ג. פלודערמאַכער, די גאַנצע יידישע ליטעראַרישע משפחה פון ווילנע מיט דעם סעניאָר אירן ש"ל ציטראָן בראש, דער פאָרזיצער פון פאַרוואַלטונג פון דער ווילנער יידישער קהילה א. קרוק, די פאָרשטייער פון דעם יידישן ליטעראַטן־פאַראיין און פען־קלוב אין וואַרשע אַלטער קאַציזנע, ב. קאַרלינער און אַנדערע. אַ סך מענטשן פון עולם האָבן ניט געקאָנט ווערן אַריינגעלאָזט, ווייל עס האָבן קיין ערטער ניט געקלעקט. צווישן די ניט־יידישע געסט זיינען געווען: דער סענאַט־מאַרשאַלעק פּראָפ' י. שימאַנסקי, דער ווילנער סטאַראָסטע וו. אישאָראַ, קוראַטאָר פון ווילנער שול־קרייז ס. פּאָגאָזשעלסקי, דער שטאָט־פּרעזידענט י. פאָליעוועסקי, וויצע־פּרעזידענט וו. משיזש, דעקאַן פון יורידישן פאַקולטעט פון ווילנער אוניווערסיטעט פּראָפעסאָר ערענקרויץ, דעקאַן פון נאַטורוויסנשאַפטלעכן פאַקולטעט פּראָפ' רידזעווסקי, פּראָפ' רושטשיץ, פרוי פּראָפעסאָר ערענקרויץ, פאַרטרעטערס פון ווילנער פּוילישע, ליטווישע און ווייסרוסישע וויסנשאַפטלעכע געזעלשאַפטן.

עס איז אויך בייגעווען דער פאָרשטייער פון אינערן־מיניסטעריום ה' אַ. האַפטקאַ

די זיצונג ווערט אַריינגעפירט דורך געזאַנג פונם כאָר פון יידישן לערער־סעמינאַר אונטערן אָנפיר פון י. גערשטיין.

נאָך דעם געזאַנג פאַרנעמען ערטער אויף דער טריבונע די מיטגלידער פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט ד"ר מ. וויינרייך, א. טשעריקאָווער, יעקב לעשטשינסקי, ז. רייזען און די מיטגלידער פון דער פאַרוואַלטונג פון דער ווילנער געזעלשאַפט פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט ש. באַסטאָמסקי, א. גאָלאָמב, י. טשערניכאָוו, מ. יעוזעראָוו, ד"ר ה. קאָוואַרסקי, פרוי א. ראָזענטאַל, סענאַטאָר ד"ר צ. שאַבאַד און מ. שור, די מיטגלידער פון בוי־קאָמיטעט מ. בונימאָוויטש, ב. קלעצקין און יר. שאַפּיראָ.

ז. רייזען עפנט די פייערלעכע זיצונג פון דער קאָנפערענץ אין נאָמען פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט:

חשובע דעלעגאַטן, חשובע געסט! אין אַ צייט, ווען דאָס יידישע לעבן מאַכט דורך אַזאַ שווערן עקאָנאָמישן און גייסטיקן קריזיס; אין אַ צייט, ווען די ביזאַהעריקע יסודות פון דעם יידישן זיין זיינען צעטרייסלט ביז די טיפסטע טיפענישן; אין אַ צייט, ווען מיר שטייען אויפן שיידוועג פון גרויסע היסטאָרישע תקופות, אָפּט פאַריאושט און פאַרצווייפלט אין דעם אָנגעזיכט פון אונדזער גרויסן חורבן,—אין אַזאַ צייט איז פאַר אונדז, דער גייער, מיט דעם פאָלק פאַרבונדענער און צו דעם פאָלק זיך ציענדיקער יידישער אינטעליגענץ, ווי אַ נס, ווי אַ סימבאָל אויפגעשטאַנען אַ נייע האָפענונג — דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט.

דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז פאַר אונדז ניט נאָר דער צענטער פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אין יידיש, די צענטראַלע אינסטאַנץ פאַר דער פאָרשונג און אַנטוויקלונג פון דער יידישער שפּראַך און ליטעראַטור, דאָס אָרט, וווּ עס בילדן זיך אויס נייע אַרבעטער אויפן פעלד פון יידישער וויסנשאַפט און קולטור, דער צענטראַלער זאַמל־און רעגיסטריר־פּונקט פאַר דעם יידישן קולטור־לעבן אין אַלע עקן וועלט.

דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז פאַר אונדז קודם־כל אַ פאַקטאָר פון אָרגאַניזירן די יידישע שעפערישע ענערגיע איבער לענ־דער און גרענעצן; אַ פאַרבינדונגס־מאָמענט פאַר אַלע צעזייטע און צע־שפּרייטע טיילן פון אונדזער פאָלק, דער גייסטיקער קיבוץ־גליות פון דער יידישער אַלוועלטלעכער נאַציע.

דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז דער אָרגאַניזירטער ווילן פון די מיליאָנען יידישע פאָלקסמאַסן איבער דעם גאַנצן כדור הארץ, דער אָרגאַניזירטער ווילן פון פאָלק אויסצולעבן זיך אין זיין קולטור, אויף זיין שפּראַך, אין שטענדיקער באַנייונג און אין שטענדיקן באַהעפטן דעם היינט מיט דעם מאָרגן.

דער דאָזיקער אָרגאַניזירטער ווילן האָט עס געשאַפן יענע אַלע פאַר־באַדינגונגען, וואָס האָבן מעגלעך געמאַכט דעם אויפקום פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. אָן דעם דאָזיקן ווילן אויסצולעבן זיך ווי פרייע שטאָלצע מענטשן, אַלזאָ אויך ווי פרייע שטאָלצע יידן, — וואָלט ניט מעגלעך געווען דער גייסטיקער אויפשטייג פון די יידישע פאָלקסמאַסן אין אַלע לענדער פון קאָמפּאַקטן יידישן ישוב. און די העכסטע און ברייט־סטע מאַניפעסטאַציע פון דעם דאָזיקן ווילן איז דער יידישער וויסנשאַפט־לעכער אינסטיטוט.

נאָר דערמיט דערקלערט זיך דער אויסערגעוויינלעכער ערפאָלג פון דעם ייוואָ אין אַלע לענדער פון יידישן ישוב, אין אַלע קרייזן און שיכטן,

זיין געוואַלדיקע אויסשפּרייטונג, זיין אַריינדרינגען אין דער טיף פון דעם יידישן לעבן.

דער ייוואָ איז ספּאָנטאַן אויסגעוואַקסן פון די טיפסטע קולטור־באַדערפעענישן פון אונדזער פאָלק און ספּאָנטאַן האָט זיך געבויט זיין אָרגאַניזאַציע, וואָס נעמט שוין אַרום ביים היינטיקן טאָג 17 לענדער. אונדזער היינטיקע קאָנפערענץ איז דער ערשטער צוזאַמענקום פון די טוער און פריינד פון ייוואָ, כדי פעסטער אויסצובויען אונדזער אָרגאַניזאַציע, רייפער מאַכן זי פאַר די גרויסע אויפגאַבן, וואָס זי איז געקומען צו פאַר־ווירקלעכן. אין נאָמען פון דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט דאַנק איך די אַלע, וואָס האָבן צוגעלייגט אַ האַנט צו דעם גרויסן זיך בויענדיקן בנין. איך באַגריס אַלע פאַר־זאַמלטע דעלעגאַטן און געסט און ערקלער די ערשטע אַלוועלטלעכע קאָנ־פערענץ פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט פאַר געעפנט.

ז. ר ײ ז ע ן גיט איבער אין נאָמען פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט דעם פאָרזיץ סענאַטאָר ד״ר צ. שאַבאַד.

ד״ר צ. ש אַ ב אַ ד:

הויכגעשעצטע געסט! חשובע אַסיפה!

איך בין גליקלעך, וואָס אויף מיר איז אַרויפגעלייגט דער כבוד צו פירן די ערשטע זיצונג פון דער ערשטער קאָנפערענץ פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, וואָס קומט פאַר אין אונדזער אַלטער ליבער ווילנע. אין נאָ־מען פון אונדזער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט באַגריס איך די געערטע געסט, די באַדייטנדסטע פאָרשטייער פון דער יידישער וויסנשאַפט און פון דער יידישער געזעלשאַפטלעכקייט, וואָס זיינען געקומען אַהער אין אַזאַ גרוי־סער צאָל פון אַלע לענדער, וואו ס׳שלאָגט דער דופק פון דעם יידישן לעבן — פון די אַמעריקאַנער פאַראייניקטע שטאַטן, פון דייטשלאַנד, לעטלאַנד, עסטלאַנד, ליטע, רומעניע, און פון פיל שטעט פון דער פּויליש־ער רעפּובליק — פון דער הויפּטשטאָט וואַרשע, קראָקע, ביאַליסטאָק אאַז״וו. איך באַגריס די פאָרשטייער פון דער מאַכט און זעלבסטפאַרוואַל־טונג, וואָס זיינען אַהער געקומען, די פאָרשטייער פון דער פּוילישער, ווייס־רוסישער און ליטווישער געזעלשאַפט. איך באַגריס די אַלע פאָרשטייער פון די יידישע אַרבעטנדיקע שיכטן, וואָס זיינען מאַסנווייז געקומען אין דעם זאַל. אַטאַ די אַלע פריינד פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט זאָג איך אַ האַרציקן ברוך־הבא!

דער רעדנער ווענדט זיך דערנאָך אויף פּויליש צו די נים־ייד ש׳ן געסט:

הער מאַרשאַלעק! געערטע הערן און געערטע דאַמען! איך בין גליקלעך, וואָס איך האָב דעם כבוד צו זיין דער פאָרזיצער אויף דער

ערשטער זיצונג פון דער ערשטער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, פון דער קאָנפערענץ, וואָס האָט זיך צונויפגעקליבן אין אונדזער אַלטער שטאָט, אין דער ליבער ווילנע.

אין נאָמען פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט באַגריס איך די חשובע געסט, די אָנגעזעענע פאָרשטייער פון דער יידישער וויסנשאַפט, וואָס זיינען געקומען צו אונדז אין אַ באַדייטנדער צאָל כמעט פון אַלע לענדער, וואו עס קלאַפט דער דופק פון יידישן לעבן, — פון די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון־אַמעריקע, פון לעטלאַנד, פון רומעניע, ליטע, עסטלאַנד, און פון אַ סך שטעט פון דער פוילישער רעפובליק — פון דער הויפּט־שטאָט וואַרשע, פון קראָקע, לאָדזש, ביאַליסטאָק און אַנדערע.

איך באַגריס די פאָרשטייער פון דער מאַכט און שטאָטפאַרוואַלטונג. איך באַגריס די פאָרשטייער פון דער פוילישער, ווייסרוסישער און ליטווישער געזעלשאַפט, די פאָרשטייער פון דער יידישער אינטעליגענץ און פון די יידישע ברייטע אַרבעטנדיקע מאַסן, וואָס האָבן זיך אַזוי צאָלרייך צונויפגעקליבן דאָ אין זאַל. צו אַלע די דאָזיקע פריינט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז געווענדט אונדזער יידישע באַגריסונג: ברוכים הבאים!

דער קומענדיקער רעדנער, ה' י. טשערניכאָוו, וועט אין אַ פוילישער רעדע אָנצייכענען די אויפגאַבן פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. איך אָבער וועל ווייטער פירן מיין רעדע אין יידיש.

חשובע פריינד! די אַרבעט אַרום דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז אַ ב א װ ע ג ו נ ג, אַ פאָלקס־באַוועגונג. דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז אַנטשטאַנען — וואָלט איך זאָגן — סטיכיש. די פאַרבאָרגענע פּאָטענציאַלע כוחות זיינען שוין לאַנג געווען גרייט צו אַקטיווּיטעט און האָבן נאָר געוואַרט אויף אַ שטופּ פון וועלכער ס'איז זייט אויף צו פאַרוואַנדלען זיך אין אַ גרויסער, אַקטיווער ענערגיע. די אַרבעט איז אָנגעהויבן געוואָרן אָן שום מאַטעריעלע מיטלען, אָן אַ גראָשן געלט. ס'איז נאָר געווען אַ שטאַרקער ו י ל ן, אַן אַלגעמיינער באַוווּסט־זיין פון דער נייטיקייט, פון דער וויכטיקייט פון דער גרויסער זאַך — צו פאַראייניקן אַלע כוחות און זאַמלען און ווייטער פאָרשן די אַלע אוצרות פון דער יידישער קולטור, פון דער יידישער שפּראַך, פון דער יידישער שאַפונג. דאָס איז געווען — זאָג איך — אַ פאָלקס־באַוועגונג; וואָרים אין דער אַרבעט אַרום דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט האָבן זיך פאַראייניקט מענטשן פון די פאַרשיידנסטע ריכטונגען און אָנשויונגען, מענטשן פון פאַרשיידענע שטעט און לענדער. אַלעמען האָט באַהערשט נאָר איין געדאַנק, איין געפיל — ליבע צום יידישן פאָלק, צו זיין שפּראַך און קולטור.

אין דעם פּרט איז דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט אַן אַלגעמיינע, פּאָלקס אויסערפּאַרטיייִשע יידישע נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע אינ־סטיטוציע. ער געפינט זיך נאָך אין די וויקעלעך, ער שטעלט נאָך די ערשטע טריט. אָבער אין משך פון די עטלעכע יאָר פון זיין עקסיסטענץ האָט ער שוין זייער פיל אויפגעטאָן מיט זיינע וויסנשאַפטלעכע אויס־גאַבעס, מיט דעם קאָלאָסאַלן רויען מאַטעריאַל, וואָס וואַרט נאָך צו ווערן באַאַרבעט, — אַ מאַטעריאַל, וואָס איז געקליבן און צוגעשיקט געוואָרן פון אַלע פינות העולם, פון די טויזנטער קאָרעספּאָנדענטן, על־פּי רוב פון די אַרבעטנדיקע מאַסן.

אָבער איינס מוזן מיר זאָגן און אונטערשטרייכן. דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט — וואָס זיין אַרבעט שטראָמט פון רייכעם קוואַל פון יידישן לעבן — איז ענג פאַרבונדן מיט דער יידישער שפּראַך, מיט דער יידישער קולטור און דער יידישער ליטעראַטור. און אַן אויס־דרוק פון דעם אַלעמען איז דאָך די מאָדערנע יידישע שול. דאָס זיינען אַלץ רינגען פון איינער און דער זעלבער גאָלדענער קייט, וואָס פאַרבינדט דאָס היינטיקע יידישע לעבן מיט דעם עבר און דאַרף פירן צו אַ בעסערן, ליכטיקן עתיד. אַזוי ווי די יידישע שול קען ניט עקסיסטירן אָן דער יידישער קולטור, שפּראַך און ליטעראַטור, אַזוי האָבן ניט קיין קיום די דאָזיקע דריי עלעמענטן אָן דער יידישער שול. דעריבער מוזן מיר קאָנסטאַטירן מיט דער גאַנצער באַשטימטקייט, אַז יעדער אָנפאַל אויף דער יידישער שול איז מבזה און גראָבט אונטער די עצם עקסיסטענץ פון דער יידישער קולטור.

דער ייוואָ דאַרף ווערן דער קולטורעלער אָוואַנגאַרד און די העכסטע אינסטאַנץ אין אַלע פראַגן פון דער יידישער ווינסשאַפט.

כּדי אָבער ער זאָל קענען פאַרנעמען דעם געהעריקן אָרט אין יידישן לעבן, מוז ער ווערן שטאַרקער און וואָס ווייטער און טיפער זיך פאַר־שפּרייטן. ס'איז נאָך מער־ניט ווי געלייגט אַן אָנהייב. ס'שטייט נאָך פאַר אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט. דערצו זיינען נייטיק אַלע אַקטיווע כּוחות, וויסנ־שאַפטלעכע און אָרגאַניזאַציאָנעלע. אָט כּדי צו באַטראַכטן און אַרומרעדן די אַלע מעגלעכקייטן און יסודות פון דער ווייטערדיקער אַרבעט איז צו־זאַמענגערופן געוואָרן די היינטיקע קאָנפערענץ. איך בין זיכער, אַז די פריינד פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, וואָס האָבן געלאָזט אָן אַ זייט זייערע פּערזענלעכע אינטערעסן און זיינען געקומען אַהער, געשטויסן פון אינעווייניקסטן דראַנג צו בויען און צו שאַפן, וועלן מיט זייער וויסן, ער־פאַרונג און התמדה אויפקלערן אַלע פראַגן, וואָס שטייען אויפן סדר־היום, און אַוועקשטעלן דעם וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אויף פעסטע און זיכערע פיס. איך ווינטש אייך מזל און ברכה אין אייער אַרבעט!

נאָר איידער מיר וועלן צוטרעטן צו דעם עצם זיצונג מוזן מיר דער־מאָנען די, וואָס זיינען אַוועק פון אונדז. מיר מוזן דערמאָנען די קרבנות פון די לעצטע בלוטיקע געשעענישן אין ארץ־ישראל. איך בעט באַערן זייער אָנדענק מיט אויפשטיין.

(אַלע פאַרזאַמלטע הייבן זיך אויף פון זייערע ערטער און הערן אויס דעם ווייטערדיקן טייל פון דער רעדע שטייענדיק)

מיר מוזן אָפּגעבן כבוד יענע קעמפער און פאָרשער, די העלדן פון געדאַנק, פון וואָרט און פון דער פען, וואָס האָבן געלייגט דעם גרונטשטיין פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט דורך זייער גאַנצער לעבנס־אַרבעט און זיינען אַוועק פון דער וועלט, נאָך איידער זיי האָבן זוכה געווען צו דערזען זייער טרוים פאַרווירקלעכט אָדער ביי די ערשטע טריט פון אונדזער אינסטיטוט.

ערע דעם אָנדענק פון יצחק־לייבוש פרץ!

ערע דעם אָנדענק פון יהושע־מרדכי ליפשיץ, דעם גרויסן יידישן לעקסיקאָגראַף, איינעם פון די ערשטע קעמפער פאַר דער עמאַנסיפּאַציע פון די יידישע פאָלקס־מאַסן, געשטאָרבן ג' אָב 1878 אין בערדיטשעוו!

ערע דעם אָנדענק פון ד"ר פיליפּ מאַנש, דעם ערשטן מאָדערנעם פאָרשער פון יידיש, געשטאָרבן דעם 7 אַווגוסט 1890 אין לעמבערג!

ערע דעם אָנדענק פון בער באָראָכאָוו, דעם בויער פון דער יידישער פילאָלאָגיע, געשטאָרבן דעם 4טן מערץ 1917 אין קיעוו!

ערע דעם אָנדענק פון שלמה־זיינוול ראַפּאָפּאָרט־אַנסקי, דעם גרויסן פּיאָנער פון דער יידישער עטנאָגראַפיע, געשטאָרבן דעם 8טן נאָוועמבער 1920 אין וואַרשע!

ערע דעם אָנדענק פון פריץ־מרדכי קויפמאַן, דעם שטאָלצן מליץ פון דער יידישער שפּראַך און קולטור אין מערב־אייראָפּע, געשטאָרבן דעם 2טן מערץ 1921 אין בערלין!

ערע דעם אָנדענק פון פּאַוועל ראָזענטאַל־אַנמאַן, איינעם פון די וועג־אויסטרעטער פאַר וויסנשאַפטלעכער ליטעראַטור אין יידיש, גע־שטאָרבן דעם 28סטן פעברואַר 1924 אין ווילנע!

ערע דעם אָנדענק פון יהואש, דעם דיכטער און וויסנשאַפטס־מאַן, געשטאָרבן דעם 10טן יאַנואַר 1927 אין ניו־יאָרק!

ערע דעם אָנדענק פון ד"ר חיים ספּיוואַק, דעם פליסיקן לעקסיקאָ־גראַף, געשטאָרבן דעם 16טן אָקטאָבער 1927 אין דענווער!

ערע דעם אָנדענק פון הערש־דוד נאָמבערג, דעם געטרייען פריינד פון ייוואָ, געשטאָרבן דעם 21סטן נאָוועמבער 1927 אין וואַרשע!

ערע דעם אָנדענק פון אַברהם פּאַרנעס, דעם איבערגעגעבענעם זעלנער פון דער יידישער שפּראַכוויסנשאַפט און פון דעם ייוואָ, געשטאָרבן דעם 29סטן דעצעמבער 1927 אין קאָלאָמיי!

ערע דעם אָנדענק פון ביינוש מיכאַלעוויטש, דעם מוער פאַרן ייוואָ פון זיינע ערשטע טריט אָן, געשטאָרבן דעם 30סטן אָקטאָבער 1928 אין וואַרשע!

ערע דעם אָנדענק פון ד"ר שמואל ווייסענבערג, דעם באַוווסטן עטנאָגראַף, געשטאָרבן דעם 31סטן אָקטאָבער 1928 אין זינאָוויעווסק!

ערע דעם אָנדענק פון מרדכי וויינגער, דעם יונגן האָפענונגס-פולן פאָרשער פון דער יידישער שפראַך, געשטאָרבן דעם 4טן פעברואַר 1929 אין מינסק!

מיר באַערן מיט אויפשטיין זייער אַלעמענס אָנדענק.

דאָס וואָרט באַקומט דער מיטגליד פון דער פאַרוואַלטונג פון ווילנער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ, אַדוואָקאַט יוסף טשערניכאָוו, וואָס רעדט פויליש, געווענדט צו די ניט-יידישע געסט:

זייער געערטע דאַמען און הערן!

די היינטיקע קאָנפערענץ, די קאָנפערענץ פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין ווילנע, איז אַ וויכטיקע סטאַדיע אין לעבן פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע, און מיר דערלויבן זיך צו האָפן: אין דעם קולטור-לעבן פון דעם יידישן פאָלק.

דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט איז געקומען צום לעבן אַדאַנק דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער געזעלשאַפט, ווי זי האָט זיך אויסגעבילדעט אין דער לעצטער תקופה אין מזרח-אייראָפּע.

להיפוך צו דער ערשטער יידישער עמאַנסיפּאַציע-באַוועגונג אין מערב-אייראָפּע סוף 18טן און מיטן 19טן יאָרהונדערט, האָבן די קאָמפּאַקטע מיליאָנען-מאַסן פון דעם יידישן פאָלק אין מזרח אויסגעקליבן אַן אַנדער וועג פון געשיכטלעכער אַנטוויקלונג.

אין פּראָצעס פון קאַמף פאַר מענטשלעכע רעכט, ווי אַ רעזולטאַט פון דער דעמאָקראַטיזירונג פון די יידישע פאָלקסמאַסן, פון זייער שטרעבונג צו סאָציאַלער און פּאָליטישער פרייהייט, האָט די יידישע שפּראַך דערגרייכט צו אַ הויכער מדרגה. דער „זשאַרגאָן", וואָס די יידן פון מערב האָבן זיך באַצויגן צו אים מיט אַזאַ ביטול, איז אין דער איצטיקער תקופה געוואָרן דער וויכטיקסטער פאַקטאָר און אויסדרוק פון דער אַל-וועלטלעכקייט פון דעם יידישן פאָלק.

עס האָט קודם-כל גורם געווען דערצו די יידישע ליטעראַטור, וועלכע האָט שוין באַוויזן צו פאַרנעמען איר אָרט אין דער וועלט.

דורך דעם שאַפן פון אונדזער ערשטן קלאַסיקער מענדעלע מוכר-ספרים, דורך דעם לעבנסלוסטיקן, האַרציקן געלעכטער פון אונדזער גרויסן

שלום־עליכם און דער אײדעלער ראָמאַנטיק פֿון יצחק־לײבוש פּרץ, דורך דער אַרבעט פֿון דעם װײַטערדיקן דור ייִדישע שרײַבער און שעפֿער, װאָס פֿון זײ האָבן מיר הײַנט דעם פֿאַרגעניגן צו זען אין אונדזער סביבה דאָ בײַם הירשבײַנען — טוט די ייִדישע ליטעראַטור שאַפֿן נאַציאָנאַלע און אַלמענטשלעכע װערטן און איז אײנער פֿון די װיכטיקסטע גרונטשטײנער פֿאַר דעם ייִדישן רענעסאַנס, פֿאַר דער אױסבילדונג פֿון דעם נײַעם הײַנטװעלטיקן ייִדישן פֿאָלק.

אין משך פֿון די לעצטע צװײ צענדליק יאָר איז אין לעבן פֿון אונדזער פֿאָלק אַנטשטאַנען אַ נײַע ערשײַנונג, װאָס גיט אונדז צו מוט און גלױבן אין אונדזער נאַציאָנאַלער צוקונפֿט.

די מאָדערנע װעלטלעכע ייִדישע שול אין דער שפּראַך פֿון פֿאָלק, װעלכע איז אױסגעװאַקסן בײַ אונדז אין מזרח, הײבט זיך אָן צו פֿאַרשפּרײטן אין דער גאַנצער װעלט, — אין די אַמעריקאַנער פֿאַראײניקטע שטאַטן, קאַנאַדע, בראַזיל, דרום־אַפֿריקע, פּאַריז — אומעטום, װוּ עס לעבן און קעמפֿן די ייִדישע מאַסן פֿאַר אַ בעסערער, שענערער מענטשלעכער און נאַציאָנאַלער צוקונפֿט.

און הגם ניט אומעטום האָבן מיר פֿאַר אונדזער שול די אָנערקענונג פֿון דער מלוכה, הגם אין טײל לענדער, װי בײַ אונדז אין פּױלן, באַגעגענען מיר אָנשטאָט הילף, װאָס מיר האָבן דערױף אַלע רעכט, נאָר שטערונגען אױף אונדזער שװערן װעג; הגם די ייִדישע רעאַקציע מאָביליזירט אירע כּוחות אין קאַמף מיט אונדזער װעלטלעכער שול, זײַנען מיר פֿול מיט גלױבן אין דעם נצחון פֿון דעם ייִדישן שולװעזן.

דער פֿאַקט, װאָס שױן אַ גאַנצע רײ מלוכות (ראַטנרוסלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, עסטלאַנד), האָבן אױפֿן שולגעביט אָנערקענט אונדזערע גערעכטע פֿאָדערונגען, שאַפֿט בײַ אונדז די איבערצײַגונג, אַז אױך אין אַנדערע לענדער װעלן מיר קומען צום נצחון אין אונדזערע עלעמענטאַרע, גערעכטע פֿאָדערונגען לגבי דער מלוכה.

דער גלױבן אין די כּוחות פֿון דער ייִדישער דעמאָקראַטיע, דעם ייִדישן אַרבעטער און דעם ייִדישן פֿאָלקס־מענטש, שטאַרקט אונדזער מוט אין קאַמף מיט דער רעאַקציע.

די ייִדישע שפּראַך, די ייִדישע קולטור און די ייִדישע שול האָבן צוגעגעבן אַ נײַעם פּרצוף דעם לעבן פֿון דעם ייִדישן פֿאָלק און האָבן אַרױסגערופֿן די נײטיקײט פֿון דעם ייִדישן װיסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט, װאָס דאַרף קרױנען און אָנפֿירן דאָס קולטור־לעבן פֿון אונדזער פֿאָלק. ער זאַמלט און פֿאָרשט די אוצרות פֿון דער ייִדישער שפּראַך און פֿאָלקסשאַפֿונג, שטודירט די געשיכטע פֿון אונדזער אַלטער ליטעראַטור, שטרעבט אױסצובילדן אַ צענטער אױך פֿאַר דער פֿאָרשונג פֿון נײַער ליטעראַטור.

דער ייוואָ האָט אָבער נאָך אַנדערע וויכטיקע אויפגאַבעס.

דאָס יידישע פאָלק לעבט איבער אַ שווערן סאָציאַל־עקאָנאָמישן קריזיס און שטייט פאַר אַ געשיכטלעכן הכרח איבערצובויען די יסודות פון זיין ווירטשאַפטלעכן לעבן. דאָס יידישע פאָלק, וואָס איז דורך די היס־טאָרישע אומשטאַנדן מגולגל געוואָרן אין אַ קיבוץ פון אַ רוב פאַרמיט־לער, שטרעבט צו ווערן אַן אַרבעטס־פאָלק, ארויסצוגיין ניט נאָר פון גייסטיקן געטאָ, נייערט אויך פון עקאָנאָמישן.

דאָס אויספאָרשן די טענדענצן פון יידישן עקאָנאָמישן לעבן איז פאַר אונדז אין דער איצטיקער תקופה ניט נאָר אַ וויסנשאַפטלעכער ענין אַליין, עס האָט אויך די וויכטיקסטע באַדייטונג פאַר דער פאַרבעסערונג פון אונדזער ווירטשאַפטלעכן מעמד.

דער ערשטער באַנד שריפטן פון דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע פון ייוואָ, וואָס דעם פירער פון איר און רעדאַקטאָר פון די שריפטן, יעקב לעשטשינסקי, באַגריסן מיר דאָ מיט פאַרגעניגן אין אונדזער מסיבה, איז אַן אָנהייב פון אַ דויערנדיקער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אויפן כמעט פוסטן פעלד פון פאָרשן די יידישע עקאָנאָמיק. דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט מוז דאָס דאָזיקע פעלד אויפאַקערן און פרוכפּעריק מאַכן.

עס איז אויך די אויפגאַבע פון ייוואָ צו באַשאַפן די יסודות און מעטאָדן פון אַ נייער יידישער היסטאָריאָגראַפיע.

דאָס רוב, וואָס מיר האָבן אויף דעם געביט באַקומען בירושה פון די מערב־אייראָפּעישע יידן, פאַרמאָגט זייער אַ סך מעלות, עס איז אָבער באַ־שאַפן געוואָרן, ווען אַפילו טיילמאָל אומבאַוווּסטזיניק, צוליב ציִלן פון פאַר־טיידיקונג, פון אַפּאָלאָגיע.

אונדזער דור, אין זיין וויסנשאַפטלעכן שטרעבן, אין זיין ווילן באַ־נעמען די פּראָבלעמען פון יידישן פאָלק אין זיין פאַרגאַנגענהייט און אין זיין היינט, שטרעבט צו וויסנשאַפטלעכער עכטקייט, צו באַשאַפן אַ באמת אָביעקטיווע יידישע געשיכטע.

דער ערשטער באַנד פון די „היסטאָרישע שריפטן", וואָס זיין רע־דאַקטאָר, דעם פירער פון דער היסטאָרישער סעקציע פון ייוואָ, אליהו טשעריקאָווער, האָב איך דעם כבוד אייך דאָ פאָרצושטעלן, איז באַגעגנט געוואָרן מיט אָנערקענונג פון וויסנשאַפטלעכע קרייזן ווי אַ חשובער אויפטו אין דער יידישער היסטאָריאָגראַפיע; ער באַדייט אַ וויכטיקן שריט פאָרויס אין דער אַרבעט פון ייוואָ.

דער ייוואָ איז ניט די איינציקע אינסטיטוציע ביי היינטיקן טאָג, וואָס שטעלט זיך די דאָזיקע אויפגאַבע צו שאַפן אַ מאָדערנע יידישע וויסנ־שאַפט. אויף יענער זייט גרענעץ, אין ראַטנפאַרבאַנד, זיינען פאַר די לעצטע

יאָרן באַשאַפן געוואָרן יידישע ווינסשאַפטלעכע צענטערס אין מינסק, קיעוו, מאָסקווע, אַדעס. עס ווערט דאָרט געמאַכט אַ גרונטיקע פאָרש־אַרבעט אויפן געביט פון יידישער פילאָלאָגיע און געשיכטע. פונקט ווי די גאַנצע קולטור־אַרבעט, ווערט אויך די ווינסנשאַפטלעכע יידישע אַרבעט דאָרט געפירט אויפן יסוד פון פּאַקטישער גלייכבאַרעכטיקונג, אין מלוכה־אינסטי־טוציעס, אויפן חשבון פון דער מלוכה. אַדאַנק אָבער דער ספּעציפישער לאַגע פון ראַטנפאַרבאַנד איז די דאָרטיקע ווינסנשאַפטלעכע יידישע אַרבעט קאָנצענטרירט און באַגרענעצט אין די ראַמען פון דעם איין לאַנד.

אונדז פעלט די שטיצע פון דער מלוכה. פונקט ווי אונדזער שול־וועזן, אַזוי ווערט אויך דערוויל אונדזער ווינסנשאַפטלעכע אַרבעט געפירט אָן דער הילף פון דער מלוכה. דערווייל זיינען נאָר די שטאָט־פאַרוואַלטונגען פון פּוילן, ווו מיר פאַרמאָגן אין אַ סך ערטער גוטע פריינד, געקומען צו הילף דעם ייוואָ. ניט געקוקט אָבער אויף אַלע שוועריקייטן, איז דער ייוואָ פאַר דער קורצער צייט פון זיין עקסיסטענץ געוואָרן באמת אַ ווינסנשאַפט־לעכער צענטער פאַר יידן פון גאָר דער וועלט.

אין איצטיקן מאָמענט פאַרמאָגט שוין דער ייוואָ אָפּטיילונגען אין 17 לענדער: פּוילן, פאַראייניקטע שטאַטן פון אַמעריקע, אַרגענטינע, בעלגיע, דייטשלאַנד, ליטע, לעטלאַנד, עסטלאַנד, עסטרייך, פראַנקרייך, רומעניע, ענגלאַנד, טשעכאָסלאָוואַקיע, פּאַלעסטינע, דרום־אַפריקע, קאַנאַדע, בראַזיל. קאָרעספּאָנדענטן פון ייוואָ געפינען זיך בפועל ממש אויף דער גאַנצער וועלט.

און אומעטום, זיך שטיצנדיק אויף דער אַרבעט פון פריינד און אַר־טיקע ווינסנשאַפטלער, איז דער ייוואָ דער צענטער פון דער סימפּאַטיע פון די יידישע פאָלקסמאַסן. הונדערטער זאַמלער, פּשוטע פאָלקס־מענטשן, טוען אין שטעט און שטעטלעך זייער אַרבעט פאַרן אינסטיטוט מיט דיר־דער איבערגעגעבנהייט, טאַקע באמת „באהבה".

בסך־הכל מיט 5 יאָר צוריק איז דער אינסטיטוט געווען אַ חלום פון אייניקע טרוימער. און אויב איצט ציען זיך צום ייוואָ סימפּאַטיעס און הילף פון אַלע מיילן פון דער וועלט, איז דאָס דער בעסטער באַווייז פאַר דער לעבנס־פעיקייט פון דער אַלוועלטלעכער יידישער נאַציע, וועלכע האָט סאַנקציאָנירט, אַז דער ווינסנשאַפטלעכער צענטער פון אַלוועלטלעכן יידנטום זאָל געגרינדעט ווערן אין אונדזער אַלטער, שטענדיק יונגער ווילנע.

מיר האָבן דאָ פאָרשטייער פון אַלע פעלקער, וואָס וווינען און אַר־בעטן צוזאַמען אין משך פון דורות אויפן היסטאָרישן באָדן פון ווילנע.

מיר באַגריסן אונדזערע פּוילישע, ליטווישע און ווייסרוסישע געסט, וואָס זיינען געקומען נעמען אַן אָנטייל אין אונדזער שמחה.

זאָל באמת דער ייוואָ ווערן איינער פון די פאַקטאָרן, וואָס פאַראייניקן פעלקער און לענדער אין דעם קאַמף פאַר אַ בעסערער, שענערער און ליכטיקערער צוקונפט.

דער פאָרזיצער פאַרבעט אין פּרעזידיום פון דער פייערלע־כער זיצונג פאָלגנדע פּערזאָנען: ג. אייזגער — פאָרשטייער פון דער אַמעריקאַנער סעקציע, בן־אַדיר — בערלין, פּרץ הירשביין — פאָרשטייער פון יידישן אַלוועלטלעכן פען־קלוב, ב. כהן־וויגילי — ווילנע, וו. לאַצקי־בערטאָלדי — ריגע, יעקב לעשטשינסקי — בערלין, ה. עטקין — ריגע, נח פּרילוצקי — וואַרשע, ש. ל. ציטראָן — סעניאָר פון די יידישע ליטע־ראַטן אין ווילנע, מ. שאַליט — פאָרזיצער פון דער יידישער היסטאָריש־עטנאָגראַפישער געזעלשאַפט אויפן נאָמען פון ש. אַנסקי אין ווילנע, ד"ר יצחק שיפּער — וואַרשע.

די פאַרבעטענע פאַרנעמען די ערטער אין פּרעזידיום.

סמאַראָסטע וו. איש אָ ר אַ (רעדט פּויליש):

אין נאָמען פון דעם ה' וואָיעוואָדע און אין מיין אייגענעם נאָמען, אַלס פאָרשטייער פון דער רעגירונג אויף דעם שטח פון דער שטאָט ווילנע, האָב איך דעם כבוד צו באַגריסן דעם צוזאַמענפאָר און צו ווינטשן אים פּרוכפּערדיקע אַרבעט אויפן פעלד פון דער יידישער וויסנשאַפט.

ה' י. פאָלטיעוווסקי, ווילנער שטאָט־פּרעזידענט (אין פּויליש): איך באַגריס די פאַרזאַמלטע טוער פון דער יידישער וויסנשאַפט און ווינטש זיי פּרוכפּעריקע אַרבעט. די שטאָט ווילנע נעמט אויף מיט פאַרגעניגן אירע געסט. ביי אונדז אין שטאָט הערשן קולטורעלע באַציונגען און שלום צווישן די פאָרשטייער פון די פאַרשיידענע נאַציעס, וואָס וווינען אין איר. איך ווינטש אייך, אַז די יידישע וויסנשאַפט זאָל העלפן אַרויסציען די יידישע פאָלקסמאַסן פון די רעשטלעך פון מיטלאַלטערלעכן געטאָ, וואָס זיי שטעקן נאָך צום טייל דערין, און אַרויספירן זיי אויפן ברייטן וועג פון קולטורע־לער אַנטוויקלונג אינאיינעם מיט אַלע ציוויליזירטע פעלקער.

א. זיידשנור (וויצעפאָרזיצער פון דער ווילנער קהילה): אין נאָמען פון ווילנער קהילה־ראַט באַגריס איך די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. מיר פאַרשטייען דעם אינסטיטוט, ווי אַן אומ־פּאַרטייאישע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע, וואָס מאַכט נישט קיין אונטער־שייד צווישן שפּראַכן.

מ. שיקשניס (פּאָרז. פון דער ליטווישער וויסנשאַפט. געז. אין ווילנע, רעדט ליטוויש): געערטע הערן און דאַמען! עס זיינען שוין פאַר־ביי היפּש יאָרהונדערטער, זינט אַ טייל פון יידישן פאָלק, וואָס איז אָנגע־קומען קיין ליטע, וווינט צווישן ליטווינער, נעמט אַן אָנזעעוודיקן אָנטייל אין הייבן דעם האַנדל און אינדוסטריע פון אונדזער קאַנט. די מושלים פון ליטע, אירע גרויספירשטן, וואָס האָבן גוט פאַרשטאַנען דעם באַדייט

פון די יידנס אַרבעטזאַמקייט, האָבן זיי באַשאַנקען מיט אמתע פּריווילע־גיעס, און יידן, וואָס האָבן רויק און פריי געלעבט צווישן ליטווינער, האָבן זיך אין גאַנצן צונויפגעלעבט מיט אונדזער לאַנד, אַזוי ווייט, אַז די הויפּט־שטאָט פון ליטע ווילנע רופן זיי אָן ירושלים דליטא; און אין דער אמתן, ווי דאָ איז שוין געוואָרן היינט ניט איין מאָל אָנגעוויזן, גייען איצט אַרום פון ווילנע ביז צו די ווייטסטע ווינקעלעך פון כדור הארץ די שטראַלן פון יידישן פאָלקס־באַוווסטזיין און וויסנשאַפט.

די ליטווישע וויסנשאַפטלעכע געזעלשאַפט פאַרנעמט זיך מיט אויס־פאָרשן דעם דאָזיקן קאַנט פון פאַרשיידענע זייטן (די קולטור, געשיכטע, פאָלקלאָר אאַז"וו); נאָר די ליטווינער גופא קענען ניט צוקומען אויסצו־פאָרשן דאָס לעבן פון יידן, וואָס זייַנען אַ חשובער אינטעגראַלער טייל פון די איינוווינער פונם דאָזיקן קאַנט; מיט דער דאָזיקער אויספאָרשונג פאַר־נעמט זיך, ווי מיר וויסן, דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט; דערפאַר איז די אַרבעט פון דאָזיקן אינסטיטוט פאַר די ליטווינער באַזונ־דערס אָנגעלייגט, און אין נאָמען פון דער ליטווישער בילדונגס־געזעלשאַפט באַגריס איך וואַרעם די גרינדונג פונם דאָזיקן אינסטיטוט, און ווינטש אים, און אויך דער היינטיקער קאָנפערענץ, פיל הצלחה אין זייער געהויבענער אַרבעט.

יוסף לעשטשינסקי — וואַרשע (פאָרשטייער פון דער ישאָ).

איך ברענג דער קאָנפערענץ גרוסן פון דער ברודער־אָרגאַניזאַציע, פון דער ישאָ, וואָס נעמט אַרום 200 אַנשטאַלטן, מיט 1000 לערער, מיט צענדליקער טויזנטער שילער. מיר פילן שטאַרק אינדזער קרובהשאַפט מיטן ייוואָ. מיר זיינען איינוווינער פון איין קולטור־הויז, מער ניט, וואָס מיר זיינען אין אונטערשטן גאָרן, בעת דער אינסטיטוט פאַרנעמט דעם אויבערשטן גאָרן. אויב דער אינסטיטוט האָט די מעלה, וואָס זיינע האָרי־זאָנטן זיינען ברייטער, זיינען מיר אָבער נעענטער צו דער מאַמע־ערד, שפּירן מיר בעסער דעם דופק פון דער מאַסע, וואָס האָט אונדז און אייך אַרויסגעבראַכט. די נייע יידישע קולטור שטיצט זיך נאָר אויף די אַרבעטנ־דיקע מאַסן, זי אַנטוויקלט זיך אין אַ פּראָצעס פון שווערן קאַמף צוזאַמען מיט די מאַסן. דאָס גרונט־קעמערל פון דער יידישער קולטור, — די שול, איז דערווייל נאָך רעכטלאָז, לאַ־די וואָס זי ווערט ניט אויסגעהאַלטן פון דער מלוכה־מאַכט, נאָר זי ווערט אויך גערודפט. די לעצטע צייט האָט זי אויך אויסצושטיין אַ באַזונדערס שאַרפע אַטאַקע מצד יידישע רעאַקציאָ־נערע קרייזן. מיר האָבן ניט געזען, אַז עמעצער פון ציוניסטישן לאַגער זאָל רעאַגירן אויף די אָנפאַלן אויף דער יידישער שול. די ישאָ וואַרט, אַז די קאָנפערענץ פון ייוואָ זאָל זאָגן איר וואָגיק וואָרט מכוח די דאָזיקע ברוטאַלע אָנפאַלן. מיר האָפן, אַז די קאָנפערענץ וועט מאַכן אַ טראָט־

נעענטער צו דער ישאָ. דערפון וועט געווינען סיי די יידישע שול און סיי דער ייוואָ.

פּרץ הירשביין באַגריסט אין נאָמען פון אַלוועלטלעכן יידישן פּען=קלוב: איך ווייס נישט ווי איך זאָל מיך דאָ אויסדריקן אינם דאָזיקן פלוצימדיקן אָוונט. איך קאָן איצט פאַר מיינע געפילן און פאַר מיינע ווערטער קיין גרענעצן ניט שטעלן. איך בין ניט דער איינציקער יידישער שרייבער, וואָס האָט אין די לעצטע עטלעכע חדשים אַ סך וויטאָג איבערגעלעבט. איך בין אַ וועלט=רייזנדער, אָבער איך פיל זיך ווי אַ וועלט=ייד, אַ וואָגלער. ווער נאָך ווי איך קאָן וויסן, ווי גרויס מיר זיינען אין גאָר דער וועלט, און ווי נידעריק מיר זיינען אָפט. איך האָב אַרומגערייזט אַ וועלט, און וווּ איך בין נאָר געווען, האָט מען אין מיין געגנוואַרט ברוטאַל געריסן די פעדים, וואָס פאַרבינדן אונדז אין אַלע ווינקעלעך — אונדזער יידישע שפּראַך האָט מען מיר פון מויל געריסן. איך האָב געהאַט אויסצושטיין אָנפאַלן פאַר מיין ליבע צו דער יידישער קולטור מצד מיאוסע מענטשן. אָבער דאָס שרעקט ניט אָפּ. אויך די אָנפאַלן אויף דער יידישער שול זיינען ניט שרעקלעך, פּונקט ווי עס זיינען ניט שרעקלעך בכלל די אָנפאַלן אויף די יידישע מאַסן, וואָס שטרעבן צו אַ לויטערן וועלטלעכן לעבן. אין יעדער ווינקל פון דער ערד האָב איך געקענט זיך איבערצייגן, אַז דער פאָדעם, וואָס פאַרבינדט די יידישע פאָלקסמאַסן אין אַלע וועלט=טיילן, איז די יידישע שפּראַך, אונדזער לעבעדיקע צונג. יידיש איז אונדזער וווּנדער. אומעטום האָב איך זיך אָנגעטראָפן אויפן אויפקום און פונאַנדערוווּקס פון יידיש אין נייע ישובים. איך האָב אמונה אין דעם שאַפנדיקן כּוח פון אונדזער דור. דאָס לעבן אַליין געפינט איצט וועגן און אויסוועגן. אויב דער וווּקס פון יידיש זאָל אָפּגעשטעלט ווערן, וואָלטן מיר שטום געוואָרן. אויב יידיש זאָל אונטערגיין אויף גאָר דער וועלט, וועט אונדז העברעיש ניט העלפן. דער ייוואָ איז אַן אָנהייב, אַ באַשיידענער אָנהייב, אָבער דער ייוואָ האָט אונטערגעלייגט אונטער דער יידישער שאַפונג אַ פונדאַמענט, ער נידערט אַראָפּ צו די וואָרצלען, צו די געזונטע וואָרצלען, וואָס דורך זיי דערנערן מיר זיך אַלע, און צו דער וועלביקער צייט איז ער פאַר אונדז אַ טורעם, וואָס פון זיין שפּיץ קענען מיר אַריינקוקן אין דער ברייט פון אַלוועלטלעכקייט.

איך באַגריס דעם אינסטיטוט צו זיין ערשטער קאָנפערענץ. זאָל זי זיין אַן אָנהייב פון אַ ריי קאָנפערענצן אין גאָר דער וועלט און אין די דורות אַריין.

נח פּרילוצקי, אין נאָמען פון דער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ, וואַרשע: געערטע פאַרזאַמלונג! ווען מען איז ערלעך מיט זיך אַליין, מוז מען זיך מודה זיין, אַז מיר יידן אין פּוילן זיינען שטאַרק הינטער=

שטעליק לגבי דעם, ווי מיר זיינען געווען מיט אַ יאָר צען צוריק. עפּעס זיינען פאַרשוווּנדן געוואָרן אַלע וויכטיקע פראַגן פון אונדזער לעבן. די פּרעסע, וואָס דאַרף דאָך זיין אַן אָפּשפּיגלונג פון געזעלשאַפטלעכן לעבן, האָט אַזוי ווי פאַרגעסן, אַז קיין איינע פון אונדזערע גערעכטע פאָדערונגען איז נאָך ניט באַפרידיקט געוואָרן. ווען מען לייענט די איצטיקע יידישע פּרעסע, קאָן מען מיינען, אַז מיר פאָדערן גאָרניט קיין אייגענע שול, קיין רעכט פאַר דער יידישער שפּראַך, און ווער שמועסט נאָך נאַציאָנאַל־פּער־סאָנאַלע אויטאָנאָמיע. אויב מיט 10 יאָר צוריק האָבן די מאַכט־אָרגאַנען געקענט זען אַ קאַמף פאַר די ראַדיקאַלע פאָדערונגען מצד יידן, הערשט היינט כמעט אַ פאַראַליזירטקייט. נאָך מיט אַ פינף יאָר צוריק איז נאָך ניט מעגלעך געווען אַזאַ עזותדיקער אָנפאַל אויף די יידישע שולן, ווי דאָס איז לעצטנס געשען מצד געוויסע פּרעסע־אָרגאַנען. אויב יידישע פאַרשטייער אין מאַגיסטראַטן פלעגן אַמאָל שמאַמלען, ווען עס איז גע־גאַנגען די רייד מכּוח יידיש, טרעפט שוין איצט, אַז מען טרעט אַרוים אָפן קעגן יידיש. עס איז שוין צייט, אַז צו אונדזער שטילשווייגעניש זאָל קומען אַ סוף. די קאָנפערענץ זאָל ווערן אַן אָנהייב פון אַ נייער אויפלע־בונג. מען זאָגט אונדז: וויסנשאַפטלער זיינען ניט קיין פּאָליטיקער, מיר ווילן בלייבן אין גאַנצן אָן אַ זייט פון דער פּאָליטיק. מיינע הערן, היינטיקע צייטן און ביי אונדזער לאַגע איז וויסנשאַפט ענג פאַרבונדן מיט פּאָליטיק. דער ייוואָ, אויף צו קענען עקסיסטירן, מוז האָבן אַ באַשטימטע געזעל־שאַפטלעכע אַטמאָספער אַרום זיך. און אויב אונדזער יסוד שטייט אין סכּנה, קענען מיר דעם קאַמף ניט אויסמיידן: אין איין האַנט מוזן מיר האַלטן די פּען, אין דער צווייטער די שווערד צו פאַרטיידיקן די יידישע קולטור.

איך מיין, אַז איך וועל אויסדריקן דעם ווונטש פון אַלע מיטגלידער פון דער וואַרשעווער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ, ווען איך וועל ווינטשן דער קאָנפערענץ, זי זאָל מיטן גאַנצן ערנסט דורכפירן איר אַרבעט. איך וויים, אַז פון אַלע זייטן וואַרט מען פון איר גרויסע אויפטוען.

ד"ר מ. װ ײ נ ר ײ ך: פון אַלע זייטן זיינען אָנגעקומען דעפּעשן און בריוו מיט באַגריסונגען צו דער קאָנפערענץ, מיט יעדער שעה קומען צו אַלץ נייע באַגריסונגען. ניטאָ די מעגלעכקייט זיי אַלע דאָ איבערצו־לייענען, אַפילו ניט אָנצורופן אַלע נעמען פון די באַגריסער. איך כאַפּ אַרויס אייניקע באַגריסונגען פון דער גרויסער מאַסע. אַלע איבעריקע וועלן ווערן שפּעטער פאַרעפנטלעכט. (לייענט איבער באַגריסונגען) *.

מ. ש אַ ל י ט באַגריסט אין נאָמען פון ייקאַ־היאַס־עמיגדירעקט: איך האָב דעם כּבוד צו באַגריסן די קאָנפערענץ פון ייוואָ, וואָס וויל ווערן

* די באַגריסונגען זיינען אָפּגעדרוקט ווי אַ הוספה צום באַריכט.

אַן אַלוועלטלעכע יידישע אינסטיטוציע, אין נאָמען פון אַ צווייטער אַל־וועלטלעכער יידישער אָרגאַניזאַציע. מיר ווייסן צו שאַצן דעם ווערט פון דער יידישער וויסנשאַפט און פון דער נייער יידישער קולטור. עס איז געקומען די צייט צו באַגרינדן וויסנשאַפטלעך די טעטיקייט פון אונדזערע געזעלשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, צו ווייזן זייער היסטאָרישן אויפטו אין דער יידישער וועלט. מיר לייגן די האָפענונג אויפן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, מיר ווינטשן אים, ער זאָל ווייטער גיין אויף דעם וועג, וואָס ער האָט אָנגעהויבן.

איך האָב אויך דעם כבוד צו באַגריסן די קאָנפערענץ אין נאָמען פון צוויי ווילנער אינסטיטוציעס. די ערשטע איז די היסטאָריש־עטנאָגראַפישע געזעלשאַפט אויפן נאָמען פון ש. אַנסקי. דאָס איז אַ שוועסטער־אינסטיטוציע פון ייוואָ. זייער אַרבעטס־געביט איז דער גלייכער. ווי עס האָט זיך אָנגעהויבן די אַרבעט פון ייוואָ, האָט די אַנסקי־געזעלשאַפט איר אַרבעט אָפּגעשטעלט. אָבער מיר זיינען ניט מקנא דער יינגערער שוועסטער־אינסטיטוציע. ביי אונדז איז זייער אַקטועל די פראַגע וועגן פאַראייניקן זיך מיטן ייוואָ. ווי נאָר עס וועט זיין פאַרטיק דער בנין פון ייוואָ, וועט זיין נייטיק אַריבערצוטראָגן אַהין אַלע זאַמלונגען פון אונדזער געזעלשאַפט. מיר ווינטשן אויך, אַז אויך די שטראַשון־ביבליאָטעק זאָל קענען געפינען אַן אָרט אין בנין פון ייוואָ, אַזוי אַרום וועט קאָנצענטרירט ווערן אין איין אָרט אַ גוואַלדיקער אוצר פון יידישער גייסטיקער ענערגיע, וואָס וועט זיין אָפן פאַר איטלעכן פאָרשער, פאַר איטלעכן שאַפער.

די צווייטע ווילנער אינסטיטוציע, וואָס איך האָב דעם כבוד צו פאַר־טרעטן, איז דער ווילנער פאַראיין פון ליטעראַטן און זשורנאַליסטן. די יידישע ליטעראַטן פילן גוט זייער צונויפבונד מיטן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. זיין אַרבעט איז די אַרבעט פאַר דער יידישער ליטעראַטור. אָן אַ וויסנשאַפטלעכער קולטור קען קיין ליטעראַטור ניט עקסיסטירן.

ב. קאַרליניוס באַגריסט אין נאָמען פון וואַרשעווער פאַראיין פון ליטעראַטן און זשורנאַליסטן: אונדזער פאַראיין איז די לעצטע צייט געוואָרן אַ ציל־פונקט פאַר אַ פאַרביסענער העצע. די זעלביקע העצע איז בעצם געווענדט אויך קעגן אייך. אָבער איר מוט זיך אייער זאַך מיט דער־זעלביקער געטריישאַפט און ליבע, ניט אָפּגעווענדט אָן אַ זייט. מען רעדט וועגן איבערבראָכן און שינויים אין יידישן לעבן. דער גרעסטער איבער־בראָך איז דער איבערבראָך אין באַוווסטזיין. און דאָס באַווייזט צום מיינסטן ווילנע. ווילנע — די אַלטע פּאַטריציער־שטאָט — האָט אַ גרעסער באַוווסטזיין ווי וואַרשע. ווילנע איז אויך אַ שטאָט פון מעשים. מיר האָבן שוין היינט

געזען אַ גרויסן בנין, ווו עס איז צונויפגעקליבן דער אוצר פון אַלע וויג=
קעלעך פון יידישן גייסטיקן לעבן. איך באַגריס די אויפטוער פון דער
גרויסער אַרבעט, די בויער פונם פּרעכטיקן בנין, וואָס איר האָט געשאַפן.

ד"ר י. שיפּער, וואַרשע. איך בין לכתּחילה באַשטימט געווען צו
באַגריסן די קאָנפערענץ אין נאָמען פון „טאָז", דער וואַרשעווער געזעל=
שאַפט פאַר פאָלקס=געזונט, וואָס איז ספּעציעל פאַראינטערעסירט אין
דער אַרבעט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ווייל זי האָפט, אַז ער
וועט העלפן אויסאַרבעטן אַ מעדיצינישע טערמינאָלאָגיע אין יידיש און
פירט אַן אַרבעט פון פּסיכאָלאָגישע און פּעדאָלאָגישע פאָרשונגען. די באַ=
גריסונג פון „טאָז" איז איבערגעגעבן געוואָרן שריפטלעך. איך וויל איצט
ריידן אין אייגענעם נאָמען. ווען איך שטיי דאָ איצטער, וויל איך ניט באַ=
האַלטן, אַז איך שטיי פאַר אייך אַלס ציוניסט. איך בין צוגלייך אַן אויפ=
ריכטיקער פריינט פון ייוואָ. געוויס זיינען פאַראַן חילוקי דעות ביי אונדז,
און איטלעכער באַדאַרף קעמפן אין פאָלק פאַר זיינע אמתן. אָבער דער
קריג דאַרף געפירט ווערן צוליב שלום, צוליב צעמענטירן דאָס פאָלק.
וועלן מיר אָבער פאַרשאַרפן דעם קאַמף, האָב איך מורא, אַז מיר וועלן
אויפרייסן דאָס, וואָס מוז זיין איין גאַנצס, אין צוויי טיילן. דער היסטאָרי=
שער וועג פון העברעיש און יידיש איז ענג פאַרבונדן. מיר האָבן געבויט
קולטור סיי אין העברעיש און סיי אין יידיש, און עס איז ניט געווען קיין
קריג. וואָס וואָלט געווינען יידיש אַז העברעיש און פאַרקערט? לאָמיר
דריקן צום האַרצן די ווירקלעכקייט ווי זי איז, צוויי שפּראַכן פאַרמאָגן מיר,
וואָס אין זיי ביידע לעבט זיך אויס דער יידישער גייסט. און דאָ אין וויסנ=
שאַפטלעכן אינסטיטוט טוט זיך אַן אַרבעט, וואָס קען פאַרנעמען אַלעמען.
די זאַך שטייט העכער פאַר פּערזענלעכע רייבונגען. קיין זאַך קען מיר ניט
שטערן מיטצוהעלפן דאָרט, ווו עס טוט זיך יידישע זאַפטיקע אַרבעט. נאָר
איינס דאַרפן מיר געדענקען: מיר דאַרפן שטעלן דעם טראָפּ אויפן אייגע=
נעם נאָמען: יידישע וויסנשאַפט.

ג. אייזנער (ניו=יאָרק). איך ברענג אייך גרוסן פון יענער זייט
ים, פון דער אַמעריקאַנער סעקציע פון ייוואָ. איך וויל ניט פאַרנעמען מיט
פיל רייד די צייט פון דער קאָנפערענץ, וואָס דאַרף טאָן פּראַקטישע אַר=
בעט. מיר אין אַמעריקע קוקן אויס אויף דער איניציאַטיווע פון ווילנער
צענטער. אין אַמעריקע ווערט דער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט רעספּעק=
טירט. מיר האָפן, אַז נאָך דער קאָנפערענץ וועט די אַרבעט זיך פאַרשטאַרקן.

יודל מאַרק (ריגע). אין נאָמען פון דער לעטלענדישער ציש"אָ,
אין נאָמען פון לעטלענדישן עלטערן=פאַרבאַנד, אין נאָמען פון די לערער
און שילער, אין נאָמען פון דער בילדונגס=געזעלשאַפט אין ליטע, אין
נאָמען פון דער ווילקאָמירער יידישער גימנאַזיע, אין נאָמען פון די יידישע

שולן אין לימע האָב איך דעם גרויסן כבוד צו באַגריסן די ערשטע קאָנ־פערענץ פון ייוואָ. ייוואָ איז די קרוין פון אונדזערע אַלע אויפטוען. די פרייד, וואָס מיר האָבן נאָך איר אַזוי געגאַרט. די קאָנפערענץ איז אונדזער יום־טוב. ווען מיר קומען אַהער, טוען מיר זיך אויס פון אַלע טאָגטעג־לעכע לײדנשאַפטן, פון דעם פאַרטייען־קאַמף. מיר קומען אַהער מיט דער נשמה יתרה. זאָל אַ פלאַטער טאָן איבער אונדז דער גייסט פון דער יידישער געשיכטע. מיר גייען בויען אַ נייע יבנה. בשעת נייע טיטוסן צעשמערן די נייע ירושלימס, אין דער צייט האָבן מיר אַ שפּיץ אין ייוואָ. מיר קומען צו דער קאָנפערענץ דערהויבט מיט אַ געפיל פון דרך־ארץ: דאָס איז דער ווינקל, וווּ עס קען זיין פאַראייניקט דאָס גאַנצע יידישע פאָלק. מיר מוזן דאָ דערמאָנען דעם געטרייען, קרישטאָל־קלאָרן אידעאַליסט, וואָס האָט אין זיין גייסט אויסגעטראָגן די אידעע פון אינסטיטוט, מיר מוזן דאָ דערמאָנען מיט הויכאַכטונג און ליבע נחום שטיפן, מיר מוזן דאָ מיט דאַנק דערמאָנען דעם זאַמלער אין שטעטל — וואָס זיין נאָמען איז לעגיאָן. אין מאָמענטן פון יאוש האָבן מיר איצט אַ טרייסט — דאָס איז ייוואָ. לעבן זאָל אונדזער טרייסט! לעבן זאָל ייוואָ!

ד"ר י. פּאַיענסאָן (רעדפעט) באַגריסט אין נאָמען פון די עסטלענדישע פריינט פון ייוואָ: איך קום פון אַ קליינעם לאַנד מיט גאָר אַ קליינעם יידישן קיבוץ: סך־הכל פאַרמאָגן מיר 5000 יידישע נפשות. אויף אונדזער קליינעם יידישן קיבוץ איז אַרויפגעלייגט געוואָרן אַ גרויסע היסטאָרישע אחריות. מיר עסטלענדער יידן זיינען דערוויל די איינציקע, וואָס האָבן אַ פון געזעין באַשטעטיקטע קולטורעלע אַליינפאַרוואַלטונג, וואָס גרויסע יידישע קיבוצים שטרעבן ערשט צו איר. אָבער מיר ווייסן וויל, אַז ביי אונדז איז דאָס נאָר אַ פאָרם. די אמתע קולטור־אויטאָנאָמיע, איר פולער אינהאַלט איז אָט דאָ. און דאָ, וווּ עס האָבן זיך צונויפגעקליבן די פאָרשטייער פון יידן פון אַ סך לענדער, לאָזט מיר אויסריידן מיין הארץ. איך בין אַ געטרייער ציוניסט, איך בין צוגלייך אַן איבערצייגטער יידישיסט. אין אונדזערע קליינע פאַרהעלטענישן קומט אָפטמאָל אויס נאָך צו דערווייזן די עלעמענטאַרסטע זאַכן, ווי דאָס, אַז יידיש קען זיין די שפּראַך פון קולטור. און אָט קומט דער ווינסנשאַפטלעכער אינסטיטוט מיט זיין עקסיסטענץ און מיט זיין אַרבעט און מיט זיינע אויסגאַבן און באַווייזט דאָס אַלעמען בהוש. פאַר דער באַזונדערער אונטערשטיצונג, וואָס מיר, דער קליינער יידישער קיבוץ, האָבן פון ייוואָ, ערלויבט מיר איס באַזונדער צו דאַנקען און צו באַגריסן. זאָל ער לאַנג לעבן און ווייטער טאָן זיין אַרבעט.

Vivat, crescat, floreat in aeternum דער יידישער וויסנשאַפטלע־כער אינסטיטוט.

מ. וויינרייך מעלדעט, אַז דער אָנגעמערקטער רעפעראַט זיינער „די יידישע וויסנשאַפט — אירע אויפגאַבן און פּערספּעקטיוון" פאַלט אַרויס מחמת דער שפּעטער צייט. די געשעפטלעכע זיצונג הויבט זיך אָן מאָרגן האַלב 11, און היינט 9 אין אָוונט קומט פאָר אַ וויסנשאַפטלעכע זיצונג אונטערן פאָרזיץ פון א. טשעריקאָווער.

מ. גראָמב (וואַרשע). אין נאָמען פונם אַנסקי־זאַמלער־קרייז האָב איך דעם כּבוד צו באַגריסן די קאָנפערענץ. אויב די קאָנפערענץ איז אַ יום־טוב פאַר די פריינד פון יידיש און פון דער מאָדערנער יידישער קולטור, איז זי פאַר אונדז זאַמלער אַ טאָפּעלער יום־טוב. אַ גרויסער טייל פון דעם אוצר, וואָס דער ייוואָ פאַרמאָגט, באַשטייט פון די מאַטעריאַלן, וואָס די זאַמלער האָבן אַריינגעבראַכט. אַלע אָנערקענען, אַז דער גרעסטער פאַרדינסט פון ייוואָ איז דאָס, וואָס ער האָט אַריינגעטראָגן אַ באַזונדער נשמה אין דער וויסנשאַפט, ער האָט פון איר געמאַכט אָנשטאָט אַ זאַך פאַר יחידים אַן ענין פאַר אַ מאַסע. אָט דאָס איז דער פאַרדינסט פון די אַרבעטער־זאַמלער. מיר פאָדערן ניט קיין דאַנק דערפאַר, דאָס האָבן מיר געטאָן פאַר זיך. קיין ציוניסט קען גיט האָבן צום אינסטיטוט אַזאַ באַציונג, ווי מיר אַרבעטער. מיר זיינען פאַר יידיש, ווייל יידיש איז אונדזער שפּראַך. דער אינסטיטוט מוז זיך שפּיצן אויף די ברייטע מאַסן. ער מוז אויך געבן דער מאַסע, ער מוז טאָן פאַר דער יידישער שול, שאַפן אַ גראַמאַטיק, לערנביכער. אין נאָמען פון די הונדערטער זאַמלער, און דווקא אַרבעטער, וויל איך באַגריסן דעם אינסטיטוט. מיר וועלן ווייטער אַרבעטן פאַר אים און קעמפן דערפאַר, אַז ער זאָל זיך אַנטוויקלען אין אונדזער גייסט.

וו. לאַצקי־בערטאָלדי (ריגע). אין נאָמען פון ריגער בוי־קאָמיטעט פאַרן ייוואָ באַגרים איך די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין דער שטאָט ווילנע. ווילנע איז פאַר אונדז ניט סתּם אַ שטאָט, זי איז אַ שטאָט אַ אידעע. אין דער געשיכטע פון דער מענטשהייט זיינען פאַראַן אַ ריי אַזעלכע שטעט, וואָס פאַרקערפּערן אידעען: פּאַריז, רוים, ירושלים... ווילנע איז אויך אַזאַ אידעע. ווילנע איז דער צענטער פון צעזייטן יידישן גייסט. מיר זעען דאָ טאַקע היינט אַן אידעישן קיבוץ גליות. דאָס איז געוואָרן אַ דאַנק דעם ייוואָ. און מיר ווינטשן דעם ייוואָ, ער זאָל ווערן דער אָרט פון דער פרייער יידישער וויסנשאַפט. וואָרום פרייהייט איז ניט קיין איין מאָל פאַר אַלע מאָל איינגעשטעלטער פאַרגלייווערטער באַגריף. צו פרייהייט דערגייט מען דורך מדרגות, דורך בחינות. וואָס היינט איז פריי, קען מאָרגן זיין ניט פריי. מען האָט אַמאָל געזאָגט, אַז פרייהייט איז וועלטלעכקייט. אָבער אויך וועלטלעכקייט קען ווערן פאַרקנעכטונג, ווען עס ווערט פאַרשטיינערט צו אַ דאָגמע.

לאָמיר בלייבן ביי דער אמתער פריהייט. לאָמיר זיך לערנען ביי פּרצן: ער איז געווען דער אמתער פריגייסט. זייענדיק פריי, איז ער קיינמאָל ניט געווען קיין אַפּיקורס. האָט ער פאַר אונדז דאָך געעפנט די קוואַלן פון חסידות.

איך ווינטש, אַז ייוואָ זאָל ווערן דער מיטלפּונקט פון פרייען גייסט, און ווילנע זאָל אַזוי אַרום בלייבן ווערט דעם נאָמען ירושלים דליטא.

נ. גערגעל (בערלין): איך באַגריס די קאָנפערענץ אין נאָמען פון דער בערלינער געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ. פאַר מיר איז די דאָזיקע קאָנפערענץ פון ייוואָ באמת אַ קולטור־קאָנגרעס פון יידישיסטן, פון די, וואָס קעמפן פאַר דער יידישער קולטור. איך בין אַליין אַ סאָציאַליסט, אָבער איך בין מודה, אַז יידיש איז אַ ברייטערער באַגריף. מיט 21 יאָר צוריק איז געווען די ערשטע יידישיסטישע קאָנפערענץ אין טשערנאָוויץ. זי איז געווען נאָך האַלב שטאַמלעריש. זי האָט זיך קוים דערוועגט צו פּראָקלאַמירן, אַז יידיש איז אַ נאַציאָנאַלע שפּראַך. איצט וועט זיך שוין קיינער ניט באַנוגענען מיט דער דאָזיקער פאָרמולירונג. איצטער איז נאָך מעגלעך איין פאָרמולירונג: יידיש איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך. דאָס וואָס דער ייוואָ האָט אויפגעטאָן באַווייזט, אַז יידיש איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך. אָבער ניט די דאָזיקע דעקלאַראַציע איז אונדזער עובדא. מיר דאַרפן איצט אַרויסגיין צום פאָלק מיט אַ נייעם לאָזונג: מיר ווילן און האָפן צו זען ביי דעם אינסטיטוט אַ יידישן אוניווערסיטעט. חברים, עס איז אַ סך גרינגער צו אַפּלאָדירן, ווי דעם אוניווערסיטעט צו שאַפן. עס זיינען פאַראַן דערביי אַ סך האַרבע פראַגן, אי פּאָליטישע, אי פינאַנציעלע, אי אָרגאַניזאַציאָנעלע. אָבער מיר מוזן דעם דאָזיקן ציל האָבן פאַר די אויגן. מיר האָבן נאָך ווייניק געמאָן אויף אויסצוקעמפן אונדזער נאַציאָנאַלע אַוטאָנאָמיע. מיר קענען זי דערגרייכן נאָר דורך מעשים, דורך פאַקטן. איינער פון די דאָזיקע פאַקטן דאַרף זיין דער יידישער אוניווערסיטעט. איך גלייב, אַז אויף דער נאָענטסטער קאָנפערענץ וועלן מיר זיך טרעפן אויף דער עפענונג פון אוניווערסיטעט.

דער פאָרזיצער שליסט די פייערלעכע עפענונגס־זיצונג.

וויסנשאַפטלעכע זיצונג

דאָנערשטאָג, דעם 24טן אָקטאָבער (9 אינאָוונט).

די וויסנשאַפטלעכע זיצונג פון דער קאָנפערענץ האָט זיך אָנגעהויבן ביי אַ פול באַזעצטן זאַל אין מעאַטער „פּאַלאַס" 9 אַזייגער אין אָוונט. פאָרזיצער איז א. טשעריקאָווער.

פאַר די פאָרטראָגן באַגריסט דער פאָרזיצער דעם דעלעגאַט פון קאָוונער געזעלשאַפט פריינד פון ייוו״אָ, אַדוואָקאַט ע ו ז ר פ י נ ק ע ל ש ט י י ן, וואָס איז מיט דער ספּעציעלער ערלויבעניש פון דער פוילישער און ליטווישער רעגירונג אַריבערגעפאָרן די אַדמיניסטראַטיווע ליניע און האָט באַוויזן צו קומען ערשט צו דער וויסנשאַפטלעכער זיצונג.

ביי דער געשפּאַנטער אויפמערקזאַמקייט פון דער אוידיטאָריע ווערן געהאַלטן די פאָרטראָגן:

נ ח פ ר י ל ו צ ק י — איבער יידישער דיאַלעקטאָלאָגיע.

י ע ק ב ל ע ש ט ש י נ ס ק י — עקאָנאָמישע עוואָלוציע פון די דייטשע יידן אין 19טן יאָרהונדערט.

ד״ר י צ ח ק ש י פ ע ר — וועגן ועד ארבע הארצות.

ד״ר ר י נ ג ע ל ב ל ו ם — יידן אין דער פוילישער פּרעסע סוף 18טן יאָרהונדערט.

דריטע זיצונג

(פרייטאָג, דעם 25טן אָקטאָבער האַלב 11 פרי).

ד״ר מ. ו ו י י נ ר י י ך עפנט די זיצונג און לייגט פאָר אויסצוקלייבן אין פּרעזידיום פון דער קאָנפערענץ: ד״ר י. בערנפעלד — טשערנאָוויץ, י. גיטערמאַן — וואַרשע, א. טשעריקאָווער — בערלין, נ. מייזיל — וואַרשע, ה. עמקין — ריגע, נ. פּרילוצקי — וואַרשע, ד״ר ה. קאָוואַרסקי — ווילנע, פרוי אַננאַ ראָזענטאַל — ווילנע, ד״ר י. שיפּער — וואַרשע און ד״ר מ. וויינרייך — ווילנע. די פאָרגעלייגטע ליסטע ווערט אָנגענומען אַן בלאָק. פאַרן סעקרעטאַר פון פּרעזידיום ווערט אויסגעקליבן נ. מ י י ז י ל.

דעם פאָרזיץ נעמט איבער נ. פּרילוצקי.

צום אַלגעמיינעם באַריכט פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט באַקומט דאָס וואָרט

מ. ו ו י י נ ר י י ך (אָ. ק.): איך נעם אָן, אַז אין אַלגעמיין איז די מעטיקייט פון אינסטיטוט אַלע דעלעגאַטן באַקאַנט. איך וועל זיך דעריבער אין מיין באַריכט ניט אָפּשטעלן אויף קיין פּרטים וועגן דער פאַרגאַנגענער אַרבעט, נאָר דער עיקר באַטאָנען די פאַקטן, וואָס זיינען שייך צו דער צוקונפט.

די הויפּט־אויפגאַבע פון דער קאָנפערענץ איז צו שאַפן אַן אָרגאַניזיר־סטאַטוט, וואָס זאָל פּאַסן צו אונדזער בדייט־פאַרצווייגטער מעטיקייט. ביז איצט האָט אונדזער אַפּאַראַט ניט געקענט זיין אָרגאַניזירט ווי עס געהער צו זיין. אויב מיר האָבן אָן אַ קאָנסטיטוציע פונדעסטוועגן

ניט ווייניק איפגעטאָן אין משך פון די פאַרגאַנגענע 4 יאָר, געפין איך דערויף בלויז איין דערקלערונג: דאָס איז מעגלעך געוואָרן אדאַנק דער וואַרעמקייט, וואָס האָט געהערשט אין די קעגנזייטיקע באַציונגען פון די טוער. מער ווי איין מאָל איז בערלין געווען אומצופרידן מיט ווילנע און פאַרקערט, מער ווי איין מאָל זיינען געווען טענות אַהין און צוריק — אָבער מיר האָבן דאָס אַלצדינג גרינג גובר געווען, ווייל יעדערער פון אונדז איז גערן געווען ביי אַ סיכסוך צווישן פאָרם און עיקר צו פאַרבייגן די פאָרם צוליב דעם עיקר. לאָמיר זען, אַז די דאָזיקע וואַרעמקייט, וואָס האָט ביז איצט געמאַכט די ייוואָ=טוער פאַר איין משפּחה, זאָל אָנהאַלטן אויך ווייטער, בשעת מיר טרעטן אַרויס אויף אַ ברייטערן שליאַך.

מיר מעגן זיין זיכער, אַז די דאָזיקע וואַרעמקייט און דאָס דאָזיקע אַחריות=געפיל וועלן ביי אונדז בלייבן, וואָרום דער ייוואָ איז דאָך ניט קיין קליין הייפל יחידים, נאָר ער ווערט געטראָגן פון אַ גרויסן שטראָם פאָלקס=ענערגיע. דער אויפטו און דאָס גליק פון דעם ייוואָ באַשטייען אין דעם, וואָס ער האָט געמאַכט הונדערטער פאַר מיטבויער און טויזנטער פאַר סימפּאַטיקער. קיין שום אַנדער יידישע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציע קען זיך אין דעם צו אונדז ניט גלייכן.

דער אָרגאַניזיר=קאָמיטעט פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטי=טוט, וואָס איז געשאַפן געוואָרן אויף דער בערלינער פאַרבאַראַטונג אין אויגוסט 1925, איז באַשטאַנען פון 4 מענטשן: משעריקאָווער, רייזען, שטיף, ווייַנרייך. ווען שטיף איז אין מאַי 1926 אַוועקגעפאָרן פון בערלין, איז קאָאָפּטירט געוואָרן אין אָרגאַניזיר=קאָמיטעט יעקב לעשטשינסקי, וועלכער איז פון אָנהייב אָן געשטאַנען נאָענט צום ייוואָ. אין 1926 האָט אין משך פון עטלעכע חדשים מיטגעאַרבעט אין אָרגאַניזיר=קאָמיטעט, צווייג ווילנע, אויפן סמך פון קאָאָפּטאַציע, מ. עריק. אַ קאָלעגיע פון 4 איז תּחילת אפשר געווען גענוג, אָבער אין דער מאָס ווי די אַרבעט איז געוואַקסן האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער באַשטאַנד פון דער הנהגה מוז פאַרגרעסערט ווערן. אין דעם באַשלוס פון דער פאָרבאַראַטונג איז געווען פאָרויסגעזען, אַז אויב עס וועלן זיך שאַפן נייע לאַנד=אָרגאַניזאַ=ציעס, וועלן זיי קענען אַריינשיקן זייערע פאָרשטייער אין אָרגאַניזיר=קאָ=מיטעט. אין עטלעכע פאַלן איז אויך געגאַנגען אַ קאָרעספּאָנדענץ וועגן דעם; אָבער צוליב דער איבערמאָס פון אַרבעט איז מען ניט געקומען צו דער רעאַליזירונג פון באַשלוס. אַ סוראָגאַט פון ברייטערער באַטייליקונג איז געשאַפן געוואָרן דורך דעם, וואָס די פאַרוואַלטונגען פון דער ווילנער און בערלינער געזעלשאַפטן „פריינד" האָבן זיך באַטייליקט אין די באַ=שלוסן וועגן אַלע וויכטיקערע פראַגעס. אין אַ גאַנצער ריי פאַלן איז אָנגע=גאַנגען אַ קאָרעספּאָנדענץ מיט דער אַמעריקאַנער סעקציע, שפּעטער אויך

מיט דער וואַרשעווער געזעלשאַפט „פריינד" אאַז"ו. אָבער די דאָזיקע פאָרמען פון צוזאַמענאַרבעט זיינען ניט געווען איינגעשטעלט סטאַטוטאַריש, און מטילא זיינען זיי ניט געווען גענוג רעגלמעסיק און זיכער. די קאָנפערענץ מוז אויסאַרבעטן אַן אָרגאַניזיר־פּלאַן, וואָס זאָל אַוועקשטעלן אַלע געהעריקע אָרגאַנען.

ניט גענוג פעסט אָרגאַניזירט איז אויך געווען ביז איצט די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט. די פאָרבאַראַטונג האָט פּראָקלאַמירט 4 סעקציעס און באַשטימט פאַר דריי פון זיי די סעקרעטאַרן: א. משעריקאָווערן פאַר דער היסטאָרישער סעקציע, י. לעשטשינסקין פאַר דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער, מ. ווײַנרײַכן פאַר דער פילאָלאָגישער. די פראַגע וועגן דעם פאָרשטייער פון דער פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע איז געבליבן אָפן. אין נאָמען פון די סעקציעס זיינען אַרויסגעגאַנגען די בענד שריפטן, און זייער נאָמען איז אָפּגעטאָן געוואָרן אַ היפּשע וויסנשאַפטלעכע אַרבעט (למשל, די עטנאָגראַפישע אַרבעט, די עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע אויספאָרשונג אין פּוילן 1927, די אַנקעטעס פון דער פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע), אָבער קיין איינהייטלעכע אָרגאַניזיר־פאָרם פון די סעקציעס איז ניטאָ ביז היינט. אין דער אָנפירונג פון דער פילאָלאָגישער סעקציע האָבן געאַרבעט איר סעקרעטאַר און ז. רייזען — אָן אַ באַשטימטער מיטולירונג. די עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע סעקציע האָט פ' לעשטשינסקי יאָ געפּרוּווט אָרגאַניזירן, און אַ פאַרזאַמלונג אין בערלין האָט אויסגעקליבן י. לעשטשינסקין פאַרן פאָרזיצער פון דער סעקציע, י. קאָראַלניקן פאַרן סעקרעטאַר. פאַר דער היסטאָרישער סעקציע האָט פ' משעריקאָווער געפּרוּווט שאַפן אַ פּלענום, וועלכער האָט זיך אויפגעקליבן עטלעכע מאָל אין בערלין, (א. משעריקאָווער האָט געהייסן „אָנפירער פון דער סעקציע"). די פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט זיך ווידער אָרגאַניזירט אויף אַ באַזונדער שטייגער: אַ פאַרזאַמלונג אין ווילנע האָט אויסגעקליבן אַ ביוראָ (פאָרזיצער ד"ר ה. קאָוואַרסקי, סעקרעטאַר א. גאָלאָמב), און די רעדאַקציע פון די שריפטן איז אָנגעטרויט געוואָרן לייבוש לערערן אין ניו־יאָרק.

איך גלייב, אַז עס וועט ניט זיין קיין פּחיתת־הכבוד פאַר קיינעם, אויב איך וועל זאָגן, אַז די ריכטיקע קאָלעגיאַלע צוזאַמענאַרבעט פון די סעקציעס דאַרף זיך נאָך ערשט אָנהייבן. עס איז שוין איצט צייט, אַז די סעקציעס זאָלן זיך אויף אַן אמת קאָנסטיטואירן. די אַרבעט פון דעם אינסטיטוט איז שוין אויף אַזוי פיל אויסגעוואַקסן, אַז דאָס פאָדערט זיך אומבאַדינגט. אַגב איז שוין דאָס מעגלעך אויך, וואָרים אין דער ביז־איצטיקער צוגרייט־סטאַדיע האָבן מיר שוין קאָנצענטרירט אַרום דעם

אינסטיטוט אַ שיינע צאָל מיטאַרבעטער פון די פאַרשיידענע וויסנשאַפט־לעכע געביטן.

איך זע קלאָר, אַז ספּעציעל די פראַגע וועגן קאָנסטיטוירן די סעק־ציעס איז זייער אַן איידעלע און אַ האַרבע. עס וועט ניט גרינג זיין צו באַשליסן, ווער עס קען זיין אַ ווירקלעכער מיטגליד פון אַ סעקציע. לויט מיין מיינונג קען ניט יעדער מיטאַרבעטער פון די שריפטן eo ipso זיין אַ מיטגליד אין דער סעקציע. מיר מוזן זען, אַז די קאָלעגיעס, וואָס מיר שאַפן, זאָלן האָבן דעם געהעריקן וויסנשאַפטלעכן אַווטאָריטעט, און דערי־בער האַלט איך, אַז ווירקלעכע מיטגלידער פון דער סעקציע, פּוסקים וועגן אייגענער און פרעמדער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט, קענען זיין בלויז די, וואָס האָבן אַליין ביז איצטער שוין געטאָן קוואַליפיצירטע וויסנשאַפט־לעכע אַרבעט און זיינען גרייט מיטצואַרבעטן מיטן אינסטיטוט אין דער אַלגעמיינער ריכטונג פון זיין טעטיקייט.

מיין פאָרשלאָג איז, אַז אויף דער היינטיקער זיצונג זאָל די קאָנ־פערענץ אויסקלייבן אַ קאָמיסיע פאַר אָרגאַניזיר־פראַגעס, וועלכע זאָל ביז מאָרגן נאָכמיטאָג צושטעלן אַ בפרטיותדיקן פּראָיעקט וועגן אַלע שייכותדיקע פונקטן. אַהער וועט אַריינגיין די אָקאָרשט באַרירטע פראַגע וועגן די סעקציעס און דערנאָך — די אַלגעמיינע סכעמע פון אונדזער אָרגאַניזאַציע.

ווי אַזוי זאָל די דאָזיקע סכעמע אויסזען? מיר דאַרפן זי שוין איצטער ניט אויספאַנטאַזירן. מיר האָבן אין 17 לענדער, אין אַלע לענ־דער פון דעם יידישן מאַסן־יישוב, לאַנד־אָרגאַניזאַציעס, שטיצגרופּעס, געזעלשאַפטן „פריינד פון ייוואָ"; מיר מוזן בלויז פאַראייניטלעכן און אַקטיווירן דאָס, וואָס דאָס לעבן אַליין האָט געשאַפן. אויף אַ זיצונג אין דער פאַרוואַלטונג פון דער וואַרשעווער געזעלשאַפט „פריינד", מיט אַ פּאָר וואָכן צוריק, האָט פּ' לאַזאַר קאַהאַן זייער טרעפיק פאָרמולירט די אויפ־גאַבע: עס מוז געשאַפן ווערן אַן אַלוועלטלעכער פאַרבאַנד פון די געזעל־שאַפטן „פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט". דאָס וועט זיין דער מאַטעריעלער פאַרזאָרגער פון ייוואָ; די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט וועט געטאָן ווערן דורך די פלאַנמעסיק־קאָנסטרוירטע סעקציעס.

ווער קען זיין אַ מיטגליד אין דער געזעלשאַפט „פריינד פון ייוואָ"? יעדער איינער ווער עס סימפּאַטיזירט מיט די צילן פון אינסטיטוט. קיין שום אַנדערע פאָדערונג דאַרפן מיר צו אַזאַ מיטגליד ניט שטעלן.

ווען איך קום צו צו דעם פּונקט, מוז איך ניט ווילנדיק אָנרירן די טעמעס, וואָס זיינען אַרויסגעשווומען נעכטן, בעת דער פייערלעכער זיצונג.

עס איז אַ פאַקט, אַז צווישן די מענטשן וואָס שטיצן דעם אינסטי־טוט זיינען פאַראַן ניט נאָר אַזוינע, וואָס שטיצן ביי היינטיקן טאָג די יידישע וועלטלעכע שול. און עס איז ניטאָ קיין גרונט, אַז מיר זאָלן זיך

אָפּזאָגן פון זייער אונטערשטיצונג. אַדרבא. דאָס גופא, וואָס וויסנשאַפט־לעכע אַרבעט אין יידיש ציט צו סימפּאַטיעס פון נייע קרייזן, איז אַ סימן, ווי שטאַרק מיר זיינען שוין אויסגעוואַקסן.

ווען מיר זוכן דעם יחוס פון דער יידישער בילדונגס־אַרבעט פאַר דעם לעצטן האַלבן יאָרהונדערט, שטויסן מיר זיך אָן אויף די אומלעגאַלע אַרבעטער־קרייזלעך, ווו מען האָט באַהאַלטענערהייט געלייגט דעם יסוד פאַר אַ מאָדערן יידיש וויסן — ניט נאָר אין פּאָליטישער עקאָנאָמיע, נאָר אויך אין נאַטורוויסנשאַפט, געאָגראַפיע און געשיכטע. די דאָזיקע קרייז־לעך זיינען געווען אינגאַנצן איזאָלירט, די מיטגלידער זייערע זיינען גע־ווען ענלעך צו אַ מין רעליגיעזן אָרדן. אַלע דרויסנדיקע זיינען געווען פרעמד, דאָס רוב פיינדלעך.

ווען רעלאַטיווע פרייהייט האָט אונדז געגעבן די מעגלעכקייט צו עפענען שולן מיט דער יידישער לערנשפּראַך, איז דאָס געווען אַ העכע־רער שטאַפּל פון אונדזער אַנטוויקלונג, מיילן ווייט פון דעם ערשטן. די שולן האָבן נאָך אויך שונאים, אָבער אין דער זעלבער צייט האָבן זיי שוין אַרום זיך אַ פעסטן גאַרטל פון טויזנטער פּאַרטייִדיקער.

צום ערשטן גאָרן, צו דער פאָלקס־שול, איז צוגעקומען ביי אונדז פּאַמעלעך דער צווייטער — די גימנאַזיעס, די לערער־סעמינאַרן, און איצ־טער זיינען מיר אַלע עדות, ווי עס ווערט געבויט נאָך אַ העכערער גאָרן, דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט.

דער אינסטיטוט האָט נאָך ווייניקער געגנער איידער די יידישע עלע־מענטאַרע שולן. און דאָס איז פאַרשטענדלעך. פאַקטן ווירקן בעסער ווי רייד. ניט אומזיסט האָבן מיר אין אַ שטאָטראָט געהאַט דעם סימן, אַז נאָכדעם ווי אַ גרופּע פּוילישע ראַטמענער האָט געשטימט פאַר אַן אַסיג־נירונג לטובת דעם ייוואָ, האָט זי מיט אַ קורצער צייט שפּעטער געשטימט אויך פאַר סובסידירן די אָרטיקע יידישע שול: אויב אַ פאָלק באַשאַפט אין זיין שפּראַך אַ העכערע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע, פאַרוואָס זאָל עס ניט קענען האָבן אין דער שפּראַך אַן עלעמענטאַרע שול.

ווער עס שטייט פאַר דער מאָדערנער יידישער שול, דער שטייט געוויס פאַר דעם ייוואָ, אומבאַדינגט, מיט אַלע זיינע חושים. אָבער די פּראַקטיק האָט געוויזן, אַז דער ייוואָ האָט אויך אַנדערע פריינד. אט זאָגן איינע, אַז פון יידישע שולן האַלטן זיי ניט, נאָר וויסנשאַפטלעכע אַרבעט איז זיי ליב, אַפילו ווען זי ווערט געטאָן אין יידיש. אט זאָגן אַנדערע, אַז לויט זייער מיינונג וועט יידיש אונטערגיין, נאָר דווקא איבער דעם דאַרף מען אויפהיטן און אויספאָרשן אַלצדינג, וואָס איז פאַרבונדן מיט דער יידיש־תקופה אין אונדזער געשיכטע, מיט די לעצטע טויזנט יאָר.

צי זאָל דער אינסטיטוט זיך אָפּזאָגן פון אַזוינע „באַדינגטע" פריינד?

מיר מוזן זאָגן: יעדער טוער פון אינסטיטוט מעג מאָן וועלכע געזעלשאַפטלעכע אַרבעט ער וויל. אָבער דער אינסטיטוט, ווי אַן אינסטיטוציע, מוז שטיין אויסער דעם פּאָליטישן קאַמף.

דער וועג פון אינסטיטוט איז נאָר ממשותדיקע וויסנשאַפטלעכע אַרבעט.

אויב מען וויל קריטיקירן די ביז־איצטיקע מעטיקייט פון אינסטיטוט פאַר שלעכטע אַרטיקלען אין די „שריפטן״, פאַר ניט געלונגענע אַנקעטעס, איז דאָס אויפן פּלאַץ; אָבער ווער עס מאָנט רעזאָלוציעס, וואָס זיינען ניט אָנגענומען געוואָרן, דער רעדט ניט אויף דער טעמע.

דעם בעסטן באַווייז, אַז דאָס איז דער ריכטיקער וועג, זע איך אין דעם, וואָס די גרויסע מאַסע פריינד און זאַמלער האָט ניט קיין תביעות צום אינסטיטוט. יעדער איינער טראָגט צו צום בנין דאָס בעסטע וואָס ער קען. און ווי אַזוי וואָלט דען געקענט זיין אַנדערש? מיטשאַפער פון אינסטיטוט זיינען מענטשן פון פאַרשיידענע ריכטונגען און פאַרשיידענע שיכטן; אָבער גענייסער פון דער ייוואָ־אַרבעט זיינען טאַקע צום וויט־גרעסטן טייל די אַרבעטער און פאָלקס־מאַסן, וואָס יידיש איז זייער שפּראַך, די שפּראַך פון זייער קאָפּ און זייער האַרץ.

מען קען אפשר צעקריגן אַ טייל פריינד און זאַמלער מיטן אינסטיטוט. אויב מען זאָל אַרויס מיט אַ לאָזונג, אַז דעם אינסטיטוטס ריכטונג טויג ניט, קען מען שאַפן ביי אַ טייל פריינד אַ קאָנפליקט צווישן זייער אומיטלבאַרן געפיל און זייער געזעלשאַפטלעכן געווויסן. אָבער איך גלייב ניט, אַז דאָס זאָל זיין כּדאַי און אַז עמעצער זאָל קענען דערפון פּראָפיטירן.

אַלצדינג, וואָס איך האָב געזאָגט צו דער טעמע וועגן ריכטונג און באַזיס, איז מיין אייגענע פאָרמולירונג. איך ווייס ניט, צי די אַנדערע מיטגלידער פון דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט שטימען איין דערמיט, אָבער לויט די אויספירן, וואָס דרינגען אַרויס פון מיינע רייד, האָט זיך געהאַלטן דער גאַנצער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פון ערשטן טאָג אָן ביז היינט.

איצטער נאָך בקיצור וועגן אונדזער אַמעריקאַנער קאַמפּאַניע היינטיקן פרילינג און זומער. די אַמעריקאַנער סעקציע האָט אַריינגעשיקט אַ גאַנץ געניוען נאָטאַריעל באַשטעטיקטן פינאַנץ־באַריכט, וועלכער איז אָפן פאַר אַלע דעלעגאַטן, אַזוי אַז איך פאַרשפּאַר זיך אָפּצושטעלן אויף פּרטים און קען זיך באַנוגענען מיט ראָשי־פּרקים. די קאַמפּאַניע האָט אַריינגעבראַכט ביי 14000 דאָלאַר, פון וועלכע עס איז נאָך געבליבן איינצוקאַסירן אַ 4000. קנאַפּע 3000 זיינען אַוועק אויף הוצאות, דערפון אַ 1700 דאָלער אויף מיין נסיעה און אויפהאַלט אין אַמעריקע אין משך פון פיר חדשים. דאָס מיינט, אַז ביי פאַרענדיקן די קאַמפּאַניע האָבן מיר געקענט דיספּאָנירן מיט אַ 7000 דאָלאַר. די סומעס זיינען געקומען פון הונדערטער מענטשן. אַ גרויסער טייל פון דעם געלט איז שוין אַוועק אויף דער בוי־אַרבעט.

אין די ערשטע וואָכן פון דער קאַמפּאַניע האָט זיך געקענט דוכטן, אַז דער מאַטעריעלער רעזולטאַט וועט זיין אַ גרעסערער, ווייל דער אָפּ־קלאַנג אין דער גאַנצער יידישער פּרעסע, סיי אין ניו־יאָרק און סיי אין דער פּראָווינץ, איז געווען אַן אויסערגעוויינטלעך וואַרעמער. אָבער עס איז געווען אַן אָפּמישער אָפּנאַר: פון צייטונגס־אַרטיקלען אַליין ווערט קיין געלט ניט. די פריינדשאַפטלעכע פּראָפּאַגאַנדע אין די צייטונגען איז אָבער אַ גוטע זייוונג, און שניידן וועלן מיר שפּעטער, בשעת די אַרבעט פון דער אַמעריקאַנער סעקציע וועט זיך פונאַנדערוויקלען.

דעם אויסגאַנג פון דער אַמעריקאַנער קאַמפּאַניע טאָרן מיר בשום אופן ניט שאַצן בלויז לויטן פינאַנציעלן רעזולטאַט. וויכטיקער איז די פּערספּעקטיווע.

ביז דער קאַמפּאַניע איז די אַמעריקאַנער סעקציע געווען אַ לפי־ערך ענגער קרייז, אַן אָרגאַניזאַציע מיט אַ פּאָר הונדערט מיטגלידער, וואָס צאָלן צו צען דאָלאַר אַ יאָר. די אָרגאַניזאַציע האָט ניט געהאַט אין איר רשות קיין שום טעכנישע הילפס־קרעפטן, די גאַנצע שווערע שוואַרצע אַרבעט איז געטאָן געוואָרן דורך די מיטגלידער פון דער עקזעקוטיווע גופא, אין דער ערשטער ריי דורך דעם סעקרעטאַר פון דער סעקציע ד״ר י. שאַצקי.

אין דער קאַמפּאַניע האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז מיר דאַרפן זיך אין אַמעריקע רעכענען מיט דריי קאָנצענטרישע קרייזן. פריער גייען די ביז־איצטיקע פריינד פון אינסטיטוט, וואָס זיינען גוט געווען באַקאַנט מיט זיינע אויפטוען. אַרום זיי גייט דער צווייטער קרייז: מענטשן, וואָס האָבן ביז איצט נאָר געהאַט געהערט וועגן דעם ייוואָ מיט איין ברעג אויער און זיינען ערשט דורך דער קאַמפּאַניע געוואָרן מער באַהאַוונט אין דער זאַך. ענדלעך גייט דער דריטער, דער דרויסנדיקסטער קרייז — די טויזנטער מענטשן, וואָס זיינען דורך דער קאַמפּאַניע צום ערשטן מאָל געוואָר גע־וואָרן וועגן דעם עצם עקסיסטענץ פון דעם אינסטיטוט.

אַן אַדעקוואַטע אונטערשטיצונג, מאָראַליש און מאַטעריעל, האָבן מיר געקענט באַקומען בלויז ביי דעם ערשטן קרייז. ער האָט דאָס טאַקע געגעבן אין דער פולער מאָס. אין דער פּעריפעריע האָבן מיר בלויז גע־קענט אָנקניפּן פאַרבינדונגען אויף להבא. איך בין זיכער, אַז בשעת די אַמעריקאַנער סעקציע וועט פאַרברייטערן איר טעטיקייט, וועט זי פון די דאָזיקע פאַרבינדונגען האָבן גרויס נוצן.

אויפן סמך פון דער פּראַקטיק אין דער ערשטער אַמעריקאַנער קאַמ־פּאַניע אונדזערער קום איך צום באַשלוס, אַז אַן אינטערעס און אַ „באַ־דינגטע פריינדשאַפט" פאַר דער יידישער וויסנשאַפט וועט זיך שאַפן מיט דער צייט אַפילו אין די לאַנג־אַמעריקאַניזירטע (די אַזוי גערופענע „יאַהודישע") קרייזן. דער ביטול צו יידיש איז שוין דאָרט איצט כמעט

ווי פאַרביי. די סיבה איז אַ פּשוטע: פאַקטן אימפּאָנירן מער ווי אַלץ. פון דעם דאָזיקן אָפּשיי פאַר פאַקטן נעמט זיך, למשל, די סימפּאַטיע פון די יאַהודישע קרייזן צו דער יידישער קאָלאָניזאַציע אין ראַטנפאַרבאַנד, וואָס האָט געבראַכט דערצו, אַז ניט נאָר האָט דער אַגראָדזשאָינט אינוועסטירט מיליאָנען אין דער איבערוואַנדער־אַרבעט, נאָר אַפילו אַ ספּעציעלע קאָלאָניע „ראָזענוואַלד" איז געגרינדעט געוואָרן אין אוקראַינע צווישן די נייע יידישע קאָלאָניעס, אויפן נאָמען פון דעם שיקאַגער מיליאָנער דזשוליוס ראָזענוואַלד, וועלכער האָט מנדב געווען פינף מיליאָן דאָלאַר פאַר דער קאָלאָניזאַציע. איך בין זיכער, אַז אין אַ געוויסער מאָס וועט זיך דאָס איבערחזרן אויפן פעלד פון קולטור: וואָס מער עס וועט וואַקסן די יידישע קולטור־אַרבעט בכלל, די יידישע וויסנשאַפטלעכע אַרבעט בפרט, אַלץ מער וועט זי אַרויסרופן צו זיך רעספּעקט און אָנערקענונג.

צוליב דער באַגרענעצטער צייט וועל איך ניט גיין אָנרופן דאָ די נעמען פון די צענדליקער מענטשן פון פאַרשיידענע שיכטן, וואָס האָבן ביי דער קאַמפּאַניע מיטגעהאָלפן און זיינען געבליבן וואַרעמע פריינד פון ייוואָ אויף ווייטער. איך וויל נאָר באַמערקן, אַז די באַציונגען וואָס מיר האָבן אָנגעקניפּט באַגרענעצן זיך ניט בלויז מיט דער יידישער סביבה. עס איז אונדז געראָטן אַרויסצורופן אַן אינטערעס צו אונדזער אַרבעט אויך ביי זייער אָנגעזעענע ניט־יידישע געלערנטע, וואָס האָבן פאַרשטאַנען, אַז פון די פאָרשונגען אין דער ספּעציפישער יידישער סביבה קען מען אויך מאַכן אויסערגעוויינטלעך וויכטיקע אַלגעמיינע אויספירן אויפן פעלד פון סאָציאָלאָגיע, עקאָנאָמיק, לינגוויסטיק אאַז"וו. די באַקאַנטשאַפט מיט די דאָזיקע קרייזן האָט באַשטעטיקט אונדזער ביז־איצטיקע פּראַקטיק אין אייראָפּע, אַז ביי ניט־יידישע געלערנטע קענען מיר אַמאָל געפינען מער פאַרשטאַנד און סימפּאַטיע פאַר אונדזער זאַך איידער ביי יידן, וואָס זיינען פאַרבלענדט פון פאָראורטיילן.

איך קען פאַרענדיקן דערמיט מיין רעפעראַט, וואָרעם וועגן די אַרבעטפּלענער פון די איינציקע סעקציעס וועלן באַריכטן באַזונדערע רעפעראַנטן. איך וועל דעריבער מאַכן נאָר אַ פּאָר פאָרשלאָגן,

אַלע פריערדיקע צווייגן פון אונדזער אַרבעט מוזן בלייבן, מיר מוזן זיי נאָר פאַרברייטערן און פאַרפעסטיקן.

מיר מוזן אַרויסטראָגן אַ באַשלוס וועגן אַן אייגענעם זשורנאַל; אַ גענויען פּראָיעקט האָט פּ' רייזען פּובליקירט אין די „ליטעראַרישע בלעטער".

מיר מוזן שאַפן די לינגוויסטישע קאָמיסיע, ווי אַ נאָרמאַטיווע אינסטיטוציע פאַר דעם יידישן שפּראַך־באַנוץ.

מיר מוזן נעמען אויף זיך צו שאַפן אַ סדר אין דער יידישער אָרטאָ=

גראַפיע — דעם גייטיקן אויטאָרימעט האָט שוין דער ייוואָ. מיין פאָרשלאָג איז, אַז סוף 1930, ביים חנוכּת-הבית פון אונדזער אייגענעם בנין, זאָל פאָרקומען אין ווילנע אַן אַלוועלטלעכע אָרטאָגראַפישע קאָנפערענץ, און ביז דעמאָלט זאָלן מיר אין אַ זאַמלבוך (אָדער עטלעכע זאַמלביכער) דורכדיסקוטירן אַלע שפּריימיקע פראַגעס.

מיר מוזן עפענען אַן אינסטרוקטאָרן-קורס, כּדי צו סיסטעמאַטיזירן און פאַרטיפערן די זאַמל-אַרבעט.

מיר מוזן שאַפן אַ פּרעסע-ביוראָ, כּדי צו האַלטן די עפנטלעכע מיינונג אין קורס פון אונדזער אַרבעט.

מיר מוזן אַרויסגעבן רעגלמעסיק אונדזערע „ידיעות".

מיר מוזן פאַרשטאַרקן אונדזער פּרעמדשפּראַכיקע פּראָפּאַגאַנדע. קודם-כּל מוזן מיר אַרויסגעבן אַ פּוילישע בראָשור וועגן אינסטיטוט, דערנאָך אַ פראַנצויזישע.

מיר מוזן זען צו באַוואָרענען אונדזער בודזשעט. דאָס איז ניט שווער צו דערגרייכן ביי דער געהעריקער אַרבעט. אַ ספּעציעלע אַכט מוז געלייגט ווערן אויף דעם, אַז עפנטלעך-רעכטלעכע קערפּערשאַפטן, רעגירונגען, שטאָט-פאַרוואַלטונגען און יידישע קהילות אין אַלע לענדער פון יידישן מאַסן-יישוב זאָלן ערפילן זייער חוב לגבי דער יידישער באַפעלקערונג און שטיצן די צענטראַלע יידישע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע.

די אינטערשטע שורה: מיר האָבן אויפגעטאָן פאַר די פיר יאָר צייט מער איידער מיר האָבן זיך אַליין גערעכנט. לאָמיר זיך ווינטשן, אַז אין דעם נאָענטסטן יאָר זאָל דער ייוואָ אויפטאָן מער איידער אין די פיר פריערדיקע.

באַריכט פון דער עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער סעקציע.

די עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע סעקציע פונם ייוואָ איז געגרינדעט געוואָרן אין בערלין פרילינג 1926. אַלס אָנפירער פון דער סעקציע און רעדאַקטאָר פון די „שריפטן פאַר יידישער עקאָנאָמיק און סטאַטיסטיק" איז אויסגעקליבן געוואָרן יעקב לעשטשינסקי. די סעקציע האָט אירע אויפגאַבן אַזוי פאָרמולירט:

א) זאַמלען, באַאַרבעטן און פאַרעפנטלעכן די עקאָנאָמישע און סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן, וואָס זיינען צעזייט אין די מלוכישע, קאָמונאַלע, געזעלשאַפטלעכע און אַנדערע אויסגאַבן;

ב) אָרגאַניזירן אין די גרעסערע ערטער הילף-גרופּעס און אין די קלענערע — קאָרעספּאָנדענטן, וועלכע זאָלן זאַמלען ידיעות וועגן יידישן עקאָנאָמישן, קולטורעלן און געזעלשאַפטלעכן לעבן;

ג) זיך שטעלן אין פאַרבינדונג מיט די יידישע קהילות, עקאָנאָמישע, פּראָפעסיאָנעלע, געזעלשאַפטלעכע און פילאַנטראָפּישע אינסטיטו-

ציעס און ווירקן אויף זיי, אַז אין זייערע רעגיסטראַציעס, צעטלען, פאַר־שרייבונגען וכדומה זאָל אַריינגעשטעלט ווערן אַ באַשטימטער סכום אַל־געמיינע פראַגן, כּדי ס'זאָלן מעגלעך ווערן פאַרגלייכונגען צווישן פאַר־שיידענע שטעט און לענדער;

ד) אָרגאַניזירן אַ סטאַטיסטיש־אינפאָרמאַטיוון אָפּטייל מיט פאָלגנ־דיקע פונקציעס: 1. אויסאַרבעטן אַנקעטעס, פרעגבוגנס וכדומה מאַ־טעריאַלן פאַר געזעלשאַפטן און אינסטיטוציעס, וועלכע נעמען אונטער אויספאָרשונגען פון יידישן לעבן, זיי געבן די נייטיקע אָנווייזונגען און אינסטרוקציעס; 2. געבן ביבליאָגראַפישע אינפאָרמאַציע געלערנטע און שטודירנדיקע וועגן יידישע עקאָנאָמישע און סטאַטיסטישע פראַגן; 3. געבן סטאַטיסטישע ידיעות אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס וועגן פאַרשיי־דענע זייטן פונם יידישן לעבן;

ה) שאַפן אַ צענטראַלע עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע ביבליאָטעק און אַרכיוו.

איינע פון די ערשטע גרעסערע אַרבעטן, וואָס די סעקציע האָט דורכ־געפירט, איז געווען דאָס אויספאָרשן די לאַגע פון דער יידישער באַפעל־קערונג אין פוילן. דער פירער פון דער סעקציע יעקב לעשטשינסקי האָט באַ־זוכט ווילנע, וואַרשע און ביאַליסטאָק און האָט געזאַמלט אַ סך מאַטעריאַל. אונטער זיין אָנפירונג זיינען אויסגעפאָרשט געוואָרן אויך איינציקע קלענערע פונקטן. ס'איז אויך געזאַמלט געוואָרן אַ רייכע ליטעראַטור וועגן דער עקאָ־נאָמישער לאַגע פון פוילן בכלל און פון דער יידישער באַפעלקערונג בפרט. אויפן סמך פון די געזאַמלטע מאַטעריאַלן איז צונויפגעשטעלט געוואָרן אַ ווערק — אַ 10—12 דרוקבויגן — וועגן דער לאַגע פון יידן אין פוילן נאָך דער מלחמה. אַ חוץ דעם איז אויפן סמך פון אָט די געזאַמלטע מאַ־טעריאַלן אינם זשורנאַל „ווירטשאַפט און לעבן" פאַרעפנטלעכט געוואָרן אַ גרעסערע אַרבעט וועגן דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יידן אין ווילנע. אינם אַרכיוו ליגן נאָך זייער וויכטיקע מאַטעריאַלן פון ביאַליסטאָק, וואַרשע, ברעזשין און מעזעריטש, וועלכע וועלן אינגיכן באַאַרבעט און פאַרעפנט־לעכט ווערן.

אויפן געביט פון וויסנשאַפטלעכער אינפאָרמאַציע האָט די סעקציע פון צייט צו צייט צעשיקט קאָמוניקאַטן דער פרעסע און צו יידישע פּאָלי־טישע און געזעלשאַפטלעכע מוסדות (וועגן געמישטע חתונות אין אוקראַינע, וועגן יידישע אַרבעטער אין אוקראַינע, וועגן יידן אין די סאָוועטן, וועגן יידישע שולן אין רוסלאַנד, וועגן דער אַרבעטסלאָזיקייט אין ביאַליסטאָק וכדומה). פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס האָבן זיך געווענדט מיט אָנפראַגן און באַקומען אינפאָרמאַציעס וועגן פאַרשיידענע זייטן פונם יידישן לעבן אין אַלערליי לענדער. אַזוי האָט די סעקציע צונויפגעשטעלט פיר פרעג־בויגנס פאַר אַן אויספאָרשונג פונם יידישן האַנטווערק אין לעטלאַנד. פאַרן

„אָרט" אין רינג, פאַרן „אָרט" אין ווילנע זיינען אויסגעאַרבעט געוואָרן זעקס פּרעגבויגנס פאַר אַן אויספאָרשונג פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יידן אין די שטעטלעך; פאַר „אָזע" אין בערלין זיינען צונויפגעשטעלט געוואָרן טאַבעלעס וועגן פאַרשיידענע קראַנקייטן ביי יידן און וועגן דעם גע־זונט־צושטאַנד פון די יידישע רעקרוטן אין אוקראַינע; דעם „הילפס־פעראיין דער דויטשען יודען" אין בערלין איז געגעבן געוואָרן אינפאָר־מאַציע וועגן געמישטע חתונות און שמדן ביי יידן אין דייטשלאַנד פאַר אַ ריי יאָרן ביז 1925, וועגן דער צאָל יידישע סטודענטן אין די דייטשע אוניווערסיטעטן פאַר די לעצטע יאָרן; דעם געאָגראַפישן אינסטיטוט ביים אוניווערסיטעט אין לידס (ענגלאַנד) זיינען געגעבן געוואָרן מאַטעריאַלן וועגן דער געאָגראַפישער פאַרטיילונג פונם יידישן פאָלק, וועגן קאָנצענ־טראַציע־טענדענצן פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פאַרשיידענע לענ־דער און וועגן דער אינעווייניקסטער איבערוואַנדערונג אויף דער טערי־טאָריע פון געוועזענעם רוסלאַנד אַלס רעזולטאַט פון דער מלחמה און פון די רעוואָלוציעס; און נאָך און נאָך. אויך פּריוואַט־פּערזאָנען, ווי געלערנטע און שטודירנדיקע האָבן זיך אָפט געווענדט מיט אָנפראַגעס וועגן יידישע עקאָנאָמישע פּראָבלעמען פאַר זייערע וויסנשאַפטלעכע פאָרשונגען, דאָק־טאָר־אַרבעטן וכדומה.

האַרבסט 1928 איז דערשינען דער ערשטער באַנד פון די „שריפטן פאַר יידישער עקאָנאָמיק און סטאַטיסטיק". די „שריפטן" זיינען זייער וואַרעם אויפגענומען געוואָרן דורך דער יידישער עפנטלעכקייט און געפונען זייער אַ וואַרעמען אָפּקלאַנג אין פאַרשיידענע פּרעסע־אָרגאַנען. (גר. אָראַנ־סאָן אין „ביכער־וועלט", פּרץ ווערניק אין „מאָרגן־זשורנאַל" און אַ סך אנד.) אויך די יידיש־דייטשע פּרעסע האָט זיך מיט סימפּאַטיע אָפּגערופן (למשל, „דאָס יודישע עכאָ", „צייטשריפט פיר יודישע וואָהלפאַהרטס־פּלעגע" א. אנד.). און ניט נאָר אין דער יידישער, — אויך אין דער אַלגעמיינער וויסנשאַפטלעכער ליטעראַטור איז דער באַנד „שריפטן" רעצענזירט געוואָרן. אַזוי האָט ד"ר א. רופּין פאַרעפנטלעכט אַ גרויסע רעצענזיע אינעם „אַלגעמיינעם סטאַטיסטישן אַרכיוו".

די אַרבעט פון דער סעקציע איצט איז קאָנצענטרירט אויף צו־גרייטן דעם צווייטן באַנד „שריפטן", פאַר וועלכן ס'זיינען שוין פאַר־טיק אַ ריי אַרבעטן אויף פאַרשיידענע געביטן. אַזוי וועלן אינם צווייטן באַנד, וועלכער וועט אינגיכן געגעבן ווערן אין דרוק, צווישן אַנדערע פאַרעפנטלעכט ווערן פאָלגנדיקע גרעסערע אַרבעטן:

י. לעשטשינסקי. די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג פונעם דייטשן יידנטום אינם לעצטן יאָרהונדערט. — דר. ד. בעקער. פּסיכישע קראַנקייטן ביי יידן אינם ליכט פון נייע פאָרשונגען. — י. באָרנשטיין. אַ) סטאַטיסטיק פון דער צאָל האַנטווערקער אין פּוילן. ב) דער בערשטער־פאַך אין

פוילן. ג) די יידישע קאָנפעקציע־בראַנזשע אין פוילן. — ב. ברילינג. די סטאַטיסטיק פון די יידן אין שלעזיע. — פראָפ. ב. ברוצקוס. די ווירט־שאַפטלעכע און סאָציאַלע פראַגן פון דער יידישער קאָלאָניזאַציע אין ארץ־ישראל. — דר. מ. גאָלאַנדסקי. א) צי קאָן זיך פאַרגרעסערן דער יידישער קיבוץ אין לעטלאַנד? ב) די יידן אין סקאַנדינאַוויע. — י. גרינ־בוים. די שטייערן־עקספּלואַטאַציע פון די יידן אין פוילן. — פּראָפ׳ ל. הערש. די באַפעלקערונג־באַוועגונג ביי די פּוילישע יידן נאָך דער מלחמה. — י. קלינאָוו. יידן אין דער אַלגעמיינער פּרעסע און פּאָליטיק. — פּ. קאָן. א) יידישע בעלי־מלאכות אין ווילנע אין דער ערשטער העלפט פון 19טן יאָרהונדערט. ב) דער יידישער קאַמף פאַר רעכט אויף אַרבעט אינם שטעטל מיר. — דר. ה. לאַנדוי. א) דער אָנטייל פון יידן אין דער רוסישער נאַפט־פּראָדוקציע און האַנדל. ב) יידן אינם באַנקוועזן. — דר. י. ליפּאָווסקי. די סך־הכּלען פון דער דזשוינט־אַנקעטע אין פוילן. — דר. ר. מאַהלער. די יידן אין דער קראָקעווער וואָיעוואָדשאַפט אין יאָר 1764/5. — מ. נעמיראָווסקי. דער יידישער שטאַטישער אַרבעטער־קלאַס אין ארץ־ישראל. — דר. ע. רינגעלבלום. די תּקנות פון דער „חברה חייטים" אין פּלאָצק אין יאָר 1798. — דר. צ. שאַבאַד. די שטאַרבלעכקייט ביי ווילנער יידן פון טובערקולאָז און פון ראַק פאַר די לעצטע 18 יאָר. — דר. י. שיפּער. דער בודזשעט פון דער אַלטער פּוילישער קהלה אויפן סמך פונם דראָביטשער פּנקס. — דר. ק. פּאָרנ־בערג. די טעטיקייט און אַנטוויקלונג פון יידישע צדקה־אינסטיטוציעס אין אַמעריקע. — דר. נ. גערגעל. די יידישע שול אין סאָוועט־רוס־לאַנד. — י. קאַראַלניק. די יידן אין אונגאַרן לויט דער לעצטער ציילונג. — דר. י. שאַצקי. די עקאָנאָמישע לאַגע פון די יידן אין פוילן פאַרן אויפשטאַנד פון 1863. — א. מענעס. די פרוי אין יידישן עקאָ־נאָמישן לעבן.

אויסערדעם וועט אינם באַנד פאַרעפנטלעכט ווערן אַ סך מאַטער־יאַל אין פאָרם פון כראָניק און נאָטיצן, ביבליאָגראַפיע אאַז״וו.

ס׳איז שוין אויך געלייגט געוואָרן דער פונדאַמענט צו אַן עקאָנאָ־מיש־סטאַטיסטישער ביבליאָטעק און אַרכיוו. די סעקציע האָט איבערגע־נומען דעם אַרכיוו פון די „בלעטער פאַר דער יידישער דעמאָגראַפיע, סטאַטיסטיק און עקאָנאָמיק", וועלכער איז באַשטאַנען פון עטלעכע הונדערט עקזעמפּלאַרן פון די „בלעטער" און פון אַ גאַנצער ריי מאַטער־יאַלן און מאַנוסקריפּטן, למשל: די ציילונג פון די יידישע קהלות אין לעטלאַנד אין 1921, די אינדוסטריעלע ציילונג אין ריגע אין 1925 א. אַנד. אין דער לעצטער צייט זענען צוגעקומען די אַנקעטע פון דער יידישער אַרבעטער־יוגנט אָרגאַניזאַציע „צוקונפט" אין פוילן, די מאַטער־יאַלן איבער דער עקאָנאָמישער לאַגע פון יידן אין פוילן, חורבן ווילנע

א. אַנד. די סעקציע זוכט אַרויס און שרייבט אָפּ סיסטעמאַטיש אַלע יידישע ציפערן פון די אַלגעמיינע סטאַטיסטישע אויסגאַבן, און אַזוי אַרום איז געבילדעט געוואָרן אַ רייכע קאַרטאָטעק מיט סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן וועגן דער יידישער באַפעלקערונג אין דייטשלאַנד, עסטרייך, רוסלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, בולגאַריע, רומעניע, שווייץ, פוילן און אַ סך אַנדערע, וועלכע נעמען אַרום פאַרשיידענע זייטן פונעם יידישן לעבן. די סעקציע פאַרמאָגט אַ גאַנצע רייע אויסגאַבעס, למשל, די גאַנצע פוילישע ציילונג פון 1921, 17 בענד פון דער רוסישער ציילונג אין 1926, כמעט אַלע אויסגאַבן פונם אוקראַינישן סטאַטיסטישן אַמט, סטאַטיסטישע יאָרביכער פון לעטלאַנד, ליטע, רומעניע א. אַנד.

אַ וואָרט צום באַריכט פון דער עקאָנאָמיש=סטאַטיסטישער סעקציע באַקומט

י. **לעשטשינסקי** (אָ. ק.). פון קיין סעקציע פאָדערט מען ניט אין אַזאַ מאָס קיין ענטפער אויף טאָגטעגלעכע פראַגעס פון יידישן לעבן, ווי פון דער עקאָנאָמיש=סטאַטיסטישער. עס איז טאַקע איר דירעקטע אויפגאַבע צו באַלייכטן יוסנשאַפטלעך דאָס יידישע מאַסן=לעבן. אונדזער סעקציע האָט דאָס ביז אַהער ניט געקענט טאָן אין פולן פאַרנעם. די סיבות זיינען קלאָר. ראשית, ווייל דער צענטראַלער אָרט פון אונדזער סעקציע איז בערלין, און ניט קיין אָרט פון אַ קאָמפּאַקטן יידישן ישוב. והשנית, בכדי צו אָרגאַניזירן די אויספאָרש=אַרבעט, אָדער אַפילו אויסנוצן און באַאַרבעטן סטאַטיסטישן מאַטעריאַל פון אַלגעמיינע ציילונגען, באַדאַרף מען האָבן גרויסע געלט=פאָנדן, און דאָס האָבן מיר ביז אַהער ניט געהאַט. און איצט, אויב מיר ווילן אַוועקשטעלן ווי עס געהער צו זיין די אַרבעט פון דער עק.=סטאַט. סעקציע, באַדאַרפן מיר טראַכטן קודם=כל, ווי אַזוי צו שאַפן די נייטיקע געלט=מיטלען. אויף אויסצופירן די דאָזיקע אַרבעט דאַרפן אָרגאַניזירט ווערן טעטיקע צענטראַלע לאַנד=קאָמיסיעס אין פוילן, רומעניע, לעטלאַנד, ליטע, וואָס זאָלן אַוועקשטעלן די אַרבעט אויף די ערטער. זיי מוזן זיך פאַרבינדן מיט די יידישע געזעלשאַפטלעכע און ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, וואָס זיי זייגען אין זייער פּראַקטישער אַרבעט פאַראינטערעסירט מיט די רעזולטאַטן פון אונדזערע וויסנשאַפטלעכע אויספאָרשונגען. די אָנגערופענע אָרגאַניזאַציעס קענען אויך זיכערן דעם בודזשעט פון דער סעקציע. די לאַנד=קאָמיסיעס קענען מאַכן סטאַטיסטישע אויספאָרשונגען אין איין צווייג פון ווירטשאַפט=לעבן פון זייער לאַנד, אָדער איבער דעם ווירטשאַפטס=לעבן פון אַ געוויסער געגנט אָדער פון טיפּישע פּונקטן: אַ גרויסע שטאָט, אַ מיטלע שטאָט, אַ קליין שטעטל. צוליב די דאָזיקע פאָרשונגען איז ניט אַלע מאָל נייטיק אַן אייגענע ציילונג. אוצרות מאַטעריאַל קען מען איצט געפינען אין די אַלגעמיינע סטאַטיסטישע אַמטן פון דער מלוכה, פון דער שטאָט=פאַרוואַלטונג, פון

די קראַנקען־קאַסעס א.א.וו. די אָפיציעלע סטאַטיסטישע אַמטן זיינען שטענדיק גרייט צו לאָזן אויסנוצן זייער מאַטעריאַל. לויט דער אינציאַטיווע פון דער סעקציע האָט די „אַקאַדעמיע פיר די וויסנשאַפט דעס יודענטומס" אין בערלין גענומען אויף זיך צו באַאַרבעטן דעם יידישן מאַטעריאַל פון די פאָלקס־ציילונגען אין דייטשלאַנד. בכלל, זאָלן נאָר זיין די געלט־מיט־לען, וועט מען קענען אַ סך אויפטאָן פאַר דער באַלויכטונג פון דער עקאָ־נאָמישער לאַגע פון די יידישע מאַסן, און ממילא אויך פאַר דער באַשטי־מונג פון די מיטלען, ווי אַזוי זי אויצובעסערן.

באַריכט פון דער היסטאָרישער סעקציע.

די היסטאָרישע סעקציע האָט זיך געגרינדעט דעם 31טן אָקטאָבער 1925 אין בערלין, אויף אַ זיצונג אונטער דעם פאָרזיץ פון פראָפ' ש. דוב־נאָוו, מיטן אָנטייל פון ד"ר מ. ווישניצער, יעקב לעשטשינסקי, א. טשערי־קאָווער, ב. צ. כץ, א. מענעס און נ. שטיף. דער אַרבעטס־פּלאַן, וואָס איז אָנגעצייכנט געוואָרן אויף דער זיצונג דורך דעם באַריכט־אָפּגעבער א. טשעריקאָווער, האָט אַרומגענומען פאָלגנדיקע פראָגראַם פון דער אַר־בעט אויף דער נאָענטסטער צייט: 1) באַשרייבונג פון אַרכיוון, 2) היסטאָ־רישע ביבליאָגראַפיע, 3) היסטאָרישע פאָרשונגס־אַרבעטן, 4) רעפעראַטן אויף היסטאָרישע טעמעס, 5) צוגרייטן דעם ערשטן באַנד פון די היסטאָ־רישע שריפטן. אַלס פאַראַנטוואָרטלעכער סעקרעטאַר פון דער סעקציע איז באַשטעטיקט געוואָרן א. טשעריקאָווער, ערן־פאָרזיצער פון דער סעקציע איז אויסגעוויילט געוואָרן ש. דובנאָוו.

אין דער ערשטער העלפט פון יאָר 1926 זיינען איינגעאָרדנט געוואָרן אין בערלין צוויי רעפעראַטן אויף היסטאָרישע טעמעס („היסטאָרישע מיטטיילונגען"). נ. שטיף האָט רעפערירט אויף דער טעמע: „אַ פרוו פון אַ יידישן טעאַטער אין באַרדיטשעוו און זשיטאָמיר אין יאָר 1854 (דער יידישער טעאַטער פאַר גאָלדפאַדענען)" און א. טשעריקאָווער האָט מיטגע־טיילט וועגן אַ ריי ניט־פאַרעפנטלעכטע אַרכיוו־דאָקומענטן. עס איז אויך פאָרגעקומען אַ וויסנשאַפטלעכער דיספוט צווישן נ. שטיפן און א. טשע־ריקאָווער אויף דער טעמע: „די משכילים, די רוסישע רעגירונג און די יידישע מאַסע".

די הויפט־אַרבעט פון דער סעקציע האָט זיך קאָנצענטרירט אַרום דער צוגרייטונג פון דעם באַנד „היסטאָרישע שריפטן", וועלכע האָט אָפּ־גענומען איבער צוויי יאָר צייט. אַדאַנק דעם באַנד איז אויך געלונגען אַריינ־צובאַקומען אַ ריי היסטאָרישע דאָקומענטן, וואָס זיינען געווען פאַרבונדן מיט די אַרטיקלען.

ביז סוף דעצעמבער האָט די סעקציע — אויסער דער אַרבעט אַרום דעם באַנד — פּאַקטיש ניט עקסיסטירט. אין דעצעמבער 1928 איז צונויפ־געגרופּן געוואָרן אַ זיצונג מיטן צוועק צו בילדן אַ גרופּע אַרום דער סעקציע. פאָלגנדיקע פּערזאָנען נעמען איצט אַן אָנטייל אין דער אַרבעט פון דער סעקציע: ד"ר י. ברוצקוס, ד"ר חיים באַראַדיאַנסקי, ד"ר י. גראָדזענסקי, א. משעריקאָווער, י. לעשטשינסקי, א. מענעס, ה. סיסטער, פּרל' ד"ר פּאַץ; אַלס גאַסט האָט אָנטייל גענומען אויך זלמן רובאַשאָוו. עס ווערן אויך צו־געצויגן אַ ריי יונגע היסטאָריקער פון דער שטודירנדיקער יוגנט.

די אַרבעט פון דער באַנייטער סעקציע איז געפירט געוואָרן אין צוויי ריכטונגען.

1) עס ווערן איינגעאָרדנט וויסנשאַפטלעכע מיטטיילונגען פון דער סעקציע. אַזעלכע מיטטיילונגען זיינען אָנהייב ביז מערץ 1929 פאָרגעקומען דריי: 1) א. משעריקאָווערס מיטטיילונג וועגן אייניקע דאָקומענטן פון די רוסישע אַרכיוון; 2) דעם זעלביקנס פּאָרטראַג „העברעיש און יידיש אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג מיט 50 יאָר צוריק (ליבערמאַן און זיין עפּאָכע)"; 2) פּרל' ד"ר פּאַץ — „צו דער געשיכטע פון דער אוקראַינישער נאַציאָנאַלער אידעאָלאָגיע און איר באַציונג צום יידישן פּראָבלעם". די מיטטיילונגען האָבן אַרויסגערופן אַ לעבהאַפטן אינטערעס; צו פּרל' פּאַצס פּאָרטראַג זיינען געקומען אייניקע אוקראַינער, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין דער דיסקוסיע.

2) עס ווערן איצט דורכגעפירט פאָלגנדיקע אַרבעטן: א) ביב־ליאָגראַפיע פונם מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון די יידן אין רוס־לאַנד, וואָס געפינט זיך אין דער דייטש־יידישער פּרעסע, אָנגעהויבן פון די 30סטע יאָרן פון 19טן יאָרהונדערט. דערווייל זיינען אויספירלעך באַאַרבעט געוואָרן עטלעכע יאָר פון דער „אַלגמיינער צייטונג דעס יודענטומס". די ביבליאָגראַפיע ווערט אַריבערגעטראָגן אויף ספּעציעלע קאַרטלעך, מיט גענויע אָנווייזונגען פון כאַראַקטער פון אַרטיקל (אָדער נאָטיץ) און דער גרייס. די דאָזיקע נאָטיצן און ידיעות וועלן אויך בהדרגה איבערגעשריבן ווערן, אַזוי אַז עס וועט זיך אָנזאַמלען אַ ווערט־פולער מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון די רוסישע יידן. כדי צו באַווייזן, ווי גרויס ס'איז דער מין מאַטעריאַל ווילן מיר דאָ באַמערקן, אַז נאָר פאַר די יאָרן 1841—1842 האָבן מיר נאָטירט 6600 שורות מאַטעריאַל.

ב) ביבליאָגראַפיע פון דער ליטעראַטור אין דייטש און אַנדערע אייראָפּעישע שפּראַכן פון אָנהייב 19טן יאָרהונדערט (ביכער, בראָשורן) וועגן די יידן אין רוסלאַנד און פּוילן.

ג) אַרויסגעפינען און באַאַרבעטן דעם מאַטעריאַל פון דער ליטע־ראַטור און פון די אַרכיוון וועגן געוויסע תקופות, וואָס האָבן אַ שייכות צו דער געשיכטע פון מזרח־יידן, צום ביישפּיל: וועגן דער דייטשער אָקו־פּאַציע פון צפון־פּוילן אין 1795—1808, וועגן דער טראַנסמיגראַציע פון די רוסישע יידן דורך דייטשלאַנד נאָך די פּאָגראָמען פון די 80קער יאָרן, ליבערמאַנס פּראָצעס אין בערלין אין אַפּריל 1879 און אַנד. די סעקציע האָט אַסיגנירט קליינע סכומים אויף די נייטיקע הוצאות ביי אַזעלכע אויס־פאָרשונגען.

ד) די סעקציע האָט אויך אָנגעהויבן אַליין זאַמלען היסטאָ־רישן מאַטעריאַל. עס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ ספּעציעלער אויפרוף צו די דייטשע יידן וועגן צושיקן דאָקומענטן און אַלטן פאַמיליען־מאַטעריאַל, דערווייַלע האָבן מיר שוין אַריינבאַקומען פאַר דער סעקציע אַ ריי אינטערעסאַנטע מאַטעריאַלן. עס איז געשאַפן געוואָרן אין בערלין אַ ספּעציעלע זאַמל־קאָמיסיע.

די סעקציע האָט אויך באַשלאָסן צו באַוועגן די יידישע סטו־דענטן, אַז ביי די דאָקטאָר־אַרבעטן זאָלן גענומען ווערן יידישע טעמעס, אין אויסהעלפן מיט די נייטיקע אָנווייזונגען און מאַטעריאַלן.

די סעקציע האָט אָנגעמערקט די צוגרייטונג פון אַ צווייטן באַנד היסטאָרישע שריפטן און אויך פון אַ ריי היסטאָרישע מאָנאָגראַפיעס, וואָס די סעקציע האַלט פאַר באַזונדערס וויכטיק.

*

נאָך מערץ 1929 האָט די סעקציע געהאַט עטלעכע זיצונגען.

אויף איינער האָט ד״ר י. ברוצקוס געמאַכט אַ וויסנשאַפטלעכע מיטטיילונג „די יידן בימי וויטאָווט אין ליטע (ענדע 14טן יאָרהונדערט)״, אויפן סמך פון נייע מאַטעריאַלן.

עס איז אויפגעקומען דער געדאַנק וועגן שאַפן אַ סובסעקציע פאַר אַלטע־געשיכטע און עס איז אָנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס צוליב דוחק אין קרעפטן די פראַגע אָפּלייגן. א. מענעס האָט איבערגענומען צוצושטעלן אַ פּראָיעקט וועגן אַרויסלאָזן אַ ספּעציעלן באַנד וועגן דער אַלט־יידישער געשיכטע (ביבלישע תקופה און פריער מיטלעלטער).

עס איז אויך געקומען אַ פאָרשלאָג וועגן גרינדן אַ סובסעקציע פאַר געשיכטע־פילאָזאָפישע פראַגן. אָבער היות ווי עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויך אויף דעם געביט אַ דוחק אין קרעפטן, איז באַ־שלאָסן געוואָרן איצט אַזאַ סובסעקציע ניט גרינדן.

פרל׳ פּאַץ איז באַאויפטראָגט געוואָרן אויפצוגעפינען אין די בער־לינער אַרכיוון מאַטעריאַל וועגן דעם פּראָצעס פון אַהרן ליבערמאַן אין

בערלין אין 1879. לײדער האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז באַקומען אַ צו־טריט צו די מאַטעריאַלן אין אַרכיוו איז זײער שווער.

עס איז פאָרגעזעצט געוואָרן די היסטאָריש־ביבליאָגראַפישע אַרבעט.

עס איז אויך באַשלאָסן געוואָרן צו אַקצעפּטירן דעם פאָרשלאָג, וואָס פּראָפ. באַלאַבאַן האָט געמאַכט, וועגן אַרויסלאָזן זײן היסטאָרישע ביבליאָגראַפיע פאַר די לעצטע 25 יאָר.

די סעקציע האָט אויך באַקומען פון ח. לונסקי פון ווילנע אַ פאָר־שלאָג אָפּקאָפּירן אַ רײ פּנקסים פון חברות (אין ווילנע). ער האָט צוגע־שיקט אַ מוסטער פון אַזעלכע אָפּקאָפּירטע פּנקסים.

די סעקציע האָט אויך באַקומען אַ בריוו פון אַ גרופּע סטודענטן אין פּראַג, וואָס אינטערעסירן זיך מיט געשיכטע און זײנען גרײט צו זאַמלען מאַטעריאַל פאַר דער סעקציע.

די סעקציע האָט אויך באַקומען פון אַ גרופּע אַקאַדעמיקער אין גענט, בעלגיע, אַ באַאַרבעטן מאַטעריאַל צו דער געשיכטע פון ײדן אין גענט אין די יאָרן 1792—1830.

אַ רײ סטודענטן און יונגע געלערנטע פון פאַרשײדענע פּונקטן האָבן זיך געווענדט צו דער סעקציע וועגן אָנווײזונגען. די אָנווײזונגען זײנען געגעבן געוואָרן פון פאַרשײדענע מיטגלידער פון דער סעקציע.

די סעקציע האָט אַרײנבאַקומען פון דער אַלמנה פון ד״ר ברענדער דעם אַרכיוו פון סקאַנדינאַווישן הילפס־קאָמיטעט פאַר די געליטענע פון מלחמה און פּאָגראָמען (קאָפּענהאַגען) — זײער אַ רײכער מאַטעריאַל וועגן דער ײדישער לאַגע און הילפס־טעטיקײט אין צײט פון מלחמה און פּאָ־גראָמען. דער אַרכיוו ווערט איצט געבראַכט אין אָרדענונג. די דרוקזאַכן, וואָס זײנען געפונען געוואָרן אין אַרכיוו, זײנען איצט אַריבערגעשיקט גע־וואָרן קײן ווילנע.

די גאַנצע אַרבעט פון דער סעקציע האָט ניט געטראָגן קײן סיסטע־מאַטישן כאַראַקטער, ווײל די סעקציע האָט ניט קײן סעקרעטאַר, וואָס זאָל אויספירן די אַרבעט, און האָט אויך ניט געהאַט קײן מיטלען.

פאַרן צווײטן באַנד היסטאָרישע שריפטן האָבן זיך שוין באַקומען טײלעכע אַרטיקלען און אַ רײ פאָרשלאָגן, דער צווײטער באַנד ווערט פּראָ־יעקטירט אַלס „דובנאָוו־באַנד״ געווידמעט דובנאָוון צו זײן 70יאָריקן יובל. די פראַגע וועגן דעם, ווען דער באַנד וועט דערשײנען, קען נאָך אָבער איצט ניט באַשלאָסן ווערן ענדגילטיק.

די סעקציע טרעט קאָנקרעט צו צו דער „געשיכטע פון חסידיזם״ פון ש. דובנאָוו, וועלכע דערשײנט גלײכצײטיק אין ײדיש, העברעיש און דײטש. דאָס ווערק וועט האַלטן 40—50 דרוקבויגן (2 אָדער 3 בענד).

אויסער דער צענטראַלער היסטאָרישער סעקציע (בערלין) האָבן זיך געבילדעט היסטאָרישע קאָמיסיעס אין ווילנע און וואַרשע.

די קאָמיסיע אין ווילנע האָט אָנהייב 1927 אויסגעאַרבעט און פאַרעפנטלעכט אַן אָנקעטע צו די יידישע קהלות און אויך אָנווייזונגען ווי אַזוי צו קאָפּירן פּנקסים און אַלטע דאָקומענטן. צו דער ווילנער קאָמיסיע האָבן געהערט: י. משערניכאָוו, ע. רינגעלבלום, פּ. כאַן און אַנד. די קאָמיסיע האָט אָבער לאַנג נישט עקסיסטירט. עס האָט נאָר געאַרבעט אַ סובקאָמיסיע, וואָס האָט אויסגעאַרבעט אַ זייער אויספירלעכע אָנקעטע וועגן דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. די אָנקעטע איז שוין איצט פאַרטיק. די סובקאָמיסיע איז באַשטאַנען פון: מ. יעווזעראָוו, ש. באַסטאָמסקי, אַ. קרעמער, ד. אידעלסאָן, אַננאַ ראָזענטאַל און י. פּלודערמאַכער.

די היסטאָרישע קאָמיסיע אין וואַרשע האָט זיך געגרינדעט ערשט סוף 1928. אין דער קאָמיסיע זיינען אַריין די מיטגלידער פון סעמינאַר פאַר יידישער געשיכטע ביי דעם ייד. אַקאַדעמישן היים. די קאָמיסיע האָט אָפּגעהאַלטן עטלעכע וויסנשאַפטלעכע זיצונגען, איינגעאָרדנט אַ פייערלעכע אַקאַדעמיע מיט דער באַטייליקונג פון א. טשעריקאָווער, ד"ר שיפּער, ד"ר רינגעלבלום און ל. צאָמבער. די קאָמיסיע האָט אויך אויסגעאַרבעט אַ פּראָיעקט פון איר טעטיקייט: 1) אויפן געביט פון ביבליאָגראַפיע פאַר דער געשיכטע פון יידן אין פּוילן 2) פון אַרויסגעבן היסטאָרישע זאַמלביכער פון דער היסטאָרישער קאָמיסיע.

צוזאַמען מיט: 1) דער געזעלשאַפט צו פאַרשפּרייטן קונסט ביי יידן, 2) יידישער געזעלשאַפט פאַר לאַנדוויסנשאַפט, 3) צענטראַלע פון די אַקאַדעמישע לאַנדקענטשאַפט-קרייזן און דעם צ"ק פון די אַקאַד. פאַראיינען איז געשאַפן געוואָרן אַ צענטראַלע קאָמיסיע פאַר אויסצופאָרשן די יידישע אַלטערטימלעכקייטן אין פּוילן. די קאָמיסיע האָט איינגעאָרדנט 1) אַ חודשדיקן קורס פאַר קאָנסערוואַטאָרן און אַרכיוויסטן; לעקטאָרן זיינען געווען: ד"ר שיפּער, פּראָפ. באַלאַבאַן, ש. זאַיטשיק, ח. הערשטיין און י. מ. נייטאַן. דעם קורס האָבן באַזוכט 25 פּערזאָנען (אַקאַדעמיקער, זאַמלער, מיטגלידער פון דער לאַנדוויסנשאַפטלעכער געזעלשאַפט); 2) אָפּגעהאַלטן צוויי וויסנשאַפטלעכע זיצונגען וועגן אַלטערטימלעכקייטן אין אַ ריי אַלטע יידישע שטעט אין פּוילן; 3) די קאָמיסיע גרייט איצט צו אַן עקספּעדיציע אויף אויסצופאָרשן די יידישע אַלטערטימלעכקייטן פון לובלינער קאַנט.

צום באַריכט פון דער היסטאָרישער סעקציע באַקומט דאָס וואָרט א. טשעריקאָווער (אָ. ק.) די היסטאָרישע סעקציע פון ייוואָ אונטערשיידט זיך אין איר אַרבעט פון אַנדערע אינסטיטוציעס, וואָס פאַר-

נעמען זיך מיט פֿאָרשן די יידישע געשיכטע, ניט נאָר לויט איר שפּראַך; אויך דער היקף און די מעטאָדע פֿון דער אַרבעט מוזן זיין ביי איר אייגענע. קודם=כל: פֿון וואָסער תּקופה הויבן מיר אָן פֿאָרשן? פֿאַרשטייט זיך, אַז די יידישע געשיכטע איז איין גאַנצהייט און מען קען ניט באַגרענעצן זיך נאָר מיט דער נייערער צייט. מיר ווילן אַרומנעמען אַלע תּקופֿות. מיר קענען זיך ניט זאָגן, אַז די אַלטע געשיכטע, אַ שטייגער, ווערט שוין באַזאָרגט פֿון אַנדערע. די מעשה דערפֿון איז, וואָס אין די פֿריערדיקע פּעריאָדן פֿון דער יידישער געשיכטס=פֿאָרשונג איז די יידישע געשיכטע אַרויסגעקומען אַן אַרומגעשאָרענע, און דערפֿאַר אַן איינזייטיקע. זי דערציילט נאָר וועגן רבנים און ספֿרים און פּורעניות — זי שילדערט ניט דאָס פֿאָלקס=לעבן. מוזן דעריבער אַלע ביז איצטיקע געשיכטס=ווערק רעווידירט ווערן לויט דער נייער געשיכטלעכער מעטאָדע. אויך די ביבל=פֿאָרשונג דאַרפֿן מיר אַריינגעמען אין קרייז פֿון אונדזער אַרבעט.

אָבער אין דער נאָענטסטער צייט שטעלט זיך אַן ענגערע אויפֿגאַבע, וואָס מיר זיינען צו איר בעסער צוגעגרייט, און מיר קענען אין איר ביי היינטיקן טאָג אויפֿטאָן מער, ווי עמעצער אַנדערש. דאָס איז די לעצטע תּקופֿה פֿון דער געשיכטע פֿון די יידן אין מזרח=אייראָפּע, זייערע פּרנסות, זייער קאַמף פֿאַר רעכט, זייער קולטור=אַנטוויקלונג. דאָ שטייען מיר צום נאָענטסטן צו די קוואַלן פֿון דער דאָזיקער געשיכטע, מיר אַליין טראָגן נאָך אויף זיך אירע לעבעדיקע רעזולטאַטן, מיר קענען בעסער ווי אַנדערע צוקומען צו די מאַטעריאַלן. אויך האָבן מיר אין אונדזערע רייען פֿאָרשער, ווי דובנאָוו און שיפּער, וואָס האָבן די ערשטע אויפֿגעהויבן דעם שלייער פֿון דער דאָזיקער תּקופֿה.

קאָנצענטרירן מיר דערווייל די אַרבעט פֿון דער היסטאָרישער סעקציע: אויסצופֿאָרשן דאָס לעבן פֿון יידישן פֿאָלק אין מזרח= און מיטל=אייראָפּע פֿון מיטלאַלטער ביזן 19טן יאָרהונדערט. די אַרבעט פֿון זאַמלען מאַטעריאַל דאַרף גיין מיטן זעלביקן וועג, ווי די אַרבעט פֿון דער עטנאָגראַפֿישער קאָמיסיע. מען באַדאַרף זיך ווענדן צו זאַמלער, זיי זאָלן צושיקן מאַטעריאַלן, וואָס האָבן אַ היסטאָרישן ווערט. מיט 30 יאָר צוריק האָט דובנאָוו זיך געווענדט צום עולם מיט אַן אויפֿרוף אים צוצושטעלן היסטאָרישע מאַטעריאַלן, און ער האָט אויפֿגעקליבן אַ ווערטפֿולן אַרכיוו, וואָס איז איינער אין דער וועלט. מיר קענען נאָך איצט אויפֿווייזן אויף די רעזולטאַטן פֿון דער וועלט=מלחמה, וואָס האָט צעגישטעוועט אַן אַ שיעור היסטאָרישן מאַטעריאַל. אין ייוואָ ווילן אַלע די דאָזיקע מאַטעריאַלן אָפּגעהיט ווערן. עס דאַרף צונויפֿגעשטעלט ווערן אַ רשימה פֿון פּנקסים; מען דאַרף איבערשרייבן די פּנקסים, ווי ווייט מען קען די אָריגינאַלן ניט קריגן; עס דאַרף צונויפֿגעשטעלט ווערן אַ רשימה פֿון דער רבנישער ליטעראַטור, ספּעציעל שאלות ותּשובֿות, אויף אַרויסצונעמען

דעם היסטאָרישן מאַטעריאַל, אויסשרייבן די גנעהעריקע ערטער. ווייטער איז פאַראַן אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט פון אָפּשרייבן דעם יידישן מאַטעריאַל פון די אַלגעמיינע מלוכישע און שטאָטישע אַרכיוון. צוליב די נוצן פון די ברייטע מאַסן, פאַר שול און זעלבסטבילדונג, לייגט די סעקציע פאָר, לויט דער איניציאַטיוו פון דובנאָוו, אַרויסצוגעבן אַ כרעסטאָמאַטיע פון היסטאָרישע מקורים אין יידיש. די כרעסטאָמאַטיע דאַרף באַשטיין פון 4 טיילן: I — די ביבלישע תקופה און די העלעניסטיש-רוימישע, II — מיטלעלטער — ביזן 16טן יאָרהונדערט, III — ביז דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע; IV. — ביז דער נייסטער צייט. אַ ווייטערער שריט פון דער היסטאָרישער סעקציע איז אַרויסצוגעבן מאָנאָגראַפיעס פון דער יידישער געשיכטע. פאַר דער ערשטער אַרבעט פון דעם מין איז אָקצעפּטירט דובנאָווס „געשיכטע פון חסידות”, וואָס ער גרייט איצט צו איינטעגסיוו צום דרוק.

באַריכט פון דער פילאָלאָגישער סעקציע.

אין דער פאָרמולירונג פון די צילן און וועגן פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז „דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט דאַרף זיין דער צענטער פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אין יידיש, און אין דער ערשטער ריי — די צענטראַלע אינסטאַנץ פאַר דער פאָרשונג און אַנטוויקלונג פון דער יידישער שפּראַך און ליטעראַטור”. איז דאָך די עצם אידעע פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אויפגעקומען קודם-כל אַדאַנק דעם דראַנג צו אָרגאַניזירן די פאָרשונגס-אַרבעט אויפן געביט פון דער יידישער פילאָלאָגיע, אַן אַרבעט, וועלכע איז אין משך פון די לעצטע יאָרן ביזן אינסטיטוט געמאַן געוואָרן פון אַ ריי פאָרשער און וויסנשאַפטלער מיט גאַנץ ממשותדיקע רעזולטאַטן, אָבער אָן דעם געהעריקן קאָנטאַקט צווישן אַנאַנד. די אַרבעט אויף דעם געביט פון דער יידישער פילאָלאָגיע איז דעריבער געשטאַנען ווי אַ צענטראַלע אויפגאַבע זינט דער גרינדונג פון ייוואָ.

די פאָרבאַראַטונג וועגן דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אין בערלין פון 7—12 אַווגוסט 1925, וועלכע האָט אָנגענומען דעם אַרבעטספּלאַן פאַרן ייוואָ, האָט צוגלייך מיט אַלע אַנדערע סעקציעס אויך געשאַפן די פילאָלאָגישע און אַלס סעקרעטאַר פון דער סעקציע אויסגעוויילט ד״ר מ. וויינרייך; זי האָט אויך באַשלאָסן צו בילדן ביי דער פילאָלאָגישער סעקציע אַ קאָמיסיע פאַר דער רעגיסטראַציע פון דער יידישער בוך-פּראָדוקציע, אַ קאָמיסיע פאַר אויסלייגן און אַ צענטראַל-פּונקט פאַר זאַמלען דעם יידישן פאָלקלאָריסטישן מאַטעריאַל. די אַרבעט פון דער קאָמיסיע פאַר ביבליאָגראַפיע (ביבליאָגראַפישע צענטראַלע) און פון דער

עטנאָגראַפישער קאָמיסיע איז זיך אַזוי צעוואַקסן, אַז זי האָט אַבסאָרבירט די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט פון דער סעקציע, ביז זיי האָבן געמוזט אויסגעטיילט ווערן ווי באַזונדערע, זעלבשטענדיקע און גאָר וויכטיקע צווייגן פון דער ייוואָ-טעטיקייט, בלויז אין אַ לויזן קאָנטאַקט מיט דער פילאָלאָגישער סעקציע. אַזוי-אַרום איז פאַר דער סעקציע גופא געבליבן אַן ענגערער טעטיקייטס-געביט, אָבער אויך אַ גענוג ברייטער און וויכטיקער: רעגולירן די יידישע אויסלייגונג, שאַפן אַ לינגוויסטישע קאָמיסיע, אַרבעטן אויפן געביט פון דער יידישער טערמינאָלאָגיע, אַרויסגעבן די שריפטן פון דער סעקציע.

ליידער איז אויף די אַקטיווע טוער פון דער פילאָלאָגישער סעקציע געפאַלן די הויפט-לאַסט פון דער אָרגאַניזיר-אַרבעט פאַרן ייוואָ און דעריבער האָט די סעקציע ניט געקאָנט אַנטוויקלען אַ סיסטעמאַטישע אַרבעט צו רעאַליזירן אירע אָנגעמערקטע פלענער.

אויפן אַרויסגעבערישן געביט רעפרעזענטירט זיך די אַרבעט פון דער סעקציע דורך די דריי בענד „פילאָלאָגישע שריפטן" (איבער 105 דרוקבויגן). אין די 3 בענד זיינען אָפגעדרוקט 122 אַרטיקלען און נאָטיצן אויף די געביטן פון ליטעראַטור-געשיכטע, פאָלקלאָר, לעקסיקאָלאָגיע און עטימאָלאָגיע, דיאַלעקטאָלאָגיע, וואָרטבילדונג און סינטאַקסיס, פאָנעטיק, געשיכטע פון דער יידישער פילאָלאָגיע, ביבליאָגראַפיע — פון 64 מחברים, ד״ה כמעט פון אַלע יידיש-פילאָלאָגן, סיי פון די וואָס שרייבן אין יידיש, סיי פון די, וואָס באַשעפטיקן זיך מיט יידישיסטיק אויף פרעמדע שפראַכן. אייניקע פון דער לעצטער קאַטעגאָריע האָבן אין די „שריפטן" אויך אַליין אָנגעהויבן צו שרייבן אין יידיש. אייניקע יונגע פאָרשער האָבן אין די „שריפטן" געהאַט זייער דעביוט.

די „פילאָלאָגישע שריפטן" זיינען אַרויס אונטער דער רעדאַקציע פון ד״ר מ. ווײַנרייך און ז. רייזען, טיילווייז אויך פון נח פרילוצקי.

דורך די „פילאָלאָגישע שריפטן" זיינען בכלל צוגעצויגן געוואָרן צו דער מיטאַרבעט פון ייוואָ אַזוינע וויסנשאַפטלער, וואָס זיינען ביז-אַהער געשטאַנען ווייט פון אונדזער קולטור-ספערע. אויב אין דעם דאָזיקן פאַקט איז געקומען צום אויסדרוק די נאַטירלעכע ערשיינונג, וואָס צוזאַמען מיטן קולטורעלן אויפשטייג פון מזרח-יידנטום טראָגט זיך דער שווערפונקט פון דער יידיש-פאָרשונג אַריבער אין דער יידישער שפראַך, איז אָבער דער דירעקטער גורם פון דעם פאַקט געווען די פילאָלאָגישע סעקציע, ווי דער ייוואָ בכלל. און די דאָזיקע אויפגאַבע — צו זאַמלען אַרום דעם ייוואָ אַלע כוחות, וואָס קומען אין באַטראַכט פאַר אונדזער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט, האָט טיילמאָל געמוזט אַוועקרוקן אויפן צווייטן פלאַן די פראַגע פון סיסטעמאַטישקייט אין דעם מאַטעריאַלן-באַשטאַנד פון די „שריפטן", אויף וויפיל פון אַזאַ סיסטעמאַטישקייט קען בכלל זיין אַ רייד אין אַזעלכע

מיני אויסגאַבן. מ׳דאַרף אויך נעמען אין אַכט, אַז די צייט, ווען די ערשטע 3 בענד „פילאָלאָגישע שריפטן" זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן, איז געווען אַ צוגרייטונגס־פּעריאָד, און ערשט איצט, ווען אונדזערע וויסנשאַפטלעכע כּוחות זיינען מער־ווייניקער קאָנסאָלידירט אַרום דער פילאָלאָגישער סעקציע פון ייווא, וועלן די „שריפטן" קענען רעאָרגאַניזירט און פאַרברייטערט ווערן, צווישן אַנדערן — דורך איינפירן אַרטיקלען און איבערבליקן וועגן אַלגעמיין־פילאָלאָגישע פּראָבלעמען, ווי אויך דורך איינפירן אַן אָפּטיילונג פון רעצענזיעס — ווידעראַמאָל ניט דווקא אויף טעמעס פון יידישיסטיק.

די „פילאָלאָגישע שריפטן" זיינען וואָרעם אויפגענומען געוואָרן ניט נאָר פון דעם ערנסטן יידישן לייענער, נאָר זיי זיינען אויך אַריינגעדרונגען אין אַזעלכע קרייזן פון מערב־אייראָפּעישע און אַמעריקאַנער געלערנטע, וואו מ׳האָט זיך קיינמאָל ניט גערעכנט מיט דער עקסיסטענץ פון אַ וויסנשאַפטלעך יידיש וואָרט. זיי זיינען אויך לפי ערך זייער גוט פאַרשפּרייט געוואָרן, אַזוי אַז דער ערשטער באַנד (דאָס „לאַנדוי־בוך"), אַרויסגעגעבן זומער 1926, האָט שוין אין יאָר 1928 געמוזט איבערגעדרוקט ווערן, און אויך די אַנדערע צוויי בענד האַלטן קרוב דערביי.

נאָך איידער עס איז אַרויס דער ערשטער באַנד פון די „פילאָלאָגישע שריפטן", האָט דער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט אַרויסגעגעבן דאָס לעצטע העפט פון זשורנאַל „יידישע פילאָלאָגיע" אונטער דער רעדאַקציע פון ד״ר מאַקס ווײַנרייך, נח פּרילוצקי און ז. רייזען.

ביי דעם אַקטיוון אָנטייל פון די טוער פון דער פילאָלאָגישער סעקציע איז אויך פון דער אַמעריקאַנער סעקציע פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ביי דער נאָענטער מיטאַרבעטערשאַפט פון ד״ר מ. ווײַנרייך, יודא א. יאַפע, י. ל. כּהן, ש. ניגער, יצחק ריבקינד און ד״ר יעקב שאַצקי, ארויסגעגעבן געוואָרן אַ פּערמליאָריקער זשורנאַל פאַר יידישער ליטעראַטורגעשיכטע, שפּראַכפאָרשונג, פאָלקלאָר און ביבליאָגראַפיע „פּנקס". אין די 4 העפטן פון דעם באַנד I „פּנקס" (1927—1928, 25 דרוקבויגן, גרויס־אָקטאַוו) זיינען פאַרעפנטלעכט 64 אַרטיקלען, נאָטיצן, רעצענזיעס, זכרונות און בריוו — מיט זייער אַ ווערטפולן אינהאַלט.

אַלס פּעריאָדישע אויסגאַבע איז אויך געפּלאַנט „דער אַרכיוו פאַר דער געשיכטע פון דעם יידישן טעאַטער און דראַמע", וואָס ערשיינט אונטער דער רעדאַקציע פון ד״ר יעקב שאַצקי. דער ערשטער באַנד — פון 30 דרוקבויגן גרויס־אָקטאַוו, — איז שוין באַלד פאַרטיק און וועט אַרויסגיין פון דרוק אין משך פון די נאָענטסטע פּאָר חדשים מיט זייער אַ רייכן און וויכטיקן מאַטעריאַל, צווישן אַנדערן:

ש. ערנסט: טעקסטן און קוועלן צו דער געשיכטע פון טעאַטער, פאַרווײַלונגען און מאַסקאַראַדן ביי יידן. — י. ליפשיץ: בדחנים און לצים ביי יידן. — משה שטאַרקמאַן: מאַטעריאַלן צו אַברהם גאָלדפאַדענס ביאָגראַ־

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

פיעֶ. — ח. נ. פישערמאַן: גאָלדפאַדען אין ליכט פון זכרונות. — ב. וויינ=
שטיין: די ערשטע יאָרן פון יידישן טעאַטער אין אָדעס און אין ניו=יאָרק. —
מ. ש"ס ראָמאַן: דער רעפּערטואַר פון יידישן טעאַטער אין בוקאַרעשט
אין 1877. — ד"ר יעקב שאַצקי: גאָלדפאַדענס אַ סטאַטוט פאַר אַ יידישער
דראַמאַטישער שול אין ניו=יאָרק, אין 1888. — י. ש.: דער יידישער טעאַטער
אין לעמבערג אין 1890 און אין 1897. — מ. אָשעראָוויטש: דוד קעסלער.—
ד"ר מאיר בן אַברהם הלוי: די „גרויסע שול" אין בוקאַרעשט אין דער גע=
שיכטע פונם יידישן טעאַטער. — ד"ר יעקב שאַצקי: וועגן צ̇אַהרן האַללע
וואָלפסזאָהנס פּיעסעס. — ד"ר יעקב שאַצקי: צו דער ביאָגראַפיע פון דעם
יידישן „האַנס=וואורסט" יעקב בן מרדכי ריז. — ד"ר יעקב שאַצקי: אַן
אַחשורוש=שפּיל אין פּראָג מיט 100 יאָר צוריק. — ד"ר א. מוקדוני:
זכרונות פון אַ יידישן טעאַטער=קריטיקער. — ד"ר יהושע בלאָך: גאָלד=
פאַדענס העברעישע דראַמע. — ד"ר יעקב שאַצקי: די יידישע אויסגאַבעס
פון דער דראַמע „מלחמה בשלום". — שלום פּערלמוטער: דער ערשטער
סטאַטוט פאַרן יידישן טעאַטער אין אַמעריקע און זיין פּאַרפאַסער משה
פינקעל. — פאַני שאַפּיראָ: דער טעאַטער=מוזיי אויפן נאָמען פון אסתּר=
רחל קאַמינסקי ביים ייוואָ. — ד"ר מ. ווײַנרייך: פיר אומבאַקאַנטע בראָ=
דער יידישע קאָמעדיעס פון מיטן XIX יר"ה. — ז. רייזען: דער אַמסטער=
דאַמער מאַנוסקריפּט פון איציק אייכלס קאָמעדיע „ר' הענאָך". — מאַטער=
יאַלן צו דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער. — רעצענזיעס. — בריוו.

אויפן פאַרלעגערישן געביט האָט די סעקציע אויך אָנגעמערקט אַ ריי
אויסגאַבן אין דער סעריע „ביבליאָטעק פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן
אינסטיטוט", אייניקע פון זיי זיינען שוין פולשטענדיק פאַרטיק צום
דרוק, ווי:

יוסף פּערלס יידישע כּתבים — צום ערשטן מאָל פאַר=
עפנטלעכט פון מאַנוסקריפּט פון ישראל וויינלעז (לעמבערג), וועלכער האָט
די דאָזיקע כתבים אַנטדעקט אין אַ פּראָווינציעלער ביבליאָטעק אין גאַ=
ליציע, צווישן זיי אויך אַן אָריגינאַל=יידישן טעקסט פון דעם באַרימטן
„מגלה טמירין". צו דעם בוך, וואָס וועט האַלטן אַ 20 דרוקבויגן, קומט
אויך אַן אויספירלעכע מאָנאָגראַפיע איבער דעם דאָזיקן באַרימטן פירער
פון דער השכלה, געשריבן פון ישראל וויינלעז אויפן גרונד פון נאָך ניט
אויסגענוצטע אַרכיוו=מאַטעריאַלן.

מענדל לעפינס „קהלת" אין אַ פאַקסימילירטער אויס=
גאַבע, לויט דעם אָריגינאַל=כתב=יד, וואָס וויינלעז האָט געפונען צווישן די
אוצרות פון דער אָקאָרשט געדאַכטער מזרח=גאַליציאַנער ביבליאָטעק.
דער כתב=יד פון לעפינס „קהלת", וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן ערשט 1873,
העכער 50 יאָר נאָך דעם איבערזעצערס טויט, איז וווּנדערשיין געשריבן,
אויף איין זייט דער העברעישער טעקסט, אויף דער אַנטקעגנדיקער — די

יידישע איבערזעצונג. מיט דעם דערלויב פון דער ביבליאָטעק האָט דער ייוואָ אָפּגעפאָטאָגראַפירט דעם כתב־יד און גיט אַרויס אַ געטרייע רעפּראָ־דוקציע פון דעם ספרל, וואָס האַלט 23 בלעטער (46 זייטן).

די יידישע שפּראַך־קאָנפערענץ אין טשערנאָ־וויץ. דאָס וועט זיין דער ערשטער פולער באַריכט פון דער קאָנפערענץ, וועלכע האָט געהאַט אַזאַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער יידישער קולטור־באַ־וועגונג. דער באַריכט פון די זיצונגען פון דער קאָנפערענץ איז צונויפגע־שטעלט אויפן סמך פון די באַריכטן און נאָטיצן אין דער יעמאָלטיקער יידישער פּרעסע און אויך אַנדערע־שפּראַכיקע אָרגאַנען פון אייראָפּע און אַמעריקע, עס ווערן אויך געבראַכט פּרעסע־שטימען וועגן דער קאָנפערענץ און זכרונות און בילדער פון די אָנטיילנעמער. דאָס בוך וועט האַלטן אַרום 15 דרוקבויגן.

*

די סעקציע האָט אויך געמאַכט די ערשטע שריט צו דער רעגולירונג פון דעם געברויך פון דעם גראַמאַטישן מין אין יידיש.

זומער 1928 איז אָפּגעדרוקט און צעשיקט געוואָרן אין אַ ריי פּונקטן די ערשטע אַנקעטע פון דער לינגוויסטישער קאָמיסיע: „דער מין פון סובּ־סטאַנטיוו". ביז היינט זיינען שוין אָנגעקומען איבער 200 תשובות פון די פאַרשיידענע געגנטן אין היינטיקן פּוילן, פון ליטע, לעטלאַנד, ווייסרוסלאַנד, אוקראַינע, רומעניע, ארץ־ישראל א"אַ. פון אַ ריי ערטער, סיי אין פּוילן און סיי אין אַנדערע לענדער, מיט וועלכע די קאָמיסיע האָט זיך פאַרבונדן, ווערן דערוואַרט נאָך אַ גרעסערע צאָל ענטפערס. אין לעטלאַנד, אַ שטייגער, האָט די צענטראַלע יידישע שול־אָרגאַניזאַציע גענומען אויף זיך צו באַזאָרגן תשובות פון דעם דאָרטיקן אַלטגעזעסענעם יידישן ישוב אין לאַטגאַליע (די דאָזיקע אַרבעט פירט אָן פריינד יודל מאַרק). אַן ענלעכע אַרבעט וויל אויך דורכפירן די געזעלשאַפט „פריינד" אין קראָקע — פאַר מערב־גאַליציע, אַזוי אַז די אַנקעטע האָט געמוזט אַרויסגעגעבן ווערן אין אַ צווייטער אויפלאַגע. שוין די ביז־איצט אויפגעקליבענע תשובות אויף דער אַנ־קעטע גיבן פיל שטאָף פאַר אינטערעסאַנטע אויספירונגען בנוגע דער פראַגע וועגן גראַמאַטישן מין. די סעקציע רעכנט בקרוב צו באַאַרבעטן און פּובּ־ליקירן דעם אָנגעזאַמלטן מאַטעריאַל.

עס איז אויך צו פאַרצייכענען, אַז אויף דער ווענדונג פון דעם פּוילישן מיניסטעריום פאַר פאָלקסבילדונג צום ייוואָ האָט די פילאָלאָגישע סעקציע אויסגעאַרבעט אַ פּראָיעקט פון אַ טראַנסקריפּציע פון יידיש. דאָס מיניס־טעריום האָט מיט דאַנק אָנגענומען דעם פּראָיעקט פון דער פאָרגעלייגטער טראַנסקריפּציע, און זי ווערט זינט אָנהייב 1928 באַנוצט ביים קאַטאַלאָגירן די יידישע דרוקזאַכן, וואָס באַקומען זיך אין דער „נאַציאָנאַלער ביבליאָטעק" פון דער פּוילישער רעפּובליק.

בײַ דער סעקציע איז אויך געװען מעמיק אַ ספּעציעלע טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע. די טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע איז ניט געװען פֿאָרױסגעזען אין דעם באַשלוס פֿון דער פֿאָרבאַראַטונג; זי איז געשאַפֿן געװאָרן לויט דער איניציאַטיװע פֿון אַ. קרעמער־װילנע און האָט באַװיזן אויפֿצוקלײַבן אַ שפּאָר ביסל מאַטעריאַל לויט די אָנװײַזונגען, װאָס זײַנען געדרוקט געװאָרן אין די „ידיעות" נומ' 7 און אין סעפּאַראַטע אָפּצוגן. איבער 200 טערמינאָלאָגיעס פֿון איבער 60 פֿאַכן, דערין אַ סך װערטיקע, זײַנען ביז איצט אויפֿגעקליבן געװאָרן.

די קאָמיסיע האָט זיך געשטעלט דרײַ אויפֿגאַבעס:

(א) אויפֿקלײַבן די „פֿאַכװערטער", װאָס גייען אום אין פֿאָלק;

(ב) צונויפֿנעמען און סיסטעמאַטיזירן די װיסנשאַפֿטלעכע טערמינאָלאָגיע פֿון די ייִדישע פֿאָלקס־, מיטל־און פּראָפֿעסיאָנעלע שולן אין פֿאַרשיידענע מקומות;

(ג) אויסאַרבעטן טערמינאָלאָגיעס פֿאַר אַזעלכע צװײַגן, װאָס פֿאַר זיי פֿעלן נאָך אין ייִדיש די געהעריקע באַצייכענונגען.

אויסאַרבעטן טערמינאָלאָגיעס האָט די קאָמיסיע ניט געהאַט במעט קיין מעגלעכקייט, בלויז איין סובקאָמיסיע, פֿאַר גימנאַסטיק, האָט געאַרבעט ענערגיש, לויט דער איניציאַטיװע פֿון פּראַקטיקער, װעלכע האָבן אַליין גענומען אַ טיכטיקן אָנטייל אין דער אַרבעט. די רעזולטאַטן פֿון איר אַרבעט זײַנען פֿאַרעפֿנטלעכט געװאָרן אין דעם האַנטבוך פֿאַר גימנאַסטיק פֿון ח. גליאַט און מ. סאָלאָװײ, אַרויסגעגעבן פֿון דער געזעלשאַפֿט „טאָז" (װאַרשע, 1928).

אַ היפּשער טייל טערמינען איז שוין אַריבערגעטראָגן געװאָרן אויף ספּעציעלע קאַרטלעך; נאָר דערנאָך איז אויסגעקומען איבערצורײַסן די אַרבעט צוליב דוחק אין געלט־מיטלען. די זאַמלאַרבעט פֿון דער קאָמיסיע גייט אָבער װײַטער; לעצטנס איז די קאָמיסיע צוגעטראָטן צו פֿאַרעפֿנטלעכן אַנקעטעס לויטן מוסטער פֿון די עטנאָגראַפֿישע; די ערשטע איז געװען װעגן קצבות. די צװייטע װעט אַרומנעמען די ייִדישע געאָגראַפֿישע נעמען און װעט ליװערן שטאָף פֿאַר דעם געאָגראַפֿישן אינדעקס.

די צאָל װערטער, װאָס די טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע פֿאַרמאָגט, דערגרייכט בערך 6000.

בײַ דער װאַרשעװער געזעלשאַפֿט „פֿרײַנד פֿון ייװאָ" האָט נח פּרילוצקי זומער 1929 געפֿירט אַ פֿילאָלאָגישן סעמינאַר.

צום באַריכט פֿון דער פֿילאָלאָגישער סעקציע באַקומט דאָס װאָרט

ז. רייזען (אָ. ק). די פֿילאָלאָגישע סעקציע האָט ביז איצט מיט איר דירעקטער אַרבעט װייניק זיך געקאָנט פֿאַרנעמען. גראָד זײַנען די מיטער פֿון דער פֿילאָלאָגישער סעקציע, ד"ר װײַנרײַך און דער באַריכט־אָפּגעבער,

געוועזן פֿאַרנומען מיט דער אָרגאַניזיר=אַרבעט פֿון אינסטיטוט און זיינען צו זייער וויסנשאַפֿטלעכער אַרבעט ווינציק צוגעקומען. דערצו נאָך האָבן זיי נים נעקאָנט נעמען אויף זיך די גאַנצע אַחריות פֿאַר דער אַרבעט, וויבאַלד די קאָלעגיע פֿון דער סעקציע איז נאָך נים געווען אָרגאַניזירט. די איצטיקע קאָנפֿערענץ וועט קאָנסטרוירן די פֿילאָלאָגישע סעקציע און וועט באַדאַרפֿן שאַפֿן די געהעריקע תּנאָים פֿאַר איר אַרבעט. די פּראַקטישע אויפֿטוען פֿון דער פֿילאָלאָגישער סעקציע זיינען אָבער אויך נים קיין קליינע: צו איר געהערן דאָך אויך די טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע און די ביבליאָגראַפֿישע צענטראַלע. אויך די אַרויסגאַבע פֿון די „שריפֿטן" דאַרף פֿאַררעכנט ווערן פֿאַר אַ וויכטיקן אויפֿטו: טאָמער זיינען פֿאַראַן געוויסע חסרונות אין דער רעדאַקטירונג פֿון די „שריפֿטן", שטאַמען זיי צום גרעסטן טייל פֿון דוחק אין מיטלען. מיר האָבן נים געצאָלט קיין האָנאָראַר, דעריבער האָבן מיר נים אַלע מאָל געקאָנט באַשטעלן אַרטיקלען, איבערזיכטן, רעצענזיעס. מיר האָבן זיך געמוזט באַנוגענען מיט דעם, וואָס עס איז געווען ביי די מחברים פֿאַרטיק.

די סעקציע וועט האָבן איצט צו רעאַליזירן אַ גאַנצע ריי אויפֿגאַבן. ערשטנס: רעגולירן די יידישע אָרטאָגראַפֿיע. די סעקציע האָט געפּרוווט עפּעס אָנהייבן טאָן אין דעם פּרט, אָבער איצט וועט די דאָזיקע אַרבעט אַוועקגעשטעלט ווערן סיסטעמאַטיש. מיר מוזן פֿריער די זאַך אויפֿקלערן אין אַ ברייטערער דיסקוסיע, אין אַ באַזונדער זאַמלבוך אָדער זאַמלביכער, און דערנאָך צונויפֿרופֿן אַן אָרטאָגראַפֿישע קאָנפֿערענץ. די באַשלוסן אירע מוזן זיין אָבליגאַטאָרישע. מיר וועלן אויך די ציימונגס=אַרויסגעבער באַוועגן זיך אונטערצוגעבן, מיר וועלן ווירקן דורך די ליטעראַטן= און זשורנאַליסטן=פֿאַראיינען און דורך די דרוקער=פֿאַראיינען. מען וועט אויך מוזן אַרויסגעבן אַן אָרטאָגראַפֿיש ווערטערבוך פֿאַר דעם באַנוץ פֿון ברייטערע קרייזן. אַ פּראַקטישע אויפֿגאַבע איז אויך רעגולירן דעם גראַמאַטישן מין אין יידיש. מיר האָבן שוין געמאַכט אַן אָנהייב מיט דער אַנקעטע וועגן גראַמאַטישן מין. די דאָזיקע אַרבעט דאַרף ווייטער געפֿירט ווערן, און אַלס רעזולטאַט באַדאַרף אַרויסגעגעבן ווערן אַ ווערטערבוך פֿון גראַמאַטישן מין. אויך אַ ווערטערבוך פֿון העברעיזמען שטייט אויפֿן סדר=היום. ספּיוואַק=יהואָשס שעפּט נים אוים אינגאַנצן — עס האָט נאָר ביז 6000 ווערטער, בשעת אין קיעוו האָט א. ש. ראַבינאָוויטש צונויפֿגעקליבן אין משך פֿון 25 יאָר ביז 20.000 ווערטער. אויך לאָזט די אָפּטייטשונג ביי יהואש=ספּיוואַק איבער אַ סך צו ווינטשן. נאָך אַן אויפֿגאַבע שטייט פֿאַר דער פֿילאָלאָגישער סעקציע. ב. באָראָכאָוו האָט אין ווילנער „פּנקס" 1913 אָפּגעדרוקט זיין גרונדלייגנדיקע אַרבעט „די ביבליאָטעק פֿון יידישן פֿילאָלאָג", אַ ביבליאָגראַפֿיש הילפֿסבוך, וואָס קיין יידיש=פֿאָרשער קען זיך אָן דעם נים באַגיין. דאָס ווערק איז אָבער געבליבן אין מיטן, עס זיינען אויך צו דעם פֿאַראַן

איצט אַ סך מילואים און תיקונים — די פילאָלאָגישע סעקציע פון ייוואָ באַדאַרף אַרויסלאָזן אַ צווייטע פאַרבעסערטע און פאַרפולקומטע אויסגאַבע פון באָראָכאָווס „ביבליאָטעק״. ד״ר יעקב שאַצקי האָט שוין פאַרטיק אַ פולקומע ביבליאָגראַפיע פון דער גאַנצער יידישער ליטעראַטור ביז 1860. מען דאַרף די דאָזיקע וויכטיקע אַרבעט וואָס גיכער פאַרעפנטלעכן און זי אויך ווייטער פירן ביזן יאָר 1926 (זינט ווען די רעגיסטראַציע פון דער יידישער דרוקפּראָדוקציע ווערט געפירט פון אונדזער ביבליאָגראַפישער צענטראַלע). אַ דערגאַנצנדיקע אויפגאַבע איז אויך די שאַפונג פון אַ ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער בעלעטריסטיק און וויסנשאַפט פון צייטונגען און בפרט פון זשורנאַלן און זאַמלביכער — אויך ביז דער דערמאָנטער דאַטע 1926.

פאַר דער ביבליאָטעק פון ייוואָ וואָלט בעצם געפּאַסט צו האָבן אַלע ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור, וואָס זיינען ווען עס איז געדרוקט געווען. דערגרייכן דעם דאָזיקן אידעאַל וועלן מיר קיינמאָל ניט. מיר מוזן אָבער זוכן צו קריגן די יידישע יקר־המציאותן, און אַ סך קען מען נאָך אין דעם פּרט אויפטאָן. אָט האָט אונדזער פריינד א. זיינפעלד פון קראָקע, צווישן אַנדערע זאַכן, אונטערגעטראָגן אונדז אַ געשאַנק: הייקל הורוויצעס „צפנת פענח״, אַ ווערק אַן אוניקום, וואָס איז העכסט וויכטיק פאַר דער יידיש־פאָרשונג. פר׳ זיינפעלד האָט צוגעזאָגט צו זוכן פאַר אונדז נאָך זעלטענע יידישע ביכער און כתב־ידן. אויך מ״ל פעטשעניקן האָבן מיר צו פאַרדאַנקען אַזאַ זעלטן בוך ווי מענדל לעפינס „משלי״. הלוואי זאָלן אַלע אונדזערע פריינד נאָכמאַכן זייער ביישפּיל. פון די ביכער און כתב־ידן, וואָס מיר קענען אָבער ניט קריגן אין אָריגינאַל, וועלן מיר מוזן זען צו קריגן פאָטאָגראַפיעס פון די עקזעמפּלאַרן, וואָס געפינען זיך אין אַנדערע ביבליאָטעקן. בכדי צו פאָרשן די אַלט־יידישע ליטעראַטור מוז מען האָבן אין האַנט די ט ע ק ס ט ן, און זעלטן ווען אַ פאָרשער איז אין שטאַנד צו מאַכן די נסיעות צו יענע אַלע ווייטע ביבליאָטעקן אין מערב־אייראָפּע און אַמעריקע, וואוהין יידישע כתבים און דרוקווערק האָבן אָנגעשפּאַרט דורך דער שפּיל פון דעם צופאַל. עס מוז דעריבער געשאַפן ווערן ביי דער סעקציע אַ קאָלעקציע פון פאָטאָגראַפירטע אַלט־יידישע ווערק.

די פילאָלאָגישע סעקציע מוז זיך נאָך פאַרפולקומען מיט איין צווייג, וואָס זיין פעלן איז זייער ניכּר. עס מוז געשאַפן ווערן אַ ל י ט ע ר אַ ר י ש ע ק אָ מ י ס י ע, וואָס איר אַרבעטס־פעלד וועט זיין די נייע יידישע ליטעראַטור, ביאָ־ און ביבליאָגראַפיע, סטיל־פאָרשונג אאַז״וו.

די פילאָלאָגישע סעקציע וועט מוזן אויך נעמען זיך פאַרן ענין פון יידישן ווערטערבוך. איינציקע פאָרשער אַרבעטן איצטער פאַר זיך און האָבן צונויפגעקליבן זאַמלונגען, ווי אַ שטייגער ד״ר א. לאַנדוי, ד״ר מ. וויינרייך און אַנד. די פילאָלאָגישע סעקציע וועט מוזן צונויפנעמען אַלע די באַזונדערע התחלות און שאַפן דאָס גרויסע ווערטערבוך. אויך אין דעם ענין

פון דער ייִדישער דיאַלעקטאָלאָגיע וועט די פאַראייניקונג פון פריינד נ. פרילוצקים ערפאַרונג מיט אונדזער אַפּאַראַט שאַפן די געוואונטשענע שלמות. וואָס פאַר אַ באַדייטונג דאָס וועט האָבן אויך פאַר דער אָפּפרישונג פון אונדזער לימעראַרישן שאַפן, האָבן מיר זיך אַלע געקאָנט איבערצייגן פון דעם גלענצנדן פאָרטראָג פון פ׳ פרילוצקי אויף דער נעכטיקער וויסנשאַפטלעכער זיצונג. אין דער ערשטער ריי וועט די שול געניסן פון דער פרוכט פון די דאָזיקע אַרבעטן.

פאַר דער שול איז אויך העכסט וויכטיק די טערמינאָלאָגיע פון פאַרשיידענע פאַכן און לימודים. די סעקציע פאַרמאָגט שוין היפּש זאַמלונגען פון פאַרשיידענע טערמינאָלאָגיעס, וואָס זיינען אַריינגעשיקט געוואָרן דורך יחידים און אַנשטאַלטן לויט דער אויפפאָדערונג פון דער סעקציע. עס האָט אַ שטיקל צייט געאַרבעט אַ טערמינאָלאָגישע קאָמיסיע. איצט דאַרף די דאָזיקע אַרבעט באַגייט ווערן אין אַ גרעסערן פאַרנעם: די טערמינאָלאָגיעס דאַרפן ווערן געאָרדנט און אַרויסגעגעבן צום נוצן פון די שולן.

אַ באַזונדער אָרט אין דער טערמינאָלאָגיע פאַרנעמען די געאָגראַפישע נעמען. אין די מקומות, וואו יידן זיצן אין גרויסע קיבוצים, האָבן זיי אָפט געביטן די נעמען פון די ישובים און פון די טייכן, טיילמאָל אַפילו אַליין געשאַפן אייגענע געאָגראַפישע נעמען. דאָס דאָזיקע געביט איז נאָך ווינציק אויסגעפאָרשט. ס׳איז דערפאַר אַ וויכטיקע אויפגאַבע צונויפצושטעלן דעם „יידישן געאָגראַפישן אינדעקס" דער ייוואָ פאַרמאָגט שוין אויף דעם געביט אַ פאָר אַרבעטן פון ד"ר י. טאָגליכט, שמואל ווינטער (אין די „פילאָלאָגישע שריפטן"), שאול חיות א"אַ.

צולעצט דאַרף דערמאָנט ווערן די נייטיקייט אַוועקצושטעלן ווי געהעריק די לינגוויסטישע קאָמיסיע פון ייוואָ, אַלס אינסטאַנץ, וואָס זאָל קענען (פאָרויסגעזעצן דעם נייטיקן מאַקס) פּסקענען שאלות פון גראַמאַטיק, ווערטער־אויסקלייב און סטיל. די פאָדערונג אויף אַזאַ אָרגאַן איז גרויס אין אַלע קרייזן פון דער יידישער קולטור־באַוועגונג, און די קאָמיסיע קאָלעגיע פון דער פילאָלאָגישער סעקציע וועט זיך קענען נעמען די דרייסטקייט פון אַ פּוסק מיט אַ גרויסער האָפענונג אויף אָנערקענונג. ביזאַהער האָט עס די פילאָלאָגישע סעקציע געקענט מאַן נאָר פון פאַל צו פאַל. אַזאַ שפּראַך־אינסטאַנץ קען האָבן זייער אַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער אַנטוויקלונג און נאָרמאַליזירונג פון דעם יידישן סטיל, פאַר אָפּרייניקן אים פון פרעמדאַרטיקע עלעמענטן, וואָס זשאַרגאָניזירן די שפּראַך אאַז"וו.

דער פאָרזיצער מעלדעט, אַז די זיצונג ווערט איצט איבערגעריסן. די קאָנפערענץ איז פאַרבעטן צו דער פייערלעכער גרונדשטיין־לייגונג פאַרן בנין פון ייוואָ אויפן אייגענעם פּלאַץ (וויוואָלסקי גאַס 18). די נאָכמיטאָג־זיצונג הייבט זיך אָן 5 אַזייגער מיטן סדר־היום: המשך פון די באַריכטן און אַלגעמיינע דעבאַטן.

די בוי־פייערונג.

(פרייטאָג, 26טן אָקטאָבער, 2 אַזייגער בייטאָג)

צו דער פייערלעכער גרונדשטיין־לייגונג פאַרן בנין פון ייוואָ אויפן איינענעם פלאַץ פון ייוואָ (ווילקאָמירער ... גאַס 18) זיינען געקומען אַלע דעלע־גאַטן און געסט פון דער קאָנפערענץ. עס האָט זיך צונויפגעקליבן אַ גרוי־סער עולם פון מויזנמער מענטשן. עס זיינען געקומען די יידישע שולן מיט זייערע אָרקעסטערס און פאָנעס, די יידישע פאָלקס־שול פון ניי־ווילייקע איז געקומען ספּעציעל צו פאָרן. די פייערונג עפנט

סענאַטאָר ד"ר צ. שאַבאַד:

טייערע פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט!

אין די פאָר זיצונגען, וואָס מיר האָבן שוין די טעג געהאַט, איז קלאָר געוואָרן פאַר אַלעמען, אַז דער געדאַנק פון דער וויכטיקייט פון אַ יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט האָט דורכגעדרונגען די ברייטסטע שיכטן פון יידישן פאָלק. אָבער היינטיקן טאָג הערט אויף דער דאָזיקער געדאַנק צו זיין בלויז אַ אידעע. ער ווערט פאַרקערפּערט אין מעשים, אין אַ יש, וואָס באַ־קומט שוין זיין אויסדרוק אין אַ בנין, אין פיזישע פאָרמען, וואָס יעדערער קען דאָס זען מיט זיינע אייגענע אויגן.

מיר לייגן היינט דעם גרונדשטיין צו אַ בנין, וואָס דאַרף וואַקסן און זיך אַנטוויקלען, וואָס דאַרף דינען דער יידישער וויסנשאַפט אין אַלע צווייגן פון דעם יידישן קולטור־לעבן. היינטיקער טאָג איז נאָר אַן אָנהייב פון דער גרויסער זאַך, וואָס באַגייסטערט אונדז אַלעמען.

איר זעט דאָ דאָס באַשיידענע הילצערנע, פאַרלאָזענע הויז, וואָס דאַרף פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ בנין פון דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. אָבער אונטער אים טיף אין דער ערד ווערט אַרונטערגעלייגט אַ שטאַרקער מויערנער פונדאַמענט, געבויט פון בעטאָן און פון אײַזן. אונטער דעם דאָ־זיקן שוואַכן הויז ווערט געבויט אַ שטאַרקע פעסטונג, געשיצט פון פייער און פון וואַסער, וואו ס'וועלן ווערן געזאַמלט און באַוואָרנט אַלע אוצרות פון יידישן גייסט, פון יידישן שאַפן.

און אָט אויף דער דאָזיקער אייביק שטאַרקער פעסטונג וועט ווערן וואָס ווייטער געבויט דער בנין פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. מיר ווילן בויען אַ פּאַלאַץ, אַ טעמפּל, אַ טורעם, וואָס וועט לייכטן ווייט, ווייט אַרום אים, אומעטום, וואו ס'זיינען נאָר פאַראַן יידישע ישובים, יידישע פאָלקס־מאַסן, וואָסריידן און פילן אויף יידיש.

דאָס וועט זיין אַ טורעם, אָבער נישט דער טורעם בבל, וואָס זאָל צע־טיילן די מענטשן אויף הונדערטער שפּראַכן, אַז זיי זאָלן נישט פאַרשטיין איינער דעם אַנדערן. אונדזער טורעם וועט האָבן איין שפּראַך, אונדזער

נאַציאָנאַלע שפּראַך — יידיש! דער דאָזיקער טורעם, דער דאָזיקער טעמפּל וועט זיין דאָס האַרץ און דער מאַרך פון יידישן פאָלק. צו אים וועלן זיך ציען מויזנטער נערוון און אָדערן פון דער גאַנצער וועלט. דורך די אָדערן וועלן פליסן מיליאָנען בלוט-קערפּערלעך, דורך די נערוון וועלן שטראָמען גייסטיקע זאַפטן פון פאָלק צום צענטער און פון צענטער צוריק צום פאָלק.

טייערע פריינד! מיר אַלע דאָ זיינען שטערבלעך, מיר זיינען מערנים ווי מענטשן, און קיינער ווייס ניט, וואָס וועט מיט אים זיין מאָרגן. אָבער אָט די דאָזיקע געמויערטע וואַנט, דער בנין, וואָס מיר בויען דאָ, וועט אונדז אַלעמען איבערלעבן און בלייבן אַ זכר לדורות. צו אייך, יידישע שול-יוגנט, וואָס האָט זיך דאָ אויפן פּלאַץ פאַרזאַמלט אין די טויזנטער, ווענד איך זיך אין דעם היינטיקן היסטאָרישן מאָמענט מיט אַ רוף: העלפט אונדז בויען דעם טורעם, שטיצט אונדזער יידישע קולטור, פירט ווייטער די אַרבעט פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, ווען מיר, די אַלטע טוער, וועלן שוואַך ווערן און אַוועקגיין פון אייך!

טיף אין באָדן איז אַריינגעלייגט דער גרונדשטיין פון אונדזער בנין. טיף אין פאָלק זיצן די וואָרצלען פון דער אידעע פון יידישן וויסנשאַפט-לעכן אינסטיטוט. און איך בין שטאָלץ מיט מיין ווילנע, וואָס גראָד דאָ אין דער פאַראָרעמטער ווילנע ווערט געשאַפן אַזאַ הערלעכער אינסטיטוט, וואָס וועט באַשיינען און באַפרוכפּערן דאָס יידישע לעבן פון דער גאָרער וועלט.

לעבן זאָל דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט! זאָל ער בליען און וואַקסן!

מ. ווייַנרייך לייענט פאָר דעם גרונדשטיין-אַקט:

„פרייטאָג דעם 26טן אָקטאָבער 1929 — כ״א תשרי תר״ץ — אין פינפטן יאָר זינט עס איז געגרינדעט געוואָרן דער אָרגאַניזיר-קאָמיטעט פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט — ווערט פאַרלייגט דער ווינקל-שטיין פון דעם אייגענעם בנין פאַר דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

דער דאָזיקער טאָג, ווען מען טרעט צו צו בויען אַן אייגענע היים פאַר דער יידישער וויסנשאַפט, איז אַ יום-טוב פאַר די יידישע פאָלקס-מאַסן אין דער גאַנצער וועלט, וואָס האָבן געפונען אין דעם אינסטיטוט דעם צענטער און אַן אָנשפּאַרפּונקט אין קאַמף פאַר זייער קולטורעלער עמאַנסיפּאַציע און פאַר העכערע פאָרמען פון מענטשלעכן זיין.

די דאָזיקע פייערונג פאַלט אויס אין די טעג, ווען עס האָט זיך אויפ-געקליבן אין ווילנע די ערשטע קאָנפערענץ פאַר דעם יידישן וויסנשאַפט-לעכן אינסטיטוט, באַזוכט פון פאַרטרעטער פון פּוילן, לעטלאַנד, עסטלאַנד, ליטע, רומעניע, דייטשלאַנד און די פאַראייניקטע שטאַטן פון צפון-אַמעריקע און באַגריסט מיט די פרייד-פולע ברכות פון די ברייטסטע יידישע פאָלקס-מאַסן אין אַלע לענדער.

די קאָנפערענץ און דער בוי־קאָמיטעט קאָנסטאַטירן מיט האַרציקער באַפרידיקונג, אַז דער בנין, וואָס מיר גייען איצטער בויען, איז ניט קיין זאַך פון יחידים בלויז, נאָר ער ווערט אויפגעשטעלט, פונקט ווי דער גאַנצער ייוואָ, מיט דער באַטייליקונג פון טויזנטער פריינד אויף ביידע זייטן אַטלאַנטיק.

זאָל שטיין אויף אייביקער צייט די היים פאַר דער יידישער וויסנשאַפט אין דער אַלטער און תמיד יונגער יידישער ווילנע!"

אַלע מיטגלידער פון בוי־קאָמיטעט און דעלעגאַטן פון דער קאָנפערענץ חתמען זיך אויף דעם אַקט, וואָס ווערט אַריינגעלייגט אין אַ מעטאַלענער פושקע צוזאַמען מיט די ווילנער יידישע און פוילישע צייטונגען פון דעם טאָג, וואָס אין זיי זיינען געווען באַריכטן פון דער קאָנפערענץ, מיט דער טאָג־אָרדענונג פון דער קאָנפערענץ און מיט דעם ספּעציעל אויסגעגראַווירטן זשעטאָן. דאָס קעסטל ווערט פאַרחתמעט מיטן זיגל פון ייוואָ, און דער פאָרזיצער פון בוי־קאָמיטעט ט. בונימאָוויטש פאַרמויערט דאָס קעסטל אין פונדאַמענט פון בנין.

פרץ הירשביין: מיט 5 יאָר צוריק, פאַר מיין אָפּפאָרן פון אַמעריקע, האָב איך אויך געהאַט די זכיה בייצוזיין ביי דער גרונדשטיין־לייגונג פאַר אַ בנין, דאָס איז געווען אַ בנין פון אַ יידישער שול אין ניו־יאָרק. אין דער גרויסער שטאָט איז די פייערונג געווען באַשיידענער און דער בנין באַשיידענער, אָבער עס איז געווען אַ בוי־אַרבעט. און אויך היינט, ביים געזעגענען זיך מיטן יידישן קיבוץ אין פוילן, שטיי איך ביים אָנהייב פון אַ בוי־אַקציע. דאָס איז אַ גוטער סימן. מיר זיינען די לעצטע צייט אַזוי פיל צוגעוויינט צו צעשטערונג, אַז אימלעך בויען קומט אויס אין אונדזערע אויגן ווי אַ נס. אויך די נאַטור וויים ניט נאָר פון בויען, נאָר אויך פון צעשטערונג. אָבער זי צעשטערט צוליב בויען פון דאָס ניי. ביי אונדז איז נאָך שוואַך די מחשבה פון בויען. און בויען מיר שוין יאָ עפּעס אויף, ווערט דאָס פאַרשריבן אויף אַ פרעמדן חשבון. אָבער דאָ אין ווילנע שפּירט זיך דאָס יידישע לעבן גאָר אַנדערש. אָט דער איצטיקער בנין איז אַ סימבאָל פון נייעם אויפבוי, וואָרום ער שטייט אין צוזאַמענהאַנג מיט אַ גאַנצער קייט מעשים פון אויפלעבונג, ער איז פאַרבונדן מיט אַ נאַטירלעכן וואוקס, ער איז דער פועל־יוצא פון דעם אויפבלי פון דער יידישער שפּראַך און קולטור. דאָס האַרץ איז אַזוי פול ביי דעם היינטיקן יום־טוב, און עס איז שווער אויסצודריקן די געפילן, וואָס באַשטורעמען. דער היינטיקער אָנהייב קוקט דאָך אַרויס אין אַ ווייטער צוקונפט. איך גלויב אין אונדזער קיום. ביי אונדזער גאָרער צעזייטקייט און צעשפּרייטקייט זיינען מיר איינס. איך ווינטש דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, עס זאָל קומען די צייט פון בויען דעם בנין פון יידישן אוניווערסיטעט, אַז פון שטיין, וואָס מיר זעצן איצט

אַריין, זאָל אויסוואַקסן דער גרויסער בנין פון דער יידישער וויסנשאַפט. לעבן זאָל דער אָנהייב פון דער גרויסער אַרבעט!

מ. וויינרייך: די שולן האָבן געבראַכט אַדרעסן צום גרונד־שטיין־לייגן פון ייוואָ. היות ווי די צייט ערלויבט ניט אויסצוהערן אַלע, וועט באַקומען דאָס וואָרט אין נאָמען פון דער גאַנצער ווילנער יידישער שול־שאַפט דער פאָרשטייער פון דעם העכסטן לערן־אַנשטאַלט, וואָס מיר פאַר־מאָגן דערוויייל, פונם לערער־סעמינאַר.

פ. טאַבאַק (לייענט):

„היינט, פרייטאָג, דעם פינף און צוואַנציקסטן טאָג אין חודש אָקטאָ־בער פון טויזנט ניין הונדערט ניין און צוואַנציק לויט דער ציילונג פון אייראָפּע, און הושענא־רבה פון יאָר תר"ץ, אויפן אַכט און פערציקסטן יאָר נאָך דער דערשיינונג פון דער „פאָלקסביבליאָטעק", צום איין און צוואַנציקסטן יאָר נאָך דער יידישער קאָנפערענץ אין טשערנאָוויץ און דער גרינדונג פון דער ערשטער נאָרמאַלער יידישער פאָלקס־שול, צום אַכטן יאָר פון דער יידישער שול־אָרגאַניזאַציע און דעם יידישן לערער־סעמינאַר אין ווילנע און אויפן פערטן יאָר פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, זיינען מיר, די תלמידים און לערער פון יידישן לערער־סעמינאַר א. נ. פון וול. מעדעם, געקומען אַהער צו זיין עדות ביים אָנהייבן בויען דעם היכל פון אונדזער וויסנשאַפט.

ניט קיין טויטן טעמפל, ניט קיין הייליקן אָרט בויט מען דאָ.

אומעטום, וואו עס לעבן יידישע מאַסן, גייט מיט זיי מיט דער משכן פון דער יידישער קולטור. דער אינסטיטוט איז דער גרויסער זאַמלער פון דער קולטור־ענערגיע פון די יידישע מאַסן, פון אַלע קוואַלן פון זייער שאַפן.

מיר, דער יידישער לערער־סעמינאַר, זיינען ביז איצט דער העכסטער שטאַפל פון יידישן שול־בנין. מיר ווילן זיך אָבער מיט שמחה און התלהבות אַרונטערשטעלן אַלס פונדאַמענט פאַר דעם העכסטן גאָרן — פאַר דער יידישער הויכשול.

זאָל דאָס לייגן דעם דאָזיקן גרונדשטיין זיין דערפון די התחלה.

די לערער און תלמידים פון יידישן לערער־
סעמינאַר א"נ פון וול. מעדעם אין ווילנע.

דערמיט איז די בוי־פייערונג פאַרענדיקט.

פערטע זיצונג.

(פרייטאָג, 26טן אָקטאָבער, 5 אַזייגער נאָכמיטאָג)

פאָרזיצער: י. גיטערמאַן, נ. פּרילוצקי.

אויפן סדר־היום: באַריכטן און אַלגעמיינע דעבאַטן.

באַריכט פון דער פּסיכאָלאָגיש-פּעדאַגאָגישער סעקציע.

די פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט אַלס אָביעקטן פון איר אַרבעט דאָס יידיש קינד און די יידישע דערציִונג — אַ געביט מיט אַזאַ רייכן פאַקטישן מאַטעריאַל, וואָס קיין שום אַנדער סעקציע קאָן זיך אפשר אין דעם ניט פאַרגלייכן. איז אָבער דער דאָזיקער געביט דווקא דער סאַמע פאַרוואָרלאָזטער, דער צום ווייניקסטן באַאַרבעטער. סיבות זיינען דאָ אַ סך:

א) אַפילו אונזער אינטעליגענץ באַציט זיך מיט אַ שטיקל גוט־מוטיקן ביטול צום גאַנצן ענין פון פּעדאַגאָגיק און דערציִונג, בעת ליטע־ראַרישע פּראָבלעמען האָבן אַ ברייטן אָפּהילך אין אונדזער געזעלשאַפט, האַלט מען פּעדאַגאָגישע פּראָבלעמען פאַר ספּעציעלע און אַ ביסל מינער־ווערטיקע.

ב) דער פּראַקטישער טוער אויף דעם געביט, דער יידישער פאָלקס־לערער, איז אין זיינע מאַסן, ווי אומעטום אויף דער גאָרער וועלט, לויט זיין אויסבילדונג ניט באַרופן צו טאָן ריין־וויסנשאַפטלעכע אַרבעט. ער איז ווידער אַזוי פאַרוואָרפן מיט טאָג־טעגלעכע אַרבעט און זאָרגן, אַז עס בלייבט אים בפועל ממש קיין צייט ניט צו באַטראַכטן די דאָזיקע אַרבעט גופא, ניט נאָר די אַלגעמיינע אויספירן פון איר. געגוג צו זאָגן, אַז דער לערער איז איינציייטיק דער לערער, דער אָרגאַניזאַטאָר, דער געזעלשאַפט־לעכער טוער און דער קעמפער פאַר דער שול און צו דעם אַלעם איז זיין לאַגע אַזאַ, וואָס מען דאַרף באַוווּנדערן ניט וואָס ער טוט ניט מער, נאָר וואָס ער טוט אַזוי פיל.

ג) די אַרבעט פון דער פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע קען איבערהויפּט געטאָן ווערן דאָרטן, וואו עס איז קאָנצענטרירט די יידישע דערציִונג־אַרבעט, אָבער די דאָזיקע שטעט זיינען ניט בכוח צוצוציען און צו קאָנצענטרירן די פּערזאָנען, וואָס זיינען מסוגל זיך אָפּצוגעבן מיט דער וויסנשאַפטלעכער פאָרשונגס־אַרבעט אויף דעם געביט.

אָט די אַלע מאָמענטן האָבן געווירקט און ווירקן אויף דעם לאַנגזאַ־מען טעמפּ פון דער אַרבעט אין אונדזער סעקציע. ניט געקוקט אָבער אויף דעם, ווערט אונזער אַרבעט געטאָן.

בנוגע צום ערשטן אָבּיעקט האָבּן מיר זיך געשטעלט פאַר אַ ציל אויסצואַרבּעטן די מעטאָדן פון קינדער־פאָרשונג, וואָס זאָל זיין צום בּעסטן צוגעפאַסט צו אונדזערע באַדינגונגען. דערצו האָט מען געדאַרפט נעמען פאַראַנענע סיסטעמעס, צופאַסן, קאָמבּינירן און אויספּרוּוון. אונדזער סעקציע פאַרמאָגט בּיי היינטיקן טאָג אייניקע סיסטעמעס און מאַטעריאַל פון דורכגעפירטער פאָרשונג איבּער עטלעכע הונדערט קינדער אין אייניקע שטעט. די סעקציע שטרעבּט צו ווערן דער צענטער, וואו עס זאָל זיך צו־נויפזאַמלען דער גאַנצער פאָרש־מאַטעריאַל אויף דעם פעלד.

די סעקציע בּאַמיט זיך אַריינצוציען אין דער דאָזיקער אַרבּעט די לערער און די קינדער פון די שולן. צו דעם צוועק פאַרטיקן מיר אויס אינסטרוקציעס.

ניט געקוקט אויף די אויבּנאָנגעמערקטע באַדינגונגען איז דאָך שוין בּיז איצט אונדז געלונגען אויף אַט דעם אופן צונויפצוזאַמלען היפּשן מאַטעריאַל.

כּדי מיר זאָלן זיך קענען תּמיד דירעקט ווענדן מיט אונדזערע אינ־סטרוקציעס צו די שולן און צו די לערער, האָבּן מיר זיך פאַרנומען מיטן שאַפן אַ קאַרטאָטעק פון דעם געזעלשאַפטלעכן שול־וועזן בּיי יידן אין אַלע לענדער. ניט אַלע שול־צענטראַלעס האָבּן געפונען פאַר מעגלעך אונדז צו געבּן די רשימות פון זייערע שולן. מיט אייניקע פון זיי פירן מיר נאָך אונ־טערהאַנדלונגען.

וואָס עס איז שייך צו דעם דערציִונגס־וועזן בּיי יידן, גייט אונדזער אַרבּעט אין עטלעכע ריכטונגען. ערשטנס ווילן מיר צונויפזאַמלען אַן אַר־כיוו פון קוועלן, דאָ האָט אונדז כּמעט על־פּי נס אָפּגעגליקט צו באַקומען אַ גרויסן אַרכיוו, אַן אוצר, וואָס נעמט אַרום די יאָרן 1847—1914, אַלזאָ קנאַפּע 80 יאָר יידישע בּילדונג אין רוסלאַנד. וויסנשאַפטלער וועלן האָבּן צו אַרבּעטן אויף דעם אַרכיוו אין משך פון יאָרן. מיר האָפן, אַז שוין אין דעם נאָענטסטן ווינטער וועט מען צוטרעטן דעם אַרכיוו צו באַאַרבּעטן. אויסער דעם דאָזיקן גרויסן אַרכיוו האָבּן מיר אויך פאַרשיידענע אַנדערע קלענערע און ווערטפולע אַרכיוו־מאַטעריאַלן.

מיר האָבּן זיך פאַרנומען מיט זאַמלען מאַטעריאַלן וועגן דערציִונגס־וועזן דורך אַנקעטעס. אַזוינע אַנקעטעס — וועגן חדר — זיינען איצט פאַר־עפנטלעכט צוויי, און עס גרייטן זיך ווייטערדיקע (וועגן חומש־חדר, גמרא־חדר און ישיבה). די סעקציע פאַרמאָגט אַ גרעסערע צאָל וויכטיקע ענט־פערס.

צום באַריכט פון דער פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע באַקומט דאָס וואָרט

א. גאָלאָמבּ (ווילנע). די פּסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט אין איר אַרבּעט זיך געמיט צו פאַרבּינדן זיך מיט די לערער פון די שולן, וואו

עס לערנען יידישע קינדער. די סעקציע באַמיט זיך צו שאַפן אַ קאָנטאַקט מיטן גאַנצן יידישן שול־וועזן פון אַלע מינים. זי אינסטרוירט די לערער, ווי אַזוי זיי זאָלן זאַמלען די פאַרשיידענע מאַטעריאַלן פאַר דער קינדער־פאָרשונג, ווי קינדער־פאָלקלאָר, קינדער־שפּראַך, צייכענונגען, שפּילן, אאַז"וו. אויך פאַרן צווייטן געביט פון אונדזער פאָרשונג — פאַר דער געשיכטע פון יידישן דערציִונגס־וועזן האָט די סעקציע געקליבן מאַטעריאַלן אויפן זעלביקן וועג. דורך אינסטרוקציעס, אַנקעטעס זוכן מיר צו אַקטיווירן ווי ווייט מעגלעך די שול־טוער. מיר האָבן שוין אָנגעקליבן אַ גאַנץ היפּשן מאַטעריאַל, וואָס די ווירטשאַפטלער וועלן קאָנען באַאַרבעטן, און מיר וועלן אויך ווייטער גיין אין זעלביקן וועג.

די סעקציע פאַרמאָגט ביי היינטיקן טאָג אַ צאָל אינדיווידועלע שילער־בויגנס. עס זיינען דורכגעמאַכט אַ גאַנצע ריי פאָרשונגען ווי כאַראַקטעריסטיקעס פון קינדער פון פאָרשול־עלטער, אַ פאָרשונג פון אַ 500 קינדער פון די ערשטע קלאַסן אין די ווילנער יידישע שולן פון אַלערליי ריכטונגען לויט דער בינע־מעטאָדע; איצט ווערט זי באַאַרבעט. עס זיינען צוגעגרייט איינציקע נייע אויספאָרשונגען (קאָלירן־חוש, צייכנערישע באַגאַבטקייט, און אַנקעטע וועגן לערער־באַשטאַנד ביי יידן), וואָס וועלן אין גיכן געלאָזט ווערן אין גאַנג.

פאַר דער נאָענטסטער צייט זיינען אָנגעמערקט אַזעלכע אויפגאַבעס:

1) זאַמלען מאַטעריאַלן וועגן יידישע שולן פון אַלע ריכטונגען (סטאַטיסטיק, שול־אַרבעטן, מעטאָדן, פּראָגראַמעס אאַז"וו). 2) זאַמלען ווייטער מאַטעריאַלן וועגן דערציִונגס־וועזן פאַרן אַרכיוו, 3) פירן אַ סיסטעמאַטישע אויספאָרשונג פון פיזישן און פסיכישן צושטאַנד פון יידישן קינד, 4) אַרויסגעבן דעם ערשטן באַנד שריפטן פון דער פסיכאָלאָגיש־פּעדאַגאָגישער סעקציע, 5) אויף צו קאָנצענטרירן און סיסטעמאַטיזירן די פאָרשאַרבעט, איז נייטיק: א) אויסבילדן פאַכלייט דורך וויסנשאַפטלעכע קאָמאַנדירונגען, ב) אַריינציען אין דער אַרבעט יונגע יידישע אַקאַדעמיקער פון די געהעריקע פאַקולטעטן, ג) שאַפן אַ וויסנשאַפטלעכע פאַך־ביבליאָטעק.

די אָרגאַניזאַציע פון דער סעקציע דאַרף זיין איינגעשטעלט אַזוי, אַז די אָנפירונג זאָל זיך געפינען אין פוילן, און דאָס אויספיר־ביוראָ אין ווילנע. ביי די לאַנד־אָרגאַניזאַציעס ווערן געגרינדעט אָרטיקע קאָמיסיעס.

באַריכט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע.

אויף דער ערשטער פּלענאַרער זיצונג, וואָס איז פאָרגעקומען דעם 27טן אָקטאָבער 1927, פּונקט מיט פיר יאָר צוריק, איז צום ערשטן מאָל פאָרמולירט געוואָרן די אַרבעט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע: קלייבן ווי ווייט מעגלעך סיסטעמאַטיש מאַטעריאַלן פונם יידישן פאָלקסשאַפן אין

אַלע ייִדישע ישובים פֿון גאָר דער וועלט און זײַ צוגרייטן פֿאַר די קומענדיקע פֿאָרשער.

צום ערשטן מאָל איז געמאַכט געוואָרן אַ פּרוּוו פֿון אַן אָרגאַניזירטער זאַמלאַרבעט אין אַ ברייטן פֿאַרנעם. און מיר קענען היינט זאָגן מיט זיכער־קייט, אַז דער פּרוּוו האָט זיך אונדז איינגעגעבן. פֿאַרשטייט זיך, אַז פֿעלערן זיינען געווען, מיר האָבן דאָך אָנגעהויבן די אַרבעט אָן קיין שום געניטקייט, דערצו איז נאָך אויסגעקומען צו אַרבעטן אין די באַדינגונגען פֿון אַ פּריוואַ־טער אינסטיטוציע, אָן וואָסערע עס איז פֿאָנדן און אָן אַ זשורנאַל, וואָס איז נייטיק צו אַזאַ מין אַרבעט.

דער געזעלשאַפֿטלעכער שיכט, וואָס אויף אים האָבן מיר זיך געדאַרפֿט אָריענטירן, איז די גרויסע מאַסע פּשוטע פֿאָלקסמענטשן און די אַזוי־גערופֿענע פֿאָלקס־אינטעליגענץ. זיי האָבן פּאַקטיש באַשטימט דעם אייגנ־אַרטיקן וועג און אופֿן פֿון אונדזער אַרבעט. צום בעסטן אילוסטרירט דעם צוזאַמענשטעל פֿון אונדזער זאַמלערשאַפֿט די אַנקעטע, וואָס מיר האָבן דורכ־געפֿירט וועגן זייערע פּראָפֿעסיעס. פֿון 136 זאַמלער, וואָס האָבן אויף אונד־זער אַנקעטע געענטפֿערט, זיינען:

43 פֿיזישע אַרבעטער (שניידער, וועבער, זעצער, שוסטער, בעקער, פּריזירער, טרעגער, שלאָסער, סטאָלער);
27 אָנגעשטעלטע;
18 שילער,
15 לערער,
8 סוחרים,
7 זשורנאַליסטן,
2 ישיבה־בחורים,
2 שטוביקע.

אין אַלגעמיין זיינען מיר געשטאַנען אין פֿאַרבינדונג אין משך פֿון די פֿיר יאָר מיט 500 זאַמלער פֿון: פּוילן, ליטע, לעטלאַנד, רומעניע, ארץ־ישראל א״אַ.

אַזוי ווי די ייִדישע עטנאָגראַפֿישע אַרבעט האָט ביז דעם ייוואָ אַרומ־גענומען צום גרעסטן טייל פֿאָלקסלידער און שפּריכווערטער, האָבן מיר באַ־שלאָסן אין דער ערשטער ריי זיך צו פֿאַרנעמען גראָד מיט אַנדערע געביטן. אונדזער ערשטע אַנקעטע איז געווען וועגן ייִדישע לעגענדעס. ס׳איז געווען אַ נייס און האָט פֿאַראינטערעסירט די נייע זאַמלער. גלייכצייטיק זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן כּללים פֿאַר זאַמלער און אַן אויפֿרוף צו זאַמלען און אויפֿהיטן די אוצרות פֿון דער ייִדישער פֿאָלקסשאַפֿונג.

פֿון וואַנען האָבן מיר גענומען זאַמלער? די אַנקעטעס, כּללים, אויפֿ־רופֿן פֿלעגן מיר צעשיקן אין אַלע ייִדישע צייטונגען פֿון גאָר דער וועלט, און אַ גרויסער טייל אויסגאַבעס פֿלעגט דאָס אָפּדרוקן. אַ סך פֿריינד זיינען

צו אונדז געקומען דורך לייענען אונדזערע אויפרופן צי אַנקעטעס אין די צייטונגען. אַחוץ דעם האָבן מיר באַקומען אַדרעסן פון קאָרעספּאָנדענטן פון דער „ייד. פילאָלאָגיע", פון לערער און שולן, וואָס מיר האָבן באַקומען פון דער ייש"אָ פון וואַרשע.

כּדי צו פּאַרפעסטיקן דעם קאָנטאַקט מיט די נייע זאַמלער, האָבן מיר געמוזט אין אונדזערע בריוו זיי ענטפערן אויף אַלע זייערע פראַגן און ספּיקות, אָנווייזן זיי די וויכטיקייט פון די פאַרשיידענע געביטן, אויפמערקזאַם מאַכן אויף פאַרשיידענע ערשיינונגען, דערקלערן זיי די עלעמענטאַרע באַגריפן אין דער פאָלקסקענטעניש אאַז"וו. אַזוי למשל: אַ זאַמלער שיקט צו אַ לידער-זאַמלונג, ווייזן מיר אים אָן, אַז אַ ליד אָן אַ ניגון פאַרלירט דעם ווערט, אַז מען מוז אומבאַדינגט אויסזוכן אַ נאָמען-שרייבער און אים צוציען צו פאַרשרייבן ניגונים צו די געזאַמלטע לידער; האָבנדיק שוין די דערפאַרונג פון אַנדערע שטעט, ווייזן מיר אָן, ווי אַזוי צו אָרגאַניזירן זאַמלער-קרייזן; די זאַמלער האַלטן זיך אין קלאָגן אויף זייערע ערשטע דורכפאַלן: דאָ האָט מען אים אָפּגעזאָגט, דאָ איינגעלאַכט, דער זיך אָן געלט ניט דערציילן; אָדער דער זאַמלער וויל וויסן, ווי אַזוי דערקענט מען אמתע פאָלקסשאַפונג פון אַ נאָכגעמאַכטער נאָך ליטעראַטור, וואָס טוט מען מיט די „גראָבע זאַכן", וואָס עס איז אַ חרפּה איבערן מויל צו ברענגען אאַז"וו, אאַז"וו.

אין משך פון די ערשטע צוויי יאָר האָט די קאָמיסיע אַדורכגעפירט אַן אויספאָרשונג פון יידישע יומטוב-מנהגים. ס'זיינען אַרויסגעגעבן געוואָרן אַנקעטעס וועגן אַלע ימים-טובים; זיי זיינען אַרויס ערב דעם געגעבענעם יומטוב, כּדי די זאַמלער זאָלן אַזוי ערנאָך קענען גוט אָבסערווירן די אַלע מנהגים און פירונגען און זיי שפּעטער באַשרייבן.

ס'האָט זיך צונויפגעקליבן אַן אומגעהייער אינטערעסאַנטער מאַטעריאַל פון די פאַרשיידנסטע געגנטן. ס'זיינען אויפגעדעקט געוואָרן אַלטע מנהגים, ווי למשל, דאָס הייצן די אויוונס צו די סדר-נעכט, אָדער דאָס גיין מיט אַ שמאַטע-פיגור אַחרון של פּסח.

אַ ספּעציעל רייכן און פאַרשיידנאַרטיקן מאַטעריאַל האָט אַריינגעבראַכט די פּורים-אַנקעטע: כּלערליי מינים גראַגערס, המן-קלאַפּערס, מאַסקעס, לידער, באַשרייבונגען, פּורים-שפּילן א"אַ. ביי היינטיקן טאָג פאַרמאָגן מיר שוין 61 פּורים-שפּילן.

פאַראַיאָרן האָבן מיר אויפן סמך פון דעם צונויפגעזאַמלטן מאַטעריאַל איבערגעאַרבעט אונדזערע יומטוב-אַנקעטעס און זיי אַרויסגעגעבן אַלע צוזאַמען אַלס די ערשטע בראָשור פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע.

די קאָמיסיע האָט אויך אַרויסגעגעבן אַן אַנקעטע וועגן קינדער-שאַפונג, חברה-קדישא און אירע מנהגים און אַ גרויסע אַנקעטע וועגן יידישע

פאָלקס־מעשיות. ס'זיינען אויך דורכגעפירט געוואָרן קלענערע פאָרשונגען פון באַזונדערע מנהגים ווי: „אָפּשערעניש", נוסחאות פון קלאָגרייען נאָכן טויט א"אַ.

דעצעמבער 1928 איז אויסגעשריבן געוואָרן אַ קאָנקורס אויף די בעסטע עטנאָגראַפישע מאַטעריאַלן. צום קאָנקורס האָבן זיך געמאָלדן אַ סך נייע טיכטיקע זאַמלער פון געגנטן, וואו מיר האָבן פריער נים געהאַט קיין קאָרעספּאָנדענטן, ווי בעסאַראַביע, מזרח־גאַליציע א"אַ. די אַרבעט פון די פריערדיקע זאַמלער איז אויך געוואָרן אינטענסיווער און האָט אַריינגע־בראַכט גאָר אַ היפשן מאַטעריאַל.

פעברואַר 1929 איז אַרויס די צווייטע בראָשור פון דער עטנאָגראַ־פישער קאָמיסיע:

„וואָס איז אַזוינס יידישע עטנאָגראַפיע? (האַנטביכל פאַר זאַמלער)" — אַ ביכל, וואָס אויף דעם האָבן אונדזערע זאַמלער שוין לאַנג שטאַרק אַרויס־געקוקט און וואָס וועט זיי בלי־ספק ברענגען אַ סך נוצן אין זייער זאַמלע־רישער אַרבעט. צום ערשטן מאָל איז דאָרט געמאַכט געוואָרן דער פרווו צונויפצושטעלן אַן עטנאָגראַפישע טערמינאָלאָגיע און צו באַשטימען די אַלע באַגריפן, וואָס גייען אַריין אין געביט פון עטנאָגראַפיע.

ס'איז אויך אויסגעאַרבעט געוואָרן אַ פּראָיעקט פון אַ פאָנעטישער טראַנסקריפּציע. טייל זאַמלער און זאַמלער־קרייזן פאַרשרייבן שוין די זאַמלונגען אין דער דאָזיקער טראַנסקריפּציע.

איבער 50.000 נומערן פון דעם צונויפגעזאַמלטן מאַטעריאַל זיינען שוין ביי היינטיקן טאָג אינווענטאַריזירט. דער גאַנצער מאַטעריאַל איז פונאַנדערגעטיילט אויף גרויסע געביטן ווי: לעגענדעס, מעשיות, לידער, אַנעקדאָטן, ווערטלעך, פאָלקס־מעדיצין, ימים־טובים א'אַ. יעדע אָפּטיילונג האָט נאָך אונטעראָפּטיילונגען, וואָס ווערן באַשטימט לויט די באַזונדערע מאָטיוון, אָביעקטן אאַז"וו.

צום 1טן יאַנואַר 1929 האָבן מיר געהאַט: שפּריכווערטער און ווערט־לעך 27.374; קינדער־שפּילן, — לידער, — ווערטלעך א"אַ 4.163; זאַבאָ־באָנעס און פאָלקס־מעדיצין 3.764; לידער 3.031; אַנעקדאָטן 2.319; מעשיות און לעגענדעס 1.727; מנהגים 726; פורים־שפּילן 61; ניגונים 523. סעקרעטאַר פון דער קאָמיסיע איז די גאַנצע צייט געווען ח. כאַיעס.

צום באַריכט פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע באַקומט דאָס וואָרט

נ. ווייניג (ווילנע). דער באַריכט וועגן דער ביז־איצטיקער טע־טיקייט פון אונדזער קאָמיסיע איז אויף אַזוי פיל אויספירלעך, אַז איך קען באַלד אַריבער צו דער פראַגע, וואָס מיר קלערן צו טאָן ווייטער.

1. קודם־כּל פירן מיר ווייטער אונדזער פאָרש־אַרבעט אויף דעם זעלביקן אופן ווי ביז איצט: דורך אַנקעטעס. אויפן ערשטן פּלאַן גייט די צונויפזאַמלונג פון זאַבאָבאָנעס און די אויספאָרשונג פון דער יידישער פאָלקס־מעדיצין. אין אונדזערע נאָענטסטע אַנקעטעס וועלן מיר זיך מאַקע פאַרנעמען מיט די דאָזיקע געביטן.

2. פּאַראַלעל מיט דער דאָזיקער אַרבעט טרעטן מיר צו צונויפצושטעלן קאַטאַלאָגן פון אונדזערע זאַמלונגען. אַלס ערשטער וועט צונויפגעשטעלט ווערן אַ קאַטאַלאָג פון יידישע מעשיות לויט דער סיסטעם, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן פון דער פאָלקלאָריסטן־פעדעראַציע (F. F.). דער דאָזיקער קאַטאַלאָג וועט אַרומנעמען סיי די פון אונדז געזאַמלטע, סיי אַלע וועלכע און וואו עס איז געדרוקטע יידישע פאָלקס־מעשיות.

3. ס׳זיינען שוין אָנגעהויבן געוואָרן די אַרבעטן פאַר אַ ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער עטנאָגראַפיע. ווי אָרעם ס׳איז ניט די יידישע עטנאָגראַפישע וויכנשאַפט, זיינען פונדעסטוועגן אין צענדליקער צייטונגען, זשורנאַלן און ביכער אין פאַרשיידענע שפּראַכן צעוואָרפן אומגעהייער וויכטיקע מאַטעריאַלן, וואָס וואָלטן געקענט בלי־ספק ברענגען אַ גרויסן נוצן די היינטיקע פאָרשער און וואָס מיר האָבן פון זיי אַפילו קיין השגה ניט. מען מוז איין מאָל פאַר אַלע מאָל צונויפנעמען דעם דאָזיקן מאַטעריאַל. מיר הייבן אָן די אַרבעט פון צונויפנעמען די עטנאָגראַפישע ליטעראַטור אין יידיש.

4. די פראַגע וועגן עקספּעדיציעס איז איינע פון די האַרבע פראַגעס, וואָס מאַטערן אונדז פון אָנהייב אָן. ווי גוט ס׳זיינען ניט די זאַמלונגען פון אונדזערע קאָרעספּאָנדענטן, ווערן זיי דאָך פאַרשריבן פון מענטשן ניט קיין געשולטע, וואָס נאָר זייער וואַרעמע באַציונג צו דער יידישער קולטור האָט זיי געבראַכט צו אונדז. און אַחוץ אַלץ: פאַראַן נאָך היינט געגנטן אין מזרח־גאַליציע, וואָלין, קאַרפּאַטן־רוסלאַנד, וואו ס׳גליווערט נאָך דאָס ריינע פאַרצייטיקע יידישע לעבן. ס׳איז אַן אומגעהייער רייכער קוואַל פאַר דער יידישער עטנאָגראַפיע. דאָס זיינען פאַרוואָרפענע געגנטן, שטעטלעך און דערפלעך, וואָס אונדזער רוף דערגייט ניט אַהין. מען מוז זיך צואיילן, ווייל מיט יעדער יאָר גייען פאַרלאָרן אוצרות יידיש פאָלקסשאַפן. מיר טאָרן ניט וואַרטן, ביז וואַנען ס׳וועט עמיץ פון דאָרטן אונדז קומען צו הילף, ווייל ס׳קען אַמאָל זיין שוין צו שפּעט.

אויף פאַראַיאָרן ווינטער איז געווען געפּלאַנט אַ פילאָלאָגיש־עטנאָגראַפישע עקספּעדיציע קיין בורגנלאַנד. מחמת פאַרשיידענע סיבות און דער עיקר מחמת פעלן פון געלט, איז די עקספּעדיציע ניט צו שטאַנד געקומען.

און וועלן מיר האָבן שוין אַ שטיקל פאַנד אויף אונדזערע עקספּעדיציעס, קאָנען מיר גאָרנישט ניט אָנהייבן, כּל־זמן מיר האָבן ניט אין אונדזער רשות אַ פּ אָ נ אָ ג ר אַ ף, כּדי אויפצונעמען ניגונים און דיאַלעקטישע ניואַנסן. אונדזערע לאָנדאָנער פריינד האָבן זיך אַמאָל געהאַט אונטערגענומען אַזאַ אַפּאַראַט פאַר אונדז צו באַזאָרגן, אָבער זיי זיינען לעת־עתּה געבליבן ביים צוזאָג. מוזן מיר וואַרטן, אפשר וועלן זיך נאָך געפינען פריינד, וואָס וועלן אויף זיך נעמען די דאָזיקע הוצאה, וואָס באַטרעפט סך־הכּל אַ וואָסערע 200—250 דייטשע מאַרק.

5. שוין ביים אָנהייב פון אונדזער אַרבעט האָט זיך געפילט אַ נויטווענדיקייט פון אַן ע ט נ אָ ג ר אַ פ י ש ע ר ה אַ נ ט ־ ב י ב ל י אָ ט ע ק. מיר האָבן זיך שוין אין אונדזערע ערשטע ידיעות געווענדט צו אַלע וויסנשאַפטלער, מחברים, זיי זאָלן אונדז אַריינשיקן ביכער פאַר אונדזער ביבליאָטעק. צום באַדויערן האָבן זיך גאָר אַ צוויי־דריי פריינד אָפּגערופן. מיר האָבן זיך אָבער פאָרט איינגעשאַפט, דורך אויסבייט און אַ ביסל אויך פאַר געלט, אַ האַנט־ביבליאָטעק פון 360 ביכער, וואָס צווישן זיי געפינען זיך אַזעלכע, ווי: ליליענקראָנס דייטשע היסטאָרישע פאָלקסלידער (4 בענד), ערק און בעמע, דייטשער לידערהאָרט (3 בענד), ביגלאַייזנס עטנאָלאָגישע שטודיעס, אַפאַנאַסיעוו, גרים, שעפּטלאָוויץ, אַוועלאַלעמאַן און אַנדערע.

מיר ווענדן זיך ביי דער געלעגנהייט צו אַלע פריינד מיט דער הייסער בקשה צוצושיקן אונדז פאַר אונדזער ביבליאָטעק אַלץ, וואָס האָט נאָר אַ שייכות צו עטנאָגראַפיע, סיי יידישער, סיי אַלגעמיינער.

6. מיר ווילן, אַז אונדזער קאָמיסיע זאָל ווערן אַ צענטראַלער פונקט, וואו יעדער פאָרשער פון יידישער עטנאָגראַפיע זאָל קענען באַקומען ידיעות וועגן אַלע פאַראַנענע זאַמלונגען, וואָס געפינען זיך ביי אונדז, אָדער ביי איינצלנע פאָרשער פריוואַט. אַזאַ מין אינסטיטוציע איז אַמאָל געווען די F. F. די אינטערנאַציאָנאַלע פאָלקלאָריסטן־פעדעראַציע. אויך מיר מוזן זען צו שאַפן אַזאַ פעדעראַציע פון אַלע פאָרשער פון דער יידישער עטנאָגראַפיע.

7. עס איז נייטיק איינצואָרדענען חודשדיקע קורסן פאַר זאַמלער, כּדי אויסצובילדן טוער פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע אויף די ערטער.

8. עס איז נייטיק וואָס צום גיכסטן אַרויסצולאָזן אַ באַנד פאַר פאָלקלאָר פון די זאַמלונגען פון דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע פון ייוואָ.

9. מען דאַרף צוטרעטן צונויפצושטעלן אַ טעזאַורוס פון די יידישע שפּריכווערטער.

אויב מיר וואָלטן פאַר אונדזער קאָמיסיע געהאַט אַ בודזשעט פון אַ 150—200 דאָלער אַ חודש, וואָלטן מיר געקאָנט אַלע אויפגאַבעס באַזאָרגן.

צולעצט וויל איך נאָך מאַכן אַ פאָרשלאָג פון מיין זייט, אַז די עטנאָ־גראַפישע קאָמיסיע זאָל מחמת איר חשיבות רעאָרגאַניזירט ווערן אין אַ זעלבשטענדיקער עטנאָגראַפיישער סעקציע.

באַריכט פון דעם אַרכיוו פון דעם ייוואָ.

די רעגיסטראַציע אין דעם אַרכיוו פון יי"וואָ האָט זיך אָנגעהויבן דעם 1טן נאָוועמבער 1926. ביז היינט (15טער אָקטאָבער 1929) זיינען אינעם אינווענטאַר־בוך אַריינגעפירט געוואָרן 10960 נומערן פון פּעריאָ־דישער פרעסע און אַנדערע מאַטעריאַלן, דערביי ווערט אַ גאַנצער יאָרגאַנג פון אַ פּעריאָדישער אויסגאַבע גערעכנט פאַר איין נומער. אַלע פּעריאָדישע אויסגאַבעס זיינען אויסגעטיילט אין אַ באַזונדער אָפּטיילונג: „צענטראַלער אַרכיוו פון דער יידישער פרעסע", אין וועלכער עס זיינען ביז איצט פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן איבער 3700 יאָרגענג.

ווען מ'זאָל באַטראַכטן די צאָל נומערן, וואָס זיינען אַריינגעפירט געוואָרן אין יעדן יאָר באַזונדער, באַקומט מען אַזאַ בילד:

פון 1טן נאָוועמבער 1926 ביזן 1טן נאָוועמבער 1927 זיינען פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן 7900 נומערן, צווישן זיי אַן ערך 1700 יאָרגענג פון דער פּעריאָדישער פרעסע.

פון 1טן נאָוועמבער 1927 ביזן 1טן נאָוועמבער 1928 זיינען פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן 1390 נומערן, צווישן זיי אַן ערך 300 יאָרגענג פון דער פּעריאָדישער פרעסע. די לפי־ערך קליינע צאָל נומערן דערקלערט זיך דערמיט, וואָס דער אַרכיוו האָט פון דעצעמבער 1927 (ווען ח' ב. לעווין האָט אויפגעהערט צו אַרבעטן) ביזן 1טן אָקטאָבער 1928 (ווען ד"ר יעקב גאָרדאָן האָט אָנגעהויבן צו אַרבעטן) ניט געהאַט קיין שטענדיקן מיטאַר־בעטער; עס פלעגט בלויז אינווענטאַריזירן פון צייט צו צייט ח' מ. אידעל־סאָן, וואָס אַרבעט מיט אין אַרכיוו פון דעם ערשטן טאָג אָן און ביז היינט.

פון 1טן נאָוועמבער 1928 ביזן 15טן אָקטאָבער 1929 זיינען פאַר־רעגיסטרירט געוואָרן 1670 נומערן — אויסשליסלעך פּעריאָדישע אויס־גאַבעס.

די צאָל נאָך ניט אינווענטאַריזירטע מאַטעריאַלן איז צום ווייניקסטן טאָפּל אַזוי גרויס.

די מאַטעריאַלן, וועלכע געהערן ניט צו דער פּעריאָדישער פרעסע, זיינען קלאַסיפיצירט לויט די פאָלגנדיקע אָפּטיילונגען (די קלאַסיפיקאַציע איז אַ פליסיקע, פון צייט צו צייט ווערט דער מאַטעריאַל איבערגרופּירט):

„אָזע" און „טאָז". — איינטאָגבלעטער. — אַלגעמיינע דרוקזאַכן. — צפישן ווענן פאָרלעזונגען. — אַפישן און פּראָגראַמען פון אָוונטן. — אַקאַ־דעמישע אָרגאַניזאַציעס. — אַרבעטער־עמיגראַציע. — אַרבעטער־קאָאָפּע־

דאַציע. — „אָרט"=דרוק=מאַטעריאַלן.—אָרטאָדאָקסישע אָרגאַניזאַציעס.— ארץ=ישראל.

„בונד". — ביבליאָטעק=מאַטעריאַלן. — „ברייטבאַרדיאַנאַ".

דראַמאַטישע שולן און קורסן. — דרום=אַמעריקאַנישע לענדער: בראַזיל, אַרגענטינע א"אַנד.

האַנטווערקער=אָרגאַניזאַציעס. — הילפס=אַרבעט בעת דער דייטשער אָקופּאַציע אין ווילנע (1915—1918). — היסטאָריש=עטנאָגראַפישע געזעלשאַפטן. — העברעישער אוניווערסיטעט.

וואַל=מאַטעריאַלן: צום אַלרוסלענדישן יידישן צוזאַמענפאָר (1917). — צו דער גרינדונגס=פאַרזאַמלונג אין רוסלאַנד. — צו דער 4טער „דומע". — צו די שטאָטראַטן אין רוסלאַנד.—צום סיים אין לעטלאַנד.— צו די קהילות אין לעטלאַנד. — צו די שטאָטראַטן אין לעטלאַנד. — צום גרינדונגס=סיים אין פּוילן אינעם יאָר 1919 און צו די שפּעטערדיקע סיימען. — צו די קהילות אין פּוילן. — צו די קראַנקן=קאַסעס אין פּוילן. — צו די שטאָטראַטן אין פּוילן.

טעאַטער=אַפישן און פּראָגראַמען.

יוגנט=זשורנאַלן. — יידישע סאָציאַל=דעמאָקראַטישע פּאַרטיי אין גאַליציע און בוקאָווינע. — יידישער נאַציאָנאַל=ראַט אין פּוילן.

לידער, קופּלעטן. — ליטעראַטן= און זשורנאַליסטן=פאַריינען.

מאַטעריאַלן פון דער אוקראַאינישער הערשאַפט אין מזרח=גאַליציע (1918—1919). — מאַטעריאַלן וועגן די פּאָגראָמען אין רוסלאַנד (1905—1906). — מאַטעריאַלן וועגן דער פאָלקסציילונג אין עסטרייך 1910. — מודעות פון דער דייטשער אָקופּאַציע=מאַכט. — מודעות פון יידישע קהילות אין פּוילן.

סאָצ' דעמ' פּאַרטיי פון קיניגרייך פּוילן און ליטע. — סוחרים= און קליינהענדלער=אָרגאַניזאַציעס. — ס"ס. — ספּאָרט=באַוועגונג אין פּוילן.

עמיגראַציע=געזעלשאַפטן. — ענגלאַנד.

פּועלי=ציון.—פּראָפעסיאָנעלע באַוועגונג.—פּראָפעסיאָנעלע שולן.— פּריוואַטע מודעות. — פּרעסע: פּראָספּעקטן, מעלדונגען.

פאָלקס=פּאַרטיי. — פאַראייניקטע (ס"ס און י"ס). — פרויען=באַוועגונג.

צדקה=חברות: 1) אַלגעמיינע, 2) מעדיצינישע און מושב=זקנים, 3) געזעלשאַפטן פאַר יתומים און קינדער=פאַרזאָרגונג. — ציוניסטיש=סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. — ציוניסטישע באַוועגונג: 1) אַלגעמיינע; 2) קרן=היסוד; 3) קרן קימת לישראל; 4) החלוץ, השומר און יוגנטלעכע אָרגאַניזאַציעס; 5) ציוניסטישע קאָנגרעסן. — צענטראַלע הילפס=אָרגאַ=ניזאַציעס.

קאָמ' מאַטעריאַלן. — קולטור־ און בילדונגס־געזעלשאַפטן. — קונסט־אויסשטעלונגען. — קונסט־געזעלשאַפטן.

רומעניע. — רעליגיעזע ענינים (מודעות פון רבנים, וועגן רעליגיעזע דינים, מנהגים וכו').

שול־וועזן: יידיש־וועלטלעכער, רעליגיעזער, העברעישער, פּריוואַ־טער. — שילער־זשורנאַלן.

באַריכט פון דער ביבליאָגראַפישער צענטראַלע.

די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע האָט אָנגעהויבן פונקציאָנירן דעם 1טן יאַנואַר 1926 מיטן צוועק צו רעגיסטרירן די גאַנצע לויפיקע בוך־פּראָ־דוקציע. פון יאָר צו יאָר איז די טעטיקייט פון דער צענטראַלע געשטיגן, ווי דאָס איז צו זען פון אַזוינע ציפער: אין משך פון 1926 זיינען אָנגעקו־מען 150 צייטשריפטן, אין 1928 — 329. אין אַן ענלעכער פּראָפּאָרציע איז אויך געוואַקסן די צאָל ביכער, וואָס מחברים און פאַרלעגער שיקן אַריין אין דער צענטראַלע צום רעגיסטרירן.

די צאָל קאַרטלעך אין דער רעגיסטראַציע האָט זיך אויך מער ווי פאַרטאָפּלט: אין 1926 זיינען פאַרצייכנט געוואָרן ביי 10.000 קאַרטלעך, 1927 — 16.000 און 1928 ביי 22.000.

אין נאָוועמבער 1928 איז אַרויס פון דרוק דער ערשטער באַנד „ביב־ליאָגראַפישע יאָרביכער פון ייוואָ". ער גיט רשימות פון: א) די יידישע פּעריאָדישע אויסגאַבעס און איינמאָג־בלעטער אין 1926, ב) אַלע ביכער, וואָס זיינען אַרויס אין 1926, ג) אַרטיקלען פון צייטשריפטן און צייטונגען פאַר 1926 וועגן וויסנשאַפט, ליטעראַטור און קונסט, ד) אַלע ביכער, וואָס זיינען אַרויס אין 1927. צוזאַמען האַלט דער באַנד (ביי 30 דרוק־בויגן פּעמיט־זאַץ) העכער 10.000 ביבליאָגראַפישע איינסן, קלאַסיפיצירט לויט דער דעצימאַלער סיסטעם.

דאָס ביבליאָגראַפישע יאָרבוך איז דער אָנהייב פון אַ סיסטעמאַטיש געפירטער יידישער ביבליאָגראַפיע, און אין דעם זינען איז די אויסגאַבע טאַקע באַגריסט געוואָרן פון דער קריטיק מיט פיל סימפּאַטיע.

דער כתב־יד פון דעם צווייטן באַנד „ביבליאָגראַפישע יאָרביכער פון ייוואָ" איז שוין זינט חדשים פאַרטיק צום דרוק; דעם מאַטעריאַל פאַר 1928 וואָלט מען אויך גאַנץ גיך געקענט מאַכן דרוקפאַרטיק. לײדער האָט זיך דאָס אַרויסגעבן פאַרהאַלטן צוליב מאַטעריעלע טעמים. ערשט איצטער זיינען די מניעות טיילווייז באַזייטיקט געוואָרן, און אין דער נאָענטסטער צייט טרעט מען צו צו זעצן דעם צווייטן באַנד.

אין משך פון די ערשטע יאָרן האָט די צענטראַלע געהאַט גרויסע שוועריקייטן צוליב דעם, וואָס אַ געוויסער טייל פון דער אויסלענדישער

יידישער דרוק־פּראָדוקציע ווערט ניט אַריינגעלאָזן אין פּוילן. ערשט סאַמע סוף 1928 האָט דאָס אינערן־מיניסטעריום דורך דער פאַראָרדענונג נום. 28 — 1755/2 .A. A געגעבן דעם ייוואָ, ווי אַ וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוציע דאָס רעכט צו באַקומען אַלע דרוק־זאַכן פון אַ יידישן אינהאַלט אומאָהפּהעניק פון דעם, צי זיי ווערן בכּלל אַריינגעלאָזט אין לאַנד אָדער ניט. אַ דאַנק דעם איז די רעגיסטראַציע פון דער צענטראַלע געוואָרן אַ סך פולקומער.

די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע שטייט אין פאַרבינדונג מיט אַ גאַנצער ריי אינסטיטוציעס, וועלכע העלפן איר אויס אויפן באַזיס פון קעגנזייטיקייט.

*

לויט איר גערדאַנק און אירע כּללים דאַרף די ביבליאָגראַפישע צענ־טראַלע רעגיסטרירן די דרוק־פּראָדוקציע ניט בלויז אין יידיש, נאָר אויך אין העברעיש און אַנדערע שפּראַכן, אויף וויפיל דאָס איז שייך צו יידישער וויסנשאַפט, ליטעראַטור און קונסט. לײדער זיינען מיר אין דעם פּרט נאָך זייער ווייט פון אונדזער ציל, ווייל ניט געקוקט אויף די פילמאָליקע ווענ־דונגען צו די צייטשריפטן און ביכער־פאַרלאַגן, וואָס דרוקן ניט אין יידיש, באַקומען מיר דערווייל בלויז אַ קליינעם טייל פון די געבעטענע אויסגאַ־בעס. ממילא קען אויך די רעגיסטראַציע ניט זיין קיין פולע. פאַר 1926 איז די צאָל ביבליאָגראַפישע איינסן אין די שפּראַכן אויסער יידיש געווען אַזוי קליין, אַז עס האָט קיין זינען ניט געהאַט אַריינצונעמען זיי אין דעם יאָר־בוך. אין 1927 האָט זיך די סיטואַציע ניט קיין סך געהאַט געבעסערט. אין דעם יאָרבוך פאַר 1928 וועט שוין אפשר יאָ מעגלעך זיין אָפּצודרוקן אויך מאַטעריאַל ניט אין יידיש, ווייל עס איז אַ האָפענונג, אַז דער סכום פאַר־צייכענונגען, וואָס איז ביי אונדז פאַראַן, קען שוין האָבן אַ ווערט פאַר דעם באַנוצער פון די יאָרביכער.

באַזונדערס גרויסע שוועריקייטן האָבן מיר ביים באַקומען די העברע־ישע פרעסע פון ארץ־ישראל, הגם מיר האָבן אונדזערע ווענדונגען זוגן עקזעמפּלאַרן איבערגעחזרט אַ סך מאָל. די העברעישע פאַרלאַגן פון ארץ־ישראל האָבן אונדז נאָך ביז איצטער גאָרניט צוגעשיקט.

די רשימה פון 329 צייטשריפטן, וואָס זיינען אָנגעקומען אין 1928, זעט אויס לויט די שפּראַכן אַזוי: יידיש 260, פּויליש 20, דייטש 18; העב־רעיש 16, ענגליש 6, שפּאַניש 3, פראַנצויזיש 2, רומעניש 1, רוסיש 1, אונגאַריש 1, האָלענדיש 1.

דורך דעם דאָזיקן עפנטלעכן באַריכט ווענדן מיר זיך ווידער אַמאָל צו אַלע אַרויסגעבער פון ביכער, צייטשריפטן און צייטונגען איבער דער גאַנצער וועלט מיט דער בקשה צוצושיקן אונדז צו איין עקזעמפּלאַר פון זייערע פּובליקאַציעס.

דער עקזעמפּלאַר, וואָס זיי שיקן אונדז, איז ניט קיין פאַרפאַלענער. דער אינהאַלט ווערט פאַרצייכנט אויף קאַרטלעך און גייט אַריין אין די ביבליאָגראַפישע יאָרביכער — קריגט אויף אַזאַ אופן די זאַך אַ ברייטן און דויערנדיקן פּירסום; און די אויסגאַבעס גופא בלייבן דערגאַכדעם לדורות אין דעם אַרכיוו (פּעריאָדיקאַ) אָדער אין דער ביבליאָטעק (ביכער) פון ייוואָ, צומייסטלעך פאַר יעטווידן פאָרשער.

אויך די פריינד זאַמלער פון ייוואָ דאַרפן כסדר האָבן אין זינען די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע. פאַרלאָזט זיך ניט אויף דעם, אַז די אַרויסגעבער וועלן שוין סיי ווי אַריינשיקן זייערע פּובליקאַציעס; דערצו איז נאָך פאַראַן אַ היפּשע צאָל דרוק-זאַכן (באַריכטן, אויפרופן אאַז"וו), וואָס ווערן אין דער פּרעסע ניט אַנאָנסירט און וואָס מיר ווייסן אַפילו ניט אײַנצומאָנען. איבערהויפּט דאַרפן איגפאָרמירן וועגן נייע אויסגאַבעס (אָדער נאָך בעסער, באַלד עם צושיקן) יענע זאַמלער, וואָס זיצן אין פּונקטן, וואו קיין שטענדיקע יידישע פאַרלעגערישע מעמיקיים איז ניטאָ.

זאָלן אונדז העלפן — עס ליגט אויך אין זייער אייגענעם אינטערעס — די אַרויסגעבער, זאָלן אונדז העלפן אונזערע פריינד און זאַמלער, וועט יעמאָלט די ביבליאָגראַפישע צענטראַלע קענען באמת ערפילן איר אויפגאַבע צו געבן אַ פולשטענדיקע רעגיסטראַציע פון דער יידישער דרוק-פּראָדוקציע.

באַריכט פון טעאַטער-מוזיי א"נ פון אסתר-רחל קאַמינסקי.

דער טעאַטער-מוזיי אויפן נאָמען פון אסתר-רחל קאַמינסקי ביים ייוואָ איז געגרינדעט געוואָרן אָנהייב 1925 פון זיגמונט און אידע טורקאָוו — דעם איידעם און דער טאָכטער פון דער פאַרשטאָרבענער קינסטלערין. אַ חוץ דעם אייגענעם רייכן אַרכיוו פון דער פאַמיליע קאַמינסקי, זיינען אין דעם מוזיי אויסגעשטעלט געוואָרן זאַכן, וואָס זיגמונט טורקאָוו האָט באַקומען פון אַנדערע יידישע אַרטיסטן. די דאָזיקע מאַטעריאַלן מאַכן נאָך עד-היום אויס דעם קערן פון דעם מוזיי, וועלכער איז אין 1927 אַריבערגעגאַנגען צום ייוואָ. דאָ זיינען צוגעקומען די גרעסערע זאַמלונגען פון יידישן אַרטיסטן-פאַראיין אין וואַרשע, פון נחום ליפּאָווסקי און די ראַפּפּעלס און די קלענערע — פון איסר בעזמאַן, יצחק פערקאָוו, ק. עבעל, טאָרטשינער, ל. זילבערצווייג, א. קאָלאָדני אאַז"וו. אַחוצדעם ווערן די זאַמלונגען פונם מוזיי שטענדיק דערגאַנצט דורך שיקונגען פון יידישן אַרטיסטן-פאַראיין אין וואַרשע א"אַ. עד-היום זיינען פולשטענדיק געאָרדנט און אינווענטאַריזירט איבער 1300 אינווענטאַר-נומערן. אויסגעשטעלט אין מוזיי זיינען בערך 400. די איבעריקע געפינען זיך אין אַרכיוו פון מוזיי.

איבער 100 פאָטאָגראַפיעס געפינען זיך אין דעם קאַמינסקי־אַרכיוו. זיי אַלע שטעלן כמעט אויסשליסלעך פאָר אסתר־רחל קאַמינסקי אָדער מיטגלידער פון איר משפחה.

צווישן די דרוקזאַכן פון קאַמינסקי־אַרכיוו איז צום וויכטיקסטן די אַפישע פון ערשטן אויפטריט אסתר־רחלס אויף דער בינע — נאָך אונטער איר מיידלשן נאָמען הייליפערן — אַלס מרים אין גאָלדפאַדענס „כישופמאַכערין" אין וואַרשע, דעם 2טן (14טן) נאָוועמבער 1892. אַחוץ דער דאָזיקער אַפישע איז פאַראַן אין מוזיי אַ רייע פּראָגראַמען צו פאָרשטעלונגען מיט דעם אָנטייל פון אסתר רחל. אַ טייל פון די פּראָגראַמען איז געדרוקט נאָר אין רוסיש.

עס געפינען זיך אין אַרכיוו פון מוזיי 80 בריוו פון אסתר־רחל קאַמינסקי.

אין דעם אַרכיוו פון דעם מוזיי געפינט זיך אויך אַ מאַנוסקריפּט פון זכרונות, וואָס א. ר. קאַמינסקי האָט געשריבן, קענטיק, לויט דער אויפמונטערונג פון דעם „פאָרווערטס" אין ניו־יאָרק. ער באַשטייט פון 36 גרויסע בויגנס און 7 פערטל בויגנס פּאַפּיר, געדיכט באַשריבן מיט אסתר־רחלס כאַראַקטעריסטישער האַנטשריפט.

וויכטיק איז אויך די רייע דערלויבענישן צו שפּילן יידישן אָדער „דייטשן" טעאַטער, אַרויסגעגעבן א. י. קאַמינסקין פון דער רוסישער מאַכט, וואָס געפינען זיך אין א. ר. קאַמינסקי־אַרכיוו. פאַראַן אויך היפּש רעצענזיעס איבער א. ר. קאַמינסקיס שפּילן.

דער מוזיי פאַרמאָגט אויך באַגריסונגען און ציימונגס־אויסשניטן פון אַרטיקלען לכבוד דעם 20יאָריקן יובילייז פון א. ר., וואָס איז געפייערט געוואָרן 1913—1914, און דעם 30יאָריקן יובילייז, וואָס עס האָט אָרגאַניזירט דער יידישער אַרטיסטן־פאַראיין אין וואַרשע אין יאָר 1923.

אַ רייע אינטערעסאַנטע אַרטיקלען און זכרונות וועגן דער קינסטלערין געפינט זיך אין דעם ספּעציעל לכבוד דעם יובילייז אַרויסגעגעבענעם נומער פון „טעאַטער און קונסט". אין מוזיי איז פאַראַן איין עקזעמפּלאַר פון דעם דאָזיקן זשורנאַל, געדרוקט מיט זילבערנע אותיות ספּעציעל פאַר דער יובילאַרין.

צו דעם טויט פון אסתר־רחל קאַמינסקי (זי איז געשטאָרבן דעם 27טן דעצעמבער 1925, אין וואַרשע) געפינט זיך אין מוזיי אַן אומגעהייערע צאָל מיטגעפיל־טעלעגראַמען, בריוו, אַנאָנסן, נעקראָלאָגן, בענדער און שאַרפן פון קרענץ, ציימשריפטן, אינגאַנצן געווידמעט דער פאַרשטאָרבענער, פאָטאָגראַפיעס פון איר לויה אאַז"וו.

די איבעריקע זאַמלונגען פון טעאַטער־מוזיי זיינען געאָרדנט אין כראָנאָלאָגישן סדר.

פון גאָלדפאַדען אַליין, דעם גרינדער פון דעם יידישן טעאַטער, באַזיצט דער מוזיי: אַ בילד, צוזאַמענגעשטעלט פון 37.404 ווערטער פון „שולמית", אַרויסגעגעבן פון ל. ראַטבלאַט און גאָלדשמידט, לאָנדאָן; אַ רוסישע אַפיש פון קאַמערינעסלאַוו פון 23טן יאַנואַר 1880 (די עלטסטע — אין מוזיי), אַ קליינע אַפיש צו אַ פאָרשטעלונג פון „רבי יאָזעלמאַן" אין זשיגניצער טעאַטער אין בוקאַרעשט אונטער דער אָנפירונג פון גאָלדפאַדען, דעם 15טן יולי 1892, אַ ריי פאָטאָגראַפיעס פון גאָלדפאַדען, בריוו אאז"וו.

פון דער גאָלדפאַדען-תקופה פון יידישן טעאַטער (1876—1890) פאַרמאָגט דער מוזיי אַ ריי פאָטאָגראַפיעס פון אַרטיסטן. די פאָטאָגראַפיעס זיינען אַן אויסגעצייכנטע אילוסטראַציע צו דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער אין די ערשטע יאָרן פון זיין אויפקום. טייל פאָטאָגראַפיעס זיינען געמאַכט געוואָרן אין: קאָנסטאַנטינאָפאָל, קאַירא, פּרעמישלע, טאַרנע א. אַנד.

מחמת דעם פאַרבאָט פון דעם יידישן טעאַטער איז די נאָכקומענדיקע תקופה (1890—1905) געווען אַ צייט פון ירידה פון יידישן טעאַטער אין אייראָפּע און פון זיין אויפבלי אין אַמעריקע. ליידער פאַרמאָגט דער מוזיי גאָרנישט אָדער כמעט גאָרנישט קיין מאַטעריאַלן צו דער געשיכטע פון דעם יידישן טעאַטער אין אַמעריקע אין די 80ער און 90ער יאָרן. פון יידישן טעאַטער אין אייראָפּע, דערהויפּט אין גאַליציע, פאַרמאָגט דער מוזיי היפּש פאָטאָגראַפיעס פון אַרטיסטן.

אָנגעהויבן פון 1905 האָט די רוסישע מאַכט ווידער גענומען אַרויסגעבן דערלויבענישן צו שפּילן אויף יידיש. דער מוזיי פאַרמאָגט איינע פון אַזעלכע דערלויבענישן, וועלכע איז אַרויסגעגעבן געוואָרן דעם פאַרשטאַרבענעם ג. ליפּאָווסקי פון דעם ווילנער, גראָדנער, קאָוונער ג. גובערנאַטאָר צו אַראַנזשירן אַ ריי פאָרשטעלונגען אויסדריקלעך אויף יידיש. די דערלויניש איז דאַטירט 1908.

פון דער דאָזיקער תקופה זיינען פאַראַן אין מוזיי די פאָטאָגראַפיעס פון דאָס רוב יידישע אַרטיסטן און אַרטיסטינס, באַרימטע און ווייניקער באַרימטע, אין בייידע וועלט-טיילן.

פון די גרויסע מאָדערנע טרופּעס זיינען אין מוזיי פאָרגעשטעלט: „די ווילנער טרופּע", „וויקט" („וואַרשעווער יידישער קונסט-טעאַטער"), מאָריס שוואַרצס יידישער קונסט-טעאַטער, מאָסקווער קאַמער-טעאַטער (גראַנאָווסקים „גאָסעט"). אַחוץ אַ ריי אַפישן, פּלאַקאַטן, פּראָגראַמען, פאָטאָגראַפיעס פון דער „ווילנער טרופּע", פאַרמאָגט דער מוזיי 7 אַקוואַרעל-עסקיזן פון פריץ קליינמאַן, לעמבערג, און קאָסטיומען פון „דעם זינגער פון זיין טרויער" פון אָסיפּ דימאָוו, געשפּילט פון די „ווילנער" אין לעמבערג, 1928.

פון אונדזערע מאַטעריאַלן וועגן דעם „וויקט", וועלכע באַשטייען פון אַפישן, פּלאַקאַטן, פּראָגראַמען, גרופּנבילדער און בילדער פון איינצלנע אַקטיאָרן, וועלן מיר דאָ דערמאָנען די פאָטאָגראַפיעס צו די אינסצענירונ-

גען פון ראָמען ראַלאַנס „די וועלף", יעקב פּאַטס „אין גאָלדן לאַנד" און דוד פּינסקיס „דער אוצר". אַ מאַקעט פון דעקאָראַציעס פון אַן אַנדער אינסצעניזירונג פון „וויקט" — „לא תחמוד" — געפינט זיך אויך אין מוזיי.

גאָר ווייניק מאַטעריאַלן פאַרמאָגט ליידער דער מוזיי פון דעם מאָס־קווער יידישן מלוכישן קאַמער־טעאַטער (גראַנאָווסקים), בלויז עטלעכע פּראָגראַמען און פּלאַקאַטן.

סוף 1928 האָט דער מוזיי באַקומען דעם אַרכיוו פון דעם באַקאַנטן טעאַטער־מוער און מנעמאַניקער, דעם גרינדער פון „יידישן פאָלקס־טעאַטער" אין ווילנע, נחום ליפּאָווסקי (געשטאָרבן סוף 1928).

פון דעם אַרכיוו זיינען באַזונדערס אינטערעסאַנט די „צענזורקעס" פון יידישע פּיעסן, אַטעסטאַטן, קאָנטראַקטן מיט אַרטיסטן, געשטעמפּלבוכער, אַ ריי דאָקומענטן, וואָס וואַרפן אַ שיין אויף דער אינעווייניקסטן מצב פון נ. ליפּאָווסקים טרופּע. זייער וויכטיק זיינען די טעקסטן פון די אָפּמאַכן וועגן אויפפירונגס־רעכט צווישן נ. ליפּאָווסקי און אַ ריי יידישע אָפּערעטן־מוזי־קער. לויט די דאָזיקע אָפּמאַכן לאָזט זיך פעסטשטעלן, ווער עס האָט גע־שריבן די מוזיק צו זייער אַ גרויסן טייל טעאַטער־שטיק פון פּאָפּולערן יידישן רעפּערטואַר.

די זאַמלונגען פון אַפּישן און פּראָגראַמען פון דעם מוזיי זיינען זייער גרויס, די עלטסטע אַפישן שטאַמען פון קאַמינסקים אַרכיוו. די מאָדערנע זיינען צום טייל צוגעשיקט פון דעם אַרטיסטן־פאַראיין, צום טייל פון די אייגענע זאַמלער פון אינסטיטוט.

די זאַמלונג קאָסטיומען פונם מוזיי באַשטייט דערווייל פון קאָסטיומען פון אסתר־רחל קאַמינסקי אין „מירעלע אפרת" און „דער אומבאַקאַנטער" (קאַמינסקי־זאַמלונג).

דער ראַפּפּעל־אַרכיוו באַשטייט גרעסטנטיילס פון פּאַרטי־טורן און אָרקעסטרירונגען פון אָפּערעטעס (בערך 80) און אַ ביבליאָטעק פון פּיעסן פון יידישן רעפּערטואַר, צום טייל האַנטגעשריבן, עטלעכע פון זיי — צענזורירטע עקזעמפּלאַרן.

פון ד״ר יעקב שאַצקי, ניו־יאָרק, האָט דער טעאַטער־מוזיי אין דער גאָר לעצטער צייט באַקומען אַ ריי וויכטיקע מתנות: פּאָטאָגראַפיעס פון אַרטיסטן און פאָטאָגראַפישע אויפנאַמעס פון אויפפירונגען אין קאַ־מער־טעאַטער און אַ סך אַנדערע מאַטעריאַלן.

אַ גרויסער אינטערעס שטעלט פאָר אויך די זאַמלונג פון י. נאַזשיק.

אַחוץ די שוין פריער דערמאָנטע, האָבן די פאָלגנדיקע פּערזאָנען גע־געבן דעם טעאַטער־מוזיי גרעסערע אָדער קלענערע מתנות: נח פּרילוצקי — צ״אַ — אויסשניטן פון אַמעריקאַנער צייטונגען אין שייכות מיט אסתר־

רחל קאַמינסקיס גאַסטשפּילן אין אַמעריקע אין 1909; ד״ר מ. ווייכערט — צ״אַ אינטערעסאַנטע מאַטעריאַלן — אַן אַפּיש פון אַ פאָרשטעלונג פון גאָלדפאַדענס „צויבערין" אויף „דייטש" אין וואַרשע; יוסף ווינאָגראַדאָוו, דער אָפּערנזינגער און איינער פון די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער יידישער אָפּערע אין לאָנדאָן — אַ טייל פון זיין אַרכיוו פון ציימונגס-אויסשניטן, אוימאָגראַפן, פאָטאָגראַפיעס אאַז״וו (ה' ווינאָגראַדאָוו האָט אויך צוגעזאָגט איבערצוגעבן דעם טעאַטער-מוזיי אויך די איבעריקע מאַטעריאַלן פון זיין רייכן אַרכיוו); ש. פערלמוטער — אַ ריי אינטערעסאַנטע דאָקומענטן; ק. עבעל — אַ ריי אינטערעסאַנטע דאָקומענטן און פאָטאָגראַפיעס, וויכטיק פאַר דער געשיכטע פון יידישן טעאַטער אין גאַליציע, בוקאָווינע, רומעניע; י. פערקאָף — אַ ריי בילדער פון וויכטיקע יידישע אַרטיסטן, קינסטלער, מוזיקער; י. זאַנדבערג — פאָטאָגראַפיעס, אַפּישן, דאָקומענטן, „צענזור-קעס"; די ניו-יאָרקער אַרטיסטן ווײַנשטאָק און מעפּליצקי — אַ ריי אינ-טערעסאַנטע אָביעקטן; זלמן זילבערצווייג — אַ גרויסע צאָל פאָטאָגראַפיעס, אַפּישן, פּראָגראַמען; פ. רינגהלער — אַ גרויסע צאָל אַפּישן וועגן דער טע-טיקייט פון דראַמאַטישן פאַראיין „יובל" אין פּרעמישלע; סימי ווײַנשטאָק — אַפּישן און פּראָגראַמען, דערהויפּט פון דעם רומעניש טורנע פון דער „ווילנער טרופּע"; דוד לעדערמאַן — אַפּישן, פאָטאָגראַפיעס אאַז״וו; ה. אַמאַסיע — מאַנוסקריפּטן, זכרונות, פאָטאָגראַפיעס אאַז״וו; אָ. יאַב-לאָנאָווסקי — פאָטאָגראַפיעס פון דעם טעאַטער-דירעקטאָר סאַבסאַי אין ווילנע; אַנסקי-זאַמלער-קרייז, וואַרשע — טעאַטער-אַפּישן; ד. אַלטשטיין — פאָטאָגראַפישע אויפנאַמעס און איין אַפּיש פון פאָרשטעלונגען אין ריגער יידישן טעאַטער (1927—1928); ש. מאַראָווימש — אַפּישן און עטלעכע „צענזורקעס"; א. שוחט — אַ. ווייסהאָף; ל. שוואַרצבערג; זאַמלקרייז פאַר דעם ייוואָ (באַרשטשאָוו); י. שוואַרץ; מ. אַקאַס; זאַמלערקרייז ביים סקיף (ווילנע); י. פאַטאַשינסקי; אינזש. מ. אידעלסאָן, משה לערער, י. גרינ-הויז און אַ סך אַנדערע.

די רעגיסטראַציע אין דעם מוזיי האָט זיך אָנגעהייבן דעם 30טן מאַי 1928. ביז צום 22טן יוני 1928 איז זי געפירט פון ח נ ה ש ק ל אַ ר. דעם 19טן סעפּטעמבער 1928 האָט די אַרבעט איבערגענומען פ ר ו מ ע אָ ל ק ע-נ י צ ק י און פירט זי עד-היום. עס אַרבעטן אין מוזיי אַחוץ איר ל י ז ע ק אַ נ ט אָ ר אָ ו ו י ט ש און פ אַ נ נ י ש אַ פּ י ר אָ. אויסערדעם ווערט אַ גרויסער טייל פון דער אַרבעט אויסגעפירט פון דער שול-יוגנט.

די אויסגעשטעלטע אָביעקטן ווערן, אין פאַל פון פאָטאָגראַפיעס, בילדער, ציימונגס-אויסשניטן אאַז״וו, איינגערעמלט; די איבעריקע אויסגעשטעלטע אָביעקטן (מאַנוסקריפּטן, בריוו, קרענץ אאַז״וו) ווערן ווי ווייט מעגלעך געשיצט אונטער גלעזערנע וויטרינעס; די ניט-אויסגעשטעלטע אָביעקטן ווערן, אין פאַל פון בריוו, ציימונגס-אויסשניטן, אַפּישן, פּראָ-

גראַמען אאַז״וו, געקלעפּט אויף טאָוולען, פאַרביקן פּאַפּיר (יעדער גרעסערע זאַמלונג האָט אַ באַזונדער קאָליר; די אסתר-רחל קאַמינסקי-זאַמלונג איז פונאַנדערגעטיילט לויט באַזונדערע עפּאָכעס אין לעבן פון דער קינסטלערין; דאָקומענטן פון פאַרשיידענע עפּאָכעס ווערן געקלעפּט אויף פאַרשיידן גע-פאַרבטן פּאַפּיר) און אויפגעהיט אין ספּעציעלע טעקעס. אין פאַל פון „צענ-זורקעס", פּאַרטיטורן, אָרקעסטרירונגען אאַז״וו, ווערט יעדער דאָקומענט אויפגעהיט אין אַ באַזונדער טעקע, אויך לויט דעם פּרינציפּ, אַז יעדער זאַמלונג באַקומט איר אייגענעם קאָליר (צום ביישפּיל די „צענזורקעס" פון ראַפּפּעל-אַרכיוו ווערן אויפגעהיט אין גרינע טעקעס, פון ליפּאָווסקיס — אין לילאַ); גרויסע בילדער, ווי ווייט ניט אויסגעשטעלט, ווערן אַריינגע-שטעלט צווישן צוויי טאָוולען האַרטן קאַרטאָן. די איבעריקע אָביעקטן ווערן אויפגעהיט אין ספּעציעלע, פעסט-פאַרשלאָסענע אַלמערס.

באַריכט פון דער ביבליאָטעק.

די ביבליאָטעק איז איינע פון די יינגסטע אָפּטיילונגען פון ייוואָ. מיט קנאַפּע צוויי יאָר האָט זי נאָך אַפילו ניט פאַרמאָגט קיין ווינקל אין די צימערן פון ייוואָ. די ביכער זיינען געווען אין קאַסטנס, אין אַלמערס אין פאַרשיי-דענע צימערן, וואו ס'איז נאָר געווען פריי אָרט. אין די אַלמערס זיינען די ביכער געשטאַנען אויף איטלעכער פּאָליצע צו עטלעכע רייען, אַזוי, אַז ס'איז שווער געווען צוצוקומען צו זיי און מען האָט ניט געקאָנט אַפילו וויסן, וואָס פאַר אַ ביכער דער אינסטיטוט פאַרמאָגט שוין. ערשט שפּעטער האָט די ביבליאָטעק באַקומען אַ שטענדיקן אָרט — אַ וואַנט אין צימער, וואו ס'האָבן זיך צו יענער צייט געפונען די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע און די פּעדאַגאָגישע סעקציע. דערנאָך איז צוגעקומען דער ערשטער גרונטיקער געשאַנק פאַר דער ביבליאָטעק פון ייוואָ — די ביבליאָטעק אויפן נאָמען פון פאַרשטאָרבענעם ד"ר פּ. ראָזענטאַל-אַנמאַן, מיט אַ 3000 בענד. ס'האָט זיך אָנגעהויבן די אינווענטאַריזירונג און קאַטאַלאָגירונג פון די ביכער. דער קאַרטן-קאַטאַלאָג ווערט געשריבן מיט אַ באַזונדער שריפט, ענלעך צו דער געדרוקטער, בכדי עס זאָל זיין איינהייטלעך און דייטלעך. איצט קאָן מען זיך שוין אָריענטירן אינם צוזאַמענשטעל פון דער ביבליאָטעק. אמת, זי איז נאָך אָרעם לגבי די צוועקן פון אַ וויסנשאַפטלעכן מוסד. זי איז אָבער צונויפ-געשטעלט אָן ספּעציעלע אַסיגנירונגען אויף איינקויפן ביכער, זי באַשטייט פון מתנות, צוגעשיקט פון יחידים, פון זאַמלער-קרייזן און פון די ביכער, וואָס ווערן צוגעשיקט פון די פאַרלאַגן פאַר דער ביבליאָגראַפישער צענ-טראַלע. אין דעם פּרט איז די ביבליאָטעק איינע אין איר מין. יעדער בוך, יעדער שיקונג איז אַ גרוס פון אַ ווינקל, וואו ס'איז פאַראַן אינטערעס פאַרן ייוואָ. אַזוי אַרום איז די ביבליאָטעק אַן איבעריקער באַווייז פאַר די פעדעם

פון סימפּאַטיע, וואָס ציען זיך צום ייוואָ פון אַלע עקן וועלט. ביי היינטיקן טאָג פאַרנעמט די ביבליאָטעק אַן איינגענעם צימער, פאַרמאָגט ביי 15.000 נומערן, וואָס פון זיי זיינען 7000 אינווענטאַריזירט.

אויב די ביבליאָטעק איז אָרעם אין כמות, איז זי אָבער אינטערעסאַנט אין איר איכות. זי פאַרמאָגט אַ סך זעלטענע אָביעקטן, וואָס זיינען איצט שוין ניט בנמצא אויפן ביכער־מאַרק און אויך עטלעכע אוניקומס. זומער 1928 האָט די ביבליאָטעק באַקומען עטלעכע הונדערט ביכער, אַמעריקאַנער אויסגאַבן, געזאַמלט דורך דער אַמעריקאַנער סעקציע. געלערנטע און שריפטשטעלער שיקן אַריין זייערע ווערק, פאַרשיידענע געזעלשאַפטן און אינסטיטוציעס שיקן צו זייערע באַריכטן. לעצטנס איז שוין, קענטיק, געוואָרן אַ מנהג פאַר אַ סך פאַרלעגער אַריינצושיקן אין ייוואָ אַלע אַרויסגעגאַנגענע ווערק. און דעריבער פאַרמאָגט שוין די ביבליאָטעק כמעט אַלץ, וואָס האָט דערשיינט אין ייִדיש און וועגן ייִדן אין פּוילן אין 1928 יאָר — און דאָס זעלבע וועט מען שוין זיכער קאָנען זאָגן אָנהייב 1930 וועגן דער ייִדישער בוך־פּראָדוקציע פון יאָר 1929.

אין דער נאָענטסטער צייט ווערט געפּלאַנט אַ פאַרשטאַרקטע זאַמל־אַקציע אויף צו קאָמפּלעקטירן די ביבליאָטעק. די אַקציע פירט אָן פריינד באַלק האַלפּערן. די אַרבעט פון אָרדענען און קאַטאַלאָגירן די ביב־ליאָטעק פירט פון ערשטן טאָג אָן פרל' הנה גרעטשאַנסקי.

צו דער אַלגעמיינער דיסקוסיע באַקומט דאָס וואָרט

נ. מ י י ז י ל (וואַרשע). עס איז אַ פעלער, וואָס מען האָט צונויפגעבונדן די פראַגן פון אַלגעמיינעם כאַראַקטער מיט דער אייגנטלעכער וויסנשאַפט־לעכער אַרבעט. מען באַדאַרף זיי אין דער דיסקוסיע פונאַנדערטיילן. איך וועל ריידן וועגן דער אַרבעט פון ייוואָ בכלל.

מיר זיינען איצטער צעשפּרייט איבער 18 לענדער, און אין אַ האַלב יאָר אַרום קענען מיר זיין אין 24 לענדער. און מיר האָבן נאָך ניט באַשטימט קיין שאַרפע גרענעצן פאַר דער אַרבעט אין פאַרשיידענע לענדער. עס שטייט די פראַגע: צי אַרבעטן מיר אַלע פאַר דעם אינסטיטוט אין ווילנע אָדער פאַר דעם אַלוועלטלעכן ייִדישן אינסטיטוט. צי זיינען מיר אַלע חובבים פון דעם ייוואָ אין ווילנע, צי דאַרפן אַלע ייִדן אין גלות מאַכן אַרבעטן פאַר ירושלים דליטא? עס קען אַמאָל שטיין די פראַגע: צי זאָל אַ טייל פון אינסטיטוט ניט געשאַפן ווערן אין וואַרשע? בערלין קאָן זיין דער זיץ־אָרט פון סעקציעס — פאַרוואָס מאָר דאָס ניט זיין וואַרשע? צוליב וואָס זאָל גאַנץ פּוילן מיט איר גאַנצער אָרגאַניזאַציע שיקן מאַטעריאַלן צו י. לעשטשינסקין קיין בערלין? איך בין לעצטנס אַ וואַרשעווער פּאַטריאָט, איך האַלט, אַז אין וואַרשע קען מען אַ סך אויפטון. אָט איז, למשל, דער געדאַנק פון אַ פּרינץ־אַרכיוו. דאָס איז

דאָך אַזוי נאַטירלעך, אַז ער באַדאַרף זיין אין וואַרשע, וואו פּרץ האָט געלעבט און געווירקט און וואו אַלץ איז נאָך פול מיט זיין אָטעם.

מען דאַרף דעריבער באַטראַכטן דעם כאַראַקטער און די גרענעצן פון אינסטיטוט. די צווייטע זאַך: ווער זיינען די טרעגער פון אינסטיטוט? וועלכע עלעמענטן באַדאַרף מען צוציען? צי באַדאַרף מען זיך אָנשפּאַרן אויף דער שמאָלער באַזע פון די פּראָלעטאַרישע שיכטן, צי צוציען ברייטערע קרייזן? אינדזער אינסטיטוט וועט שטענדיק לעבן מיט די מאַסן, ער מוז טראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ ברייטער קולטור־געזעלשאַפט. אויב מען זאָל אַרויסגיין פון שטאַנדפּונקט פון פּ' גראָמב, אויב דער אינסטיטוט וועט זיך אַזוי באַגרענעצן, וועלן מיר זיך מוזן אָפּזאָגן פון דער מיטאַרבעט פון דובנאָוו, פון שיפּערן און נאָך אַנדערע. דאָס טאָר ניט זיין. לאָמיר נעמען אַ ביישפּיל פון דער קולטור־ליגע, וואָס דרוקט די ווערק פון די דאָזיקע געלערנטע און מאָנט ניט קיין פּראָלעטאַרישן שטעמפּל.

ווען איך זאָג פאַרברייטערן די באַזע, האָב איך פון דער אַנדער זייט אין זינען אויך דעם ראַטן־פאַרבאַנד. איך ווייס, אַז דערווייל איז דער יידישער קיבוץ אין ראַטן־פאַרבאַנד אויסגעשלאָסן פון דער מיטאַרבעט מיט אונדז. אָבער מיר מוזן דאָך פּרווון אָנקניפּן באַציונגען מיט די קאַטעדרעס אין מינסק און אין קיִעוו.

די אָרטאָגראַפישע קאָנפערענץ איז, לויט מיין מיינונג, נאָך צו פרי. מיר טאָרן זיך ניט איילן. מען מוז ערשט צוגרייטן פּראָיעקטן. מען מוז זיך אויך צונויפריידן מיטן ראַטן־פאַרבאַנד, כדי צו שאַפן אַן איינהייטלעכע יידישע אָרטאָגראַפיע אויף גאָר דער וועלט.

ג ע ר ג ע ל (צו דער געשעפטס־אָרדענונג). איך לייג פאָר ניט צו דער־לאָזן ווייטער קיין דעבאַטע איבער אָרגאַניזאַציאָנעלע פראַגן, ווייל עס וועט דאָך זיין וועגן דעם אַ ספּעציעלער באַריכט.

ד"ר ע. ר י נ ג ל ב ל ו ם (וואַרשע). עס איז ניט אויפגעטאָן געוואָרן אין ענין פּראָפּאַגאַנדע אַלץ, וואָס האָט געקאָנט ווערן אויפגעטאָן. מען האָט זיך באַגרענעצט אין די ד' אַמות פון דער יידישער וועלט. פאָרשלאָגן וועגן סובסידיעס זיינען געשטעלט געוואָרן צופעליק אין איינציקע שטאָטראַטן און קהילות. עס איז ניט געווען קיין סיסטעמאַטישע אַקציע, מען האָט ניט אויס־גענוצט די סיים־טריבונע. די נייע צענטראַלע פאַרוואַלטונג דאַרף אויף דעם אַכט לייגן, מען דאַרף זיך צונויפריידן מיט די נאַציאָנאַלע מיעוטים. עס דאַרף אויך געפירט ווערן אַ פּראָפּאַגאַנדע אין דער איבעריקער וועלט, אַלע אינסטיטוציעס פון ייוואָ דאַרפן אַריינגיין אין פאַרבינדונג מיט די געהע־ריקע אינטערנאַציאָנאַלע אינסטיטוציעס.

מכח דער היסטאָרישער סעקציע. ביבליאָגראַפיע איז דער וויכטיקסטער טייל פון דער היסטאָרישער פאָרשונגס־אַרבעט. מען מוז ניט אַנדערש שאַפן

אַ ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער געשיכטסשרייבונג. עס דאַרף אַלע יאָר אַרויסגיין אַ יאָרבוך פון דער ביבליאָגראַפיע פון דער יידישער געשיכטע, מען קאָן דאָס אויך פאַרברייטערן אויף דער עקאָנאָמיק פון די יידן אין מזרח-איירופּע.

איך בין ניט מסכים מיט נ. מייזיל, אַז דער ייוואָ דאַרף זיין אַ כלל-ישראל אינסטיטוציע. איך וועל זיך אָבער דערויף ניט אָפּשטעלן און וועל ריידן מכוח פּראַקטישע פאָרשלאָגן. און איינער איז: שאַפן אַ ספּעציעלן אָפּטייל פאַר דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג. עס זיינען פאַראַן אייניקע ווערק אין דעם געביט, אָבער זיי זיינען איינזייטיקע, פּאַרטייִשע. מיר קאָנען אָנזאַמלען דורך אַנקעטעס אַ רייכן מאַטעריאַל, דער ייוואָ וועט גאַראַנטירן די אָביעקטיוויטעט פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט.

בנוגע דער עקאָנאָמישער סעקציע בין איך מסכים מיט ה' יעקב לעשטשינסקי, אַז מיר דאַרפן אין אונדזער סטאַטיסטישער פאָרשונג זיך פאַרבינדן מיט יידישע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציעס, ווי די פאַראיינען פון אַרבעטער, האַנטווערקער, קליינהענדלער און סוחרים.

איך בין געוויס פאַר וויסנשאַפטלעכע באַציִונגען מיט די ראַטנפאַר-באַנדישע אינסטיטוציעס, אָבער אויב מען שטעלט זיך אויף נ. מייזילס שטאַנדפּונקט, קאָן מען זיך ניט ריכטן, אַז דאָס זאָל קאָנען געמאָלט זיין. מיר מוזן זיך שטעלן אויף דער פּראָלעטאַרישער באַזע. וויסנשאַפט איז קאַמף. אונדז אינטערעסירט מער די געשיכטע פון דער איצטיקער צייט, ניט דער קוצו של יוד פון דער פאַרגאַנגענהייט. מיט אונדזער פּראַקטי-שער אַרבעט וועלן מיר דערווייזן די נויטווענדיקייט פון אינסטיטוט אַלס פּראָלעטאַרישע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע. מיר זיינען איבערצייגט, אַז וואָס מער די יידישע אַרבעטערשאַפט וועט אָנטייל נעמען אין דער בויונג פון ייוואָ, אַלץ גיכער וועט דער ייוואָ מוזן אָננעמען אַ קלאָרן פּראָלעטאַרישן פּרצוף.

מ. וויינרייך. אַדוואָקאַט ע. פינקלשטיין פון קאָוונע האָט מיט-געבראַכט אַ באַגרוס פון דעם אויך אין ווילנע באַקאַנטן ליטווישן גע-לערנטן פּראָפעסאָר מיכאַל בירזשישקאַ. ער באַגריסט די קאָנפערענץ אין נאָמען פון דער געזעלשאַפט פאַר ליטוויש-יידישער פאַרשטענדיקונג אין קאָוונע און אויך אין זיין אייגענעם נאָמען. פ' פינקעלשטיין האָט אויך מיט-געבראַכט אַ באַגרוס-בריוו פון רעדאַקטאָר פון קאָוונער „יידישער שטימע" ר. רובינשטיין.

בן-אַדיר (בערלין). נעמענדיק אין אַכט די קורצע צייט און די מיטלען, און בכלל די באַדינגונגען, וואָס אין זיי קומט דעם ייוואָ אויס צו אַרבעטן, מוז מען זאָגן, אַז די דערגרייכונגען זיינען גוואַלדיקע. איך בייג

מיין קאָפּ פאַר דעם דאָזיקן אויפטו, אָבער דאָס שטערט מיר ניט אָנצוווייזן אויף די געמאַכטע פעלערן. עס האָט, קודם־כּל, געדאַרפט זיין אַ באַשטימטע פּראָפּאָרציע אין דער אַרבעט פון אַלע סעקציעס. עס האָט באַדאַרפט זיין מער אָפּגעגעבן אָרט פאַר דער סטאַטיסטיש־עקאָנאָמישער סעקציע, זי האָט באַדאַרפט זיין דער צענטער, ווייל זי איז צום ענגסטן פאַרבונדן מיטן פּראַקטישן לעבן. 90 פּראָצענט פון אַלע אויפטוען פון ייוואָ זיינען די זאַמלונגען, און אין דעם זינען בלייבט פאַר דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע נאָך אַ סך צו טאָן. די היסטאָרישע סעקציע פון ייוואָ דאַרף טראָגן אַ באַזונדערן כאַראַקטער, וואָס שיידט זי אָפּ ראַדיקאַל פון אַלע ביז־איצטיקע אינסטיטוציעס פאַר יידישער געשיכטע. עס פעלט נאָך אַ געשיכטע פונם יידישן סאָציאַל־עקאָנאָמישן לעבן. די היסטאָרישע סעקציע פון ייוואָ דאַרף דאָס באַשאַפן, און אַזוי אַרום ממלא זיין פאַרן עבר דאָס, וואָס די עקאָנאָמישע סעקציע טוט פאַרן היינט. ביידע סעקציעס וועלן אין זייער אַרבעט שטיצן איינע די אַנדערע. עס דאַרפן צוגעצויגן ווערן צו דער אַרבעט הונדערטער, אפשר טויזנטער זאַמלער פאַר דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער אַרבעט. אויך די היסטאָרישע פאָרשונג קאָן ווערן אַ קאָלעקטיווע אַרבעט. דאָס איז דאָך דער כאַראַקטעריסטישער סימן פון אַנסטיטוט. מיט דער מעטאָדע האָט געאַרבעט די פילאָלאָגישע סעקציע, און דאָס איז אַ גוואַלדיק־וויכטיקער אויפטו, וואָס זי האָט געקאָנט געווינען פאַר איר אַרבעט אַזוי פיל זאַמלער צווישן די ברייטע מאַסן. דער וועג איז דער פּאַסיקסטער צוציען די מאַסן צו אַקטיווער אַרבעט. אמת, אויף דעם געביט פון עטנאָגראַפיע איז די זאַמל־אַרבעט גרינגער. אָבער די סטאַטיסטיש־עקאָנאָמישע סעקציע קאָן שאַפן קורסן פאַר זאַמלער פון סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן און דורך דעם זיך אויסבילדן קאַדרען פון מיטאַרבעטער.

ד"ר י. שיפּער (וואַרשע). וועלכער דאַרף זיין דער כאַראַקטער פון אינסטיטוט? מיר שטייען נאָך ביים אָנהייב און מוזן זיין פאָרזיכטיק. קודם־כּל ניט זוכן קיין אָריענטאַציעס. פריער דאַרף מען בויען. ביז איצט האָבן אין די היסטאָרישע שריפטן פון ייוואָ, למשל, געאַרבעט לעבן אַנאַנד מענטשן פון גאָר פאַרשיידענע ריכטונגען. אויב יידיש איז טייער, דאַרף דאָס קיינער ניט וועלן מאָנאָפּאָליזירן. מען דאַרף ניט וועלן מאַכן פון יידישער וויסנשאַפט יידישיסטישע וויסנשאַפט. עס קאָן נאָך אַ מאָל חלילה ווערן אַ תהום צווישן yiddisch און jüdisch בנוגע צו רינגעלבלומס באַמערקונגען, וואָס זיינען אויסן צוצוגעבן דעם אינסטיטוט אַ פּאַרטייאישן כאַראַקטער, וויל איך זאָגן: איטלעכע פּאַרטיי איז פאַר מיר אַ כּלי־זיין, ניט קיין צוועק פאַר זיך. איך שטיי ניט אויפן פּאַרטיי־שטאַנדפּונקט, נאָר אויפן „מלוכישן" שטאַנדפּונקט. אויך דער אינסטיטוט דאַרף זיך שטעלן אויפן „יידיש־מלוכישן" שטאַנדפּונקט. אויב דער ייוואָ וועט זיך איינשפּאַנען אין דער צי אין יענער פּאַרטיי, וועט ער ניט האָבן דעם געהעריקן רעזאָנאַנס. דער אינסטיטוט

האָט זיין פּראָגראַם: דאָס, וואָס אין זיין אַרבעט באַטייליקן זיך מענטשן פון פאַרשיידענע ריכטונגען, און געניסן פון זיין אַרבעט דאַרפן אַלע ריכטונגען — דאָס איז שוין אַ פּראָגראַם.

מיר מוזן זיך דאָ אָפּנהאַרציק צונויפרייידן ניט ווי פּאַרטיי-מענטשן, נאָר ווי מענטשן, וואָס זיי איז טייער די אידעע פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

י. גימערמאַן (וואַרשע). געדערכט איז ח' בן-אַדיר, די אַרבעט פון די סעקציעס איז ביז אַהער געווען ניט פּראָפּאָרציאָנעל פאַרטיילט. למשל, די פּעדאַגאָגישע סעקציע האָט צו ווינציק אויפגעמאַן לגבי איר גרויסן באַטייט פאַרן יידישן לעבן. די וויסנשאַפטלעכע שריפטן זיינען געווען צופעליקע אַרבעטן פון יחידים. זייער שמאַרק איז אַנטוויקלט די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע — און די סיבה איז אויבנאויף: דאָרט וואו מען האָט זיך צונויפגעטראָפן מיט דער מאַסע, דאָרט האָט מען דערגרייכט צו גרויסע רעזולטאַטן. די זעלביקע מעטאָדע דאַרפן אָנווענדן אויך די איבעריקע סעקציעס. דער אינסטיטוט דאַרף זיך שטעלן אויפן שטאַנדפּונקט פון קאָלעקטיווער אַרבעט. עס דאַרפן פאַרגעבן ווערן עפנטלעכע טעמעס פאַר מאָנאָגראַפיעס, וואָס די בעסטע פון זיי דאַרף מען דרוקן. דער אינסטיטוט דאַרף באַשטימען קאָמיסיעס, וואָס זאָלן פירן די אַליינבילדונג פון שטעטלשע יונגעלייט, אָנווייזן זיי מקורים און הילפס-ביכער. מיר האָבן נאָך ווייניק געמאָן פאַר דער אויספאָרשונג פון דער עקאָנאָמישער לאַגע פון די יידן אין פוילן. עס קומט דאָ פאָר בלי-ספק אַ פּראָצעס פון עקאָנאָמישער איבערשיכטונג. אַזוי איז באַוווסט פון די ידיעות פון די פינאַנץ-אַמטן, אַז אַלע יאָר ווערט אַלץ קלענער די צאָל האַנדלס-פּאַטענטן, וואָס יידן נעמען אַרויס. הייסט דאָס, אַז די געוועזענע הענדלער נעמען זיך צו אַנדערע פּראָפעסיעס — וואו קומען זיי אַהין? דער אינסטיטוט מוז אויף דער דאָזיקער פראַגע באַזונדערס לייגן אַכט. דורך דער פאַרבינדונג מיט די יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס וועט ער קאָנען אויפטון אַ פאָרש-אַרבעט, וואָס וועט האָבן אַ קאָלאָסאַלן ווערט פאַרן אויפבוי פון יידישן קיבוץ אין פוילן.

ד"ר מאַהלער (וואַרשע). דער אינסטיטוט באַדאַרף ניט זיין פּאַרטייאיש, אָבער ער מוז טראָגן אַ קלאַסן-כאַראַקטער. דער אינסטיטוט וועט זיך האָך פאַרנעמען מיט אַקטועלע פּראָבלעמעס, און ער מוז נעמען אַ באַשטימטע שטעלונג צו זיי. און דאָ מוז ער שטיין אויף אַ שטאַנדפּונקט, אָדער אַ פּראָלעטאַרישן אָדער אַ בורזשואַזן. אויב דער אינסטיטוט וועט ווערן קליינבירגערלעך, וועלן מיר מוזן פון אים זיך אָפּגרענעצן. אויך וויסנשאַפטלעכע אַרבעט ווערט געמאָן פון אַ קלאַסן-שטאַנדפּונקט. אָדער נעמען מיר פּעדאַגאָגיק. עס איז נישטאָ קיין סתם פּעדאַגאָגיק איצט, נאָר סאָציאַלע

פעדאַגאָגיק. מיר פאַרלאַנגען, דער אינסטיטוט זאָל אַרויסווייזן זיין פּראָלעטאַרישן כאַראַקטער.

יוסף לעשטשינסקי (וואַרשע). פאַרוואָס האָט זיך געשאַפן אַרום ייוואָ כמעט ווי אַ געזעלשאַפטלעכע באַוועגונג? ביי אַנדערע פעלקער אַרבעטן אויך וויסנשאַפטלער איבער אָרטאָגראַפיע און סטאַטיסטיק — צי וועקט דאָס אויך אויף אַזוי פיל באַגייסטערונג און ליידנשאַפט, ווי ביי אונדז דער ייוואָ? וואָס האָט געבראַכט אַהער די פּאָליטיקער און קולטור-טוער? וואָס איז דער קוואַל, וואָס באַלעבט אונדז אַלע דאָ, פון פּאַרטיי-טוער ביז די טרוקנסטע פאַך-לייט? דאָס איז די אויפוואַכונג פון די יידישע מאַסן, דער דראַנג פון די יידישע מאַסן צו קולטורעלער אויסלייזונג. ווער זיינען די כוחות, וואָס שטרעבן צו דער קולטור-אויסלייזונג? דאָס זיינען דאָך די זעלביקע, וואָס פירן דעם עקאָנאָמישן און פּאָליטישן קאַמף פון די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן. אויב מען מיינט, אַז מיר מאָנאָפּאָליזירן יידיש און יידישע שולן, האָט מען אונדז די דאָזיקע מאָנאָפּאָל אָנגעוואָרפן. אויף די קאָנפערענצן פון צישאָ זיינען געווען אויך דעמאָקראַטן, טייל האָבן די שול-אַרבעט פאַרלאָזן, טייל דעמאָקראַטן אַרבעטן נאָך איצט מיט אונדז. די טוער פון וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט דאַרפן געדענקען, אַז אויב זיי ווילן ניט, דער אינסטיטוט זאָל זיין אַן אָרט פון אַייזקאַלטער, טויטער וואָרט-וויסנשאַפט, מוז ער זיך אַיינגלידערן אין קייט פון די אַלע אינסטיטוציעס, וואָס קעמפן פאַר דער קולטור פון די יידישע מאַסן. דער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט דאַרף זיך אָריענטירן ניט אויף אַ פּאַרטיי, נאָר אויף די יידישע מאַסן. ער דאַרף האַלטן די לעבעדיקע פאַרבינדונג מיט די אַרבעטער-מאַסן, וואָס צוליב זיי זיינען מיר דאָ אַלע, פּאַרטיי-טוער און וויסנשאַפטלער, זיך צונויפגעקומען. מיר טאָרן ניט פאַרלייקענען דעם אייגענעם יחוס. אויב אונדזער יום-טוב איז אַרויסגעקומען אַזוי פייערלעך, איז דאָס נאָר אַ דאַנק דעם יידישן אַרבעטער.

נ. פּרילוצקי (וואַרשע). ס'איז ניט גרינג צו דעפינירן פּינקטלעך דעם כאַראַקטער פון ייוואָ. אָבער איינס איז קלאָר: דער אינסטיטוט קאָן ניט זיין קיין פּאַרטיי-אינסטיטוציע. עס זיינען אָבער פאַראַן צוויי אַלגעמיינע יסודות, וואָס זיינען אָבליגאַטאָריש פאַר אַלעמען, וואָס ווילן מיטאַרבעטן אין אינסטיטוט: איינס איז יידיש ווי די שפּראַך פון ייוואָ און צוויי — וועלטלעכקייט. יידיש איז ביי אונדז ניט קיין פעטיש, נאָר אַ פאַקט. מיר בויען דאָס יידישע לעבן אויף וועלטלעכע יסודות, צוליב דעם מוזן מיר האָבן די וויסנשאַפט. און די אַרבעט פון אינסטיטוט גופא איז בעצם וויכטיקער פון יעדער דעפיניציע. די ביז-איצטיקע אַרבעט דאַרפן מיר אָפּשאַצן. איך טראָג אַריין אַזאַ רעזאָלוציע:

„אויסגעהערט דעם באַריכט פון אָרגאַניזיר־קאָמיטעט, דריקט די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט אויס די וואַרעמסטע אָנערקענונג זיינע אָנפירער און מיטאַרבעטער פאַר זייער אַרבעט, וואָס האָט געמאַכט מעגלעך די איצטיקע קאָנפערענץ".

דער ייוואָ האָט אַרויסגערופן אַ באַוועגונג. ס'איז ממש ניט צו גלייבן. ער האָט אַרויסגערופן ביי דער יוגנט הייליקע געפילן. צו מיר איז איין מאָל געקומען אַ בחור, געבראַכט עפּעס פאַרן ייוואָ, אַ טויט־בלאַסער, צוויי טעג נים געהאַט געגעסן. מען דאַרף אָבער ניט פאַרלייקענען פעלערן. דער דריי־מער באַנד „פילאָלאָגישע שריפטן" איז שוין צו פיל אָפּגעריסן פון לעבן. עס מוזן זיין מער לעקסיקאַלישע אַרבעטן, וואָס זיינען וויכטיק פאַר דער שול, אויך יידישע פאָלקס־מעשיות, טערמינאָלאָגיעס. קודם־כל דאַרף מען זען באַפרידיקן די באַדערפעניש פון יידישן לעבן.

נ. ג ע ר ג ע ל (בערלין). איך האַלט, אַז די דיסקוסיע וועגן דער באַזע איז שוין אויסגעשעפט. די פאַרוואָרפן וועגן דער קליינבירגערלעכקייט פון ייוואָ זיינען ניט אויפן אָרט. די איצטיקע קאָנפערענץ איז מער אַ קולטור־געזעלשאַפטלעכע, עס מוזן איצט קומען אַ ריי וויסנשאַפטלעכע פאַך־קאָנ־פערענצן, ניט נאָר פאַר אָרטאָגראַפיע. עס דאַרף שטיין די פראַגע פון אַ יידישער הויכשול אין ניט קיין ווייטער צוקונפט. מען דאַרף קודם־כל שאַפן אַ פאַקולטעט פאַר הומאַניטאַרע וויסנשאַפטן. אויב דער העברעישער אוני־ווערסיטעט איז נאָך ניט אויסגעבויט, איז דאָס דערפאַר, ווייל מען האָט גע־וואָלט בויען אַלע פאַקולטעטן מיט אַ מאָל. מיר האָבן אַ דירעקטע פּראַקטישע אויפגאַבע פאַרן הומאַניטאַרן פאַקולטעט: אויסבילדן אַ קאַדער באַאַמטע פאַר פאַרשיידענע יידישע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס: קאָאָפּעראַ־ציון, פאָלקסבענק, פּראָדוקציר־קאָאָפעראַטיוון; אין די דאָזיקע אַלע אינ־סטיטוציעס מוז מען האָבן מענטשן מיט הויכע קוואַליפיקאַציעס. אַ צווייטע פּראַקטישער ציל איז די אויסבילדונג פון יידישע לערער. די יידישע מיטלשול געניטיקט זיך אין קוואַליפיצירטע לערער. אַט די באַדערפעניש דאַרף באַפרידיקן די יידישע הויכשול. דער ייוואָ איז ביז איצט געווען נאָר אַ באַרש־אינסטיטוציע. די קאָנפערענץ דאַרף פּראָקלאַמירן, אַז דער ייוואָ שאַפט אויך אַ לערן־אַנשטאַלט. צו אָרעם אין כּוחות זיינען מיר, אַז מיר זאָלן די הויכשול אָפּטיילן ווי אַ באַזונדער אינסטיטוציע. אָבער מיר דאַרפן זיך ניט באַגנוגענען מיט דער דעקלאַראַציע אַליין. אויף דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג, וואָס וועט אויסגעקליבן ווערן דאָ, דאַרף אַרויפ־געלייגט ווערן דער חוב צו זוכן די מיטלען, ווי אַזוי צו גרינדן די הויכשול. זייער גרינג קאָנען שוין איצט געגרינדעט ווערן אין די גרויסע אוניווער־סיטעט־שטעט באַזונדערע סעמינאַרן, וואו די סטודענטן זאָלן קאָנען זיך אויסבילדן אין דער יידישער וויסנשאַפט אונטער דער פירונג פון אונדזערע

וויסנשאַפטלעכע סעקציעס. אין עטלעכע שטעט, ווי ווילנע, וואַרשע, ריגע, קאָנען געגרינדעט ווערן פרייע יידישע הויכשולן פאַר יידישע דיסציפּלינען, וואָס קאָנען ווערן אַ שטאַפּל פאַרן קומענדיקן אוניווערסיטעט. דאָס וועט זיין די בעסטע און לעבעדיקסטע פּראָפּאַגאַנדע פאַרן אינסטיטוט.

מ. וויינרייך (אָ. ק.). דער געדאַנק וועגן אַ יידישער הויכשול איז ניט קיין נייס אין פּראָגראַם פון ייוואָ. שוין אין דער ערשטער פאָרמולירונג פון די אויפגאַבן פון ייוואָ (געדרוקט עטלעכע מאָל, אָנגעהויבן פון דער בראָשור „2 יאָר אַרבעט") שטייט, אַז דער ייוואָ „שאַפט אַ צוגרייט־אַנשטאַלט פאַר יונגע וויסנשאַפטלער אין די אַרבעטס־צווייגן פון אינסטיטוט, פאַר קומענדיקע לערער פון די יידישע מיטלשולן און סעמינאַרן אאז"וו". ח' גערגעל האָט צוגעגעבן נאָך אַ צווייג: צוגרייטן סאָציאַלע אַרבעטער. פאַר די מוער פון ייוואָ איז, בכן, קיין ספק ניט, אַז עס איז נייטיק צו שטרעבן צו אַ יידישער הויכשול. אָבער מיר דאַרפן ניט זיין איבעראייַלט. מען קאָן זיך גרינג קאָמפּראָמעטירן, אויב מיר וועלן אָנשטאָט אַ הויכשול גרינדן אַ פאָלקס־אוניווערסיטעט. עס מוז נאָך אַוועק אַ צייט, ביז מיר וועלן זיין מסוגל צו ריידן פּראַקטיש וועגן אַ הויכשול. אויב וויסנשאַפטלעך זיינען מיר גרייט, זיינען מיר מאַטעריעל און אָרגאַניזאַציאָנעל לחלוטין ניט גרייט.

וואָס איז שייך די צאַלגעמיינע יסודות פון דעם ייוואָ, זיינען זיי שוין פעסטגעשטעלט פון אָנהייב אָן און זיי געניטיקן זיך ניט אין קיין אומ־ענדערונג. אונדזער פּרינציפּן־דערקלערונג לייענט זיך אַזוי: „דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט קומט צו דינען די יידישע מאַסן אין דעם קאַמף פאַר זייער קולטורעלער עמאַנסיפּאַציע. ער קוקט אַרויס אויף דער מעטיקער אונטערשטיצונג פון אַלע אָרגאַניזאַציעס און יחידים, וואָס ווילן מיטהעלפן דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער קולטור". די גאַנצע דיסקוסיע מכוח דעם, וועמען זיינען מיר, איז הוילע סכאָלאַסטיק. יעדער איינער, וואָס וויל מיטאַרבעטן אין די ראַמען פון אינסטיטוט, איז אָנגעלייגט. קיין בעז־סערע סימפּאַטיע פאַרן אינסטיטוט אין פּרט פון געזעלשאַפטלעכער אָנער־קענונג באַדאַרפן מיר זיך גאָרניט ווינטשן. די פּראָלעטאַרישע אינסטיטוציעס שטיצן אים, ווייל ער איז אַן אינסטיטוט פאַר די פאָלקס־מאַסן, די אַנדערע שטיצן אים דערפאַר, ווייל ער טוט יידישע אַרבעט. די דאָזיקע באַציונג קאָן זיך ניט ענדערן, ווייל דער אינסטיטוט איז אַ וויסנשאַפט־לעכער, ד"ה אַן אָביעקטיווער פאַקט. פאַר די פאָלקסמאַסן איז דער אינסטי־טוט אַ זאַך, וואָס זיי קאָנען זיך גיט פאַרגינען אים אַוועקצוואַרפן. דער ייוואָ שטאַמט פון די מאַסן און עקסיסטירט פון זייערטוועגן. מיר וועלן נאָך דינען די מאַסן דורך דעם, וואָס מיר וועלן צום אינסטיטוט צוציען ווי ווייט מעגלעך מאַטעריעלע און אינטעלעקטועלע כוחות פון אַלע לאַגערן. דורך דעם אינסטיטוט וועלן מיר העכסט קוואַליפיצירטע וויסנשאַפטלעכע כוחות

שמעלן אין דינסט פון פאָלק. זאָל מען ניט שטעלן קיין איבעריקע מניעות דורך איינזייטיקע פאָרמולירונגען.

ד״ר בערנפעלד (משערנאָוויץ). אין רומעניע שטייען פאַר יידיש נאָך די פראָלעטאַרישע שיכטן. די מיטלשיכטן זיינען אַסימילירט. ערשט אַדאַנק דעם ייוואָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטיקל באַוועגונג פאַר יידישער וויסנשאַפט. די „שריפטן״ האָבן געמאַכט אַ גרויסן רושם. זיי זיינען אָבער צו טייער פאַר ברייטע מאַסן און קענען דעריבער ניט געפינען קיין קונה צווישן די, וואָס קאָנען זיין זייערע לייענער. אונדזער פאָרשלאָג איז, אָנשטאָט אַרויסצוגעבן אַזאַ טייערע אויסגאַבע ווי מענדל לעפינס „קהלת״ גלייכער אַרויסצוגעבן אַן אַנטאָלאָגיע פון דער אַלטער יידישער ליטעראַטור.

יעקב לעשטשינסקי (אָ. ק.). איך בין מסכים, אַז דער ייוואָ איז ניט קיין קאַמף־אָרגאַניזאַציע און קעמפט קעגן קיינעם ניט. אָבער לכל גבול. אויב מען פאַלט אָן אויפן פונדאַמענט פון אינסטיטוט, מוז ער פראָטעסטירן. עס קאָן געמאָלט זיין, אַז דער צווייטער צד וועט וועלן מלחמה, און מיר וועלן ניט זיין צוגעגרייט. מיר דאַרפן זען ניט אָפּצווענדן זיך פון די, וואָס זיינען אויף 99 פּראָצענט מיט אונדז. מיר מוזן דאָך שאַפן אַ געזעלשאַפטלעכע באַוועגונג אַרום ייוואָ. — צו בן־אַדירס פאָרשלאָג באַדאַרף מען צוגיין זייער פאָרזיכטיק. עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישע אויספאָרשונג איז ניט גלייך צו עטנאָגראַפישער זאַמלונג. די מיטאַרבעטער מוזן ביי אונדז זיין מער געשולט.

נ. וויינ יג (ווילנע). מיר זיינען דאָ אַלע אייניק אין דער פראַגע מכוח דעם אידעישן אינהאַלט פון ייוואָ. יידיש איז פאַר אונדז אַ פאַקט, און דאָס שיידט אונדז אָפּ פון יענע, וואָס מאַכן פון דעם אַ פראַגע. יידיש איז די באַזע פון אינסטיטוט. מכוח אַ הויכשול איז נאָך פרי צו ריידן, באמת אַקטועל איז די פראַגע וועגן אויסבילדן יידיש־לערער. אַן עיקר־פּראָבלעם אין לעבן פון ייוואָ איז דער זשורנאַל. מיר מוזן אים האָבן, כדי אינטענסיווער צו מאַכן די אַרבעט.

א. קאַלענבערג (וואַרשע). אין וואַרשע עקסיסטירט אַ סעמינאַר פאַר יידיש־פאָרשונג אונטער דער אָנפירונג פון נ. פּרילוצקי, וואָס אַרבעט זייער גוט. די אָנטיילנעמער זיינען שטאַרק פאַראינטערעסירט. עס זיינען על־פּי רוב מענטשן פאַרנומענע ביי טאָג. דער וואַרשעווער סעמינאַר איז אַ באַווייז, אַז מען קאָן געפינען וויסנשאַפטלעכע אַרבעטער אין די פראָלעטאַרישע שיכטן.

מ. גראָס ב (וואַרשע). דער אינסטיטוט מוז וויסן, אויף וועמען ער אָריענטירט זיך. מען קאָן ניט געפעלן אַלעמען, ווי ד״ר ווינרייך וויל. דעם זשורנאַל באַדאַרף מען אַרויסגעבן.

ק. האַזען (פּלאָצק). מען מאָר ניט בויען קיין פּאַרטייִשע אינסטיטוציע, מען דאַרף זיך ווענדן אייך צום אומפּאַרטייִשן. די וויסנשאַפטלעכע גרונט=אַרבעט פון ייוואָ איז די=אַרבעט אין די אַרכיוון. דערצו איז די פּאַרטייִשע צוגרייטונג ניט נויטיק.

ש. ווינטער (וולאָצלאַוועק). איך האָב געטראַכט וועגן אָפּטע קאָנפערענצן, וואו מען זאָלריידן זאַכלעך וועגן וויסנשאַפטלעכע פראַגן. ביי אַזעלכע דעבאַטן ווי די הײַנטיקע, קאָן די אַרבעט פון ייוואָ ניט וואַקסן. איך לייג פאָר באַלד איבערצוררייסן די אַלגעמיינע דעבאַטן און צוטרעטן צו באַטראַכטן פּראַקטישע פראַגן בנוגע צו דעם ווייטערדיקן אויסבוי פון אינסטיטוט.

ד״ר נ. געגש (דערפּעט). דער אָנהייב פון דער אַרבעט פון ייוואָ זאָגט צו גרויסע זאַכן. עס זיינען אָבער פאַראַן גרונד=פראַגן פון יידישן לעבן, וואָס דער אינסטיטוט מוז זיך אויף זיי באַזונדערס אָפּשטעלן בפּרוטרוט. למשל, פאַרוואָס איז די יידישע קאָלאָניזאַציע אין אַרגענטינע געוואָרן צו נישט? דאָס איז אַ פראַגע פון דער געשיכטע. אָבער פון איר אויפקלערונג וואָלטן מיר אַ סך געקאָנט אָפּלערנען פאַרן הײַנט און פאַר דער צוקונפט. — עס איז ניט כדאַי צוצוגעבן דעם אינסטיטוט אַ באַשטימטע פאַרב, דאָס וועט בלויז אָפּשטויסן נוציקע מענטשן.

ד״ר פּאַיענסאָן (דערפּעט). צו די, וואָס ווילן אַרויפלייגן אויפן ייוואָ דעם פּאָלעטאַרישן שטעמפּל, וויל איך שטעלן אַ פראַגע: ביי אונדז אין עסטלאַנד זיינען ניטאָ קיין יידישע אַרבעטער=אָרגאַניזאַציעס, צי מעגן מיר צולייגן אַ האַנט צו בויען דעם אינסטיטוט? דער ייוואָ מוז זיין אַ ריין אַקאַדעמישע אינסטיטוציע, און ערשט דעמאָלט וועט ער קאָנען דערגרייכן זיינע צילן. דורך דעם וועט ער אויך סוף=כל=סוף צווינגען צו אָנערקענען די יידישע נאַציאָנאַלע שפּראַך.

זרובבל (וואַרשע). איך האָב אין דער קורצער צייט, וואָס איך בין דאָ, געזען דעם פאַרנעם און דעם ערנסט פון דער אַרבעט פון ייוואָ. דעלעגאַטן האָבן זיך געבעטן ניט צו שטערן דער אַרבעט און לאָזן וואַקסן דעם אינסטיטוט. מיר מוזן אָבער וויסן: אין וואָסערע באַדינגונגען ער וועט וואַקסן. עס מוז זיין אַ קלאָרע פּאָליטישע ליניע, אַ שטעלונג אין דעם געזעלשאַפטלעכן קאַמף, כדי ניט צו ווערן געשלעפּט יעדער ווײַלע אין אַן אַנדער זייט.

י. גיטערמאַן (וואַרשע). מען האָט שוין אַזוי אויך אַרויפגעלייגט אויפן ייוואָ אַ סך שווערע אויפגאַבעס, אָבער איך קאָן זיך ניט אָפּזאָגן פון אָנצווייזן אויף נאָך איינער אַ העכסט וויכטיקער אויפגאַבע. איך לייג פאָר אָנצונעמען אַ החלטה, אַז דער ייוואָ מוז נעמען אויף זיך צו שאַפן אַ יידישע ענציקלאָפּעדיע. דאָס איז אַ גרונד=באַדערפעניש פאַרן יידישן מאַסן=מענטש,

וואָס לעכצט נאָך יידישער און אַלגעמיינער בילדונג, און דער ייוואָ איז מחויב צו באַפרידיקן די דאָזיקע באַדערפעניש.

עס ווערן אויסגעקליבן צוויי קאָמיסיעס: אַ פינאַנץ־קאָמיסיע און אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע, וואָס דאַרפן מאָרגן פאַרמיטאָג אַרבעטן און צו־שטעלן דער קאָנפערענץ אַ פּלאַן פון דער פינאַנציעלער אַרבעט פאַרן ייוואָ און אַ פּלאַן פון דער אָרגאַניזאַציע. צו דער אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע גייען אויך אַריבער אַלע פאָרשלאָגן און רעזאָלוציעס, וואָס זיינען אַריינגעטראָגן צו דער קאָנפערענץ.

אין דער פינאַנץ־קאָמיסיע גייען אַריין: בערנפעלד, האַלבּרייך, וויינרייך, בהן־וויררגילי, פאַיענסאָן, קלעצקין, רייזען, שאַפּיראָ.

אין דער אָרגאַניזאַציע־קאָמיסיע: בן־אַדיר, י. גיטערמאַן, נ. גערגעל, מ. וויינרייך, א. טשעריקאָווער, יעקב לעשטשינסקי, י. מאַרק, נ. מייזיל, ז. קאַלמאַנאָוויטש, ז. רייזען, מ. שור.

פינפטע זיצונג.

(שבת דעם 26טן אָקטאָבער)

אין דער פרי האָבן געאַרבעט די פרייטאָג אויסגעקליבענע קאָמיסיעס.

די זיצונג פונם פּלענום הויבט זיך אָן 5 אַזייגער נאָכמיטאָג. פאָרזיצער: גיטערמאַן, וויינרייך.

צום באַריכט וועגן דער אַרבעט פון דער פינאַנץ־קאָמיסיע נעמט דאָס וואָרט

ד״ר י. פ אַ י ע נ ס אָ ן (דערפעט). כדי צו זיכערן די אַרבעט פון אינ־סטיטוט, אַז זי זאָל גיין כסדר לויט דעם אָנגעמערקטן פּלאַן, האַלט די פינאַנץ־קאָמיסיע, אַז עס מוז ווערן אָנגענומען אַ געזיכערטער יערלעכער בודזשעט. כדי דאָס צו דערגרייכן, לייגט די קאָמיסיע פאָר אָט וואָס.

1. די קאָנפערענץ דאַרף אויסקלייבן אַ צענטראַלן פינאַנץ־אָרגאַן, וואָס זיין עובדא איז אָנצופירן אַלע ענינים פון דער הכנסה־זייט פון בודזשעט. אין דעם צענטראַלן פינאַנץ־אָרגאַן גייען אַריין ניט ווייניקער ווי צו איין פאָר־שטייער פון יעדער לאַנד, וואו עס עקסיסטירן געזעלשאַפטן אָדער שטיץ־גרופּעס פון ייוואָ.

2. די הכנסה־זייט פונם אָרדנטלעכן בודזשעט, וואָס באַשטייט פון 66.000 דאָלאַר, ווערט צונויפגעשטעלט אויף אַזאַ אופן, אַז יעדער לאַנד נעמט אויף זיך די התחייבות אויף אַ באַשטימטן אָנטייל אין בודזשעט.

3. די עקסיסטירנדיקע געזעלשאַפטן פריינד פון ייוואָ און די שטיץ־גרופּעס ווערן אויפגעפאָדערט צו אַן אַקטיווער אַרבעט מיט דער הילף פון דעם צענטראַלן אָרגאַן; דאָרט וואו עס עקסיסטירן נאָך ניט אַזוינע געזעל־

שאַפֿן צו שמייץ־גרופּעס, דאַרפֿן זיי געגרינדעט ווערן — ווי ווייט מעגלעך אויף אַ ברייטן באַזיס.

4. פֿאַר די מיטגלידער פֿון דער געזעלשאַפֿט ווערט באַשטימט אַ גע־וויסער מינימאַלער אָפּצאָל — חודש־געלט אָדער יאָרגעלט. די גרייס פֿון אָפּצאָל ווערט באַשטימט פֿון יעדער געזעלשאַפֿט אויפֿן אָרט. די מיטגלידער פֿון דער געזעלשאַפֿט, וואָס צאָלן ניט ווייניקער פֿון 10 דאָלער אַ יאָר, האָבן דאָס רעכט צו באַקומען די שריפֿטן פֿון אינסטיטוט מיט אַ הנחה פֿון 50 פּראָצענט.

5. דער צענטראַלער פֿינאַנץ־אָרגאַן דאַרף זיך שטעלן אין פֿאַרבינדונג, סיי דורך די געזעלשאַפֿטן אויף די ערטער, סיי דירעקט, מיט גרופּעס, וואָס זיינען ניט אָרגאַניזירט אין די געזעלשאַפֿטן, כּדי צו באַקומען פֿון זיי מאַ־טעריעלע אונטערשטיצונג אין אַ פּעריאָדישער און אויך אין אַ ניט־פּעריאָ־דישער פֿאָרם.

6. דער צענטראַלער פֿינאַנץ־אָרגאַן דאַרף זיך ווענדן צו אַלע עקסיס־טירנדיקע געזעלשאַפֿטן, פֿאַראיינען, קאָאָפּעראַטיווע אינסטיטוציעס אאַז״וו מיט דער אויפֿפֿאָדערונג זיך צו באַשטייערן מיט אַ געוויסן פּראָצענט פֿון זייערע יערלעכע הכנסות, און אויך באַשטימען איינמאָליקע סובסידיעס פֿאַרן ייוואָ.

7. חוץ די פֿאָרויסגעזעענע סומעס פֿון דער הכנסה, זאָל גלייכצייטיק אין דער נאָענטסטער צייט דורכגעפֿירט ווערן אַ ברייטע אַקציע לטובת דעם בנין־פֿאָנד.

8. די פֿינאַנץ־קאָמיסיע האַלט, אַז כּדי צו פֿאַרגרינגערן די אַקציע און כּדי דער בודזשעט זאָל אויסגעפֿירט ווערן, איז נייטיק, די פּרעסע זאָל ברייט אינפֿאָרמירן וועגן אינסטיטוט און פּאָפּולאַריזירן זיין טעטיקייט.

9. די סומעס, וואָס דאַרפֿן דאָס יאָר צונויפֿגעבראַכט ווערן אין איטלעכן לאַנד, זיינען אַזוינע: פּוילן 10.000 דאָלער, סקאַנדינאַווישע לענדער — 5000 ד. און 5000 ד. פֿאַרן בוי־פֿאָנד, עסטלאַנד 500 ד. און 500 ד. פֿאַרן בוי־פֿאָנד, לעטלאַנד 1500 און 1000 פֿאַרן ב״פֿ., רומעניע 1500 ד. און 1000 ד., דייטשלאַנד 4000 ד., פֿראַנקרייך 6000 ד., עסטרייך 1000 ד., האָלאַנד 2000 ד., בעלגיע 1000 ד., דרום־אַפֿריקע 1000 ד., אַרגענ־טינע 3000 ד., קאַנאַדע 1000 ד., ארץ ישראל 100 ד., ענגלאַנד 3000 ד. בראַזיליע 1000 ד., ליטע 1000 ד., און 1000 ד. פֿאַרן בוי־פֿאָנד. פֿאַראַ. שטאַטן 24.000 דאָלאַר. ס״ה 66600 ד. פֿאַר דער לויפֿיקער אַרבעט און 8500 ד. פֿאַרן בוי־פֿאָנד.

10. מכּוח דעם פֿאָרלייג פֿון פּ׳ ה. עטקין, ריגע, אַז עס זאָל געשאַפֿן ווערן אַן אומבאַרירלעכער פֿאָנד פֿון דער יידישער וויסנשאַפֿט, וואָס די ציִנזן פֿון אים זאָלן דערגרייכן ביז 12000 דאָלער א יאָר, לייגט די פֿינאַנץ־קאָ־מיסיע פֿאָר: א) די קאָנפֿערענץ זאָל דעם פֿאָרלייג אין פּרינציפּ אָננעמען;

ב) נאָכדעם ווי עס וועט פּאַרטיק ווערן דער בנין פון אינסטיטוט, יאָל די צענ־טראַלע פאַרוואַלטונג צוטרעטן צו באַטראַכטן, ווי אַזוי צו פאַרווירקלעכן דעם פּראָיעקט.

דער באַריכט פון דער קאָמיסיע אויף אויסצואַרבעטן דעם סטאַטוט פון דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ גיט אָפּ

א. טשעריקאָווער (אָ. ק.). די אָרגאַניזיר־פראַגע פון ייוואָ איז זייער אַ האַרבע און פאַרפּלאָנטערטע. ביז איצט איז קיין פעסטע אָרגאַני־זאַציע נישט געווען. דער אָרגאַניזיר־קאָמיטעט איז באַשטאַנען פון יחידים, וואָס האָבן אויף זיך גענומען די איניציאַטיווע צו גרינדן דעם ייוואָ. דאָס קאָן אַזוי ווייטער נישט בלייבן. די הויפּט־אויפגאַבע פון אונדזער קאָנפערענץ איז דאָך צו שאַפן די פעסטע אָרגאַניזאַציאָנעלע פאָרמען, וואָס אין זיי זאָל אויף ווייטער זיך אויסגיסן די אַרבעט פון ייוואָ.

קודם־כל גייט די פונאַנדערטיילונג פון דער אָרגאַניזאַציאָנעלער אַרבעט און דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט. מען קאָן ריידן וועגן פונאַנדער־טיילונג, אָבער ניט וועגן צעטיילונג און אָפּטיילונג אין דער אָנפירנדיקער אַרבעט. פאַרקערט, עס דאַרף דערקלערט ווערן ווי אַ פּרינציפּ פון דער אָרגאַניזאַציע, אַז עס באַטייליקן זיך גלייך אויף גלייך די וויסנשאַפטלעכע טוער און די געזעלשאַפטלעכע טוער, די וויסנשאַפטלעכע אָרגאַנען צוגלייך מיט די פינאַנסירנדיקע און אָרגאַניזירנדיקע. די דאָזיקע אַרבעטן זיינען אין לעבן געקניפּט און געבונדן. מער ניט וואָס די פונקציעס פון די איינציקע אָרגאַנען דאַרפן ווערן גענויער באַשטימט, בכדי אימלעכער פון זיי זאָל קאָנען פריי באַוועגן זיך און נאָרמאַל פונקציאָנירן אין זיין אַרבעטס־געביט.

צוליב דער נאָרמאַלער עקסיסטענץ פון ייוואָ מערקן מיר אָן דריי קער־פערשאַפטן: א) די אָנפירנדיקע אָרגאַנען, ב) דאָס קוראַטאָריום — דאָס איז, לויטן מוסטער פון אַנדערע וויסנשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, אַ קערפּער־שאַפט פון רעפּרעזענטאַטיווע פערזאָנען, וואָס זייער אָנטייל קאָן געווינען פאַרן ייוואָ די אונטערשטיצונג פון פאַרשיידענע געזעלשאַפטלעכע קרייזן; ג) די סעקציעס פאַר דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט.

א) די אָנפירנדיקע אָרגאַנען פון ייוואָ זיינען: 1. דער צוזאַמענפאָר. ער ווערט אָפּגעהאַלטן נישט זעלטענער ווי איין מאָל אין דריי יאָר; אין אים זיינען פאַרטראָטן די געזעלשאַפטן פריינד פון ייוואָ, די צענטראַלע פאַרוואַל־טונג און די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס; ער שטעלט איין די פּרינציפּן פון דער אַרבעט, בייט דעם סטאַטוט אין געוויסע ראַמען, ער איז בכלל די לעצטע אינסטאַנץ פאַר אַלע פראַגן. 2. דער ראַט פון ייוואָ. ער באַשטייט פון 40 פּערזאָן און ווערט צונויפגעשטעלט פון צוויי גלייכע גרופּעס; איין העלפט מיטגלידער ווערט געקליבן פון די אָרטיקע געזעלשאַפטן און איין העלפט פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס.

די מיטגלידער פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג גייען אַריין אין ראַט מיט באַשטים-רעכט, דער ראַט דאַרף זיך צונויפקלייבן ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין יאָר. דעם פערזענלעכן באַשטאַנד פון ראַט קאָנען מיר דאָ איצט ניט באַשטימען. מיר קאָנען נאָר באַשטימען דעם שליסל, וואָס לויט אים זאָל די צאָל 20 איינגעטיילט ווערן צווישן די געהעריקע לענדער און פריי לאָזן ערטער פאַר די לענדער, וואָס פעלן נאָך. די קאָמפעטענץ פון ראַט איז אָנצוצייכענען די אַלגעמיינע ריכט-ליניעס פון דער אַרבעט און באַשטימען דעם בודזשעט פון ייוואָ, וואָס צוליב דעם מוז ער נאַטירלעך האָבן אַ פול און קלאָר בילד פון זיין גאַנצער אַרבעט. 3. די גאַנצע אַרבעט ווערט געפירט דורך דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג. זי באַשטייט פון 11 מיטגלידער, וואָס 4 פון זיי זיצן שטענדיק אין ווילנע, די איבעריקע קאָנען זיין פון אַנדערע לענדער. אין דער צ״פ מוזן אַריינגיין די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס. די צענטראַלע פאַרוואַלטונג האָט פון צייט צו צייט באַראַטונגען. די ווילנער 4 מיטגלידער פון דער צ״פ בילדן דאָס אויספיר-ביוראָ פון דער צ״פ, זיי, צוזאַמען מיט די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס, פירן אויס די לויפיקע אַרבעט.

ב) דאָס קוראַטאָריום. מיר באַשטימען דאָ דערווייל 15 פערזאָן. עס וואָלט געווען וויכטיק אַריינצוציען וואָס מער מענטשן. דאָס דאַרפן זיין אַלץ מענטשן מיט אַ גרויסן נאָמען, וואָס די אַרבעט פון אינסטיטוט איז זיי נאָענט; זיי קאָנען רעפרעזענטירן דעם אינסטיטוט כלפי חוץ, געווינען פאַר אים סימפאַטיעס און אונטערשטיצונג.

ג) די סעקציעס. ביז איצט האָבן שוין פונקציאָנירט 4 סעקציעס, די עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע, די היסטאָרישע, די פילאָלאָגישע, די פסיכאָלאָגיש-פעדאַגאָגישע. אַלע האָבן זיי געאַרבעט, ווער מער קאָנטיק און ווער ווינציקער קאָנטיק. די סעקציעס מוזן אויך ווייטער בלייבן, זיי מוזן דאָ אויף דער קאָנפערענץ קריגן זייער סאַנקציע אין דעם אָרגאַניזיר-סטאַטוט. אין דער אַרבעט פון די סעקציעס האָט זיך אַרויסגעוויזן די גאַנצע אייגנטימלעכקייט פון ייוואָ. דער ייוואָ קאָן ניט באַטראַכט ווערן ווי אַן אָרטיקער ווילנער אינסטיטוט. אויך די וואָס האָבן געאַרבעט אַנדערשוואו, האָבן ביי זיך געפילט, אַז זיי בויען דעם אינסטיטוט. אַוודאי איז ווילנע זיין צענטער, ער ווערט איצט נאָך באַזונדערס סימבאָליזירט דורכן בנין. אָבער אָט זיינען די צענטערס פון צוויי סעקציעס אין בערלין, און מען מוז דאָס אָננעמען ווי אַ פאַקט און בויען דעם סטאַטוט אַזוי, אַז אַזאַ מין דעצענטראַליזירונג זאָל מעגלעך זיין אויף ווייטער.

אָט די אויסגעשפרייטקייט פון אונדזער אַרבעט איז ניט קיין חסרון פאַר איר, נאָר אַ מעלה, זי באַווייזט, ווי אַזוי מיר לאָזן אומעטום וואָרצלען. בכן, ווען אָרט פון דער סעקציע קאָן קיין באַשטימונג ניט זיין אין סטאַטוט. ער ווערט באַשטימט נאָר דורכן פאַקטישן צושטאַנד.

אַנדערש איז אָבער דער פּערזענלעכער באַשטאַנד פון דער סעקציע. דאָס מוז באַשטימט ווערן. ביז אַהער איז דער פאַראַנטוואָרטלעכער סעקרעטאַר געווען די סעקציע (אין דער פילאָלאָגישער סעקציע צוויי מענטשן, מ. ווײַנרײַך און ז. רייזען). איצט מוז באַשטימט ווערן, פון וויפיל מיטגלידער באַשטייט יעדער סעקציע און ווער זיינען די מיטגלידער. די אָרגאַניזאַציע-קאָמיסיע לייגט פאָר אַזאַ פאָרם: עס זיינען פאַראַן אָרדנטלעכע (געוויינטלעכע) מיטגלידער פון דער סעקציע און מיטגלידער קאָרעספּאָנדענטן; די ערשטע זיינען די, וואָס אַרבעטן אָדער קאָנען אַרבעטן שטענדיק מיט דער סעקציע, וואָס שטייען אינגאַנצן פאַר דער פּרינציפּן-דערקלערונג פון ייוואָ; די צווייטע זיינען אַזעלכע וויסנשאַפטלער, וואָס אַרבעטן נאָר פון צייט צו צייט מיט. די צאָל געוויינטלעכע מיטגלידער אין יעדער סעקציע שטייגט ניט אַריבער צוואַנציק, די צאָל קאָרעספּאָנדירנדיקע — ניט אַריבער 40. אין גבול פון איר אַרבעט און אין די ראַמען פון איר בודזשעט איז די סעקציע אַוטאָנאָם. כדי צו קאָנסטרוירן די סעקציעס, קלייבט די קאָנפערענץ אויס איצט צו 5 מיטגלידער פון איטלעכער סעקציע, און די פינף קלייבן שוין אויס די ווייטערדיקע מיטגלידער.

אַ האַרבע שאלה איז, ווי אַזוי זאָלן איינגעשטעלט ווערן די קעגנזייטיקע באַציִונגען צווישן דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג און די אָרטיקע אָרגאַנען. די אָרגאַניזיר-קאָמיסיע האָט איצט ניט געקאָנט קיין סך באַהאַנדלען די פראַגע. זי האָט דאָס געמוזט לאָזן דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג אויסצואַרבעטן דעם געהעריקן צייטווייליקן רעגלאַמענט. דאָס לעבן אַליין וועט ווייזן די פאָרמען, ווי אַזוי וועלן זיך אויסגיסן די קעגנזייטיקע באַציִונגען פון אונדזערע אָרגאַנען. קיין מוסטערן פאַר זיך האָבן מיר ניט, און געזעצגעבערן גלאַט אין דער וועלט אַריין האָט קיין זינען ניט. נאָר אין פּרינציפּ קאָן מען פעסטשטעלן: עס איז פאַראַן איין צענטראַלע קאַסע און אַ צענטראַלע בוכפירונג. און נאַטירלעך די אָרטיקע געזעלשאַפטן אַרבעטן אין קאָנטאַקט מיט און אונטער דער קאָנטראָלע פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג.

אויך די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס קאָנען האָבן אָפּצווייגן אין פאַרשיידענע לענדער. אַזוי איז אין וואַרשע פאַראַן אַ היסטאָרישע קאָמיסיע, וואָס דאַרף זיין אַ צווייג פון דער היסטאָרישער סעקציע. ביז אַהער איז דער קאָנטאַקט ניט געווען קיין פעסטער. איצט דאַרף דאָס אַזוי רעגולירט ווערן, אַז די אָרטיקע קאָמיסיעס אַרבעטן אין ענגן קאָנטאַקט מיטן צענטער פון דער סעקציע. דער אַרבעטס-פּלאַן, דער בודזשעט און אַלע אַנדערע פראַגן ווערן באַשטימט צוזאַמען מיטן צענטער. עס קאָנען אויך געמאָלט זיין קאָמיסיעס (צי סובקאָמיסיעס), וואָס גיבן זיך אָפּ מיט איין ספּעציעלן געביט פון דער אַרבעט. אַזוי, למשל, איז אין ווילנע פאַראַן אַזאַ סובקאָמיסיע, וואָס פאַרנעמט זיך מיט דער געשיכטע פון דער יידישער אַרבעטער-באַוועגונג.

אויך זי דאַרף שטיין אין שטענדיקן קאָנטאַקט מיטן צענטער פון דער סעקציע.

צום פאַרטראָג איבער דער אַרבעט פון בוי־קאָמיטעט באַקומט דאָס וואָרט

יר. שאַפּיראָ (ווילנע). דער בוי־קאָמיטעט איז געגרינדעט געוואָרן דעמאָלט, ווען עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די דירה פון אינסטיטוט איז צו ענג, אַז עס איז ניטאָ קיין אָרט ניט פאַר די זאַמלונגען, גיט פאַר דער אַרבעט. עס איז קלאָר געווען פאַר אַלע פריינד פון ייוואָ, אַז פון דעם בנין איז אָפּהענגיק דער עצם קיום פון אינסטיטוט. אָנגעהויבן אין אַ צימער אין מ. ווײַנרײַכס פּריוואַטער דירה, האָט דער ייוואָ כסדר געהאַלטן אין איין וואַקסן. די געלט־מיטלען האָבן קיין מאָל ניט געקלעקט אויף צו באַזאָרגן אים מיט אַ פּאַסיקער דירה. היות ווי דירה־געלט פאַר אַ חירה, וואָס זאָל קאָנען דעקן די באַדערפעניש פון ייוואָ, אַפילו ווען מען זאָל עס קאָנען צונויפנעמען, וואָלט געווען אַ צו גרויסע סומע, און בכלל האָט דער פּרעסטיזש און די אַרבעט פון ייוואָ פאַרלאַנגט, ער זאָל ווערן אַ בעל־הבית פאַר זיך, — דעריבער איז באַשלאָסן געוואָרן צו קויפן אַ הויז. אַ פאַרטיק הויז איז שווער געווען צו קריגן לויטן וואונטש, דערצו נאָך וואָלט מען באַדאַרפט תיכּף האָבן אַזאַ סומע, וואָס מען האָט ניט געקאָנט האָבן צונויפצוקלייבן אַזוי גיך. האָט זיך געגרינדעט אַ בוי־קאָמיטעט, וואָס זיין עובדה איז געווען אויפצוזוכן אַ פּאַסיקן פּלאַץ און אויסצובויען אַן אייגן הויז פאַרן ייוואָ. אין בוי־קאָמיטעט זיינען אַריין: ט. בונימאָוויטש, מ. ווײַנרײַך, ד״ר ה. קאָוואַרסקי, ב. קלעצקין, ז. רייזען, סענ. ד״ר שאַבאַד, יר. שאַפּיראָ, אַלין ווילנער. מען האָט נאָך היפּש אַרומזוכן געפונען אַ פּלאַץ אין גלייכן געלט מיט בנינים, וואָס מען וואָלט זיי נאָך אַ קאַפּיטאַלן רעמאָנט געקאָנט אויסנוצן, מען האָט געגעבן האַנט־געלט און מען האָט זיך אַוועקגעלאָזט אויפזוכן געלט־מיטלען. דער רוף, געווענדט צו די פריינד פון ייוואָ אין פּוילן און אין אויסלאַנד, האָט געפונען אַן אָפּקלאַנג. דער עצם פאַקט, וואָס דער ייוואָ בויט פאַר זיך אַ הויז, האָט שוין געהויבן זיין פּרעסטיזש אויך אין די אויגן פון מענטשן, וואָס זיינען געשטאַנען ווייט ביז איצט, ער האָט באַוויזן זיין אינעווייניקסטן כוח, זיין נייטיקייט און זיין זיכערקייט. עס זיינען אַראַנזשירט געוואָרן עטלעכע נסיעות פון די מיטגלידער פון בוי־קאָמיטעט (ד״ר מ. ווײַנרײַך, ז. רייזען, סענ. ד״ר צ. שאַבאַד) קיין דייטשלאַנד, לעטלאַנד, רומעניע, צולעצט די נסיעה פון ד״ר ווײַנרײַך קיין אַמעריקע. מיט דער הילף פון אונדזערע פריינד אין בערלין, בפרט פון פּראָפּ. ש. דובנאָוו, און פון י. עפּרויקין, פּאַריז, האָבן מיר געקראָגן אויפן בוי־פאָנד 2000 דאָלער פון דער פּאַמיליע דאָברי, פּאַריז, און 1000 דאָלער פון אַ פריינד פון ייוואָ אין בערלין. אויך פון לעטלאַנד, ליטע און עסטלאַנד זיינען איינגעגאַנגען סומעס פאַרן

KORP! ... TARTU

בוי־פאָנד, און ד״ר מ. ווײַנרײַכס נסיעה קיין אַמעריקע האָט אויך אײַנגע־טראָגן אַ חלק פאַר דעם צוועק. מיט אָט דעם געלט זײַנען מיר געווען ביכולת צום סוף זומער אויסצוקויפן דעם גאַנצן פּלאַץ, און עס זײַנען נאָך געבליבן ביז 4000 דאָלער פאַר בוי־צוועקן. עס וואָלט גערדאַרפט זיך אָנהויבן איצטער אַ גרויסע זאַמל־אַקציע, בכדי צו שאַפן געלט פאַרן גרויסן בנין פון ייוואָ, וואָס דאַרף אַוועקגעשטעלט ווערן אויפן פּלאַץ. ס׳איז אָבער, ווי איר אַלע פאַרשטייט, אַן ענין אויף לאַנג. דערווײַל איז אָבער שוין פאַראַן אַ מעגלעכ־קייט דורך אַ קאַפּיטאַלן רעמאָנט צוצופּאַסן דעם איצטיקן בנין, וואָס איר האָט געזען נעכטן אויף דער בוי־פײַערונג, צו די נויטבאַדערפענישן פון אינסטיטוט. ס׳איז אויסגעאַרבעט געוואָרן דורך פאַך־לײַט אַ פּלאַן פון אַ פײַער־זיכערן אונטערשטן גאָרן, וואָס ווערט אונטערגעבויט אונטער דעם איצטיקן בנין; אין דאָזיקן רוים וועלן אַוועקגעשטעלט ווערן אַלע זאַמלונגען פון ייוואָ, וואָס זײַנען פאַראַן און וואָס וועלן נאָך צוקומען. אויך די אייבערשטע גאָרנס וועלן ווערן גרינטלעך אויסרעמאָנטירט און צוגעפּאַסט פאַר די אַרבעט־צימערן און ביוראָען פון אינסטיטוט, פאַר אַודיטאָריעס און שטודיר־צימערן.

מיטן נעכטיקן אַוועקלייגן דעם גרונט־שטיין האָט זיך די דאָזיקע בוי־אַרבעט אָנגעהויבן. מיר האָבן זי אָנגעהויבן, הגם מיר האָבן נאָך ווייט ניט די גאַנצע סומע, וואָס דער בנין באַדאַרף קאָסטן. מיר האָבן די אַרבעט אָנ־געהויבן מיט דער האָפענונג, אַז אַלע פרײַנד פון ייוואָ וועלן אונדז אונטער־האַלטן און ניט לאָזן פאַלן די אַרבעט אין מיטן. וועט געשאַפן ווערן אין די קומענדיקע 8—10 וואָכן די נאָך פעלנדיקע סומע פון 4000 דאָלער, וועלן מיר פאַר דער צײַט באַווײַזן דעם בנין אויסצורעמאָנטירן, און דער ייוואָ וועט זיך קאָנען אַריבערקלײַבן אין זײַן נײַער דירה. טאָמער ניט... נאָר איך וויל אַזאַ מעגלעכקייט ניט דערלאָזן, וואָרים האָס וועט הייסן בלײַבן אין מיטן דער אַרבעט. און איר אַלע פאַרשטייט דאָך, וואָס עס באַטײַט לאָזן אַ ניט פאַרענדיקטן בנין שטיין דורך אַ ווינטער. דער בוי־קאָמיטעט ווענדט זיך דעריבער צו אַלע דעלעגאַטן פון דער קאָנפערענץ מיט דער הייסער בקשה, זיי זאָלן קודם־כּל, ווען זיי וועלן קומען אַהיים, דערמאָנען זיך אָן בוי־פאָנד, זאָרגן דערפאַר, אַז מיר זאָלן צו דער נייטיקער צײַט קריגן די אויבן אָנגע־וויזענע סומע. דעמאָלט וועלן מיר קאָנען ענדיקן אונדזער בנין, איידער עס וועלן פאַלן די פרעסט, און מיט שמחה פײַערן דעם הנוכּת־הבית.

נ. מײַזיל (וואַרשע). איך לייג פאָר דער קאָנפערענץ אָנצונעמען פאָלגנדיקע רעזאָלוציע:

„אויסגעהערט דעם באַריכט פון דעם בוי־קאָמיטעט פאַרן ייוואָ אין ווילנע, דריקט די קאָנפערענץ אויס איר טיפן דאַנק דעם בוי־קאָמיטעט פאַר זײַן פרוכטבאַרער אַרבעט, וואָס ער האָט אײַנגעשאַפט אַן אייגענעם פּלאַץ

אין ווילנע און געבראַכט צו דער נעכטיקער גרויסער פייערונג פון לייגן דעם גרונט־שטיין פון דעם אייגענעם בנין פון ייוואָ".

פּ ו פּ ק אָ (לידע). אויף צו פאַרפעסטיקן דעם מאַטעריעלן קיום פון ייוואָ, דאַרף מען געווינען פּאַר צאָלער און שטיצער מאַגיסטראַטן, קאָאָפּעראַטיוון, בענק און אַנדערע געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציעס.

ל. ק אַ ה אַ ן (וואַרשע). ערשט היינט קומען מיר צו דער אמתער אַרבעט פון דער קאָנפערענץ. ליידער האָט די קאָמיסיע פאַר אָרגאַניזיר־פראַגן קיין סך ניט אויפגעטאָן: מיר זיינען איצט ניט ווייט אַוועק פונם ערשטן פּראָיעקט פון דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט. עס איז געבליבן דער אַלטער אויסגעמיש פון די ריין וויסנשאַפטלעכע מיט די אָרגאַניזאַציאָנעלע און געשעפטלעכע ענינים. דאָס איז אָבער אַ פעלער פון דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ, וואָס לאָזט ניט אויסוואַקסן די אַרבעט, וואָס צוליב איר איז ער געשאַפן, די וויסנשאַפטלעכע פאָרשונג. מען מוז איין מאָל פאַר אַלע מאָל באַפרייען די וויסנשאַפטלער פון די זאָרגן פאַר די פינאַנצן פון אינסטיטוט. מיט זוכן געלט־מיטלען מוזן זיך פאַרנעמען באַזונדערע מענטשן, צוליב דעם צוועק דאַרפן געגרינדעט ווערן געזעלשאַפטן פריינד פון ייוואָ אין אַלע עקן וועלט. און איצט באַדאַרפן מיר ריידן דער עיקר נאָר וועגן אָרגאַניזירן די דאָזיקע געזעלשאַפטן און זייער צענטראַלע פאַרוואַלטונג און ראַט. דער עצם אינסטיטוט איז אַן אָרגאַניזאַציע פאַר זיך מיט זיין אייגענעם סטאַטוט און מיט זיין אייגענער פאַרוואַלטונג. אויף צו שאַפן די נייטיקע סומע פאַרן בוי־פאָנד דאַרף מען פּראָקלאַמירן די הנוכה־וואָך פאַר אַ וואָך פון ייוואָ. די צענטראַלע פאַרוואַלטונג דאַרף נעמען אויף זיך די איניציאַטיווע און געבן דעם אימפּולס פאַר די געזעלשאַפטן אויף די ערטער. די פּראָלעטאַרישע אָרגאַניזאַציעס באַדאַרפן איצט אָנהייבן אַן ענערגישע זאַמל־אַקציע.

מ. ו ו י י נ ר י ך (אָ. ק.). עס איז שווער אַרומצונעמען אַלע אַרבעטן, וואָס זיינען שייך צום ייוואָ, די אַרבעט איז שטאַרק פאַרצווייגט. אָרגאַניזירן אַזאַ אַרבעט איז ניט פון די גרינגע זאַכן. עס איז געשטאַנען די פראַגע: וואָס איז דער ייוואָ, אַ ווילנער אינסטיטוציע אָדער אַן אַלוועלטלעכע. אויב אַן אַלוועלטלעכע, אין ווילנע די צענטראַלע, דאַרף ווילנע באַקומען די געהעריקע פולמאַכטן, וואָס זאָלן זיין באַשטימט דורך דעם אָרגאַניזיר־סטאַטוט. ווען מיר טיילן אָפּ די אָרגאַניזיר־אַרבעט פון דער וויסנשאַפטלעכער, קומען מיר צו אַ געוויסער לייזונג. דער אינסטיטוט איז אַ וועלט־אָרגאַניזאַציע, און דער צענטער פון דער אָרגאַניזיר־אַרבעט פאַרן אינסטיטוט איז ווילנע — דאָס איז דער פאַסיקסטער אָרט פאַר אים. וואָס איז נוגע דער אַרבעט פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס, איז בכלל פאַר זיי קיין צענטראַלע ניט שייך. עס קאָן נאָר זיין אַן אַדרעס, וואָס פאַרמיטלט. דער זיץ־אָרט פון איטלעכער סעקציע איז דאָרט וואו עס וווינט דער אַראַנטוואָרטלעכער פירער פון דער סעק־

ציע. די טעריטאָריעלע אָפּטיילונגען פון די סעקציעס זיינען פאַרבונדן מיטן דאָזיקן צענטער. ווייטער באַדאַרף מען אונטערשיידן צווישן וויסנשאַפטלע־כער אַרבעט און וויסנשאַפטלעכע זאַמלונגען. וויסנשאַפטלעכע אַרבעט מוז געמאַכט ווערן אומעטום; די זאַמלונגען אָבער דאַרפן זיין קאָנצענטרירט אין ווילנע; אויך דער פּרץ־מוזיי, וואָס נ. מייזיל האָט גערעדט וועגן אים, דאַרף זיין אין ווילנע. נאָר דורך דעם קאָנען מיר די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט אַנטוויק־לען אויף אַ פעסטן יסוד. קליינע צעבראָקלטע זאַמלונגען, ניט זיי לאָזן מאַכן קיין פולע אַרבעט, ניט זיי קאָנען מאַכן דעם געהעריקן איינדרוק פון סאָלידקייט. און אַז ווילנע איז מסוגל צו דער דאָזיקער זאַמל־אַרבעט, האָט זי באַוויזן. וואַרשע האָט דאָך ניט אונטערגעהאַלטן די איניציאַטיווע פון גרינדן אַ פּרץ־מוזיי.

מכוח דער פינאַנציעלער לאַגע פון אינסטיטוט באַדאַרף מען זאָגן, אַז מען דאַרף דאָס רעכענען פאַר אַ גוואַלדיקן אויפטו, אויב עטלעכע און צוואַנציק מאַגיסטראַטן אין פוילן האָבן אָנערקענט פאַר נייטיק צו סובסי־דירן אַן אינסטיטוציע, וואָס געפינט זיך אין אַ פרעמדער שטאָט. אָבער דאָס ווייזט אונדז אויך, אַז מיר קאָנען און מוזן ווענדן אונדזער ענערגיע אין דער זייט. מיר מוזן די צאָל סובסידירנדיקע מאַגיסטראַטן פאַרטאָפּלען, און ניט נאָר אין פוילן, נאָר אויך אין אַנדערע לענדער. אין לעטלאַנד איז פאַראַן אַ ספּעציעלער קולטור־פאָנד, צוליב אַן עקספּעדיציע אין לעטלאַנד וואָלט מען קאָנען קריגן אַ סובסידיע פון דעם פאָנד.

נ. מ י י ז י ל (וואַרשע) פּאָלעמיזירט מיט ל. קאַהאַן און דערווייזט, אַז מען קאָן די אָרגאַניזאַציע ניט צעטיילן. אין ראָט פון ייוואָ מוזן אַריינגיין סיי פאָרשטייער פון די סעקציעס, סיי פאָרשטייער פון די לענדער, וואו עס געפינען זיך פריינד פון ייוואָ. די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט ווידער דאַרף געמאַכט ווערן אומעטום. מען דאַרף לערנען פון דער פּראַקטיק. אָט האָט אַמעריקע אַרויסגעוויזן איניציאַטיווע, גיט אַרויס דעם זשורנאַל „פנקס“, גיט אַרויס דעם טעאַטער־באַנד, גרייט צו אַ באַנד פאָלקלאָר. געוויס איז ווילנע גוט פאַר אַ מוזיי־שטאָט. אויך פּרץ האָט געהאַלטן, אַז דער יידישער מוזיי דאַרף זיין אין ווילנע. אָבער ווילנע טאָר ניט אין גאַנצן קאָנצענטרירן אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט, דאָס קאָן אָפּשוואַכן די ענערגיע אויף די ערטער. ס'וואָלט אויך געווען כדאי צו שאַפן אַ פּאַסיקן נאָמען פאַר די זאַמלער, פאַר די סעק־ציעס, וואָס טוען אויף אַ קאָלאָסאַלע אַרבעט.

ז. ר י י ז ע ן (אָ. ק.). געוויס איז מייזיל גערעכט, אַז מען טאָר ווילנע ניט מאַכן פאַר אַן אָפּגאָט, אָבער וואָס זאָל מען טון, אַז עס איז ניטאָ קיין זיכערקייט, אַז די אינסטיטוציעס, וואָס מען וועט בויען אין אַנדערע ערטער, וועלן געראָטן. אָט האָט טאַקע דער קאַמינסקי־מוזיי עטלעכע יאָר זיך געשאַפן אין וואַרשע, ביז... די איניציאַטאָרן האָבן איבערגעשיקט די עקספּאָנאַטן

קיין ווילנע. אויך די ניו־יאָרקער קלערן אַריבערצושיקן די התחלות פון זייער טעאַטער־מוזיי קיין ווילנע. נאָר מען קאָן געפינען פאַר וואַרשע אַ וויכטיקע אַרבעט, וואָס קאָן נאָר דאָרטן געשאַפן ווערן. אָט האָט מאַרק שאַגאַל פאָרגעלייגט צו שאַפן אַ קונסט־סעקציע ביים ייוואָ. די קאָנפערענץ דאַרף ערנסט באַטראַכטן דעם דאָזיקן פאָרשלאָג, וואָס צו אים זיינען נאָך פאַראַן ענלעכע פאָרשלאָגן פון קינסטלער י. מ. עליאָוויטש, וואַרשע, און פריינד אַ. זיינפעלד, קראָקע; אַ קונסט־מוזיי קאָן געשאַפן ווערן נאָר אין וואַרשע.

איך וויל איצט אויפמערקזאַם מאַכן די קאָנפערענץ אויף מיין פאָרשלאָג מכוח אַ חודשדיקן זשורנאַל פון ייוואָ, וואָס איך האָב שוין מכוח אים גערעדט בפרוטרוט אין מיין אַרטיקל אין די ,,ליטער. בלעטער" נומ' 42 ה. י. דער זשורנאַל וועט זיין אַ טריט פאָראויס אין דער פאַרלאַגס־אַרבעט פון ייוואָ. ווי וויכטיק גם זיינען אויך געווען אונדזערע שריפטן בשעתם, זיינען זיי שוין איצט ניט מסוגל צו פאַרברייטערן דעם קרייז פון אונדזערע פריינד מחמת זייער טייערקייט; אויך גערדויערט אַ סך צייט פון איין בוך ביזן צווייטן. אָט די חסרונות באַזייטיקט דער זשורנאַל. דער זשורנאַל וועט אויך מיטהעלפן צו סיסטעמאַטיזירן מער די אַרבעט פון די סעקציעס. עס וואָלטן אין זשורנאַל אויך געפונען אָרט אַרטיקלען פון פאַכן, וואָס זיינען ניט פאַרטראָטן אין די סעקציעס, למשל, פון פילאָזאָפיע. דער זשורנאַל וואָלט געקאָנט פובליקירן די זאַמלונגען, און דורך דעם אונטערגעבן מער חשק די זאַמלער.

א. קאַלענבערג (וואַרשע). די אַרבעט פון ייוואָ דאַרף ניט זיין צענטראַליזירט. דאָס ליגט אין זיין טבע. עס וואָלט גוט געווען אַריבערצוטראָגן די פילאָלאָגישע סעקציע קיין וואַרשע. דאָרט זיינען פאַראַן גענוג וויסנשאַפטלעכע כוחות. דאָס וואָלט פאַרגרינגערט די אַרבעט פון צענטער. — בנוגע די פינאַנצן וואָלט געווען גוט, דער אינסטיטוט זאָל פּראָקלאַמירן אין דער פרעסע אַ מיטגלידער־קייט.

א. טשעריקאָווער (אָ. ק.). מיר קאָנען ניט אָפּטיילן אין גאַנצן די אָרגאַניזיר־אַרבעט פון דער וויסנשאַפטלעכער. די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס מוזן זיין פאַרטראָטן אין דער פאַרוואַלטונג, וואָרים נאָר די וויסנשאַפטלער וועלן קאָנען אַריינטראָגן דעם געהעריקן פאַטאָס. און דער געזעלשאַפטלעכער טוער, וואָס זאָרגט פאַר די פינאַנצן פון אינסטיטוט, מוז זיך פילן אויך גייסטיק פאַרבונדן מיט אים. דערפאַר ווילן מיר האָבן אין דער פאַרוואַלטונג אַ העלפט קולטור־טוער און אַ העלפט וויסנשאַפטלער. — אויף צו פאַרברייטערן די אַרבעט וועלן מיר זיך ניט קאָנען באַגיין סוף־כל־סוף אָן אינסטרוקטאָרן און ספּעציעלע שלוחים. — אין דער פראַגע מכוח די וויסנשאַפטלעכע זאַמלונגען איז בעצם גערעכט ה' וויינרייך, אַז זיי וואָלטן באַדאַרפט זיין קאָנצענטרירט אין ווילנע. אָבער דאָס איז דאָך ניט מעגלעך,

וויבאַלד אַז די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס זיינען ניט אויף איין אָרט. דער פירער פון דער עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער סעקציע, אַ שטייגער, מוז דאָך האָבן זיינע מאַטעריאַלן ביי דער האַנט.

דער פאָרשלאָג מכוח דעם זשורנאַל איז אומגעהייער וויכטיק, נאָר ער קומט צו אומגעריכט, אַז מיר זאָלן קאָנען אָננעמען תיכף אַ באַשלוס. עס איז גרינגער צו זאָגן 10 בויגן וויסנשאַפטלעכן מאַטעריאַל אַלע חודש, ווי דאָס אויסצופירן. מען דאַרף איבערגעבן דעם פאָרשלאָג דער פאַרוואַלטונג אויף אויסצואַרבעטן בפרטיות דעם פלאַן. — מען דאַרף ניט אַנדערש אָננעמען אַ באַשלוס צו בילדן אַ ליטעראַרישע קאָמיסיע; דורך דעם וועט מען געוויס צוציען נייע כוחות, און דער ליטעראַטור וועט געוויס זיין געדינט ווען מען וועט אַוועקשטעלן די ליטעראַטור-פאָרשונג אויף אַ וויסנשאַפטלעכן יסוד. פאַר דער קונסט-סעקציע איז קיין בעסערער אָרט ניטאָ, ווי אין פאַריז.

מ. מאַרק (ריגע). די פראַגע, ווי אַזוי צו אָרגאַניזירן די אַרבעט אויף די ערטער, איז ניט אַזוי גרינג צו פאַרענטפערן. עס וואָלט אַוודאי גוט געווען אַריינצוציען די מאַסן אין דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ, אָבער מיט וואָס האַלט מען איין דעם מאַסן-מיטגליד פון איין אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג ביז דער צווייטער? מיט מיטגליד-אָפּצאָלן אַליין איז דאָס ניט מעגלעך. די געזעלשאַפט פריינד פון ייוואָ אין אימלעכן אָרט דאַרף צונויפגעשטעלט ווערן נאָר פון אַקטיווע מיטגלידער, וואָס קאָנען אָנפירן די געלט-אַקציע אָדער טאָן אַ זאַמלערישע אַרבעט אָדער אַ וויסנשאַפטלעכע אַרבעט. מיטגלידער פון אַזעלכע געזעלשאַפטן וועלן ניט זיין פיל אין צאָל, אָבער זיי וועלן קאָנען טאָן פרוכטבאַרע אַרבעט. זיי וועלן דאַרפן צוציען סימפאַטיקער צווישן די ברייטערע קרייזן. איינע פון די אַרבעטן, וואָס קאָן שאַפן אַ שטענדיקע הכנסה, באַדאַרף זיין — פאַרשפרייטן קאַרטעס פאַר מיטבויער (מיטבויער-קאַרטעס) פאַר אַ באַשטימטן אָפּצאָל. יעדער איינציקער, וואָס פאַרשפרייט, לאָמיר אָננעמען, צען קאַרטעס, באַקומט דעם טיטל מוער פאַרן אינסטיטוט. פאַר די מוער פון ייוואָ קאָן מען טיילן געוויסע זשעטאָנען, וואָס עס איז אָנגעלייגט ביי דער יוגנט. מען קאָן אין דער באַשטייערונג אַריינציען פאַראיינען, קולטור-געזעלשאַפטן, די שול-יוגנט. מען קאָן איינשטעלן אַזוי, ווי עס איז זיך נוהג די ציישאָ אין לעטלאַנד, אַז אַלע פאַראיינען און געזעלשאַפטן זאָלן באַשטייערן זיך מיט אַ באַשטימטן פראָצענט פון זייערע הכנסות לטובת דעם ייוואָ.

נ. ח. פרילוצקי (וואַרשע). עס איז לטובה פון דער זאַך, אַז די עצם וויסנשאַפטלעכע אַרבעט זאָל זיין אין אַן אָרט, וואָס ליגט אָן אַ זייט פון פאָליטישן לעבן. די שטילקייט פון ווילנע איז גראָד גוט פאַר דער וויסנשאַפט. אָבער די אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ וועט אויף להבא ניט קאָנען בלייבן אין דער איצטיקער פאָרם, אויב ער וועט וועלן באַדינען דאָס וועלט-יידנטום. עס דאַרפן

ווערן געשאַפן געזעלשאַפטן פון ייוואָ אין אַלע לענדער פון אַ קאָמפּאַקטן ייִדישן ישוב, און די דאָזיקע געזעלשאַפטן פאַראייניקן זיך אין אַ פעדעראַציע. אָבער אויך איצט באַדאַרף מען די וויסנשאַפטלעכע אַרבעט דעצענטראַליזירן. אויך וויסנשאַפטלעכע זאַמלונגען זיינען נייטיק אין אַנדערע ערטער, שוין מחמת דעם רושם, וואָס זיי מאַכן אויפן באַזוכער. מיזייען זיינען נייטיק אין אַלע פּונקטן פון געדיכטן ייִדישן ישוב. מען קאָן קלייבן דאָרט דובלעטן, צי פּאָטאָגראַפּיעס, צי קאָפּיעס. פאַר די נאָענטסטע יאָרן קאָן דער צענטראַלער אַרכיוו בלייבן אין ווילנע. שפּעטער וועט מען קאָנען טראַכטן וועגן דעצענטראַליזאַציע. אויך וועלן מיר מוזן שאַפן עקספּאָזיטורן אין פאַרשיידענע שטעט צו פאַרשפּרייטן בילדונג: מען קאָן ניט איינהאַלטן מענטשן, ווען מען גיט זיי גאָרנישט. דאָס פּראָפּאַגאַנדע־ביוראָ דאַרף זיצן אין וואַרשע. די סעקציע פאַר פּלאַסטישער קונסט דאַרף זיין אין פּאַריז, דער מוזיי אָבער אין וואַרשע.

י. עליאָוויטש (וואַרשע). עס איז לאַנג צייט צו שאַפן אַ מוזיי פאַר ייִדישער קונסט, ניט נאָר פאַר דער נייער, נייערט אויך פאַר דער אַלטער. עס איז דאָך עד־היום ניט באַשטימט דער אינהאַלט, דער מהות פונם באַגריף ייִדישע קונסט. ערשט דעמאָלט, ווען מען וועט האָבן צוזאַמען אַלצדינג, וואָס פאַרבינדט זיך מיטן עפּיטעט ייִדיש, וועט זיך לאָזן באַשטימען די ייִדישע קונסט און איר כאַראַקטער. דער אָרט פון מוזיי דאַרף זיין וואַרשע. דאָרט ווירקט שוין אַ מעמיקע געזעלשאַפט פאַר ייִדישער קונסט. דער רעדנער שטעלט זיינע כּוחות און זיינע קענטעניש אין דינסט פון דער זאַך.

מ. גראָסמאַן (וואַרשע). אָרגאַניזאַציע איז איצט די ערשטע אַרבעט. אין וואַרשע איז ביז איצט גאָרניט געטאָן געוואָרן אין דעם פּרט. די געזעלשאַפט „פריינד" האָט אַפילו דעם אָפּצאָל פאַר דעם אינסטיטוט ניט געקליבן. אָבער מען קאָן אין וואַרשע אַ סך אויפטאָן. אויב ח' ווייַנרייך וואָלט אָפּגעגעבן 4 חדשים פאַר אָרגאַניזיר־אַרבעט אין פּוילן, וואָלט ער מער אויפגעטאָן, ווי אין אַמעריקע. די צונויפקומען פון די זאַמלער מיט דער עטנאָגראַפישער קאָמיסיע דאַרפן זיין אָפטער, וואָס גיכער מוזן ווערן אָרגאַניזירט די אינסטרוקטאָרישע קורסן פאַר זאַמלער. די פילאָלאָגישע סעקציע דאַרף אַריבערגעטראָגן ווערן קיין וואַרשע. מען מוז צוציען נייע כּוחות. אַ שאָד, וואָס דער פאָלקלאָר־באַנד גייט אַרויס אין ניו־יאָרק, וואַרשע איז אַ פּאַסיקערער אָרט. צום סוף וויל איך זאָגן, אַז דער אינסטיטוט קאָן זיין ריכטיקן וועג געפינען נאָר אין מיטאַרבעט און אין גייסט פון די מאַסן, וואָס פון זיי קומען די זאַמלער, און אין די אינטערעסן פון די מאַסן.

ע. רינגעלבלום (וואַרשע). מען דאַרף אָפּגעבן אַ וואָך פאַר פּראָפּאַגאַנדע און אָרגאַניזאַציע פון די ייוואָ־קערפּערשאַפטן. ניט אומעטום וועט מען קאָנען שאַפן קערפּערשאַפטן — אין די פאַלן וועט מען מוזן זיך

באַנוגענען מיט פאַרטרויונגס=מענער. וואָס איז שייך דער אָרגאַניזאַציע פון
די סעקציעס, באַדאַרפן אין אַלע לענדער באַשאַפן ווערן פאַראַלעלע קאָ=
מיסיעס, וואָס אַרבעטן אַווטאָנאָם. למשל, די וואַרשעווער היסטאָרישע קאָ=
מיסיע וואָלט געקאָנט אַרויסגעבן אַ לאָקאַלן היסטאָרישן זשורנאַל, פאַר=
שטייט זיך, אונטער דער קאָנטראָלע פון צענטער. דעצענטראַליזאַציע אין
דעם פאַל קאָן נאָר לעבעדיקער מאַכן די אַרבעט. ס'איז וויכטיק אַרויסצו=
געבן אַן אָרגאַן, וואָס זאָל קריגן אַ גרויסע פאַרשפּרייטונג, דערפאַר איז
ח' רייזענס פאָרשלאָג געקומען צו דער צייט. עס איז אָבער שווער אַרויס=
צוגעבן איין זשורנאַל אין דעם פאַרנעם, ווי רייזען לייגט פאָר. ס'וואָלט געווען
גלייכער צו טיילן אים אויף אַ היסטאָריש=עקאָנאָמישן און פילאָלאָגיש=עט=
נאָגראַפישן. — ווייטער באַדאַרף מען דערמאָנען וועגן דער וויכטיקער אויפ=
גאַבע צו פאַרבינדן דעם ייוואָ מיט אינטערנאַציאָנאַלע ווּיסנשאַפטלעכע
פאַראייניקונגען.

ג. ג ע ר ג ע ל (בערלין). אין די קליינע שטעט קאָן מען ווינציק וואָס
אויפטאָן פאַר דער ווּיסנשאַפט, נאָר אין די גרויסע שטעט קאָן געווּיס אויפ=
געטאָן ווערן ממשותדיקע אַרבעט, און די אָרטיקע קאָמיסיעס מוזן זיין אַווּ=
טאָנאָם. נאַטירלעך איז איין מוזיי ניט גענוג פאַר דער גאַנצער נאַציע. עס
זיינען געווען מוזייען, איידער דער אינסטיטוט איז געווען, און עס וועלן אויך
ווייטער עקסיסטירן אָרטיקע מוזייען. די אויפגאַבע פון ייוואָ וועט זיין צו
אינסטרוירן די זאַמל=אַרבעט און דעם מוזייען=בוי.

בכדי די פּראָפּאַגאַנדע זאָל גיין ווי געהעריק, מוז מען פיקסירן אין
בודזשעט לכתחילה אַ געוויסע סומע צוליב דעם צוועק. אמת, עס קאָן זיין,
אַז מען וועט גלייך אפשר ניט באַמערקן די רעזולטאַטן פון דער אַרבעט,
אָבער זיי וועלן מיט דער צייט בלי=ספק זיין. אין פוילן קאָן מען נאָך אַ סך
אויפטאָן אויפן געביט פון אָרגאַניזאַציע און פינאַנצן. אַנדערע געזעלשאַפט=
לעכע אָרגאַניזאַציעס, ווי „אָרט“, יש“אָ, קאָנען דינען פאַר אַ ביישפּיל. מען
מוז צוליב דער אַרבעט אָרגאַניזירן אַ פרעסע=ביוראָ, אָנשטעלן אינסטרוק=
טאָרן — אָן דעם וועט שווער זיין אויפצוטאָן אַ סך.

י. ש י פּ ע ר (וואַרשע). מיר וואָלט זיין גרינג צו ריידן אַ מעת=לעת
וועגן די אויפגאַבן פון אינסטיטוט, אָבער מען מוז זיך רעכענען מיט די
מעגלעכקייטן. די נאָענטסטע אויפגאַבע, וואָס שטייט פאַר אונדז, איז צו
אָרגאַניזירן די געזעלשאַפט אין פוילן גופא. ווילנע קאָן זיין אַ צענטער, אָבער
די צווייגן דאַרפן זיין צעשפּרייט איבער גאַנץ פוילן. מען קאָן אין דעם פּרט
שוין מערקן די באַפרוכפּערנדיקע ווירקונג פון דער קאָנפערענץ, דעריבער
דאַרפן מיר באַשטימען, אַז די קאָנפערענצן זאָלן פאָרקומען פּעריאָדיש.
אין אונדזערע פּלענער לאָמיר זיין באַשיידענער. מיר צייכענען זיך אָן גרויסע
ליניעס, נאָר גלייכצייטיק מוזן מיר אויסאַרבעטן אַ פּראָגראַם אויף די נאָענט=

סטע 2—3 יאָר, דעמאָלט וועלן פאַרשווינדן אַ סך שטרייט־פּונקטן. די ערשטע נאָענטסטע אויפגאַבע איז צו אָרגאַניזירן די וויסנשאַפטס־מענער, אויסטיילן טעמעס, וואָס דאַרפן אין דער ערשטער ריי באַאַרבעט ווערן. ווייטער שטייט אַן אויפגאַבע צו באַקעמפן דעם שאַנטאַזש, וואָס ווערט געטריבן אין דער פּראָווינץ מיט וויסנשאַפטלעכע רעפעראַטן. מוסטער־רעפעראַטן פאַר דער פּראָווינץ, וואו עס וועט קומען אַ רעפערענט פון ייוואָ, דאָס וועט זיין די בעסטע פּראָפּאַגאַנדע פאַר ייוואָ, דערמיט וועט ער טאָן באמת זיין חוב קעגן קליינעם שטעטל. די שטעטלעך האָבן, פון זייער זייט, אַ סך אויפגעטאָן, די 51.000 נומערן פון דער עטנאָגראַפישער זאַמלונג קומען פון שטעטל, און אַט די דאָזיקע זאַמלונגען מוזן באַלד אָפּגעדרוקט ווערן, זאָל זיין נאָך אין ניט באַאַרבעטן צושטאַנד, אין ספּעציעלע זאַמלונגען, צי אין אַן עטנאָגראַפישן זשורנאַל. — די ליטעראַרישע אַרבעט פון ייוואָ מוז האָנאָרירט ווערן; מען קאָן איין מאָל בויען שריפטן אויף מתנות, אָבער צו גרויסע קרבנות פון וויסנשאַפטלעכע שריפטשטעלער מער מען ניט פאַרלאַנגען. מען דאַרף זיך צוליב פאַרלעגערישער אַרבעט פאַרבינדן מיט די גרעסערע יידישע פאַרלאַגן; אויף צו זיכערן די ביכער פון אינסטיטוט אַן אָפּזאַץ דאַרף מען זען אָרגאַניזירן דעם ביכער־קויפער. דאָס איז ווייטער אַן אַרבעט פון ייוואָ אין דער פּראָווינץ. פאַר דער פּראָווינץ דאַרף דער ייוואָ אויך אָרגאַניזירן אַ וואַנדער־טרופּע, אויף צו אַנטוויקלען דעם יידישן טעאַטער. — פאַר די שטעט און שטעטלעך קאָן דער ייוואָ טאָן גאָר אַ וויכטיקע אַרבעט: גרינדן אָרטיקע היסטאָרישע קאָמיסיעס, וואָס זאָלן אונטער דער פירונג פון דער היסטאָרישער סעקציע אַרויסגעבן מאָנאָגראַפיעס איבער זייערע שטעט. דאָס וועט די אָרטיקע מענטשן פאַראינטערעסירן, און אַזוי אַרום אַריינציען זיי אין דער אַלגעמיינער אַרבעט פון ייוואָ.

י. זעלקאָוויטש (לאָדזש). אין אַזאַ גרויסער שטאָט, ווי לאָדזש, איז נאָך ניטאָ קיין אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ. און דאָך האָט אָפּגעגאָלטן איינציקע פריינד, חוץ צונויפקלייבן מאַטעריאַלן, אויך אויסצופּועלן סובסידיעס ביים מאַגיסטראַט (3000 גילדן) און ביי דער קהילה (3000 גילדן). לעצטנס האָט זיך אָנגעהויבן אויך אַן אַקציע צווישן די יידישע עקאָנאָמישע אָרגאַניזאַציעס. מען דאַרף פירן אַ ברייטע פּראָפּאַגאַנדע. דעמאָלט וואָלט דער בודזשעט פון 60.000 דאָלער קאָנען געדעקט ווערן. מען דאַרף באַשטימען אַ חודש פאַרן ייוואָ, אין משך פון דעם חודש אַריינציען אין דער אַרבעט פון ייוואָ אַלע יחידים און געזעלשאַפטן. די זאַמל־אַרבעט דאַרף אויך בעסער אָרגאַניזירט ווערן. מען דאַרף אינסטרויִרן די זאַמלער, געבן זיי כאָטש סיסטעמאַטישע ידיעות וועגן דעם, וואָס עס איז שוין געזאַמלט, אויב עס איז ניט מעגלעך אַרויסצוגעבן באַלד די מאַטעריאַלן גופא. עס זיינען פאַראַן גאַנצע געגנטן, וואָס זיינען נאָך ניט אָנגערירט פון דער זאַמל־אַרבעט. אַט זיינען פאַראַן אַרום לאָדזש אַזעלכע אַלטע יידישע קהילות ווי ליומאָמירסק,

לענטשיץ, אָזאָרקאָוו, וואו מען קאָן געפינען אוצרות גאַנצע פון פאָלקלאָר. איך טראָג אַריין אַ פאָרשלאָג: צו באַשטימען אין אַלע גרעסערע יידישע קיבוצים ראַיאָן־סעקרעטאַרן, וואָס זאָלן זיך אינגאַנצן אָפּגעבן דער אַרבעט פאַר ייוואָ און אַרומפאָרן איבערן ראַיאָן. — און נאָך אַ זאַך: זאַמלער באַדאַרפן קריגן די שריפטן מיט אַ גרויסן ראַבאַט.

ד"ר ר. מ אַ ה ל ע ר (וואַרשע). דאָ איז פאַראַן אַ גרויסע דיספּראָפּאָרציע צווישן דער וויכטיקייט פון די באַשלוסן, וואָס דאַרפן אָנגענומען ווערן, און דער קליינער צאָל דעלעגאַטן. מען קאָן ניט דערלאָזן, אַז געציילטע שטעט און געזעלשאַפטן זאָלן פּסקנען וועגן אַלע ענינים פון ייוואָ. גראָד זיינען די וויכטיקסטע קולטור־אָרגאַניזאַציעס ניט פאַרטראָטן. ייש"אָ האָט דאָ ניט קיין באַשטימס־רעכט. היינטיקע קאָנפערענץ טאָר ניט אָננעמען קיין ענדגילטיקע באַשלוסן. עס מוז געשאַפן ווערן נאָר אַ ציימווייליקער סטאַטוט און ציימווייליקע פאַרוואַלטונג. מען דאַרף זיך ערשט פאַרנעמען מיט אָרגאַניזירן די פאַרטרעטערשאַפט אין ייוואָ. עס דאַרפן צוגעצויגן ווערן ווי מיטגלידער די גרויסע קולטור־אָרגאַניזאַציעס (ווי ייש"אָ, קולטור־אַמט, די געזעלשאַפט פאַר אָוונט־קורסן אאַז"וו). ערשט אין אַ יאָר אַרום דאַרף צונויפגערופן ווערן אַ קאָנפערענץ פון די דאָזיקע אָרגאַניזירטע מיטגלידער, וואָס וועט האָבן דאָס רעכט צו באַשטימען די ליניע פון ייוואָ. — דער פאָרשלאָג פון פ' גיטערמאַן וועגן אינפאָרמאַציע פאַר אַליינלערנער איז נאָר איין פונקט פון דער בילדונגס־אַרבעט לטובת די ברייטע מאַסן. צו דעם געהער אויך דער פאָרשלאָג פון ד"ר שיפּער וועגן ייוואָ־רעפערענטן. איך אונטערשטיין ביידע פאָרשלאָגן, נאָר די דאָזיקע אַרבעטן דאַרפן זיין נאָר אַ טייל פון אַ סיסטעמאַטישער בילדונגס־אַרבעט.

ש. ב אַ ס ט אָ מ ס ק י (ווילנע). ד"ר מאַהלער קאָן מיט זיינע פאָרשלאָגן וועגן דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ נאָר ברענגען שאָדן. מיר דאַרפן אַליין שאַפן מאַסן־אָרגאַניזאַציעס, די אַרבעטער קאָנען דירעקט פערזענלעך אַריינטרעטן אין די אָרגאַניזאַציעס פון ייוואָ. דאָס, וואָס מיר ווילן באַשליסן דאָ, איז סיי ווי אַ פּראָוויזאָריום ביז דער קומענדיקער קאָנפערענץ, אָבער מיר באַדאַרפן עס ניט אונטערשטרייכן. — די אָרטיקע אַרבעט דאַרף געוויסער אַנטוויקלט ווערן. איך לייג פאָר, דער ייוואָ זאָל שאַפן אַ פרץ־מוזיי צו זיין 15טן יאָרצייט אין וואַרשע; אויך די מאַטעריאַלן, וואָס זיינען איצט אין ווילנע, דאַרפן ווערן אַריבערגעפירט אַהין. דאָס וועט אויפמונטערן די וואַרשעווער פריינד. — אַ זשורנאַל איז אַ נויטווענדיקייט. אַלע סעקציעס האָבן צו פאַרעפנטלעכן מאַטעריאַלן, און אַ זשורנאַל איז דער בעסטער אָרט דערפאַר.

א. ז י י נ פ ע ל ד (קראָקע). מיר מוזן האָבן אַ קונסט־מוזיי, דער פּאַסיקער אָרט דערפאַר איז וואַרשע. פאַר דער בוי־אַקציע פון ייוואָ דאַרף מען

אַרויסלאָזן שיינע אויף בויציגל; יעדער ציגל דאַרף קאָסטן אַ דאָלאַר. אויף דעם וועג קאָן מען אויסנוצן די אָפּערוויליקייט פון די מאַסן.

ז ר ו ב ב ל (וואַרשע). מיר דאַרפן היינט באַשטימען די ווייטערדיקע אַרבעט פון אינסטיטוט. ווער זיינען די „מיר"? ווער זיינען מיר אָרגאַניזאַציאָנעל? און דאָס איז ניט קיין פּוסטע פראַגע פון פאָרמעס. איך שפּיר זיצנדיק דאָ, ווי מיר פאַרלירן ביסלעכווייז די אויפגאַבעס פון ייוואָ. ווען מען זאָל אָננעמען אָט די אַלע אַריינגעטראָגענע פאָרשלאָגן, וועלן מיר האַלטן ביי אַ קולטור-ליגע. עס איז דאָך קשה, וואָס ביי אַזוי פיל אָנערקענונג זיינען דאָ פאַרטראָטן אַזוי ווינציק אָרגאַניזאַציעס. עס דערוועקט זיך דער חשד, אַז די פירער פון ייוואָ גייען אַראָפּ פון זייער לכתחילהדיקער פּאָזיציע, וואָס האָט זיך געשטיצט אויף די אַרבעטער-אָרגאַניזאַציעס, און אַז זיי צאַמען זיך אָפּ פון אונדזער שול-אַרבעט. אָבער עס איז דאָך אַ טעות צו מיינען, אַז דער ייוואָ קאָן זיך שטיצן אויף אַנדערע קרייזן. אַזוי ווי דער צווייטער צוזאַמענפאָר פון דער יישאָ האָט אָנגענומען דער ערשטער דעם לאָזונג פון ייוואָ, אַזוי דאַרף ווייטער די יישאָ בלייבן פאַרבונדן מיטן אינסטיטוט. היות ווי די איצטיקע קאָנפערענץ קאָן ניט ווערן גערעכנט פאַר דער פולער פאַרטרעטונג פון דעם געדאַנק פון ייוואָ, איז דעריבער נאָך ניט געקומען דער מאָמענט צו שאַפן די סטאַבילע אָרגאַניזאַציע-פאָרמען, עס איז נאָך ניט געקומען די צייט צו שאַפן די קאָנסטיטוציע פון ייוואָ. מען האָט נאָך די פראַגן אַפילו ניט דורכדיסקוטירט ווי געהעריק. און איצט, ווען עס וועט זיך האַנדלען מכּוח שאַפן אַ ראַט פון ייוואָ, דאַרף מען אויסאַרבעטן דעם פּלאַן פון ראַט אַזוי, אַז די געזעלשאַפטלעכע גרופּעס זאָלן האָבן די מעגלעכקייט פון אַ דירעקטער מיטאַרבעט. זעט ניט צו פאַרלירן די מיטאַרבעט פון יענע שיכטן, וואָס אָן זיי פאַרלירט דער אינסטיטוט זיין אינהאַלט. שטעלט איין די ווייטערדיקע אַרבעט אַזוי, אַז דער ייוואָ זאָל ווערן אַן אָרגאַנישער ענין פאַר דער גאַנצער אַרבעטערשאַפט.

ב ן - אַ ד י ר (בערלין). מען האָט דאָ ווינציק גערעדט וועגן כאַראַקטער פון זשורנאַל. די שריפטן זיינען צו אַקאַדעמיש. וויכטיקע פראַגעס פון היינטיקן לעבן קאָנען אין זיי ניט ווערן באַטראַכט. דערפאַר מוז דער זשורנאַל זיין ענג פאַרבונדן מיטן לעבן. ער דאַרף באַהאַנדלען די פראַגעס, וואָס אינטערעסירן דעם לערער, דעם געזעלשאַפטלעכן טוער. — אַ צווייטע פראַגע איז: ווער איז דער באַרעכטיקטער מיטגליד פון אַ סעקציע? דאָס מוז דאָ אויפגעקלערט און באַשטימט ווערן. אויב מען וועט ניט באַווייזן דאָס צו טאָן, באַדאַרף אויסגעטיילט ווערן אַ באַזונדער קאָמיסיע צוליב דעם.

י. ג י ט ע ר מ אַ ן (וואַרשע). עס זיינען אַריינגעטראָגן אַ גאַנצע מאַסע פאָרשלאָגן מכּוח דער קומענדיקער אַרבעט פון ייוואָ. ווען מען וועט אָט די אַלע פאָרשלאָגן צונויפנעמען און גרופּירן, וועט זיך ממילא אָנמערקן די

וויטערדיקע ליניע פון דער אַרבעט פון ייוואָ. איך לייג דעריבער פאָר אויס־צוקלייבן אַ קאָמיסיע אויף דורכצוקוקן און גרופּירן די פאָרשלאָגן און אַוועק־שטעלן זיי צו אָפּשטימונג פאַרן פּלענום. ביים באַטראַכטן די רעזאָלוציעס באַדאַרף מען קודם־כל אויסטיילן די, וואָס זיינען אַריינצוציען די מאַסן אין דער אַרבעט פון ייוואָ. אין דעם פּרט איז, למשל, זייער וויכטיק דער פאָרשלאָג וועגן זשורנאַל. מען דאַרף אויך אויסנוצן די שטימונג פון סימ־פּאַטיע, וואָס הערשט איצט אַרום דעם ייוואָ, כּדי צוצוציען מאַגיסטראַטן, קהילות, געזעלשאַפטן, פּראָפ׳ פאַראיינען, יהידים. דער ייוואָ דאַרף זען פועלן ביי יידישע ווירטשאַפטלעכע אָרגאַניזאַציעס, זיי זאָלן צושיקן קאָפּיעס פון זייער סטאַטיסטישן מאַטעריאַל, אַנקעטעס, באַריכטן צום ייוואָ, צוליב דער וויסנשאַפטלעכער באַאַרבעטונג. צוליב דער דאָזיקער גרויסער אַרבעט באַ־דאַרף רעאָרגאַניזירט ווערן דער סעקרעטאַריאַט פון ייוואָ. מען מוז אין דער נאָענטסטער צייט אַוועקשטעלן אַ ספּעציעלן מענטשן, וואָס זאָל די אָנגע־מערקטע אַרבעטן אויספירן.

י. פּאַיענסאָן (דערפּעט). די פאָדערונגען, וואָס זיינען דאָ גע־שטעלט געוואָרן, שטייגן ווייט אַריבער די מעגלעכקייטן פונם בודזשעט, וואָס די פינאַנץ־קאָמיסיע האָט איינגעשטעלט. עס איז אָבער ניט קיין חסרון. דאָס באַווייזט די באַגייסטערונג און דעם שוואונג צו דער אַרבעט, וואָס די דעלע־גאַטן האָבן מיט זיך מיטגעבראַכט, צי געקראָגן דאָ אויף דער קאָנפערענץ. עס בלייבט נאָר צו ווינטשן, אַז די דאָזיקע באַגייסטערונג זאָל אָנהאַלטן, אויך ווען די דעלעגאַטן וועלן זיך האָבן צוריקגעקערט אַהיים. דעמאָלט וועלן זיי מיט זייער באַגייסטערונג קאָנען אָנצינדן אויך זייער סביבה. און אויב דאָס וועט געשען, זיינען מיר זיכער, אַ מיר וועלן אונדזער פּראָגראַם אויספירן.

עס ווערן אויסגעקליבן צוויי קאָמיסיעס: 1) פאַר דורכקוקן און גרופּירן די רעזאָלוציעס — בן־אַדיר, ד״ר געניש, נ. גערגעל, ד״ר מ. וויינרייך, נ. מייזיל, ז. קלמנאָוויטש, ז. רייזען, ד״ר שיפּער; און 2) פאַר נאָמינירן קאַנדידאַטן אין די אָרגאַנען, וואָס די קאָנפערענץ דאַרף אויסקלייבן — י. ברודע, י. גיטער־מאַן, מ. וויינרייך, א. זיינפעלד, א. משעריקאָווער, י. לעשטשינסקי, מ. מאַרק, ב. קלעצקין, ז. רייזען.

דערמיט ווערט די זיצונג געשלאָסן.

זעקסטע זיצונג.

(זונטאָג, 27טן אָקטאָבער, האַלב 11 פרי)

פאָרזיצער מ. וויינרייך, דערנאָך נ. פרילוצקי.

דער פאָרזיצער. די זיצונג איז געעפנט. אויפן סדר־היום שטייט די אָפּשטימונג פון אָרגאַניזיר־סטאַטוט פון ייוואָ און פון אַ ריי פאָרגעשלאָגענע רעזאָלוציעס. מיר הייבן אָן מיט דעם אָרגאַניזיר־סטאַטוט, און מיט דער אָננעמונג וועלן זיין שוין געדעקט אַ ריי פאָרגעלייגטע רעזאָלוציעס. דאָס וואָרט באַקומט דער רעפערענט פון דער אָרגאַניזיר־קאָמיסיע פ׳ משעריקאָווער.

א. משעריקאָווער. דאָ האָט נעכטן פ׳ זרובבל אַרויסגעזאָגט אַ געדאַנק, אַז מיר זאָלן שאַפן דערווייל נאָר אַ פּראָוויזאָרישן סטאַטוט. איך בין קעגן דעם. ביי אַ פּראָוויזאָריום איז שווערער צו אַרבעטן. די קומענדיקע קאָנפערענץ אָדער צוזאַמענפאָר האָט סיי ווי סיי דאָס פולע רעכט צו בייטן דעם סטאַטוט. הער פון דער קאָמיסיע פאָרגעלייגטער אָרגאַניזיר־פּראָיעקט לייענט זיך אַזוי:

I. עס ווערט געשאַפן אַן אַלוועלטלעכער פאַרבאַנד פון געזעלשאַפטן „פריינד פון ייוואָ", געבויט אויפן פּרינציפּ פון מיטגלידערשאַפט.

II. אַ מיטגליד פון אַ געזעלשאַפט „פריינד" קען זיין דער, ווער עס אָנערקענט די צילן און וועגן פון ייוואָ, וואָס זיינען פאָרמולירט אין דער פּרינציפּן־דערקלערונג, געדרוקט אין זיינע אויסגאַבעס.

III. די אָנפירנדיקע אָרגאַנען פון ייוואָ זיינען: דער צוזאַמענפאָר (קאָנפערענץ), דער ראַט, די צענטראַלע פאַרוואַלטונג מיט אַן אויספיר־ביוראָ.

IV. דער ראַט באַשטייט פון 40 פערזאָן. אַ העלפט דערפון זיינען פאָרשטייער פון די געזעלשאַפטן „פריינד" אויף די ערטער לויט פאָלגנדן שליסל: פוילן — 4, פאַר. שטאַטן פון אַמעריקע — 4, און צו 1 פון אַרגענטינע, בראַזיל, דייטשלאַנד, דרום־אַפריקע, ליטע, לעטלאַנד, ענגלאַנד, עסטלאַנד, עסטרייך, פראַנקרייך, פּאַלעסטינע, רומעניע, און אַ העלפט פאָרשטייער פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס אין אַ גלייכער צאָל.

אויב עס וועלן צוקומען נייע לאַנד־אָרגאַניזאַציעס און נייע סעקציעס, באַקומען זיי אַן אַנטשפּרעכנדיקע פאָרטרעטונג. (ביי ענדערונגען פון באַשטאַנד דאַרף אָפּגעהיט ווערן די פּראָפּאָרציע פון 50 פּראָצ. און 50 פּראָצ.).

V. די איצטיקע קאָנפערענץ באַשטימט דעם שליסל פון די ראַט־מיטגלידער און פאָדערט אויף סיי די לאַנד־אָרגאַניזאַציעס פון די פריינד, סיי די סעקציעס, צו דעלעגירן זייערע פאָרשטייער אין ראַט ניט שפּעטער, ווי אין 2 חדשים אַרום.

VI. די צענטראַלע פאַרוואַלטונג באַשטייט פון 12 מיטגלידער און 4 קאַנדידאַטן (אויסגעוויילט אויף דער קאָנפערענץ), 6 פאָרשטייער פון די פריינד און 6—פון די סעקציעס. די פערזאָנען ווערן געוויילט אינדיווידועל.

VII. פון די מיטגלידער פון דער צענטפאַרוואַלטונג ווערט אויס־געוויילט אַן אויספיר־ביוראָ פון 4; דער זיץ פון דער אויספיר־ביוראָ איז ווילנע.

VIII. דער צוזאַמענפאָר (קאָנפערענץ) קומט פאָר ניט זעלטענער, ווי 1 מאָל אין 3 יאָר, די סעסיעס פון ראַט ניט זעלטענער ווי 1 מאָל אין יאָר, די פּלענומס פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג ניט זעלטענער פון 2 מאָל אין יאָר. אין דער צווישנצייט ווערן אַלע וויכטיקע פראַגן באַשלאָסן דורך אַ שריפטלעכן רעפערענדום ביי די מיטגלידער.

IX. קאָמפעטענץ פון ראַט: אויסהערן באַריכטן פון דער אַרבעט, פעסטשטעלן דעם בודזשעט און אָננעמען אַן אַלגעמיינעם אַרבעט־פּלאַן אויפן יאָר.

X. קאָמפעטענץ פון דער צענטפאַרוואַלטונג: אָנפירן מיט דער גאַנ־צער אַרבעט, רעאַליזירן דעם אַרבעט־פּלאַן, וואָס דער ראַט נעמט אין אַל־געמיין אָן, שאַפן נייע פראָיעקטן אאז״וו.

XI. דאָס אויספיר־ביוראָ פירט די לויפיקע אָרגאַניזאַציאָנעלע אַר־בעט אין די ראַמען פון די אָנגענומענע באַשלוסן. דאָס ביוראָ פאַרוואַלטעט אויך איבערן פאַרמעגן פון אינסטיטוט.

XII. עס ווערט געשאַפן אַ צענטראַלע קאַסע און איינגעשטעלט אַ צענטראַלע בוכהאַלטעריע.

דורך אַן אָפּשטימונג ווערט אָנגענומען, אַז די אַלגעמיינע דעבאַטן זיינען פאַרענדיקט געכטן, און אַז מען טרעט צו אָפּצושטימען דעם אָרגאַ־ניזיר־סטאַטוט פונקטנווייז; דערביי וועט געגעבן ווערן איין וואָרט פאַר איט־לעכן פאָרשלאָג און איין וואָרט קעגן.

די ערשטע צוויי פונקטן פון סטאַטוט ווערן אָנגענומען.

א. ט ש ע ר י ק אָ װ ע ר לייענט איבער פונקט III און IV.

ז ר ו ב ב ל. איך וויל גיט ריידן וועגן דער פּראָפּאָרציע צווישן וויסנ־שאַפטלער און נים־וויסנשאַפטלער. איך האַלט גאָר, אַז מען באַדאַרף מאַכן מעגלעך, אַז די ברייטע מאַסן־אָרגאַניזאַציעס זאָלן קאָנען אַריינגיין אין דער אָרגאַניזאַציע פון ייווא. דעריבער מוז מען לכתחילה אָננעמען, אַז די גאַנצע קאָנסטיטוציע איז אַ פּראָוויזאָרישע.

נ. פ ר י ל ו צ ק י. דאָס וואָרט פּראָוויזאָריום וועט ווירקן שלעכט אויף דעם גאַנג פון דער אַרבעט.

ז ר ו ב ב ל. איך וויל אַנדערש דעפינירן מיין פֿאָרשלאָג — אין אַ פּאָזיטיווער פֿאָרם: די קאָנפֿערענץ נעמט אָן די קאָנסטיטוציע פֿון אינסטיטוט, וואָס איז גילטיק די און די באַשטימטע צייט.

נ. ג ע ר ג ע ל. אַ קאָנסטיטוציע קאָן ניט ווערן אָנגענומען ביז אַ באַשטימטער צייט; און עס איז גאָר ניט נייטיק אויך בפירוש דאָס אויסצורעדן. אויב עס וועט צוליב דער אַרבעט נייטיק זיין צו ענדערן דעם סטאַטוט, וועט זיך שטענדיק געפינען די נייטיקע מערהייט.

ב. כ ה ן ־ ו ו י ר ג י ל י. די איצטיקע קאָנפֿערענץ איז געקליבן ניט לויט אַ באַשטימטן מאָדוס. די ברייטע געזעלשאַפֿטלעכקייט איז אין איר זוינציק פֿאַרטראָטן. איך טראָג אַריין דעריבער אַ פֿאָרשלאָג, אַז עס מוז אויסגערעדט ווערן, אַז די קומענדיקע קאָנפֿערענץ מעג אומבייטן דעם סטאַטוט מיט אַ געוויינטלעכער, ניט־קוואַליפֿיצירטער מערהייט.

י ע ק ב ל ע ש ט ש י נ ס ק י. עס מוזן זיין אין דעם סטאַטוט פֿון ייוואָ פּרינציפּן, וואָס טאָרן קיין מאָל ניט ווערן געענדערט: 1) דער יסוד פֿון יידיש און דעמאָקראַטישקייט, 2) דער וויסנשאַפֿטלעכער כאַראַקטער פֿון אינסטיטוט, וואָס ווערט געזיכערט דורך דעם, וואָס די אָנפֿירנדיקע אָרגאַנען ווערן צונויפֿגעשטעלט פֿון 50 פּראָצ. וויסנשאַפֿטלער און 50 פּראָצ. פֿאָרשטייער פֿון די געזעלשאַפֿטן. צו קיין פּראָוויזאָריום טאָרן מיר ניט דערלאָזן.

ז ר ו ב ב ל. ווער זיינען מיר, וואָס מיר ווילן באַשטימען דעם כאַראַקטער פֿון אינסטיטוט? ביי אַזאַ פֿאָרמולירונג ווי לעשטשינסקיס האָט דער אינסטיטוט קיין פּרצוף ניט. מיר מוזן האָבן דעם געזעלשאַפֿטלעכן מוט צו זאָגן, אַז ביים איצטיקן צונויפֿשטעל איז די קאָנפֿערענץ ניט בארעכטיקט אָנצונעמען אַ שטענדיקע קאָנסטיטוציע, ווייל מיר פֿאַרטרעטן ניט די אַלע, וואָס האָבן געהאָלפֿן בויען דעם אינסטיטוט.

פּ ר י ל ו צ ק י. איך טראָג אַריין אַזאַ אויסבעסערונג: אויב 20% מיטגלידער פֿון ראַט טראָגן אַריין אַ פֿאָרשלאָג, אַז דער סטאַטוט זאָל געענדערט ווערן, דאַרף דער סטאַטוט געשטעלט ווערן צו באַהאַנדלונג אויף דער נאָענטסטער קאָנפֿערענץ.

ז ר ו ב ב ל. מיין פֿאָרשלאָג איז: אויף דער נאָענטסטער קאָנפֿערענץ ווערט געשטעלט אויפֿן סדר־היום די רעווידירונג פֿון אַלע פּונקטן פֿון סטאַטוט.

ב ן ־ א ד י ר. איך טראָג אַריין אַן אויסבעסערונג: דער פּרינציפּ פֿון האַלב אויף האַלב וויסנשאַפֿטלער אין ראַט און אַלע איבעריקע יסודות פֿון אָרגאַניזיר־סטאַטוט קאָנען געענדערט ווערן מיט אַ קוואַליפֿיצירטער מערהייט, אויסער דעם פּרינציפּ יידיש און דעמאָקראַטיש, וואָס קאָן בכלל ניט געענדערט ווערן, ווייל דאָס איז נוגע דעם עצם מהות פֿון אינסטיטוט.

נ. פּרילוצקי. איך שטים אײן מיט בן־אדירן, נאָר איך לײג פאָר צו דעפינירן גענױער: די קװאַליפיצירטע מערהײט באַשטײט פון $^3/_4$ שטימען.

בן־אַדירס פאָרשלאָג װערט אָנגענומען מיט אַלע קעגן 3 שטימען.

זרובבל. מײן פאָרשלאָג פאָרמוליר איך איצט אַזױ: „דער סטאַטוט װערט געשטעלט צו באַהאַנדלונג אױף דער נאָענטסטער קאָנפערענץ, אױסער די פונקטן, װאָס װערן שױן איצט באַשטימט פאַר קאָנסטיטוציאָנעל".

דער פאָרזיצער שטעלט זרובבלס פאָרשלאָג צו אָפּשטימונג. מיט 11 קעגן 10 שטימען װערט דער פאָרשלאָג אָפּגעװאָרפן.

עס װערט געשטעלט צו אָפּשטימונג דער פאָרשלאָג פון דער אָרגאַני־זיר־קאָמיסיע מיט דער הוספה פון נ. פּרילוצקי:

„אַלע פונקטן פון סטאַטוט װערן באַטראַכט פאַר קאָנסטיטוציאָנעלע; ¼ פון ראַט קאָן פאָדערן צו רעװידירן די פונקטן פון סטאַטוט; זײ װערן געביטן מיט אַ מערהײט $^3/_4$ שטימען; אױסער די פונקטן: ייִדיש, דעמאָקראַ־טיש און העלפט אױף העלפט אין די אָנפיר־אָרגאַנען".

דער פאָרשלאָג װערט אָנגענומען מיט 15 שטימען קעגן 5.

א. משעריקאָװער. „דער ראַט באַשטײט פון 40 פּערזאָן; אַ העלפט פון זײ זײנען פאָרשטײער פון די געזעלשאַפטן „פרײנד פון ייװאָ" אױף די ערטער; די לענדער זײנען פאַרטראָטן לױט פאָלגנדן שליסל: פּױלן— 4, פאַר. שטאַטן פון צפון־אַמעריקע—4, און צו 1 פון אַרגענטינע, בראַזיל, דײטשלאַנד, דרום־אַפריקע, ליטע, לעטלאַנד, ענגלאַנד, עסטלאַנד, עסטרײך, פראַנקרײך, פּאַלעסטינע, רומעניע. די צװײטע העלפט בילדן פאָרשטײער פון די װיסנשאַפטלעכע סעקציעס".

דער פונקט װערט אָנגענומען.

א. משעריקאָװער. „באַם עס װעלן צוקומען נײע לאַנד־אָרגאַ־ניזאַציעס „פרײנד" אָדער סעקציעס, באַקומען זײ אַ געהעריקע פאַרטרעטונג. בײ ענדערונגען װערט אָפּגעהיט דעם פּרינציפּ פון „העלפט אױף העלפט".

י. מאַרק (ריגע). איך לײג פאָר אַן אױסבעסערונג: דער שליסל גילט פון קאָנפערענץ צו קאָנפערענץ.

דער פונקט װערט אָנגענומען מיט דער אױסבעסערונג.

א. משעריקאָװער. „די קאָנפערענץ נעמט אָן דעם שליסל פון ראַט און פאָדערט אױף סײ די לאַנד־אָרגאַניזאַציעס „פרײנד פון ייװאָ" און סײ די סעקציעס צו דעלעגירן זײערע פאָרשטײער אין ראַט ניט שפּעטער װי אין צװײ חדשים אַרום".

אָנגענומען.

א. משעריקאָװער. „די צענטראַלע פאַרװאַלטונג באַשטײט פון 12 מיטגלידער, אױסגעװײלט אױף דער קאָנפערענץ, פון זײ 6 פאָרשטײער פון די געזעלשאַפטן און 6 פון די סעקציעס, צו זײ 4 קאַנדידאַטן".

ב. כהן-ווירגילי. ווי אַזוי וועט מען קלייבן די פאָרשטייער פון די סעקציעס, אויב די סעקציעס זיינען נאָך ניט אָרגאַניזירט? און אויב די סעקציעס וועלן קלייבן באַזונדער זייערע פאַרטרעטער אין פאַרוואַלטונג, וועלן דאָך די מיטגלידער פון די סעקציעס, וואָס זיינען דעלעגאַטן, צוויי מאָל קלייבן.

א. ראָזענמאַל (ווילנע). די סעקציעס דאַרפן נאָר צושטעלן קאַנ-דידאַטן, קלייבן קלייבט זיי אויס די גאַנצע קאָנפערענץ.

א. טשעריקאָווער. מיר פאָרמולירן אַזוי דעם פונקט: „די דעלע-גאַטן פון די געזעלשאַפטן און די סעקציעס נאָמינירן באַזונדער איטלעכע צו 6 קאַנדידאַטן, און דער גאַנצער צוזאַמענשטעל ווערט ראַטיפיצירט דורך דער קאָנפערענץ".

אָנגענומען.

א. טשעריקאָווער. „צו יעדער טייל ווערן אויסגעקליבן צו צוויי קאַנדידאַטן".

אָנגענומען.

א. טשעריקאָווער. היינטיקס מאָל דאַרף די קאָנפערענץ אויס-קלייבן אַלע 12 מיטגלידער פון דער פאַרוואַלטונג מיט די קאַנדידאַטן פער-סאָנעל, רעכענענדיק זיך מיט דעם אָרגאַניזיר-פּרינציפּ, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אויף שטענדיק.

אָנגענומען.

...אַ קוואָרום פון דער צ"פ רעכנט זיך פון 7 אָנטיילנעמער...

אָנגענומען.

...די צ"פ טיילט אויס פון זיך 4 מיטגלידער ווי אַן אויספיר-ביוראָ מיטן זיץ אין ווילנע.

א. ראָזענטאַל. דאָס אויספיר-ביוראָ מוז אומבאַדינגט באַשטיין פון 5 מיטגלידער.

א. טשעריקאָווער. מסכים. די צענטפאַרוואַלטונג טיילט אויס אַן אויספיר-ביוראָ פון 5 מיטגלידער מיטן זיץ אין ווילנע.

אָנגענומען.

איצט שטייט די פראַגע: צי מעגן די מיטגלידער פון דער צ"פ זיין מיטגלידער פון ראַט אָדער זיי זיינען ממילא מיטגלידער פון ראַט?

נ. מייזיל. די פאַרוואַלטונג איז אַ טייל פון ראַט.

ל. קאַהאַן. די פאַרוואַלטונג קאָן ניט האָבן קיין שטים אין ראַט. דער ראַט איז אַ באַזונדער אָרגאַן. די פאַרוואַלטונג באַטייליקט זיך אין די זיצונגען פון ראַט מיט באַראַט-רעכט.

א. טשעריקאָווער. דער ראַט פון 40 מיטגלידער צוזאַמען מיט די 12 מיטגלידער פון פאַרוואַלטונג בילדן די קערפּערשאַפט, וואָס באַ-

שטימט דעם אַרבעט=גאַנג פון ייוואָ אין דער צווישנצייט צווישן די צוזאַמענפאָרן. עס קאָן גאָרניט געמאָלט זיין, אַז די מיטגלידער פון דער צענטפאַרוואַלטונג זאָלן ניט האָבן קיין באַשטים=רעכט.

י. גיטערמאַן. דער ראַט באַשטייט פון 40 מיטגלידער; 12 פון זיי בילדן די צענטראַלע פאַרוואַלטונג.

י. מאַרק. דער ראַט און צענטפאַרוואַלטונג זיינען באַזונדערע קערפערשאַפטן; די צ״פ ווערט געקליבן פון דער קאָנפערענץ; די 40 מיטגלידער פון ראַט ווערן אויסגעקליבן פון די לאַנד=אָרגאַניזאַציעס. אויף די זיצונגען פון ראַט מוזן די מיטגלידער פון דער צ״פ האָבן באַשטים=רעכט.

א. טשעריקאָווער. די אָרגאַניזיר=קאָמיסיע לייגט פאָר אַזאַ באַשטימונג: „דער ראַט און די צ״פ זיינען באַזונדערע אינסטיטוציעס. מען קאָן ניט זיין גלייכצייטיק אַ מיטגליד פון ראַט און אַ מיטגליד פון דער צ״פ. אויף די סעסיעס פון ראַט באַטייליקן זיך די מיטגלידער פון דער צ״פ מיט באַשטים=רעכט“.

אָנגענומען.

„...דער ראַט קומט זיך צונויף ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין יאָר“...

אָנגענומען.

„...די קאָמפּעטענץ פון ראַט איז צו באַשטימען דעם בודזשעט און דעם אַלגעמיינעם פּלאַן פון דער אַרבעט לויט די פאָרשלאָגן פון דער צ״פ. דער ראַט טיילט אויס פון זיך אַ רעווידיר=קאָמיסיע צו קאָנטראָלירן די אַרבעט פון דער צ״פ“.

אָנגענומען.

נ. פּרילוצקי. איך לייג פאָר אַ הוספה: אויף דער סעסיע פון ראַט ווערט אָפּגעגעבן אַ באַריכט פון דער צ״פ. דער ראַט באַשטעטיקט דעם באַריכט אָדער וואַרפט אים אָפּ.

אָנגענומען.

א. טשעריקאָווער. „די צ״פ קומט זיך צונויף ניט זעלטענער ווי 2 מאָל אין יאָר. אין דער צייט צווישן די פּלענומס אינפאָרמירט דאָס אויספיר=ביוראָ און באַראַט זיך מיט איבעריקע מיטגלידער פון דער צ״פ אין וויכטיקע פאַלן דורך קאָרעספּאָנדענץ“.

אָנגענומען.

„...די אויפגאַבע פון דער צ״פ איז אָנפירן די אַרבעט און רעאַליזירן דעם אַרבעטס=פּלאַן, וואָס דער ראַט נעמט אָן“.

אָנגענומען.

„...די צ״פ האָט דאָס רעכט צונויפצורופן אַן אויסעראָרדנטלעכן צוזאַמענפאָר אין פאַל פון חלוקי=דעות מיטן ראַט“.

אָנגענומען.

„...דאָס אויספיר־ביוראָ פירט די לויפיקע אַרבעט אין הסכם מיט די באַשלוסן פון ראַט און פון דער צ״פ און האָט צו שאַפן איבערן פאַרמעגן פון ייוואָ״.

אָנגענומען.

„...עס ווערט געשאַפן אַ צענטראַלע קאַסע און איינגעשטעלט אַ צענטראַלע בוכהאַלטעריע״.

אָנגענומען מיט דעם, אַז די פּרטים אַרבעט אויס די צ״פ.

א. טשעריקאָווער. מיר גייען איבער צו דער אָרגאַניזירונג פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס. אין דעם פּרט איז פאַראַן אַזאַ פּראָיעקט פון דער אָרגאַניזיר־קאָמיסיע:

1. די קאָנפערענץ טרעט צו צו אָרגאַניזירן די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס.

2. די סעקציעס באַשטייען פון ווירקלעכע מיטגלידער און מיטגלידער־קאָרעספּאָנדענטן. די צאָל פון די ערשטע אין יעדער סעקציע שטייגט ניט איבער 20, די צאָל פון די צווייטע 40.

3. אין דעם גבול פון איר טעטיקייט און פון דעם בודזשעט, וואָס די צענטפאַרוואַלטונג באַשטימט פאַר יעדער סעקציע לויט די פאָרשלאָגן פון די סעקציעס, איז יעדער סעקציע אויטאָנאָם.

4. די קאָנפערענץ קלייבט אויס פאַר יעדער סעקציע די ערשטע ווירקלעכע מיטגלידער — ניט ווייניקער פון 5. די ווייטערדיקע מיטגלידער פון יעדער סעקציע ווערן שוין אויסגעקליבן דורך די מיטגלידער פון דער סעקציע גופא.

5. די קאָנפערענץ קלייבט אויך אויס די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס — די אָנפירער פון יעדער סעקציע.

בן־אַדיר. מען דאַרף ניט באַגרענעצן די צאָל מיטגלידער אין די סעקציעס.

נ. פּרילוצקי. די צאָל ווירקלעכע מיטגלידער דאַרף זיין ניט ווייניקער פון 5; די צאָל קאָרעספּאָנדענטן ניט באַגרענעצט.

מ. וויינרייך. דער אויטאָריטעט פון דער קאָלעגיע איז גרעסער, אויב די צאָל מיטגלידער אירע איז קלענער. איך האַלט, אַז ניט אַלע מיטאַרבעטער פון די „שריפטן״ קאָנען ווערן ווירקלעכע מיטגלידער פון די סעקציעס. אַזעלכע קאָנען זיין נאָר מענטשן, וואָס וויסנשאַפט איז זייער פאַך. וואָס איז שייך די מיטגליד־קאָרעספּאָנדענטן, זיינען דאָס לויט מיין געדאַנק אַזעלכע וויסנשאַפטלער, וואָס זיינען גרייט מיטצואַרבעטן מיטן אינסטיטוט, נאָר אין קיין ענגערער אָרגאַניזאַציאָנעלער פאַרבינדונג מיט אים גייען זיי ניט אַריין. אונדזערע זאַמלער ווידער בילדן אַ באַזונדער קאַטעגאָריע, פאַר מיטגלידער פון דער סעקציע קאָנען זיי ניט ווערן פאַררעכנט.

די פראַגע, ווי אַזוי צו באַשטימען די ערשטע ווירקלעכע מיטגלידער פון די סעקציעס, קאָן מען פאַרענטפערן אויף אַזאַ אופן: די קאָנפערענץ גיט אויף די ביז־איצטיקע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס צוצושטעלן אַ רשימה פון 5—7 קאַנדידאַטן פאַר מיטגלידער, וואָס די קאָנפערענץ קלייבט זיי אויס. די קאָנפערענץ קלייבט אויך אויס צו איין פערזאָן פון איטלעכער סעקציע, וואָס טראָגט די אַחריות פאַר דער אַרבעט פון דער סעקציע, אונטערן נאָמען „וויסנשאַפטלעכער סעקרעטאַר".

נ. פּרילוצקי. איך לייג פאָר צו באַשטימען אַזעלכע קאַטעגאָריעס מיטגלידער פון די סעקציעס: געוויינטלעכע, אויסערגעוויינטלעכע, ערן־מיטגלידער און מיטגלידער־קאָרעספּאָנדענטן. געוויינטלעכע מיטגלידער קאָנען זיין נאָר מיטגלידער פון דער אינסטיטוט־אָרגאַניזאַציע.

י. מאַרק. איצט דאַרפן מיר זיך באַנוגענען נאָר מיט באַשטימען די קאַטעגאָריעס מיטגלידער.

מ. וויינרייך. איך לייג פאָר אַזאַ אויסבעסערונג צום פאָרשלאָג פון דער קאָמיסיע: די פראַגע וועגן דער צאָל מיטגלידער פון די סעקציעס, די באַציִונגען צווישן די מיטגלידער און זייער קוואַליפיקאַציע דאַרף באַטראַכט ווערן דורך דער צענטפאַרוואַלטונג און דער באַשלוס באַשטעטיקט ווערן דורכן ראַט.

אָנגענומען.

„...מיטגלידער פון די סעקציעס קאָנען זיין: ווירקלעכע, ערן־מיטגלידער, מיטגלידער־קאָרעספּאָנדענטן; חוץ דעם זיינען פאַראַן מיטאַרבעטער פון די סעקציעס".

אָנגענומען מיט דעם, אַז די באַצייכענונגען זאָלן נאָכאַמאָל באַטראַכט ווערן דורך דער צענטפאַרוואַלטונג.

„די מיטגלידער פון איין סעקציע האָבן איניציאַטיוו־רעכט און באַראַט־רעכט אין אַלע אַנדערע סעקציעס".

אָנגענומען.

עס ווערט אָנגענומען ווי אַ דירעקטיווע פאַר דער צענטפאַרוואַלטונג:

דער ראַט (אָדער קאָנפערענץ) אַרבעט אויס אַ בודזשעט אויפן יאָר פאַר די אָרגאַניזיר־צוועקן און פאַר די סעקציעס. די סעקציעס קענען שאַפן אַליין פאַר זיך די נייטיקע מיטלען; אויב זיי באַקומען מיטלען, וואָס שטייגן אַריבער זייערע באַשטעטיקטע בודזשעטן, דאַרפן די מיטלען אַריינגיין אין דער צענטראַלער קאַסע, סיידן וועגן זיי וועט זיין אַ ספּעציעלע פאַרשטענדיקונג מיט דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג.

מ. וויינרייך. אַחוץ די אָרגאַניזאַציאָנעלע און וויסנשאַפטלעכע קערפּערשאַפטן, וואָס מיר האָבן אָקאָרשט געשאַפן, דאַרפן מיר אויך

קאָנסטרויִרן אַ קוראַטאָריום — אַז אינסטיטוציע, וואָס זאָל מאָראַליש און מאַטעריעל שטיצן די אַרבעט פון דעם ייוואָ פאַר דער עפנטלעכקייט. די צאָל מיטגלידער אין אַזאַ קוראַטאָריום דאַרף ניט זיין פאָרמעל באַגרענעצט. ווי מעגלעך און נייטיק, קען מען שאַפן אויך לאַנד־קוראַטאָריומס פאַר דעם ייוואָ. אין דער שפּיץ פון דעם קוראַטאָריום קען מען אַוועקשטעלן אַן ערן־פּרעזידיום, וואָס זאָל באַשטיין פון פּראָמינענטע וויסנשאַפט־לער אין אַ צאָל פון 7 ביז 10.

יעקב לעשטשינסקי. עס מוז זיין אַ שטענדיקער קאָנטאַקט צווישן קוראַטאָריום און דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט פון ייוואָ. דאָס קאָן ווערן דערגרייכט דורך דעם, וואָס די וויסנשאַפטלעכע סעקרעטאַרן פון די סעקציעס וועלן עקס אָפיציאָ אַריינגיין אין קוראַטאָריום.

ד״ר י. שיפּער. אין קוראַטאָריום דאַרפן אַריינגיין דריי מינים מיטגלידער: פאַרבעטענע דורך דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג, פאָרשטייער פון די סעקציעס און ערן־מיטגלידער פון די סעקציעס.

נ. מייזיל. בכדי צו פאַרשטאַרקן דעם צונויפבונד צווישן די פאַר־שיידענע אָרגאַנען פון אינסטיטוט, באַדאַרפן 3—5 מיטגלידער פון קוראַ־טאָריום אַריינגיין אין ראַט.

עס ווערט דורך אײַנשטימונג אָנגענומען:

1. צו גרינדן אַ קוראַטאָריום לויטן פאָרשלאָג פון דער אָרג׳־קאָמיסיע.

2. צוויי מיטגלידער פון דער צ״פ און די פירער פון די סעקציעס גייען אַריין אין קוראַטאָריום ex officio.

3. עס ווערן געבילדעט חוץ דעם צענטראַלן קוראַטאָריום, נאָך לאַנד־קוראַטאָריומס.

א. טשעריקאָווער. מיר האָבן נאָך צו באַשטימען דעם לעצטן פּונקט פון סטאַטוט: „דער העכסטער אָרגאַן פון ייוואָ איז דער צוזאַמענ־פאָר. דער צוזאַמענפאָר ווערט צונויפגערופן ניט זעלטענער ווי איין מאָל אין דריי יאָר. דעם מאָדוס פון צונויפרופן דעם צוזאַמענפאָר באַשטימט דער ראַט״.

אָנגענומען.

יעקב לעשטשינסקי. מיר מוזן אָננעמען אַ ספּעציעלע רעזאָ־לוציע, אַז די צוויי קאָנסטיטוציאָנעלע פּרינציפּן פון ייוואָ: א) זיין איצטי־קער כאַראַקטער, און ב) די באַטייליקונג פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס אין אַלע אָרגאַנען איז גלייך צו דער באַטייליקונג פון די געזעלשאַפטן, — קאָן קיין מאָל ניט געענדערט ווערן.

אָנגענומען.

לויטן פאָרשלאָג פון מ. וויינרייך ווערט באַשלאָסן:

אַז די פירער פון די וויסנש׳ סעקציעס טראָגן דעם נאָמען וויסנ־שאַפטלעכער סעקרעטאַר.

אַז דער פּאַרקירצטער נאָמען פון יידישן וויסשאַפטלעכן אינסטיטוט איז ייוואָ (צו שרייבן אָן פּאַסיקלער), מיטן אַקצענט אויפן לעצטן טראַף.

אַז אַלע אָנגענומענע אָרגאַניזאַציאָנעלע באַשלוסן דאַרפן איבער־רעדאַקטירט און אויסגעשטימט ווערן דורך דער צענטראַל־פאַרוואַלטונג.

דערמיט ווערט די זיצונג געשלאָסן.

זיבעטע זיצונג

(זונטאָג, 27טן אָקטאָבער, 5 נאָכמיטאָג)

פּאָרזיצער: נ. פּרילוצקי.

אויפן סדר־היום: אָפּשטימען פּאָרשלאָגן און רעזאָלוציעס; וואַלן.

לויטן פּאָרשלאָג פון פּ אָ ר ז י צ ע ר ווערט אָנגענומען דורך אַקלאַמאַציע אַזאַ רעזאָלוציע:

„אויסגעהערט דעם אַלגעמיינעם באַריכט וועגן דער ביז־איצטיקער טעטיקייט און אויך די רעפעראַטן וועגן די ווייטערדיקע וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן פון ייוואָ, הדריקט אויס די קאָנפערענץ דעם אָרגאַניזיר־קאָמיטעט פון ייוואָ, ווי אויך אַלע זיינע מיטאַרבעטער, די וואַרעמסטע אָנערקענונג פאַר דער איבערגעגעבענער גרויסער און פרוכפּעדיקער אַרבעט, וואָס האָט ביי די שווערסטע באַדינגונגען געלייגט דעם ווינקלשטיין פון וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציעס און אויך געמאַכט פאַר נויטווענדיק און מעגלעך די איצטיקע קאָנפערענץ".

עס ווערט אויך אָנגענומען פאָלגנדע רעזאָלוציע, פּאָרגעלייגט פון נ. מייזיל:

„אויסגעהערט דעם באַריכט פון דעם בוי־קאָמיטעט פאַרן ייוואָ אין ווילנע, דריקט די קאָנפערענץ אויס איר טיפן דאַנק דעם בוי־קאָמיטעט פאַר זיין פרוכטבאַרער אַרבעט, וואָס ער האָט איינגעשאַפט אַן אייגענעם פּלאַץ אין ווילנע און געבראַכט צו דער גרויסער פייערונג פון לייגן דעם גרונט־שטיין פאַר דעם אייגענעם בנין פון ייוואָ".

מ. ווייַנרייַך רעפערירט די פּאָרשלאָגן און רעזאָלוציעס, וואָס זיינען באַהאַנדלט געוואָרן אין דער קאָמיסיע.

א) די קאָנפערענץ דריקט אויס איר באַוווּנדערונג פאַר דער גרויסער ליבע און ענערגיע, וואָס די הונדערטער זאַמלער פאַר דעם ייוואָ אין אַלע עקן וועלט האָבן אַרויסבאַוויזן. די קאָנפערענץ גיט אויף דער קומענדיקער צענטראַלער פאַרוואַלטונג אויסצואַרבעטן די געהעריקע פאָרמען, וואָס זאָלן די ווונדער־אַרבעט פון דער זאַמלערשאַפט אויף ווייטער נאָך מער פאַרשטאַרקן (פּאָרשלאָג נ. מייזיל).

אָנגענומען.

א. א י י נ ג ע ל צ י ן (פּאָדבראָזו). מען האָט דאָ אין די דעבאַטן גע־דאַנקט די זאַמלער, געוווּנדערט זיך אויף זייער איבערגעגעבנקייט. ניטאָ וואָס צו דאַנקען און וואָס צו וווּנדערן זיך. זיי מוזן האָך דאָס ניט פאַר קיינעם, נאָר פאַר זיך אַליין: זיי אַליין געפינען באַפרידיקונג אין דער אַרבעט פאַר אַ צענטראַלער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוציע און זיינען גליקלעך, וואָס זיי קענען צוליגן זייערע צו האַנט.

ב) די זאַמל־אַקציע פאַר דעם בוי־פאָנד זאָל ווי ווייט מעגלעך פאַר־ענדיקט ווערן, ווי אַ שלאָג־אויפגאַבע, נאָך אין 1929 (פאָרשלאָג ז. רייזען). אָנגענומען.

ג) עס זאָל באַשטימט ווערן אַ ייוואָ־וואָך פאַר פּראָפּאַגאַנדע, זאַמל־און פינאַנץ־אַרבעט (פאָרשלאָג פון עטלעכע דעלעגאַטן).
אָנגענומען.

ד) פירן אַן אויפקלער־אַרבעט וועגן ייוואָ אויך אין דער ניט־יידישער געזעלשאַפטלעכקייט, אויסנוצנדיק דערביי די טריבונע פון די שטאָטראַטן, פון פּאַרלאַמענט אאַז"וו (פאָרשלאָג ד"ר ע. רינגעלבלום).
אָנגענומען.

ה) די אַרבעט פון ייוואָ און זיינע סעקציעס דאַרף געשטעלט ווערן אין פאַרבינדונג מיט די געהעריקע אינטערנאַציאָנאַלע וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציעס (פאָרשלאָג ע. רינגעלבלום).
אָנגענומען.

ו) ביים ייוואָ ווערט געשאַפן אַ קונסט־סעקציע (פאָרשלאָג מאַרק שאַ־גאַל און י. מ. ציליאָוויטש).

אין פּרינציפּ אָנגענומען.

ז) דער ייוואָ הייבט אָן אַרויסגעבן אַ וויסנשאַפטלעכן חודש־זשורנאַל (פאָרשלאָג ז. רייזען).

נ. פ ר י ל ו צ ק י. איך לייג פאָר, מיר זאָלן דאָס אָננעמען אין פּרינ־ציפּ; אַלע פּרטים וועגן דער דורכפירונג איבערגעבן דעם אויספיר־ביוראָ אין הסכם מיט די סעקציעס.

מיט דער אויסבעסערונג אָנגענומען.

ח) די עטנאָגראַפישע קאָמיסיע זאָל פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ באַזונ־דער סעקציע (פאָרשלאָג נ. וויינינג).

באַשלאָסן: איבערגעבן דעם פאָרשלאָג ווי אַ מאַטעריאַל די אָנפירנ־דיקע אָרגאַנען; די גרינדונג פון דער סעקציע וועט קענען פּראָקלאַמירן, אויב נייטיק, דער ראַט.

ט) ביי דער פילאָלאָגישער סעקציע ווערט געשאַפן אַ ספּעציעלע ליטע־ראַרישע קאָמיסיע (פאָרשלאָג ז. רייזען).

אין פּרינציפּ אָנגענומען. פּרמים וועט באַשטימען די פילאָלאָגישע סעקציע.

י) סוכּות 1930 דאַרף אויפגערופן ווערן אַ קאָנפערענץ צו רעגולירן די יידישע אָרטאָגראַפיע (פאָרשלאָג מ. וויינרייך).

אָנגענומען מיט דער אויסבעסערונג: „אין משך פון 1930".

יא) די קאָנפערענץ ווענדט זיך צו אַלע געזעלשאַפטלעכע, קולטורעלע אוןווירטשאַפטלעכע אינסטיטוציעס, הן צענטראַלע און הן לאָקאַלע, מיט דער הייסער בּיטע איבּערצוגעבּן אין רשות פון ייוואָ אַלע וויכטיקע מאַטער־יאַלן, וואָס געפינען זיך בּיי זיי, אָדער, אויבּ דאָס איז ניט מעגלעך, לאָזן קאָפּירן די מאַטעריאַלן פאַר דעם ייוואָ (פאָרשלאָג י. גימערמאַן).

אָנגענומען.

יב) אויף דעם אויספיר־בּיוראָ ווערט אַרויפגעלייגט אַ חוב אָפּצודרוקן אַ בּפרטיותדיקן בּאַריכט וועגן דער קאָנפערענץ.

אָנגענומען.

יג) פינאַנץ־ און אָרגאַניזיר־פּראָיעקטן.

מ. וויינרייך. עס איז אַריינגעפּלאָסן אַ גרויסע צאָל פאָרשלאָגן וועגן אָרגאַניזיר־ און פינאַנץ־פּראַגעס. די קאָמיסיע לייגט פאָר איבּערצו־געבּן דאָס אַלץ ווי מאַטעריאַל דער קומענדיקער צענטפאַרוואַלטונג.

אָנגענומען.

יד) צוגלייך מיט דער אַקאַדעמישער פאָרש־אַרבּעט דאַרף דער ייוואָ, לויט זיין פּרינציפּן־דערקלערונג, אויך שאַפן אַ העכערן לערנאַנשטאַלט. די קאָנפערענץ אָנערקענט, אַז עס איז שוין געקומען די צייט צו שטעלן די פּראַגע פּראַקטיש און צוצוטרעטן צו די גרעריקע הכנות, קודם־כּל אויף צו גרינדן אַ פאַקולטעט פאַר הומאַניסטישע וויסנשאַפטן. די קאָנפערענץ פּראָקלאַמירט די נייטיקייט פון אַ יידישער הויכשול בּיים ייוואָ און רופט די יידישע עפנטלעכקייט אָנצושטרענגען די כּוחות אויף צו רעאַליזירן די דאָזיקע אויפגאַבּע (פאָרשלאָג נ. גערגעל).

אָנגענומען.

טו) די קאָנפערענץ אָנערקענט, אַז דאָס מאָדערנע יידישע שולוועזן איז איינער פון די וויכטיקסטע פאַקטאָרן פון דער יידישער קולטור־אַנט־וויקלונג און פּראָטעסטירט קעגן אַלע אָנפאַלן, וואָס זיינען אויסן אונטער־צוגראָבּן דעם קיום פון דעם יידישן שולוועזן.

אָנגענומען.

עס ווערט דערקלערט אַ הפסקה אויף צו נאָמינירן קאַנדידאַטן צו די פאַרשיידענע אָרגאַנען פון ייוואָ.

נאָך דער הפסקה רעפערירט פאַר דער נאָמיניר־קאָמיסיע

ז. ר י י ז ע ן. די נאָמיניר־קאָמיסיע לייגט פאָר אויסצוקלייבן פאָלגנ־דיקע פריינד פאַר ווירקלעכע מיטגלידער פון די וויסנשאַפטלעכע סעקציעס:

פון דער פילאָלאָגישער סעקציע: ד״ר מ. ווײַנרייך, יודא א. יאָפע, י. ל. כהן, ש. ניגער, נ. פרילוצקי, ז. קלמנאָוויטש, ז. רייזען; וויסנשאַפט־לעכער סעקרעטאַר — ד״ר מ. ווײַנרייך.

פון דער היסטאָרישער סעקציע: ד״ר י. ברוצקוס, ד״ר ח. באָראָ־דיאַנסקי, ש. דובנאָוו, אַ. משעריקאָווער, א. מענעס, מאַג׳ פּ. קאָן, פּ. קורסקי, ד״ר ע. רינגעלבלום, ד״ר י. שאַצקי, ד״ר י. שיפּער; וויסנשאַפטלעכער סעק־רעטאַר — א. משעריקאָווער.

פון דער עקאָנאָמיש־סטאַטיסטישער סעקציע: פּראָפ׳ ב. ברוצקוס, ד״ר נ. גערגעל, פּראָפ׳ ל. הערש, ד״ר י. ליפּאָווסקי, יעקב לעשטשינסקי, י. קאָראַלניק, א. ראָזין (בן־אדיר), מ. שאַליט; וויסנשאַפטלעכער סעקרע־טאַר — י. לעשטשינסקי.

פון דער פּעדאַגאָגיש־פּסיכאָלאָגישער סעקציע: א. גאָלאָמב, ל. לעה־רער, ש. לעווין, ד״ר ה. קאָוואַרסקי, ל. קאַנעל, ד״ר א. א. ראָבאַק; וויסנ־שאַפטלעכער סעקרעטאַר — לייבוש לעהרער.

די פאָרגעלייגטע רשימה ווערט אָנגענומען אַן בלאָק.

פאַר מיטגלידער פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג פון ייוואָ זוערן פאָרגעלייגט: י. גיטערמאַן (ווארשע), ד״ר מ. ווײַנרייך (ווילנע), ד״ר מ. זילבערפאַרב (ווארשע), א. טשעריקאָווער (בערלין), י. יעפּרויקין (פּאַריז), ב. כהן־ווירגילי (ווילנע), יעקב לעשטשינסקי (בערלין), יודל מארק (ריגע), נ. פּרילוצקי (ווארשע), ז. רייזען (ווילנע), ד״ר י. שאַצקי (ניו־יאָרק), ד״ר י. שיפּער (ווארשע); פאַר קאַנדידאַטן צו זיי: ז. קלמנאָ־וויטש (ווילנע), נ. מייזיל (ווארשע), י. יאשונסקי (ווארשע), ד״ר נ. גער־געל (בערלין). חוץ דעם ווערט פאָרגעלייגט ווי א פאַרטרעטער פון קוראַטאָריום אין דער צ״פּ ב. קלעצקין.

די דאָזיקע רשימה ווערט אָנגענומען אַן בלאָק.

י. ג י ט ע ר מ א ן לייגט פאָר אויסצוקלייבן אַ קאָמיסיע צוצוגרייטן די גרינדונג פון דער קונסט־סעקציע פון ייוואָ אין אזא באַשטאַנד: יוליוס גענש (דערפּעט), א. זיינפעלד (קראָקע), י. מ. ניימאַן (ווארשע), י. עליאָוויטש (ווארשע), נ. פּרילוצקי (ווארשע), ב. צוקערמאַן (ווילנע), מ. שאַגאַל (פּאַריז).

י. ש י פּ ע ר. מען דאַרף זיך ניט איילן מיט אויספירן דעם באַשלוס מכח דער קונסט־סעקציע. די וואַרשעווער היסטאָרישע קאָמיסיע האָט שוין אָנגעקניפּט פאַרהאַנדלונגען אין דעם ענין. עס איז פאַראַן אַ פּלאַן, די וואַר־שעווער קהילה זאָל בויען אַ בנין פאַר אַ קונסט־מוזיי.

עס ווערט באַשלאָסן: די אויסגעקליבענע קאָמיסיע זאָל אַרבעטן אין הסכם מיט דער וואַרשעווער היסטאָרישער קאָמיסיע. די קאָמיסיע ווערט אויסגעקליבן אין פאָרגעלייגטן באַשטאַנד.

וועגן קוראַטאָריום פון ייוואָ ווערט אָנגענומען דער פאָרשלאָג פון ד״ר נ. געניש (דערפעט):

די צענטראַלע פאַרוואַלטונג ווערט געבעטן צונויפצושטעלן אין נאָמען פון דער קאָנפערענץ דאָס קוראַטאָריום פונם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט און אויך פאַרבעטן דאָס ערן־פּרעזידיום.

א. טשעריקאָווער מעלדעט: די היסטאָרישע סעקציע האָט אויסגעקליבן ש. דובנאָוון פאַר אַן ערן־מיטגליד פון דער סעקציע.

מ. ווייַנרייַך מעלדעט: די פילאָלאָגישע סעקציע האָט אויסגעקליבן פאַר ערן־מיטגלידער אַלכּסנדר האַרקאַווי און אַלפרעד לאַנדוי.

מ. ווייַנרייַך מעלדעט: די דעלעגאַטן פון פוילן האָבן אויסגעקליבן די 4 מיטגלידער פון ראַט פון ייוואָ, לויטן איינגעשטעלטן שליסל; די אויסגעקליבענע זייַנען שמואל ווינטער (וולאָצלאַוועק), א. זייַנפעלד (קראָקע), י. טשערניכאָוו (ווילנע) און ד״ר ה. קאַוואַרסקי (ווילנע).

די ערשטע זיצונג פון דער צענטראַלער פאַרוואַלטונג ווערט באַשטימט אויף מאָרגן 11 אין דער פרי.

ג. פּרילוצקי. ביים שליסן די קאָנפערענץ דערמאָנט זיך נים ווילנדיק דער שלום פון דער טשערנאָוויצער קאָנפערענץ. אָנגעהויבן האָט זי זיך מיט גרויס פאַראַד אין אַ גרויסן זאַל, מיט אַ גרויסן עולם, און געענדיקט האָט זי זיך שטיל, אין עפּעס אַ פאַררוקטן צימערל, ביי אַ פּאָר צענדליק מענטשן. אין משך פון דער קאָנפערענץ האָט די התלהבות ביסלעכווייז זיך אויסגעוועפּט, אַזוי אַז שפּעטער האָט נאָמבערג געקאָנט שרייבן, אַז פון דער גאַנצער טשערנאָוויצער קאָנפערענץ איז געבליבן אַ שטיקל פּאַפּיר. מיר האָבן מער מזל, ווייל מיר זייַנען געקומען שפּעטער. הייַנט פאַרלאָזן מיר די ערשטע קאָנפערענץ פון ייוואָ גאָר מיט אַן אַנדער געפיל. אין משך פון דער אַרבעט איז די התלהבות לא די וואָס נים אָפּגעקילט געוואָרן, נאָר זי האָט זיך נאָך פאַרשטאַרקט און פאַרטיפט. וואָס גייען מיר טאָן? אַ גרויסע אויפבוי־אַרבעט. דער בנין, וואָס דער ייוואָ בויט אויף זייַן פּלאַץ, איז אַן אמתע אילוסטראַציע און סימבאָל. מען נעמט אַן אָפּגעלאָזן שטיבל, מען שטעלט אונטער דעם אַוועק אַ שטיינערנעם פונדאַמענט, מען גראָבט אונטער דעם אַ קעלער פון בעטאָן מיט פייער־זיכערע מאַגאַזינען, כּדי עס זאָל זייַן מסוגל צו היטן אונדזערע וויסנשאַפטלעכע אוצרות. דאָס טוט אויך דער ייוואָ אין גאַנצן — ער וויל די אָפּגעלאָזענע, צעוואָרפענע פאָלקסשאַפונג און פאָלקסגעשיכטע אַריינגעמען אין די געאָרדנטע שפייכלערס און זאַלן פון דער וויסנשאַפט.

איך האָב זיך צוגעקוקט צו די דעלעגאַטן און די געסט אין משך פון די פיר טעג פון דער קאָנפערענץ. פאַר פיל פון זיי זיינען עס געווען טעג פון אויפמונטערונג און טיפער אינעווייניקסטער פרייד. ביים לייגן דעם גרונד־שטיין האָב איך געזען, ווי מענטשן מיט גרויע האָר האָבן געוויינט. דאָס האָט אַרויסגעשפּאַרט דאָס געפיל פון באַוועלטן, דאָס איז געווען דאָס געפיל פון די פיל עוולות, וואָס מען באַגייט קעגן אונדז, וואָס האָט אַרויסגעפּרעסט ביי אונדז טרערן אין מאָמענט פון גליק.

איצט, נאָך דעם יום־טוב פון דער קאָנפערענץ, גייט אַ וואָך — אַ וואָך מיט אַרבעט. מיר, וואָס זיינען דאָ אויסגעקליבן געוואָרן צו פירן ווייטער די אַזוי שיין אָנגעהויבענע אַרבעט, האָבן גענומען אויף זיך אַ גרויסע אַחריות. מיר וועלן זען אייערע האָפענונגען צו באַרעכטיקן. אויף אונדז ליגט אַ חוב אַנטקעגן די אַלע, וואָס האָבן געקעמפט פאַר אונדז און אונדז צו־געגרייט דעם באָדן. אויף אונדז ליגט אַ חוב צו באַפרייען די ירושה פון ב. באָראָכאָוו און ש. אַנסקי — די ערשטע אויפגאַבע אונדזערע דאַרף זיין אַרויסגעבן זייערע וויסנשאַפטלעכע אַרבעטן אין בוך־פאָרם. לאָמיר ניט פאַרגעסן די מאַרטירער פון דער יידישער וויסנשאַפט, וואָס האָבן ניט דער־לעבט צו זען די פרוכט פון זייער אַרבעט, די אַלע, וואָס האָבן מיט זייער בלוט און שווייס דורכגעטרענקט און באַפרוכפּערט דאָס פעלד פון דער יידישער וויסנשאַפט.

די דאָזיקע קאָנפערענץ וועט געבן די מעגלעכקייט די איצטיקע בויער פון דער יידישער וויסנשאַפט פאַראייניקן זיך צו בשותּפותדיקער אַרבעט, אונטער איין דאַך וועט ווערן קאָנצענטרירט און געשטאַרקט די יידישע שעפע־רישע ענערגיע. אין דעם פייער פון דער באַגייסטערטער צוזאַמענאַרבעט פאַר דער אַלגעמיינער זאַך וועלן זיכער צעשמאָלצן ווערן אַ סך אומפאַר־שטייענישן און אַנימאָזיעס, וואָס האָבן ביז איצט צעטיילט אונדזערע וויסנשאַפטלער.

אין נאָמען פון דער קאָנפערענץ דריק איך אויס אונדזער וואַרעמען דאַנק די אָרגאַניזאַטאָרן פון דער קאָנפערענץ, יענע, וואָס האָבן צוגלייך אויסגעטראָגן אויף זייערע פּלייצעס די אַרבעט פון גרינדן דעם ייוואָ און דער־פירן אים ביז צום היינטיקן מצב. אַ דאַנק אויך אַלע דעלעגאַטן און געסט, וואָס האָבן זיך אָפּגעריסן פון זייערע טאָגטעגלעכע אינטערעסן און אַרבעטן און זיינען געקומען אַזוי צאָלרייך זיך צו באַטייליקן אין דער קאָנפערענץ.

איך האָב געהאַט די געלעגנהייט בייצוזיין ביים געבוירן ווערן פון אַ סך יידישע קולטור־אָרגאַניזאַציעס; איך בין אויך געווען דערביי ביי זייער פּריצייטיקן אונטערגאַנג. מיין טיף געפיל זאָגט מיר, אַז דאָ געפינען מיר זיך ביים געבוירן ווערן פון אַ פולקום געזונט קינד, וואָס וועט בלי־ספק האָבן אריכת ימים. דער ייוואָ איז ניט נאָר אַ גוואַלדיקער אויפטו אויפן געביט פון דער יידישער קולטור־שאַפונג. איך בין זיכער, אַז ער וועט אויך באַ־

פליגלען דעם קאַמף פאַר די רעכט פון אונדזער שפּראַך, פאַר אונדזער קולטורעלער אויפלעבונג און וועט אונדז צוגעבן מוט אין קאַמף מיט די שונאים אינעווייניק און אויסווייניק. די ערנסטע באַציִונג צו דער זאַך האָט באַוויזן אונדז אַלעמען, פון די פאַרשיידענע ריכטונגען, צו פאַרבייגן דאָס, וואָס שיידט אונדז אָפּ און אַרויסשטעלן דאָס, וואָס פאַראייניקט אונדז. דאָס ערשטע מאָל נאָך אַ סך יאָרן האָבן מיר אַלע זיך צונויפגעקליבן בײַ איין טיש. דאָס איז אַ גוטער סימן. הלוואַי ווייטער אין אַ מזלדיקער שעה!

י. טשערניכאָוו. ווען איך קוק זיך צו צום יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט ווי צו אַ היסטאָרישער געשעעניש, ווי צו אַ רינגעלע אין דער קייט פון אונדזער גייסטיקער אַנטוויקלונג, מוז איך זאָגן, אַז דער אינסטיטוט איז די שאַפונג פון אַ דור יידישער אינטעליגענץ.

אַמאָל, מיט 110 יאָר צוריק, האָט דער דעמאָלטיקער דור יידישע אינטעליגענץ אויך געפּרוווט שאַפן אַ וויסנשאַפטלעכע אינסטיטוציע. דאָס זיינען געווען יום־טוב ליפּמאַן צונץ, גאַנס, מאָזער, היינע. דער דאָזיקער פּרווו האָט באַטייט דעמאָלט ניט קיין איבערשטראָם פון לעבן, נאָר אַן אָפּטרעטן, אַן איינציִען זיך אין די דלת אַמות פון וויסנשאַפט, צו ראַטעווען כאָטש אַ זכר און אַ נשאר פון אַ לעבן, וואָס איז געווען פאַרמשפּט צום אונטערגאַנג. דער „פאַראיין פיר קולטור אונד וויסענשאַפטס דעם יודענטומס" האָט אויפן לעבן פון זיין דור גאָר אַ קנאַפּע ווירקונג געהאַט, און ער איז זיך גיך צעפאַלן, איבערגעבליבן זיינען נאָר דעם גרינדערס ביכער.

אונדזער דור איז אַ דור פון ניט צופרידענע, וואָס האָט אין לעבן קיין תיקון ניט געקאָנט געפינען. מיר זיינען אַרויס צום פאָלק מיט גרויסע פאָדערונגען, און דער עיקר מיט דער פאָדערונג זיך צו פאַרטיפן אין זיך, אָפן און ערלעך אַ קוק צו טאָן אויפן אייגענעם מהות. אויב די אויסווייניקסטע אומשטאַנדן האָבן ניט דערלאָזט אונדזער געזעלשאַפטלעכן ווילן פאַרקערפּערט צו ווערן אין מעשים, איז דאָך נאָך שטאַרק און פעסט אין אונדז דאָס שטרעבן צום אמת, צו דער פולער ווירקלעכקייט. דאָס האָבן די שוואַרצע יאָרן אין אונדז ניט געקאָנט דערשטיקן. אָט דאָס שטרעבן צום וויסנשאַפטלעכן אמת איז דער ייוואָ באַרופן אונטערצוהאַלטן און אַריינצוטראָגן אין די פאָלקס־מאַסן. מיר גלייבן אין דער וויסנשאַפט. מיר האַלטן, אַז זי איז דער בעסטער שוץ קעגן אַסימילאַציע און קעגן אַלע בייזע שלעק. לאָמיר האָפן, אַז דער ייוואָ וועט די דאָזיקע וויסנשאַפט שאַפן, די יידישע וויסנשאַפט, וואָס באַלייכט און באַשיינט דאָס יידישע לעבן.

ב. כהן־ווירגילי. הגם מיר האָבן אַן אַנדער קוק, ווי די פריערדיקע רעדנער, אויף דער קולטורעלער אַרבעט בײַ ייִדן, אויף דעם, ווער עס זיינען אירע טרעגער און באַגייסטערער, ניט געקוקט דערויף, וואָס מיר האָבן אַ גרונד צו זיין ניט צופרידן מיטן אָרגאַניזאַציאָנעלן בוי און אידעישן

יסוד פון ייוואָ, נעמען מיר דאָך ווייטער, ווי ביז אַהער, אַ נאָענטן אַקטיוון אָנטייל אין זיין בויונג. מיר זיינען זיכער, אַז ווילנדיק ניט ווילג־ייק וועלן אַלע פריינד פון דער יידישער וויסנשאַפט און אַלע וויסנשאַפטלער קומען צום איינזען, אַז נאָר אין דער אינטימער פאַרבינדונג מיט די יידישע מאַסן, די אַרבעטנדיקע שיכטן, וועלן זיי געפינען זייער תּיקון. איך וויל, אַז די אָר־גאַנען פון ייוואָ זאָלן ניט פאַרגעסן, אַז דער ייוואָ איז ניט דער בראשית פון דער יידישער קולטור־אַנטוויקלונג; ער איז נאָר איין עטאַפּ אין דעם קאַמף פון די יידישע מאַסן פאַר די רעכט פון דער יידישער קולטור. זיי מוזן געדענקען, אַז זייער אויפגאַבע איז צו אַרבעטן אין די אינטערעסן פון די יידישע מאַסן.

ז ר ו ב ב ל. עס טוט מיר באַנג, וואָס איך קאָן ניט טיילן די יום־טוב־דיקע שטימונג פונם פאָרזיצער. שוין ח׳ לעשטשינסקי האָט אונטערגע־שטראָכן אונדזער באַזונדערן קוק אויף דער אַרבעט פון ייוואָ און האָט אויסגעדריקט זיין השש, אַז דער ייוואָ נייגט זיך אָפּ פון דער אונדז געוווּנ־טשענער ריכטונג. די קאָנפערענץ האָט אונדזערע חששים פאַרשטאַרקט. אין ראַט פון ייוואָ, וועלכער וועט האָבן די דעה איבער דער גאַנצער אַרבעט זיי־נער, וואָרים צום ראַט געהערט דאָך דאָס רעכט צו באַשטימען דעם בודזשעט, וועט פון פוילן ניט אַריינגיין קיין איין פאָרשטייער פון די אָרגאַניזירטע אַרבעטער־פאַראייניקונגען. אין דער אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ איז געשאַפן גע־וואָרן אַ מחיצה צווישן אים און צווישן די אָרגאַניזירטע כּוחות פון די יידישע אַרבעטער־מאַסן, ווייל מען האָט ניט געגעבן קיין בפירושע פאָר־טרעטונג דער שטאַרקסטער קולטור־אָרגאַניזאַציע — דער ציש״אָ. דערמיט איז געגעבן געוואָרן אַ קלאַפּ דעם מעכטיקן בנין, וואָס זיין פונדאַמענט איז געלייגט געוואָרן מיט 4 יאָר צוריק.

אָבער נאָך אַלעמען וועט דאָס ניט פאַרמינערן ביי היינטיקן טאָג דעם טיפן אָרגאַנישן אינטערעס צום אינסטיטוט מצד די יידישע אַרבעטער־מאַסן. די אויבן אָנגעוויזענע אָרגאַניזאַציאָנעלע מאָמענטן קאָנען באַשטי־מען אָפּנייגן אין דער אַרבעט, זיי פאַרמינערן אָבער ניט די אָנערקענונג פאַר דער עצם אַרבעט פון ייוואָ. דער היינטיקער מצב, מיין איך, איז געשאַפן געוואָרן אַדאַנק דער מאַטעריעלער נויט. איך גלייב, אַז נאָכדעם ווי מען וועט פאַרטיק ווערן מיטן מאַטעריעלן בנין, וועט מען זיך ווענדן מיטן פּנים צו דער יידישער אַרבעטער־מאַסע.

ד״ר צ. ש אַ ב אַ ד. איך האָב געהאַט דעם כּבוד צו עפענען די קאָנ־פערענץ, ערלויבט מיר אויך צו זאָגן אַ פּאָר ווערטער ביים שליסן. געוויינט־לעך פאַלט די טעמפּעראַטור, ווען מען קומט צו נעילה — אַזוי איז דער מנהג ביי קאָנפערענצן. אַזוי, למשל, געדענק איך, אַז די קאָנפערענץ פון דער וועלט־הילפס־אָרגאַניזאַציע אין קאַרלסבאַד, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן

מיט גרויס פֿאַראַד, האָט זיך געענדיקט מיט גאָרנישט. אונדזער קאָנפֿערענץ ענדיקט זיך בײַ דער זעלביקער התלהבותדיקער שטימונג, ווי זי האָט זיך אָנגעהויבן. איין זאַך האָט זיך יאָ געביטן: צום אָנהייב קאָנפֿערענץ האָבן עטלעכע געמיינט, אַז זיי וועלן דאָ טרעפֿן זיך מיט געגנער, צום סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז מיר בילדן אַלע אַן איינהייט. און אַזוי פֿאַראייניקט ווינטשן מיר דעם אינסטיטוט לאַנג לעבן און פּרוכפּעריקע אַרבעט. הלוואַי זאָלן מיר זײַן געאייניקט בכלל אין אונדזער קולטור=אַרבעט. איך בין געשטאַנען בײַם ווינגעלע פֿון אינסטיטוט; עס האָט געקאָנט אויסווײַזן ווי אַ פֿאַנטאַזיע, אָבער מיר האָבן זיך ניט פֿאַרגעשפּעלט, ווי ווײַט דער געדאַנק איז אַרויסגענומען געוואָרן פֿון דער פֿאָלקס=נשמה. עס איז אַן אומזיסטע שרעק, טאָמער וועט דער ייוואָ זיך אָפּקערן פֿון די נויטן פֿון די יידישע מאַסן. דער ייוואָ שטאַמט פֿון די מאַסן, און זיי וועלן געוויס געניסן די פּרוכט פֿון זײַן אַרבעט.

וו. לאַצקי=בערטאָלדי. השובע פֿרײַנד! פֿאַראַן אַ היסטאָרישע דאַטע, וואָס ס'איז כּדאַי זיך איצטער צו דערמאָנען. מיט פֿערציק יאָר צוריק זײַנען זיך צונויפֿגעקומען אין אָדעס „פֿרײַנד פֿון יידישן לשון“, בכּדי מקבל=פּנים צו זײַן דעם דורכפֿאָרנדיקן „יידישן פֿאָלקס=שרײַבער“, מרדכי ספּעקטאָר. מען האָט צוגעגרייט אַ קערמעשל און געהאַלטן רעדעס מעניני דיומא. גערעדט האָט מען וועגן יידיש און וועגן דער חשיבות פֿון אונדזער מאַמע=לשון פֿאַר אונדזער פֿאָלק. צווישן די „פֿרײַנד פֿון יידישן לשון“ זײַנען געווען פֿאַרשיידענע מיינונגען, און יעדער פֿון זיי איז זיך גענאַנגען צו יידיש פֿון זײַן אייגענעם באַזונדערן ווינקעלע. איינער האָט געזאָגט, אַז הגם יידיש איז אַ זאַמד=שפּראַך, וואָס אַ ליאַדע ווינט קאָן זי צעזייען און מען קאָן ניט וויסן, וואָס עס וועט מאָרגן ווערן פֿון איר, פֿונדעסטוועגן טאָר מען ניט פֿאַרגעסן, אַז הײַנט צוטאָגס איז די שפּראַך לעבעדיק, דאָס פֿאָלק רעדט אויף איר, יידישע שרײַבער באַנוצן זיך מיט איר, אין אונדזער מאַמע=לשון באַווײַזן זיך קונסט=ווערק, און דעריבער וועט ער זאָגן צו אַלע שונאים פֿון יידיש, צוזאַמען מיט אַרכימעדעס:

Noli tangere circulos meos!

טשעפּעט ניט מײַנע קרײַזן פֿון זאַמד!

אַ צווייטער רעדנער האָט געזאָגט, אַז מען דאַרף יידיש היטן שאַצן, דערפֿאַר וואָס עס איז נוצלעך פֿאַרן פֿאָלק און יידישע פֿאָלקס=שרײַבער גיבן אין דער שפּראַך אַרויס נוצלעכע ביכער.

געווען אַ דריטער רעדנער, און יענער איז אַרויס 19 יאָר פֿאַר דער טשערנאָוויצער קאָנפֿערענץ מיט אַן אמתער יידישיסטישער דעקלאַראַציע. ניט אומזיסט האָט פֿון אַלע גלות=שפּראַכן אונדזער מאַמע=לשון זוכה געווען צום נאָמען „יידיש“: זי איז אַ סימן פֿון אונדזער נאַציאָנאַלן לעבן און ווי לאַנג יידן וועלן זײַן, וועט אויך יידיש פֿאַרבלײַבן.

פערציק יאָר זיינען אַוועק נאָך יענעם קערמעשל, וואָס אָדעסער פריינד פון דעם יידישן לשון האָבן געמאַכט לכּבוד דעם פאָלקס־שרייבער מרדכי ספּעקטאָר, און מיר קאָנען איצטער עדות זאָגן, אַז די נביאות פון די שוואַרצע מרה־שחורהדיקע פּעסימיסטן מיט זייער זאַמד־טעאָריע איז בטל געוואָרן, און מקוים געוואָרן איז דער אויסדרוק פון יענעם רעדנער, וואָס האָט געגלייבט אין יידיש און איר נאַציאָנאַלער חשיבות פאַר אונדזער פאָלק. זינט יענער צייט האָט יידיש, וואָס ווייטער אַלץ מער, זיך אָנגעהויבן באַהעפטן מיט אַזעלכע כּוחות אין יידישן לעבן, וואָס באַוואָרענען פאַר איר ניט נאָר חיי שעה, נאָר אויך חיי עולם.

יידיש האָט זיך באַהעפט מיטן קאַמף פון די יידישע אַרבעטער־מאַסן פאַר זייער נאַציאָנאַלער און סאָציאַלער באַפרייונג, מיטן קאַמף פון יידישן אַרבעטער פאַר דער באַפרייונג פון דער מענטשהייט. יידיש האָט זיך דאָ באַהעפט מיטן גאולה־שטרעב פון דער מענטשהייט, און דאָס האָט אין אונדזער מאַמע־לשון אַריינגעבלאָזן אַ ניצוץ פון חיי עולם.

יידיש האָט זיך באַהעפט מיטן שטרעב צו שיינקייט, וואָס אַנטפּלעקט זיך אין דער שיינער יידישער ליטעראַטור, און די טשערנאָוויצער קאָנפערענץ, וואו יצחק־לייבוש פּרץ איז בייגעווען, האָט עדות־געזאָגט וועגן דעם זיווג פון יידיש און דעם אמת פון שיינקייט — אויך אַ ניצוץ פון חיי עולם.

די איצטיקע ווילנער קאָנפערענץ פּראָקלאַמירט דעם באַהעפט פון יידיש צו וויסנשאַפט, דעם זיווג מיטן פאַוסט־גייסט פון מוטיקער פרייער פאָרשונג, וואָס לעבט אין דער מענטשהייט, ווי לאַנג זי איז מענטשהייט. אַ דריטער ניצוץ פון חיי עולם.

און אַלע דריי מדרגות: יידישע אַרבעטער, יידישע שיינקייט, יידישע וויסנשאַפט זיינען באַהעפט איינע מיט דער צווייטער. אָן דעם יידישן אַרבעטער קאָן קיין אמת ניט זיין אין אונדזער וויסנשאַפט. די אַסימילאַטאָרישע יידישע בורזשואַזיע מוז אַ פולע זייטן פון איר לעבן פאַרבאַהאַלטן פאַר דער וועלט, און ניט אומזיסט האָט די סקאַרבאָווע יידישע געשיכטשרייבונג צוגעדעקט מיט זיבן שלייערן דיווירטשאַפטלעכע געשיכטע פון אונדזער פאָלק. דער יידישער אַרבעטער האָט קיין מורא ניט, אַז אַנטיסעמיטן וועלן אונדז אויפוואַרפן ראָטשילדס אוצרות: ער פאַרמאָגט זיי ניט, ער קאָן זיך פאַרגינען צו זאָגן דעם אמת. און מיר זיינען אַלע אויך די לעבעדיקע עדות פון די נצחונות פון דער יידישער שיינקייט אין דער וועלט. נאָך גאָר ניט לאַנג איז אונדזער ליטעראַטור געווען אַ געטאָ־ליטעראַטור, און נאָר אין אונדזערע ד׳ אַמות האָט מען פון איר געוואוסט. זיינען געקומען העלדן, פאָלקס־העלדן און האָבן פאַר אונדזער ליטעראַטור דורכגעבראָכן די ווענט פון געטאָ. שלום אַש האָט געעפנט

פֿאַר זיינע „משיחס צייטן" אַ וועג צום רוסישן טעאַטער, און מיט זיין „גאָט פֿון נקמה" אין ריינהאַרדטס דייטשן טעאַטער האָט ער געעפֿנט פֿאַר דער יידישער דראַמע אַ פֿענסטער אין מערב=אייראָפּע.

פֿאַראַיאָרן בין איך געווען אין פּאַריז און האָב געזען ווי די גייסטיקע אַריסטאָקראַטיע, דאָס אייבערשטע פֿון שטייסל אין דער פּאַריזער אינטעליגענץ, איז געגאַנגען אָוונט אין אָוונט אין אַ פּראָווינציעלן טעאַטער זען די אויפֿפֿירונג פֿון אַנסקים „דיבוק".

אָט אַזוי זעט אויס דער גורל פֿון דער „זאַמד=שפּראַך" אין אונדזערע צייטן. אונדזער מאַמע=לשון האָט זיך באַהעפֿט מיט די הייליקע פֿונקען פֿון אונדזער נשמה — מיט די שעפֿערישע כּוחות אין מאַטעריע און גייסט, מיטן פֿרייען אַרבעטער, מיט דער פֿרייער וויסנשאַפֿט, מיט דער אײדעלער שיינקייט. זאָל דער דאָזיקער גייסט פֿון אַרבעט, שיינקייט און אמת לעבן אין אונדזער וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט און אים באַוואָרענען חיי עולם.

ז. ר י י ז ע ן (אָ. ק.). אונדזער ערשטע קאָנפֿערענץ איז אַ סימבאָלישע אָפּשפּיגלונג פֿון דעם גאַנצן אַנטוויקלונגס=גאַנג פֿון ייוואָ. פֿון ערשטן טאָג אָן איז די אַרבעט פֿון ייוואָ אַריבערגעוואַקסן אונדזערע דערוואַרטונגען, אויך די דאָזיקע קאָנפֿערענץ האָט אַריבערגעשטייגט אונדזערע דערוואַרטונגען. איך בין זיך מודה, אַז אין דער דאָזיקער שרעקלעכער צייט פֿון צעשטערונג האָבן מיר זיך געשראָקן, מיר זיינען ניט געווען זיכער, ווי מען וועט אויפֿנעמען אונדזער בוי=אַרבעט. אָבער מיר האָבן זיך געזאָגט: מיר טאָרן ניט אַראָפּלאָזן די הענט. פּונקט ווי מען טאָר אויף איין טאָג ניט אָפּשטעלן די בוי=אַרבעט פֿון דער יידישער קולטור, אַזוי טאָרן מיר אויך ניט אָפּלייגן די קאָנפֿערענץ. די אַרבעט פֿאַר דער יידישער קולטור איז פֿאַר אונדז ניט קיין לוקסוס, קיין צוקערלעקעכל, זי איז דאָס טאָגטעגלעכע ברויט, אונדזער אינערלעכע באַדערפֿעניש זיך אויסצולעבן פֿול און גאַנץ. און זי מוז ווערן אַלץ גרעסער און טיפֿער און ברייטער. מיר מוזן וואָס ברייטער מאַכן די באַזע פֿאַר אונדזער קולטור=אַרבעט. פּ' פֿאַיענסאָן האָט גערעדט וועגן דער בורזשואַזיע, וואָס שאָקלט זיך אָפּ פֿון אונדזער פֿאָלקס=קולטור. צו אונדזער גרויסן צער, זיינען די מחיצות נאָך ניט גרויס גענוג. אויך אין די ברייטע יידישע מאַסן מאַלפּעװעט מען נאָך דער בורזשואַזיע. עס שטייט פֿאַר אונדז די אויפֿגאַבע דורך דער קולטור אַריינצוברענגען ליכט, אָפּצוריייניקן פֿון דער יידישער גאַס דעם פֿעסט און שימל, וואָס רירט אָן אויך די אַרבעטער=מאַסן. און צו טאָן איז נאָך פֿאַראַן גאָר אַ סך. נאָך מיט דרייסיק יאָר צוריק פֿאַרן קערמעשל, וואָס פּ' לאַצקי האָט דערמאָנט, איז אַרויס יהושע=מרדכי ליפֿשיץ מיט אַ פּראָגראַם פֿאַר יידישער קולטור=אַרבעט, וואָס מיר האָבן עד=היום ניט רעאַליזירט.

זאָל אונדזער היינטיקע קאָנפערענץ זיין אַ נייע ערא, אַ גייע דאַטע אין דעם קאַמף פון די יידישע פאָלקס־מאַסן פאַר אַן אייגענער העכערער קולטור!

ביים שלום פון דער קאָנפערענץ לאָמיר דערמאָנען מיט כבוד און אָנערקענונג די חברים און פריינד, וואָס מיט זייער געטריישאַפט און איבערגעגעבנקייט האָט אונדזער אַרבעט דערגרייכט צו איר איצטיקן צו־שטאַנד. די וואַרעמסטע אָנערקענונג קומט די חברים אליהו טשעריקאָ־ווער און יעקב לעשטשינסקי, וואָס נאָר אַ דאַנק זייער מי האָט ווילנע גע־קאָנט זיך פאַרמעסטן צו ווערן דער וועלט־צענטער פון ייוואָ — זיי האָבן פאַר אונדז סימבאָליזירט די פאַרבינדונג מיט דער גרויסער וועלט. זאָל דאָ אויך דערמאָנט ווערן נחום שטיף, וואָס אים איז געווען באַשערט דאָס גרויסע גליק אַרויסצוברענגען דער ערשטער דעם געדאַנק, וואָס האָט אין אונדז אַלעמען געדרעמלט און וואָס מיר האָבן אים זוכה געווען צו פאַר־ווירקלעכן.

לאָמיר זיין זיכער, אַז אונדזערע פריינד, וואָס האָבן מיט אַזוי פיל ערנסט זיך באַטייליקט אין דער אַרבעט פון דער קאָנפערענץ, וועלן, אָפּ־געפאָרן פון דאַנען אין די געדיכטעניש פון יידישן לעבן, ברענגען אַהין קערנער פון מוט און גלייבן אין אַ בעסערער צוקונפט. ווילנע איז היינט דער צענטער פון ייוואָ, זי טאָר אָבער ניט ווערן אַזאַ מין מרכז רוחני, וואָס איז פאַראַן אויף זיך צו שפּיגלען אין אים, בעת מען זינקט אַליין אין טומאה. די געדעכעניש פון ווילנע דאַרף וועקן אין אימלעבן פון אונדזערע פריינד דעם חוב־באַוואוסט און דעם ווילן צו בויען אויף די ערטער, אומ־עטום, אין אַלע ווינקלעך פון דער ערד דעם גרויסן יידישן קולטור־בנין.

מיין האַרציקן צאתכם לשלום צו אַלע פריינד דעלעגאַטן און געסט, איך ווינטש, אַז מיר זאָלן זיך אין גיכן ווידער זען צו דעם חנוכת הבית פון דער יידישער הויכשול ביי דעם ייוואָ. איך ווינטש אַ גליקלעכע רייזע דעם פריינד פרין הירשביין, וואָס פאָרט די טעג אָפּ קיין אַמעריקע, און בעט אים איבערצוגעבן אַ האַרציקן דאַנק די אַמעריקאַנער פריינד, וואָס האָבן מיט אַזאַ געטריישאַפט מיטגעהאָלפן אונדזער אַרבעט. דעם זעלביקן גרוס שיק איך איבער אויך דורך דעם אַמעריקאַנער דעלעגאַט פריינד אייזנער. פאָרט געזונטמ! צום ווידערזען!

דער פאָרזיצער: די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט איז געשלאָסן.

דער גאַנצער עולם הויבט זיך אויף פון די ערטער, און עס הערן זיך רופן:

לאַנג לעבן זאָל דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט!

הוספה נומ׳ 1

באַגריסונגען צו דער קאָנפערענץ*.

אָמוואָצק — ש. רובינשטיין (בריוו): ...איך פאַרשרייב דעם צוזאַמענפאַר אין דעם, אַזוי צו זאָגן, „ספר הזהב", שענקענדיק דער ביבליאָטעק האָס זעלטענע ביכעלע „מעשה גדולה מן אומן ומן אוקריינא".

אָסטראָוויעץ — מאיר בלאַנקמאַן (בריוו).

באַראַנאָוויטש — מאַגיסטראַט: אין נאָמען פון מאַגיסטראַט שיק איך ווונטשן פון פרוכפעריקער אַרבעט דער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. פאַרן בורמיסטער אינזשענער וויניקאָוו.

באַראַנאָוויטש — אָרגאַניזאַציע פון „בונד", ל. וואָראָבייאָווסקי, ראַטמאַן פון שמאָטראַט (בריוו).

בודאַפּעשט — פּראָפ׳ ל. בלוי (בריוו).

ביענאָס=איירעס — אַרגענטינער סעקציע באַגריסט פייערלעך די ייוואָ=קאָנפערענץ.

בוקאַרעשט — שיקן האַרציקע גרוסן דער באַראַטונג פון אונדזערע בעסטע, לאַזאַרעאַנו, שטערנבערג, ביקל, קראַפּט.

בוקאַרעשט — „פריינד פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט" אין רומעניע באַגריסן האַרציק די קאָנפערענץ און ווינטשן גינסטיקע באַדינגונגען פאַר דער ווייטערבויונג פון יידישן קולטור=בנין. מיר זאָגן צו מאַטעריעלע און מאָראַלישע הילף.

בוקאַרעשט — ש"ס=ראָמאַן (בריוו).

ביאַליסטאָק — ליטעראַטן=קרייז, „נייער לעבן": מיר באַגריסן האַרציק די קאָנפערענץ פון ייוואָ.

ביאַליסטאָק — ווילנער טרופּע: שטאָלץ אויף אונדזערע ווילנער מסירת=נפשדיקע בויער פון דער מאָדערנער יידישער קולטור, פאַר אייביקער פון אונדזער נעכטן פאַר אונדזער שיינעם מאָרגן, שיקן מיר אונדזער האַרציקע ברכה. אָנפירער מזאה.

* דאָרט, וו ס׳איז באַצייכנט „בריוו", זיינען דאָס קיצורים פון באַגריס=בריוו, אין אַנדערע פאַלן — טעלעגראַמעס.

ביאַליסטאָק — נח זאַבלודאָווסקי: איך באַגריס די עפענונג
פון דער קאָנפערענץ.

בידגאָשטש — פאַראיין פון יידישער יוגנט ווינטשט פרוכפּע=
ריקע אַרבעט לטובת דער יידישער קולטור.

בענדין — רעדאַקציע „דאָס יידישע וואָכנבלאַט", רעד' ל. בער=
קאָוויץ (בריוו): נעמט צו אונדזער האַרציקע באַגריסונג צו דער מאָרגע=
דיקער עפענונג פון אייער ערשטער קאָנפערענץ...

בענדין — „זאַגלעמביער צייטונג": צו דער ערשטער קאָנפע=
רענץ שיקן מיר אונדזער האַרציקסטע ברכה. בויט מיט ערפאָלג די
יידישע קולטור.

בערלין — צענטפאַרוואַלטונג פון פאַרבאַנד „אָזע" (בריוו): מיט
גרויס נחת האָבן מיר אויפגענומען אייער איינלאַדונג צו דער אָנקומענדי=
קער קאָנפערענץ פונם ייוואָ. מיר זעען אין דעם פאַקט אַ בולטן אויסדרוק
דערפון, אַז אייער מי איז ניט געגאַנגען לאיבוד. דאָס, וואָס אייך האָט
זיך איינגעגעבן צונויפצוזאַמלען אונטער איין דאַך די צעזייט און צע=
שפרייטע יידישע אינטעליגענץ, אייער אויפטו פאַרן אויפוועקן אַרום דער
יידישער קולטור דעם באַוועגלעכן כוח — די יידישע זאַמלערמאַסע, — דאָס
איז די בעסטע גאַראַנטיע פון אַ פרוכטבאַרן קיום.

מיר ווינטשן אייך הצלחה. איר זאָלט אויסגעפינען דעם דרך=הישר
פאַר דער אַנטוויקלונג פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אוצר דורך דער פאַר=
בינדונג מיטן לעבעדיקן לעבן, מיט דער שעפערישער מאַסע. פונם גוטן
בראשית זאָלן מיר באַקומען אַ גלילער וזאת הברכה.

זייט געבענטשט אין אייער אַרבעט. י. ברוצקוס, ל. גורוויטש.

בערלין — צענטראַלע פון „אָרט"=פאַרבאַנד: מיר באַגריסן די
קאָנפערענץ און ווינטשן ערפאָלג דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט,
וואָס איז אין משך פון אַ קורצער צייט פון פילזייטיקער אַרבעט געוואָרן
אַזאַ וויכטיקער קולטור=פאַקטאָר. „אָרט" ווייס באַזונדערס אָפּצושאַצן די
באַדייטונג פון דער וויסנשאַפטלעכער אַרבעט אייערער פאַר דער פּראַקטיק
פון יידישן עקאָנאָמישן אויפבוי.

בערלין — דוד בערגלסאָן: בעסטע ברכות און ווונטשן דער יידי=
שער וויסנשאַפט, אירע טוער און מיטהעלפער.

בערלין — ש. דובנאָוו: איך באַגריס האַרציק די פאַרזאַמלטע
פון אונדזער וויסנשאַפטלעכן רענעסאַנס.

בערלין — „געזעלשאַפט צור פערדערונג דער וויסנשאַפט דעס
יודענטומס" (בריוו): מיר שיקן אייך אונדזער האַרציקן מזל=טוב. מ. זאָ=
בערנהיים, פאָרזיצער.

בערלין — ד. משאַרגי: איך באַגריס און ווינטש ערפאָלג. זאָל דער קומענדיקער וועלט־קאָנגרעס פון אינסטיטוט פאָרקומען אין אייגע־נעם הויז.

בערלין — ד"ר בערנהאַרד קאַהן: אייער בריוו ערשט היינט ער־האַלטן. איך באַדויער, וואָס איך קען זיך ניט באַטייליקן אין דער קאָנפע־רענץ. איך ווינטש אייערע באַראַטונגען דעם בעסטן ערפאָלג.

בערלין — הערמאַן סוועט: אַלע פריינד מיינע האַרציקסטע גרוסן. איך ווינטש גליק און הצלחה די הויכע אידעאַלע שטרעבונגען פון אינסטיטוט, דעם ריינעם דעמאָקראַטישן גייסט פון אויפריכטיקער ליבע און געטרייִשאַפט צו דער יידישער פאָלקסמאַסע.

בערלין — א. סינגאַלאָווסקי: מיט באַוווּנדערונג פאַר אייערע ביזאַהעריקע דערגרייכונגען און מיט דעם ווּנטש, דער אינסטיטוט זאָל וואַקסן און באַקרוינען די שאַפונגען פון אונדזערע קולטור־טוער אויף אַלע געביטן, באַגריס איך די קאָנפערענץ און ווינטש איר הצלחה.

בערלין — ד"ר י. רובין: לאָמיר ווייטער בויען דעם טורעם פון דער נייער יידישער וויסנשאַפט ביז צו איר נאַטירלעכן שפּיץ: דער יידישער הויכשול.

בערלין — ד. י. שווייצער (וויצע־פּאָרזיצער פון דזשאָינט־עק־זעקוטיווע, בריוו): איך ווינטש די שטרעבונגען פון אייער אינסטיטוט די בעסטע הצלחה.

בערלין — ד"ר יצחק־נחמן שטיינבערג: א דאַנק פאַר דער איינ־לאַדונג. אוממעגלעך צו קומען. כ'באַגריס די ערשטע קאָנפערענץ און ווינטש איר צונויפפלעכטונג פון עכטער וויסנשאַפט מיטן אידעאַלן יידישן אַרבעטס־פאָלק.

בערעסטעטשקע — ד. פוכאַלניק (בריוו).

בריסעל—אַרבעטער־גרופּע „פריינד פון ייוואָ" (בריוו): ...די קאָנפע־רענץ און דער אינהאַלט פון איר טאָג־אָרדענונג זיינען פאַר אונדז אַ דער־פרייענדיקע, וויכטיקע געשעעניש... אונדזערע וואַרעמסטע ברכות אייך צו דער קאָנפערענץ־אַרבעט, פון וועלכער מיר דערוואַרטן זייער אַ סך.

בריסעל — גרופּע פריינד באַגריסט, ווינטשט הצלחה.

בריסק — פּ. פאַווין.

בּרעסלע — ביבליאָטעק פון יידישן טעאָלאָגישן סעמינאַר (בריוו).

ברעסלע — ד"ר י. ראַבין (בריוו).

גראָדנע — געזעלשאַפט „טאָז" (בריוו): אַלע אויפריכטיקע גע־זעלשאַפטלעכע טוערס וועלן שטענדיק זיין אויף אייער זייט און וועלן אייך שטענדיק מיטהעלפן אין אייער אַרבעט.

גראָדנע — די יידישע קהילה: מיר ווינטשן הצלחה דער סימ־פּאַטישער אינסטיטוציע אין איר אייגענעם בנין.

ג ר אַ ס (הרום־פראַנקרייך) — ד״ר חיים זשיטלאָווסקי: עס טוט מיר האַרציק באַנג, וואָס ס׳איז מיר בשום אופן ניט מעגלעך צו קומען אויף דער קאָנפערענץ. נעמט אָן מיינע וואַרעמסטע גרוסן און ברכות.

ג ר ו ד ז י אָ נ ד ז — בזורא.

ה אַ מ ב ו ר ג — ד״ר שלמה בירנבוים (פּריוו): איך שיק אייך די בעסטע ווונטשן, אַז אייער אַרבעט זאָל אַרויסגעבן די אמתע גוטע פּירות פאַרן יידישן פאָלק.

ו ו אָ ל ק אָ ו ו י ס ק — רעדאַקציע „וואָלקאָוויסקער לעבן״.

ו ו אַ ר ש ע —מ. אָרזשעך: מיטן גאַנצן האַרצן בין איך אויף דעם יום־טוב פון דער יידישער וויסנשאַפט, וועלבע דינט נישט אַ קליינעם הייפל פאָרשער, נאָר די יידישע פאָלקסמאַסן. איך ווינטש ווייטערן ערפאָלג אין אייער אַרבעט.

ו ו אַ ר ש ע — צענטראַלער קאָמיטעט „אָרט״: מיר ווינטשן ער־פאָלג דער קאָנפערענץ. מיר ווינטשן דעם אינסטיטוט פרוכפעריקע אַרבעט אויף אַלע געביטן פון יידישער עקאָנאָמישער וויסנשאַפט.

ו ו אַ ר ש ע — יידישער אַרטיסטן־פאַראיין (בריוו).

ו ו אַ ר ש ע — מאיר באַלאַבאַן: ניט געקענט צוליב יום־טוב קומען, שיק איך אייך איבער האַרציקע ווונטשן פון פרוכטבאַרער אַרבעט אויפן פעלד פון דער יידישער וויסנשאַפט.

ו ו אַ ר ש ע — צ״ק פון „בונד״ אין פוילן: האַרציקע ווונטשן דער קאָנפערענץ. ווייטערדיקע ערפאָלגן אין אייער גרויסער אַרבעט, וואָס איז אַ וויכטיקער באַשטאַנד־טייל פון קולטורעלן רענעסאַנס פון די יידישע פאָלקסמאַסן.

ו ו אַ ר ש ע — ד״ר בירזאָווסקי: איך ווינטש שעפערישע אַרבעט דעם צוזאַמענפאָר פון אינסטיטוט.

ו ו אַ ר ש ע — קאָאָפּעראַטיוו „ביכער״: געשטאַרקט זאָלן זיין די הענט פון די בויער.

ו ו אַ ר ש ע — רעדאַקציע „דער בלאָפער״.

ו ו אַ ר ש ע — א. ברעסלער: דעם מאָדערנעם יסוד פון גייסטיקער יידישקייט די האַרציקסטע ווונטשן פון פרוכפעריקער אַרבעט. כבוד די מוער. איך קאָן זיך ליידער ניט פאַרגינען דעם אומפאַרדינטן כבוד צו גע־מען אַן אָנטייל אין דער קאָנפערענץ.

ו ו אַ ר ש ע — רעדאַקציע „דער דאָקטאָר״: אונדזערע האַרציקסטע ברכות.

ו ו אַ ר ש ע — דעמאָקראַטישע פראַקציע פון וואַרשעווער קהילה: מיר באַגריסן האַרציק די קאָנפערענץ און ווינטשן איר הצלחה אין דער אַרבעט. לעאָ פינקלשטיין.

װאַרשע — דוד הערמאַן: איך באַדויער, װאָס מיר איז נישט באַשערט בײַצוזײַן דער קאָנפֿערענץ. אין שװערע צײַטן האָט זיך אָנגעהויבן אײַער אַרבעט, דאָך זײַגען די רעזולטאַטן אימפּאָזירנדיקע. איך װינטש אײַך װײַטערע פּרוכפּערדיקע אַרבעט לטובת אונדזער נאַציאָנאַלער װיסנשאַפֿט.

װאַרשע — הערשעלע, גײמאַן, שפּיגל: די פֿלעגער פֿון דער יידישער װיסנשאַפֿט אונדזער האַרציקע באַגריסונג און געטרײַע איבערגעבנקייט.

װאַרשע — „השומר הצעיר״: אונדזער גרוס צו אײַער קאָנפֿערענץ.

װאַרשע — ד״ר ל. װולמאַן (בריװ): בלויז פֿאַר דער איניציאַטיװע צונױפֿצוזאַמלען יידישע אינטעלעקטועלע טוער מארבע פּנות העולם, כּדי זיך צו פֿאַרטראַכטן װעגן װיכטיקע פֿראַגן פֿון יידישער װיסנשאַפֿטלעכער אַרבעט, קומט אײַך אַ האַרציקער יישר־כּח.

װאַרשע — ד״ר מ. זילבערפֿאַרב (בריװ): איך װינטש אײַך, אַז ייװאָ זאָל אַרויסגײן פֿון דער קאָנפֿערענץ אַ פֿאַרשטאַרקטער און אַז ער זאָל מיט פֿרישע כּוחות װײַטער פֿירן די אַרבעט, װעלכע האָט זיך אַזױ שײן אָנגעהויבן.

װאַרשע — זשורנאַליסטן־סינדיקאַט, יידישע סעקציע (בריװ): מיר פֿאַרזיכערן אײַך אין אונדזער אומאױפֿהערלעכער סימפּאַטיע פֿאַר אײַער אַרבעט, װאָס איז אַזױ שטאַרק װיכטיק פֿאַר דער יידישער פּרעסע. פֿאַרזיצער: ד״ר י. גאָטליב, סעקרעטאַר ש. יאַנאָװסקי.

װאַרשע — י. זינגער: באַדויער, װאָס איך קאָן נישט קומען.

װאַרשע — „טאָז״־צענטראַלע: דער ערשטער קאָנפֿערענץ פֿון ייװאָ שיקן מיר אונדזער װאַרעמען גרוס און האָפֿן, אַז זי װעט מיטװירקן צו װײַטערדיקע דערגרייכונגען אויפֿן געביט פֿון יידישער װיסנשאַפֿטלעכער אַרבעט. ד״ר לעװין, ד״ר װולמאַן.

װאַרשע — מאַרק טורקאָװ: די האַרציקסטע ברכות אין אײַער גרויסער אַרבעט לטובת דער יידישער שפּראַכװיסנשאַפֿט און קולטור.

װאַרשע — י. יאַשונסקי: באַדויער די אוממעגלעכקייט צו קומען קײן װילנע. װינטש דער קאָנפֿערענץ בעסטן ערפֿאָלג. זאָל אױפֿבליִען דער אינסטיטוט. זאָלן זײַנע פֿרײַנד בילדן אַ מעכטיקן קולטור־פֿאַרבאַנד.

װאַרשע — ש. לעהמאַן (בריװ): איך באַגריס דעם צוזאַמענפֿאַר און װינטש, אַז דער אינסטיטוט־בױם זאָל בליִען און װאַקסן מיט זאַפֿטיקע פֿרוכטן פֿאַר דער יידישער װיסנשאַפֿט.

װאַרשע — ד״ר גרשון לעװין (בריװ): איך דריק אײַך אויס שריפֿטלעך מײַן האַרציקן װונטש, אַז דער יידישער אינסטיטוט זאָל װאַקסן װאָס העכער און זאָל ערפֿילן דאָס, װאָס מיר אַלע זײַנע פֿרײַנד דערװאַרטן פֿון אים.

װאַרשע — „ליטעראַרישע בלעטער" (ברױו): די איצטיקע ער־שטע קאָנפערענץ פון ייװאָ קומט פאָר אין אַ שװערן מאָמענט פון צעריסנ־קייט און צערייצטקייט. און נאָך מער איז דעריבער נייטיק צו באַפעס־טיקן אונדזערע קולטור־פּאָזיציעס און צו פאַרשטאַרקן די אַרבעט. מיר זײַנען זיכער, אַז די אַלע אָנטײלנעמער פון דער ערשטער קאָנפערענץ װעלן צוגעבן חשיבות און אָנזען דעם יידישן װיסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, װאָס האַלט זיך איצט אין רעכטן בױען. נחמן מייזיל.

װאַרשע — מיאַנאָװסקי־קאַסע (ברױו): מיר שיקן אײַך װוּנטשן פון פרוכפּעריקער אַרבעט. פאָרזיצער פון קאָמיטעט פּראָפ' ק. ליוטאָסטאַנ־סקי, סעקרעטאַר פּראָפ' װ. דאָראָשעװסקי.

װאַרשע — ש. מענדעלסאָן, ח. ש. קאַזשדאַן, יעקב פּאַט, ש. זום־מאַן, ש. גילינסקי, זאַלצמאַן, אַבראַם (ברױו).

װאַרשע — „פאָלקסצײַטונג", „די װעלט": מיר װינטשן דער קאָנפערענץ אױסצושמידן פון ייװאָ אַ קולטור־אינסטרומענט לטובת די יידישע אַרבעטנדיקע מאַסן.

װאַרשע — נחמיה פינקעלשטיין (ברױו): איך װינטש אײַך דעם גרעסטן ערפאָלג אין אײַער װײַטערדיקער טעטיקייט און בין שטענדיק גרייט מיטצוהעלפן אײַך.

װאַרשע — י. י. פּראָפּוס (ברױו): איך בין מיטן גאַנצן האַרצן באַטייליקט אין דער זייער װיכטיקער אַרבעט.

װאַרשע — מ. י. פרייד (ברױו): זאָל מיר ערלױבט זײַן צו װינטשן, אַז דער אינסטיטוט, אַלס רייגע אומפּאַרטיײַשע שאַפונג, זאָל זיך אַנטװיקלען אין דער געהעריקער מאָס און ברענגען די געװוּנטשענע נוצן דעם גאַנצן יידישן פאָלק.

װאַרשע — געזעלשאַפט פריינד פון העברעיִשן אוניװערסיטעט אין ירושלים (ברױו): צו דער ערשטער קאָנפערענץ פון די פריינד פון אינסטיטוט און צו דער פייערונג פון לייגן דעם גרונדשטיין פון בנין פון אייער אינסטיטוט דריקן מיר אייך אויס אונדזערע האַרציקסטע ברכות. זינט זיין גרינדונג שטייען מיר מיטן אינסטיטוט אין פריינדלעכע באַ־ציונגען און געמיינזאַמער אַרבעט. מיט אַ באַזונדער צופרידנקייט קוקן מיר זיך צו צו זיין גיכער אַנטוויקלונג. מיר ווינטשן אייך, געערטע הערן, אַז איר זאָלט מצליח זיין אין אייער וויכטיקער אַרבעט צו דער וויסנשאַפט־לעכער און גייסטיקער אויפלעבונג פון יידישן פאָלק. פאַרן פאָרזיצער פּראָפ' משה שאָר, סעקרעטאַר יצחק־יעקב פאַזנאַנסקי.

װאַרשע — צאָמבער, עלענגאָלד, דוד האָפמאַן.

װאַרשע — פאַרלאַג „צענטראַל": מיר באַגריסן דעם יידישן װיסנשאַפטלעכן אינסטיטוט צו דער עפענונג פון זיין ערשטער קאָנפע־רענץ און װינטשן אים גרויס מזל־ברכה אין זיין װייטערדיקער אַרבעט.

וואַרשע — נ. קאָוואַרסקי.

וואַרשע — די פאַרוואַלטונג פון דער יידישער קהילה ווינטשט אייך הצלחה אין אייער אַרבעט. פאָרזיצער פאַרבשטיין.

וואַרשע — געזעלשאַפט ,,קולטור־ליגע": מיר ווינטשן ערפאָלג און האָפן, אַז די קאָנפערענץ וועט שטיצן די אָנגעגריפענע יידיש־וועלט־לעכע קולטור.

וואַרשע — פאַרלאַג ,,קולטור־ליגע" (בריוו): מיר שיקן אייך אונדזערע באמת חברישע באַגריסונגען צו אייער ערשטן צוזאַמענפאָר.

וואַרשע — קולטור־קאָמיסיע ביים וואַרשעווער דרוקער־פאַר־איין: די פאָרשער און זאַמלער פון אונדזערע קולטור־אוצרות די בעסטע ווונטשן.

וואַרשע — מלך ראַוויטש (בריוו): ... איך באַדויער אויף אַן אמת, וואָס איך קען ניט קומען. וואָס מיינע שוואַכע כוחות וועלן קענען טאָן אין דער צוקונפט פאר אייך, דאָס וועלן זיי געוויס קיין רגע ניט פאַר־זוימען...

וואַרשע — שרעבערק, קאַסעל: מיר שיקן אַ האַרציקע באַגרי־סונג דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט צו זיין ערשטער קאָנפע־רענץ און ווינטשן אים דעם גרעסטן ערפאָלג אין זיין הייליקער אַרבעט.

ווילנע — אַרטיסטן פון יידישן פאָלקסטעאַטער: דער יידישער טעאַטער אַלס אַ טייל פון דער יידישער קולטור באַטייליקט זיך אין דער גרויסער שמחה צוליב דעם אייזערנעם קולטור־יסוד, וואָס איז מיט דער אַנטשטייונג פון ייוואָ געלייגט געוואָרן. זאָל דער היינטיקער צוזאַמענ־פאָר זיין דער בויער און פאַרווירקלעכער פון דער גרעסטער יידישער קול־טור־אינסטיטוציע.

ווילנע — ווילביג (בריוו): די צענטראַלע פאַרוואַלטונג פון דער על־טערער ווילנער יידישער בילדונגס־געזעלשאַפט (ווילביג) באַגריסט האַרציקסט דעם יינגערן יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט פאַר זיך און אין נאָמען פון אירע 21 אָפּטיילונגען אין דער ווילנער פראָווינץ. ערן־פאָרזיצער ד"ר צ. שאַבאַד, סעקרעטאַר מ. בערנשטיין.

ווילנע — ,,ווילנער פאַרלאַג" (בריוו): ...מיר אַלע, אונדזער נאַנצער דור יידן, אָן אונטערשייד פון קלאַסן און פאַרטייען באַדאַרפן זיך פילן גליקלעך, וואָס מיר האָבן דערלעבט צו אָט דער דאָזיקער קרוי־נונג פון אונדזער פאָלקס־קולטור, צו אָט דעם נאַציאָנאַלן אויפטו פון ערשטן ראַנג. פון טיפן האַרצן ווינטש איך דער קאָנפערענץ ערפאָלג אין איר אַרבעט... ב. קלעצקין.

ווילנע — אימשע גדיינסקי (בריוו).

ווילנע — ל. ראַן (בריוו).

וווילנע — שילער־קלוב א״נ פון ב. מיכאַלעוויטש ביי דער מאַט־גאַט׳ גימנאַזיע פון צב״ק אין ווילנע (בריוו).

ווילנע — קינסטלער בן־ציון צוקערמאַן (בריוו).

ווילנע — סאָצ׳־אַקאַד׳ קרייז (בריוו).

ווילנע — שילער פון די יידישע האַנדלס־קורסן פון י. געזונט־היימ (בריוו).

ווילקאָמיר — יידישע רעאַל־גימנאַזיע (בריוו): דער פּעדאַגאָ־גישער ראַט פון ווילקאָמירער יידישער רעאַל־גימנאַזיע שיקט דער ערשטער קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט זיינע וואַרעמסטע ברכות און האַרציקסטע באַגריסונגען. ל. לאַמפּערט, דירעקטאָר. מ. גאָלד־בערג, סעקרעטאַר.

ווין — ד״ר ר. גלאַנץ (בריוו): איך ווינטש די באַראַטונגען הצלחה און גרים אַלע חברים.

ווין — ה. ל. טאַו: צום לייגן דעם פונדאַמענט ברענג איך אַ דו־נערדיק האָך!

ווין — אַלטע און מעגדל סודאַרסקי: באַגריסן האַרציקסט קאָנ־פערענץ, באַדויערן אוממעגלעכקייט בייזיין. גרייט צו שטענדיקער מיט־אַרבעט. ווינטשן ערפאָלג.

ווין — לייבל טויבש (בריוו): איך שיק אייך איבער מייגע ברכות פונדערווייטנס. זייט מיר זייער האַרציק געגריסט, טייערע, חשובע חברים פון דער קאָנפערענץ! זאָל אייער אַרבעט זיין געבענטשט מיט גרויס הצלחה און דער געביי פון יידיש־וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט זאָל בלייבן אַ בנין עדי עד; חזק ואמץ!

וולאָצלאַוועק — „אָרט״: אין ים פון גראָקייט זייט באַגריסט צו אייער דורותדיקער אַרבעט. זילבערבערג, ראַוויצקאַ.

וולאָצלאַוועק — „בונד״: מיר ווינטשן אייך ערפאָלג אין אייער וויכטיקער אַרבעט.

וולאָצלאַוועק — יישאָ: מיר באַגריסן און ווינטשן ערפאָלג אין דער אַרבעט.

זאַמאָשטש — רעדאַקציע „אונדזער גייסט״: מיט פיל פאַרגע־ניגן נעם איך די פעדער אין האַנט, איבערצושיקן אייך אין נאָמען פון דער רעדאַקציע אונדזער הערצלעכע באַגריסונג און ווינטשן אייך ערפאָלג אין אייער הויך בנין לעד. עס איז אויך אַ חוב אויף אַלע צו אונטערשטיצן דעם ייוואָ. רעדאַקטאָר ישראל דוב הכהן פירשטמאַן.

זשענעווע — פּראָפ׳ ל. הערש (בריוו): צו מיין טיפסטן באַ־דויערן קען איך אין די קאָנפערענץ־טעג צווישן אייך ניט זיין... אויף הי־וויט מענלעך, בין איך אָבער מיטן גאַנצן האַרצן, מיט דער נשמה צווישן אייך. זאָל אייער אַרבעט זיין אַ פרוכטבאַרע, אַ געבענטשטע... זאָל דער ייוואָ

ווערן דער גרונדשטיין פון דעם גרויסאַרטיקן בנין, וואָס וועט מיט זיך פאָרשטעלן די יידישע וויסנשאַפט, די וויסנשאַפט, וואָס מוז זיין מעגמש-לעך לויט איר מעטאָדע און איר אידעאַל, אָבער יידיש לויט איר איגהאַלט, יידיש לויט איר שפּראַך און יידיש — טיף דעמאָקראַטיש, יידיש — לויט די לעבעדיקע כּוחות, וואָס שאַפן זי און וואָס טראָגן זי אויף זייערע אויס-געהאָרעוועטע פּלייצעס.

מ אַ ל י ן (עסטלאַנד) — די יידישע קולטור-פאַרוואַלטונג אין עסט-לאַנד באַגריסט הארציק די קאָנפערענץ און ווינטשט הצלחה אין דער וויכ-טיקער אַרבעט און אַ גליקלעכע צוקונפט דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינ-סטיטוט.

מ אָ מ אַ ש אָ ו ו מ אַ ז' — אַרטיסטן פון דער טרופּע אידאַ קאַ-מינסקאַ באַגריסן די קאָנפערענץ פון יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט און ווינטשן אים ערפאָלג.

מ אָ מ אַ ש אָ ו ו מ אַ ז' — רעדאַקציע „מאָמאַשאָווער וואָכנבלאַט" (בריוו): געבענטש זאָלן זיין די הענט, וואָס האָבן דעם דאָזיקן שיינעם בנין אָנגעהויבן בויען.

מ אָ מ אַ ש אָ ו ו מ אַ ז' — קאַמינסקאַ, טורקאָוו: ליידער איז אונדז אוממעגלעך אָנטייל צו נעמען אין דער קאָנפערענץ. מיר ווינטשן דעריבער פון דער וויטנס ערפאָלג און אַנטוויקלונג אין דער שיינער אַרבעט, וואָס איז אונדז אַזוי צום הארצן.

מ אָ ר ט ש י ן — ייוואָ-גרופּע: הערצלעכע באַגריסונג.

מ ר י ס ק — ל. אָליצקי (בריוו): ...אויך אַרום מיין קראַנקען-גע-לעגער איז די אַטמאָספערע אָנגעזאַפּט מט אונדזער יום-טובדיקייט...

מ ר י ס ק — יידישע שול-אָרגאַניזאַציע (בריוו).

מ ש ע נ ס ט אָ כ אָ ו ו — ר. פּעדערמאַן (בריוו).

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — „משערנ' בלעטער": די פּיאָנערן און פאָרשער פון יידיש ווינטשן מיר דעם בעסטן ערפאָלג אין זייער באַראַטונג. זאָל בליען די לעבעדיקע פאָלקס-שפראַך. זאָל לעבן דער אינסטיטוט.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — אָרגאַניזאַציע „מאָרגענרויט" (בריוו): ...מיר שיקן אייך אונדזער טיף הארציקע באַגריסונג... מיר ווילן אויך ווייטער באַ-ציען זיך מיטן גרעסטן ערנסט צו אייער—אונדזער אַרבעט...

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — ד"ר מאַקס דיאַמאַנט (בריוו): באַדויערנדיק זייער, וואָס איך וועל ניט קאָנען זיין מיט אייך אין איינעם ביי דער ערשטער קאָנפערענץ פון ייוואָ, ווינטש איך אייך אַלעמען אַ פרוכפּעריקע טע-טיקייט און דעם צוזאַמענפאַר הצלחה אין זיינע אַרבעטן.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — רעדאַקציע „יוגנט-שטימען": מיר זיינען מיט אייך.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — ד״ר יוסף קיסמאַן, לאה קיסמאַן ווינטשן ערפאָלג אייערע באַראַטונגען.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — יוסף שוואַרצמאַן: די משערנאָוויצער גרופּע באַגריסט דעם ערשטן היסטאָרישן צוזאַמענפאָר פון ייוואָ, וועלכער קומט פאָר אין ווילנע 20 יאָר נאָך דער היסטאָרישער משערנאָוויצער שפּראַך־קאָנפערענץ און וועלכער בינדט פעסטער צונויף דעם האַרץ־פאָדעם צווישן ווילנע און משערנאָוויץ.

מ ש ע ר נ אָ ו ו י ץ — יידישער שול־פאַראיין (בריוו): ...אייך, וועלכע זענט זיך צונויפגעקומען אויפבויען אונדזער אַלעמעגס ליבלינג — דעם ייוואָ — שיקן מיר אַ האַרציקן יישר כח און ווינטשן אייך ערפאָלג.

י אַ ס — „פריינד פון ייוואָ״: מיר ווינטשן גרויס ערפאָלג דער קאָנפערענץ און גריסן גאָר חבריש.

כ ע ל ע ם — הערש לערער: אַלע יידישע יידן זיינען מיט אייך.

כ ע ל ע ם — „פּועלי ציון״ לינקע, כעלעמער פאָלקסבלאַט: זייט האַרציק באַגריסט.

ל אָ ד ז ש — רעדאַקציע „בית יעקב״ (בריוו).

ל אָ ד ז ש — רעדאַקציע „לאָדזשער וועקער״: מיר שיקן אייך איבער די וואַרעמסטע ווונטשן אין אייער אַרבעט פאַר דער יידישער וועלטלעכער קולטור.

ל אָ ד ז ש — זשורנאַליסטן־סינדיקאַט, יידישע סעקציע: די בויער פון אַ וויסנשאַפטלעכן פונדאַמענט פאַר דער מאָדערנער יידישער קולטור, דעם צוזאַמענפאָר פון ייוואָ אונדזער הייסער גרוס. לאַזאַר פוקס.

ל אָ ד ז ש — „לאָדזשער טאַגעבלאַט״ (בריוו): איך ווינטש אייך פיל ערפאָלג אין אייער אַרבעט. רעדאַקטאָר ישראל קאַהאַן.

ל אָ ד ז ש — „נייער פאָלקסבלאַט״: אונדזער ערשטער אַקאַדעמיע, דעם צוזאַמענפאָר פון ייוואָ, ווינטשן מיר פרוכטרייכע אַרבעט. פוקס, באַדערזאָן, בזשוסטאָווסקי, שולמאַן, ראָזענבערג.

ל אָ ד ז ש — י. ליכטענשטיין: וויוואַט די בויער פון דער יידישוועלטלעכער קולטור.

ל אָ ד ז ש — דאָס קוראַטאָריום און דער פּעדאַגאָגישער ראַט פון די שולן און קינדערהיימען א״נ פון וול. מעדעם (בריוו): ...איך אונדזער קאַמף פאַר אַ וועלטלעכער יידישער וויסנשאַפט, פאַר אַ מאָדערנער קולטור־שאַפונג אין דער שפּראַך פון די יידישע מאַסן זעען מיר אין דעם שטאַרקסטן געזעלשאַפטלעכן יסוד פון אייער פרוכטבאַרער אַרבעט, און דעריבער פרייען מיר זיך מיט אייערע דערגרייכונגען, דעריבער באַמיען

מיר זיך און מיר ווילן זיך באַמיען צו שטיצן אייער אַרבעט אין די ראַמען פון אונדזערע כחות און מעגלעכקייטן... די פאַרוואַלטונג ה. ל. פּאָזנאַנסקי.

לאָדזש — נתן שפּיראָ (בריוו).

לאָדזש — די פאַרוואַלטונג פון דער לאָדזשער קהילה שיקט דער קאָנפערענץ אַ האַרציקע באַגריסונג און ווינטשט דעם ייוואָ ערפאָלג אין זיין אַרבעט. פאָרזיצער מינצבערג.

לאָגדאָן — ד"ר גאַסטער (בריוו): אַ נסיעה קיין ווילנע איז פאַר מיר צו פאַנטאַסטיש צו באַטראַכטן און אַפּשיטאַ שוין אויסצופירן.. עס וועט אייך אפשר זיין אינטערעסאַנט צו וויסן, אַז אָנהייב גאָענטסטער מאָנאַט וועט זיין דער 75יאָריקער יובל פון דעם יידישן טעאָלאָגישן סעמינאַר אין ברעסלע, ווו איך האָב זיך געלערנט. פון אַלע זייטן האָט מען מיר צוגערעדט, איך זאָל קומען, אַלס איינער פון די עלטסטע לעבן־געבליבענע ברעסלער סטודענטן. און ברעסלע איז נים אַזוי ווייט ווי ווילנע; און דאָך האָב איך געמוזט אַרויסזאָגן מיין באַדויער, וואָס בײַ די איצטיקע אומשטאַנדן קאָן איך קיין ברעסלע ניט פאָרן. ווי נאָר איך וועל באַקומען דעם סדר־היום, מיט וואָס די קאָנפערענץ רעכנט זיך צו פאַרנעמען, וועל איך אָנשרייבן און אויף וויפיל איך קען אויספּירלעך אַרויסזאָגן מיין מיינונג וועגן דער אָדער יענער אויפגאַבע פון דער קאָנפערענץ.

לאָנדאָן — אַרבעטער־רינג: צום באַדויערן קאָנען מיר נים אָנטייל נעמען אין דער קאָנפערענץ. אונדזער אויפריכטיקן מזל־טוב און גוטע ווונטשן פאַר פאַרגאַנגענער און צוקונפטיקער אַרבעט.

לאָנדאָן — דוד און אידאַ מאָוושאָוויטש (בריוו): אין נאָמען פון עטלעכע לאָנדאָנער פריינד פון אינסטיטוט שיקן מיר אייער קאָנפערענץ אַ האַרציקן ווונטש פון ערפאָלג...

לאָנדאָן — וויליאַם צוקערמאַן (בריוו): ...איך ווינטש אייך אַ סך ערפאָלג אין אייער אַרבעט...

לאָנדאָן — לעאָ קעניג (בריוו): איך ווינטש אייך דעם גרעסטן ערפאָלג און האָף באמת נאָך אַמאָל גוצלעך צו זיין אין אייער וויכטיקער און אינטערעסאַנטער אַרבעט.

לוּוּוּויטש — טויב: געבענטשט זייט אין אייער אַרבעט. וויוואַט ייוואָ.

לוּצק — אינזשענער גליקלעך: זאָל זיין ערנסט און מזלדיק.

לוּוּוּויטש — מ. ל. פעטשעניק (בריוו): ...אי"ה אויפן הנוכת־הבית וועל איך מיך שוין געווים זיכער מיט אייך מיטפרייען... זאָל זיין געבענטש אייער גרויסע אַרבעט. אמן!

לויצק — „וואָלינער פּרעסע" (בריוו): ...מיט אויפריכטיקן שפּאַ־ נענדן אינטערעס וועלן מיר אָפּוואַרטן די רעזולטאַטן פון דער קאָנפערענץ און מיט האַרץ און נשמה באַטייליקן מיר זיך אין דער פייערונג פון ערשטן ציגל־פאַרלייגן אונטערן ייוואָ־בנין.

לעמבערג — אַקאַדעמישער קרייז פון לאַנדקענטעניש־ליב־ האָבער (בריוו): מיר שיקן האַרציקע ווונטשן פון פּרוכפּעריקער אַרבעט.

לעמבערג — אַנסקי־קלוב: די שאַפער און בויער פון דער נייער יידישער קולטור צו זייער ערשטער קאָנפערענץ אונדזער האַרציקע באַ־ גריסונג.

לעמבערג — י. ווײנלעז: דורך קראַנקהייט פאַרהינדערט שיק איך האַרציקע באַגריסונג.

לעמבערג — רעדאַקציע „כווילאַ" (בריוו).

מאָסקווע — פּרץ־ביבליאָטעק: צו דער עפענונג אונדזער פּראָ־ לעטאַרישע באַגריסונג.

נאַשיעלסק — קאָמיטעט פון „בונד": אַ סך הצלחה און ווײַ־ טערדיקע פּרוכפּעריקע אַרבעט — בראַוואָ.

ניו־יאָרק — אַמעריקאַנער לאַנד־אָרגאַניזאַציע פון ייוואָ: אַל־ געמיינע פאַרזאַמלונג פון דער אַמעריקאַנער סעקציע באַגריסט דעם צוזאַ־ מענפאָר, ווינטשט ערפאָלג און קאָנסאָלידאַציע אין דער אַרבעט פון יידישן ווינסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

ניו־יאָרק — י. ל. כהן: האַרציקסטע באַגריסונג צו אייער קאָנ־ פערענץ. ווינטש אייך גרעסטן ערפאָלג.

ניו־יאָרק — י. בערג, לייבוש לעהרער, ליפע לעהרער: אַ גע־ זונט אין אייערע ביינער.

ניו־יאָרק — יידישע קולטור־געזעלשאַפט: די האַרציקסטע ברכות. זאָל לעבן די יידישע קולטור.

ניו־יאָרק — י. קאָפעלאָף און פרוי: מיר באַגריסן די דעלע־ גאַטן אין זייער אידעלן ווערק. מיר ווינטשן אייך הצלחה, מיר זיינען מיט אייך אין אייער שווערער אויפגאַבע.

ניו־יאָרק — שלום־עליכם־אינסטיטוט: גליק און הצלחה אייער קאָנפערענץ.

נייסאַנץ — ק. ברוינפעלד (בריוו).

סאָקאָלקע — יידישע שול־אָרגאַניזאַציע (בריוו).

סמרי — זאַמלער־קרייז: שטענדיק מיט וואַרעמער אַרבעט גרייט.

סמרי — יידישע קהילה גראַטולירט צום גרונטשטיין־לייגן צום אייגענעם בנין.

פּאַריז — שלום אַש (בריוו): ...איך דאַנק אייך האַרצלעך פאַר דער איינלאַדונג צו קומען צום צוזאַמענפאָר פון ייוואָ, וואָס איך פאַר־

זיכער אייך, אַז איך האַלט עס ניט פאַר קיין קליינעם כבוד פאַר מיר. נאָר ווי איר ווייסט שוין געוויס, פאָר איך אָפּ דעם 12טן אָקטאָבער קיין אַמע־ריקע, עס איז שוין לענגסט געוואָרן דאָס אַראָנזשירט און איך קען עס ניט צוריקרופן... נעמט צו מיין יישר־כּוח פאַר אייער מי און אַרבעט. מיין דאַנק פאַר דער איינלאַדונג און מיין האַרציקן גרוס צו אייך, חברים.

פּאַריז — ליובאָוו און אַברהם דאָבּרי: מיר באַדויערן שטאַרק, וואָס מיר קאָנען ניט בייזיין אויף דער קאָנפערענץ פון די פריינד פון יידיש וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט. מיר ווינטשן דער דאָזיקער געזעל־שאַפט די בעסטע אַנטוויקלונג און האָפן, אַז דורך דעם כּסדרדיקן וווּקס פון דער צאָל פון אירע מיטאַרבעטער און דורך פאַרמערן אידע איידעלע אָנ־שטרענגונגען וועט זי אויספירן אַלץ מער און מער וויכטיקע אַרבעט. עס פרייט אונדז, וואָס אין גיכן וועט דער אינסטיטוט זיצן אין אייגענעם בנין.

פּאַריז — מעדעם־קלוב: מיר גראַטולירן דעם קאָנגרעס צום יום־טוב פון דער יידישער קולטור.

פּאַריז — קריינין, יעפּרויקין, דיזשור: מיר באַגריסן די קאָנפע־רענץ און ווינטשן פּרוקטבאַרע אַרבעט לטובת דער יידישער קולטור.

פּאַריז — מאַרק שאַגאַל (בריוו): איך באַגריס האַרציק די קאָנ־פערענץ און ווינטש איר ערפאָלג.

פּאַריז — שלום שוואַרצבאַרד (בריוו):

פּיאַטראַ־ניאַמץ — נתן מאַרק (בריוו).

פּעטריקאָוו — משה פיינקינד (בריוו).

פּינסק — דער מאַגיסטראַט פון דער שטאָט פּינסק שיקט ווונטשן פון פּרוכפּעריקער אַרבעט. ד״ר בערגמאַן, וויצעפּרעזידענט.

פּינסק — „פּינסקער שטימע״: מיר באַגריסן און ווינטשן, אַז דער ייוואָ־בנין זאָל זיין די פעלזן־פעסטע שוץ־וואַנט פאַר דער יידיש־וועלטלעכער קולטור קעגן בלערליי שטערער און העצער.

פּראָג — פּראָפעסאָר גאָלדעלמאַן און דאָקטאָר העלער: באַגריסנ־דיק אייער צוזאַמענפאָר ווינטשן היגע חברים אייער באַראַטונג אַ פולן ערפאָלג. דאָס זאָל זיין די ערשטע קאָנפערענץ, די ערשטע מדרגה פון קו־מענדיקן ניצחון.

פראַנקפורט־מאַין — פּראָפ׳ אַ. פריימאַן (בריוו): איך באַגרים אייער קאָנגרעס... און ווינטש אייך אַ פולן ערפאָלג.

פּערעמישל — א. כּהנא (בריוו).

קאָפּענהאַגן — פּראָפ׳ סימאָנסען (בריוו): בעסטן דאַנק אייך פאַר דער פריינדלעכער איינלאַדונג. עס איז מיר אָבער, ליידער, אוממעג־לעך אָנטיילצונעמען אין דער קאָנפערענץ. איך שיק איר איבער מיינע בעסטע גליקווונטשן.

ק אָ ו נ ע (דורך בערלין). מיר ווינטשן הצלחה דער קאָנפערענץ, פּערספּעקטיוונג פון די יסודות פון דער שעפערישער וועלטלעכער יידישער קולטור. ייוואָ קאָונע, „אָזע", מאַטיס, קאַנטאָר, ראָזאָווסקי, כאַצקעלעס, לעווין, טראָופּיאַנסקי.

ק אָ ו נ ע (דורך ריגע): מיר זיינען מיט אייך אויף אונדזער געמיינזאַמען גרויסן יום־טוב פון דער יידישער קולטור. געזעלשאַפט ליבהאָבער פון וויסן. יידישע לערער. מאַטיס, פּריוואַט־דאָצענט לאַזערסאָן, כאַצקעלעס.

ק אָ ו נ ע — בראָפּ' מיכאַל בירזשישקאַ: מינדלעך דורך פּ' עוזר פינקלשטיין אַ באַגריסונג פון אים און פון דער געזעלשאַפט פאַר ליטוויש־יידישער פאַרשטענדיקונג, וואָס ער איז איר פאָרזיצער.

ק אָ ו נ ע — ראובן רובינשטיין, רעדאַקטאָר פון דער „יידישער שטימע" (בריוו): ...מיר ווינטשן אייך דעם גרעסטן ערפאָלג אין אייער העכסט וויכטיקער אַרבעט לטובה פון דער יידישער קולטור און יידישער וויסנשאַפט... מיר זיינען זיכער, אַז געטריבן פון דעם יצירה־אימפּעט וועלן די בויער, טוער און פריינד פון ייוואָ דערלאַנגען צו הויכע קולטור־דערגרייכונגען. מיר באַגריסן אייך מיטן חנוכת־הבית.

ק ו ט נ ע — קאָמיטעט פון „בונד" (בריוו).

ק ע ש ע נ ע ו ו — פרענקל: איך באַגריס הערצלעך די קאָנפערענץ פון יידישן אינסטיטוט, ווינטש ערפאָלג אין איר וויכטיקער, פרוכטבאַרער, גרויסער קולטור־אַרבעט.

ק ר אָ ק ע — ד"ר יעקב בראָסס (בריוו).

ק ר אָ ק ע — ד"ר פיינער: איך דאַנק האַרציק פאַר דער איינלאַדונג צום קאָנגרעס. מיין קומען ליידער אוממעגלעך. ווינטש ממשותדיקע דערפאָלגן. זאָל זיך דער אינסטיטוט, די העכסטע מאָדערנע וועלטלעכע יידישע אינסטיטוציע, וואָס שנעלער און פּראַכטפולער פונאַנדערוואַקסן. אין דער צייט פון די ווילדסטע אָנפאַלן מצד אונדזער היימישער רעאַקציע אויף אונדזער שול, מוז זיך דער דאָזיקער וואונטש פּאַראייניקן מיטן פּראָטעסט קעגן די העצער, מיטן קאַמף פאַר דער פאָלקסשול, דען זי ווי דער אינסטיטוט זיינען די וויכטיקסטע טיילן פונם בנין פון אונדזער מאָדערנעם וועלטלעכן קולטור־לעבן. לעבן זאָל דער יידישער וויסנשאַפטלעכער אינסטיטוט און פאָלקסשול.

ק ר ו ש ג י ע ו ו י ץ — חננאל האָפמאַן (בריוו).

ר אָ ד ע ם — פּ. ווייסמאַן (בריוו).

ר אָ ו ו נ ע — רעדאַקציע „וואָלינער לעבן" (בריוו): מיר ווינטשן די פריינד פון ייוואָ פון דער גאַנצער וועלט, וועלכע וועלן זיך פאַרזאַמלען אויף דער קאָנפערענץ, אַז זיי זאָלן געפינען די וועגן און מיטלען צו דער אַלזייטיקער פונאַנדערפלייצונג און פונאַנדערוואַקסונג פון דער אַזוי וויכ־

מיקער אינסטיטוציע, וועלכע רופט אַרויס די סימפּאַטיעס און אָנערקענונג פון דער גאַנצער יידיש־קולטורעלער וועלט.

ריגע — יידישע בילדונגס־פאַרוואַלטונג פון בילדונגס־מיניס־טעריום (בריוו): מיר דאַנקען אייך האַרציק פאַר דער איינלאַדונג צו אייער קאָנפערענץ. אונדזער אָנטייל וואָלט אין גאַנצן אַנטשפּרעכן אונדזער זאַ־רעמסטן אינטערעס און טיפער סימפּאַטיע צו דער גרויסער פאָלקסטימ־לעכער אַרבעט, וועלכע ס'ווערט געטאָן דורך דעם יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט.

לײדער איז אונדז איצטער באַרויבט יעדע מעגלעכקייט אַזאַ אָנטייל צו פאַרווירקלעכן. מיר מוזן זיך דערפאַר באַגנוגענען מיט אונדזער ווונטש, די קאָנפערענץ זאָל זיך גוט איינגעבן און זאָל שאַפן דעם נייטיקן יסוד פאַר ווייטערדיקער געלונגענער אַרבעט פון דעם אינסטיטוט לטובת די ריכטיק פאַרשטאַנענע קולטור־אינטערעסן פון יידישן פאָלק. י. לאַנדוי, שעף פון דער פאַרוואַלטונג; וו. פּאָלאָצקי, לייטער פון שול־אָפּטיילונג.

ריגע — זשאַגאָרסקי: מזל־טוב ירושלים דליטא.

ריגע — י. לאַנדוי (בריוו): ...איך ווינטש אַ גלענצנדן ערפאָלג אין אייערע אַרבעטן; איך בין נים מסופק, אַז אייך וועט אָפּגילטן צו גע־פינען דעם ריכטיקן וועג פאַר אייער ווייטערדיקער אַרבעט, וואָס איז זייער ווערטפול...

ריגע — דעפּוטאַט ג. מייזעל (בריוו): איך בין געצוווּנגען אָפּזאָגן זיך פון דעם נחת רוח, וואָס ס'וואָלט מיר פאַרשאַפט דאָס באַטייליקן זיך אין אייער קאָנפערענץ. איך דאַנק אייך פאַר דער איינלאַדונג און ווינטש דער קאָנפערענץ דערפאָלגרייכע אַרבעט.

ריגע — לעטלענדישער עלטערן־פאַרבאַנד שיקט אייך די האַרציק־סטע גליקווונטשן אין אייער אַרבעט.

ריגע — פאַרלאַג „ביכער פאַר אַלעמען": מיר שיקן די האַרציק־סטע באַגריסונגען און ווינטשן דערפאָלג אין דער אַזוי נייטיקער אַרבעט.

ריגע — י. ראָזענבוים: איך באַדויער, וואָס איך האָב נים געקאָנט קומען. איך ווינטש אייך דעם גרעסטן ערפאָלג.

תל־אָביב — יידישער ליטעראַטן און זשורנאַליסטן־קלוב אין ארץ־ישראל (בריוו): ...מיר באַדויערן זייער, וואָס מיר האָבן נים די מעג־לעכקייט בייצוווינען די קאָנפערענץ. מיר וועלן אָבער מיט גרוים אינ־טערעס און שפּאַנונג נאָכפאָלגן די אַרבעט אירע. מיר דריקן אוים אונדזער גרייטקייט אויסצופירן אַלע אַרבעטן, וועלכע די קאָנפערענץ וועט אויף אונדז אַרויפלייגן, ספּעציעל רעכענענדיק זיך מיטן רייכן פאָלקלאָרישן אוצר, וואָס וואַרט אויף זיין פאָרשער און זאַמלער אין ארץ־ישראל. נעמט אָן אונדזער וואַרעמע באַגריסונג. פאָרזיצער: ד"ר ראַפּאַלקעס, סעקרעטאַר: מנשה אונגער.

הוספה נומ׳ 2

פירטראָגן אויף דער וויסנשאַפטלעכער זיצונג.

(טעזיסן)

נח פּרילוצקי: יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע.

I. דאָס וואָרט דיאַלעקטאָלאָגיע שרעקט געוויינטלעך אָפּ דעם ברייטערן עולם. ווען מ׳קוקט זיך אָבער צו צו דעם דאָזיקן געגנשטאַנד, איבערצייגט מען זיך, אַז ער איז גאָרנישט אַזוי ניט־אינטערעסאַנט, ווי ס׳דאַכט זיך אין פלוג.

דיאַלעקטאָלאָגיע איז די וויסנשאַפט, וואָס גיט זיך אָפּ מיט די דיאַלעקטן (אָדער מונדאַרטן, ווי מ׳רופט עס נאָר) פון אַ שפּראַך. מיט אַנדערע ווערטער, איז עס די וויסנשאַפט, וואָס פאַרנעמט זיך מיט דער לעבעדיקער שפּראַך, — וואָרן די קאָנקרעטע עקסיסטענץ־פאָרמען פון אַ שפּראַך זיינען נאָר די דיאַלעקטן אירע.

ווען מ׳זאָגט: ענגלישע שפּראַך, דייטשישע שפּראַך, פראַנצויזישע שפּראַך וכו׳, איז עס אַן אַבסטראַקציע. אַ סתם־ענגלישע שפּראַך, אַ סתם־פראַנצויזישע שפּראַך און דאָס גלייכן עקסיסטירט בלויז אויפן פּאַפּיר. אין רעדן זיינען בנמצא נאָר ענגלישע מונדאַרטן, דייטשישע מונדאַרטן אאַז״וו.

אַפילו ביי הויך־קולטורעלע פעלקער ריידן מענטשן ס׳רוב דיאַלעקט. אַ הויכן באַאַמטן אין דער דייטשישער ציוויל־פאַרוואַלטונג אין וואַרשע, בעת די וועלט־מלחמה־יאָרן האָב איך געקענט (געווען מיטגליד פון רייכסטאַג, גוטער רעדנער און אַדוואָקאַט), אין פּריוואַטן לעבן, און אַפילו ביי זיך אין ביוראָ, שמועסנדיק מיט מיר, האָט ער גענוצט זיין באַדיש דייטש, געזאָגט ischt (ist) און essə (essen). ער האָט מיר אויך דערציילט, אַז אין באַדישן הויף רעדט מען נאָר אַזוי. די אָבליגאַטאָרישע מוסטער־אויס־שפּראַך איז באַקאַנט איטלעכן דייטש, וואָס איז אויסגעגאַנגען אַ פאָלקס־שול, אָבער ער געברויכט זי נאָר אין אָפיציעלן לעבן (אַלס לערער — אין דער שול; אַלס ריכטער, פּראָקוראָר אָדער אַדוואָקאַט — אין געריכט; אַלס דעפּוטאַט — אין פּאַרלאַמענט אאַז״וו).

י י ד י ש איז, נאַטירלעך, נישט קיין יוצא מן הכּלל. דאָס געדרוקטע וואָרט זעט אויס צו זיין אוניפאָרמירט (די אָרטאָגראַפיע מאַכט דאָס!). צי נייט אַ יידישע צייטונג אַרויס אין וואַרשע, לובלין, לאָדזש, צי אין ווילנע, ביאַליסטאָק, גראָדנע; אין ניו־יאָרק, שיקאַגאָ, מאָנטרעאַל, צי אין בוענאָס־איירעס אָדער ריאָ־דע־זשאַניירא, ליגט זי אויס: ג ו ט, י אָ ר. אָבער דער ליטווישער ייד לייענט דאָס: gut, jor; דער פּוילישער: giit אָדער gyt, און juur, jue, jur, juə; דער אוקראַינער: gyt און jur, jue.

ווינשאַפטלעך אויספאָרשן אַ לשון, הייסט דעריבער: א ו י ס־פ אָ ר ש ן ז י י נ ע ד י אַ ל ע ק ט ן — אין עבר (היסטאָרישע דיאַלעקטאָלאָגיע) און אין היינט (לופיקע דיאַלעקטאָלאָגיע).

II. די יידישע שפּראַך איז באַלד ביים אויפקום געווען אַ קאָמפּלעקס לעבעדיקע דיאַלעקטן, מחמת, באַזעצנדיק זיך אין דייטשלאַנד, האָבן די יידן אומעטום איבערגענומען די לאָקאַלע דייטשע מונדאַרטן.

אַ ביישפּיל, ווי אַזוי דאָס אַריינדרינגען פון די דייטשע מונדאַרטן צו די יידישע פאָלקסמאַסן איז דעמאָלט צוגעגאַנגען, שטעלן אונדז צו די פאַרהעלטעניש אין איצטיקן פּוילן. פאַראַן אין דער ווייסל־מדינה, באַזונדערס אין די קליינע שטעטלעך און אין די דערפער, יידן, פאָלקסמענטשן, וואָס קענען נישט לייענען און שרייבן אויף מיצקעוויטשעס לשון, אָבער זיי ר ע ד ן פּ ו י ל י ש א ו י ס ג ע צ י י כ נ ט, באשר זיי טרייבן זייער משא־ומתן כּמעט אויסשליסלעך אָדער דערעיקרשט מיט פּאָליאַקן, מיינסטנס מיט פּויערים, אָבער תּמיד רעדן זיי פאַרפעקט ד י לאָ ק אַ ל ע מ ו נ ד אַ ר ט. אַ ייד פון ראַדעמער געגנט רעדט דאָס פּויליש פון ראַדעמער דאָרף, און נאָר אַן אַנדער פּויליש הערט איר פון יידישן פּויליש־רעדער אויס לאָמזער קאַנט.

אין פּוילן איז אַפילו ביי די פּויליש־קענעוודיקע יידן פון פאָלק די פּוילישע שפּראַך געבליבן בלויז דאָס לשון פון פאַרקער מיט דער פּוילישער פאָלקסמאַסע. אין דייטשלאַנד, פאַרצייטנס, איז די אַנטוויקלונג אַוועקגעגאַנגען ווייטער: ד י ל אָ ק אַ ל ע ד י י ט ש ע מ ו נ ד אַ ר ט א י ז ג ע־ו ו אָ ר ן ד י מ ו ט ע ר ש פּ ר אַ ך פ ו ן ד י י י ד ן אין געגעבענעם ווינקל.

אַ דייטשע מונדאַרט האָט אויף דער יידישער צונג געמוזט אונטערגעוואָרפן זיין געוויסע ענדערונגען. וואָסערע? דאָס דאַרף ערשט אויפגעקלערט ווערן דורך ספּעציעלע, זייער קאָמפּליצירטע פאָרשונגען. קודם־כּל, מיין איך, האָט דער ה ע ב ר ע י ש ע ר עלעמענט — ער איז אין דער מאַגמענגלעכער שפּראַך אַריין געקומען מסתּמא פון חדר, פון דער ישיבה, פון דער שול, פון בית־המדרש (פון לערנען, פון דאַווענען, פון דער מגידישער דרשה א.אז.וו.) — געמוזט צוגעבן דער דייטשער מונדאַרט אַ ספּעציפישע באַפאַרבונג (אַנהייב פון פאַרייִדישונג). נאָר די מונדאַרט איז אין תּוך

געבליבן דייטשיש — אַזוי לאַנג, ווי זי איז גערעדט געוואָרן בלויז פון אַ גרופּע ייִדן אויפן אָרט, ווו זי איז איבערגענומען געוואָרן. ייִדישע מונדאַרטן זיינען אויפגעקומען ערשט דורך מישונג פון פאַרשיידענע דייטשישע, צו ייִדן איבערגעגאַנגענע מונדאַרטן און דורך אייזאָלירונג.

III. דורך דער גאַנצער געשיכטע פון דער ייִדישער שפּראַך גייט אַדורך פאַרשיידנמונדאַרטיקייט. זי געפינט אַן אָפּשפּיגלונג אויך אין דער ייִדישער ליטעראַטור.

דאָס ערשטע ייִדיש איז, לויט אַלע סימנים, נולד געוואָרן אין מערב און מערב-דרום פון די עטנאָגראַפיש-דייטשע לענדער (דאָס עלטסטע ייִדישע איינוואַנדערונגס-אָרט זאָל געוועזן זיין קעלן). לויט דער עקספּערטיזע פון פּראָפ' לייצמאַן, זאָל די שפּראַך פון די עלטסטע אויפגעהיטע ייִדישע כתב-ידן טראָגן אַן אַלעמאַנישע, שוועבישע אָדער סתּם-איבערדייטשישע באַפאַרבונג. די אַלע ווערק זאָלן זיין באַשאַפן געוואָרן דורך מחברים, וואָס האָבן גערעדט און געשריבן אַן אַלעמאַניש- אָדער שוועביש-מקורדיק ייִדיש. אַ טייל פון די ערשטע ייִדישע דרוקווערק (אַגב, געדרוקט אין שטעט, וואָס ליגן אויפן אַלעמאַניש-שוועבישן שפּראַך-שטח, ווי איסני, אויגסבורג, קאָנסטאַנץ, באַזעל, ציריך) געהערן צו דעם זעלביקן שפּראַך-טיפּ, — אַ זאַך, וואָס דאַרף זיין ביז גאָר פאַרשטענדלעך, ווען מ'וועט וועלן מסכּים זיין מיט דער השערה, אַז זיי זיינען, לויט אַלע וואַרשיינלעכקייטן, איבערגעדרוקט געוואָרן פון עלטערע מאַנוסקריפּטן, וואָס שטאַמען מסתּמא אויך פון די דערמאָנטע טעריטאָריעס.

די איינציקע ראַציאָנאַלע סכעמע פאַר דער אויספאָרשונג הן פון דער ייִדישער שפּראַכגעשיכטע הן פון דער ייִדישער ליטעראַטור-געשיכטע וואָלט איך זען אין יענער, וואָס וועט זיין געבויט אויפן טעריטאָריאַלן פּרינציפּ. — די ערשטע עפּאָכע אין דער אַנטוויקלונג סיי פון דער ייִדישער שפּראַך סיי פון דער ייִדישער ליטעראַטור בין איך נוטה צו פאַרבינדן מיט די ערשט-געדאַכטע טעריטאָריעס און צו באַצייכענען אַלס אַלעמאַניש-שוועבישע. זי ציט זיך ביז טיף אין 16טן יאָרהונדערט אַריין, ווען עס באַווייזן זיך די ערשטע ייִדישע געדרוקטע ביכער. אַ פעסטע אויס-לאָז-דאַטע איז, נאַטירלעך, נישט שייך אָנצורופן, היות גרענעצן ביי אַזעלכע דערשיינונגען לויפן קיינמאָל נישט ווי אַ גלייכע, נאָר תּמיד ווי אַ געבראָכענע, זיגזאַגיקע, ציינערדיקע ליניע. — דעם צווייטן פּעריאָד אין דער געשיכטע פון אַלטן ייִדיש און פון דער אַלטייִדישער ליטעראַטור וואָלט נישט קרום געווען אַ נאָמען צו געבן: דער איראָפּעישער. אין ייִדישן ליטעראַרישן שאַפן באַטייליקן זיך שוין די ישובים פון האָלאַנד, מזרח-פראַנקן, העסן, שלעזיע, פּיעם, גרויספּוילן, קליינפּוילן אַאַז"וו, און די העגעמאָניע אויף דעם פעלד גייט בים-

לעכוייז, אָבער סוף־כּל־סוף ענדגילטיק, איבער צו די יידישע קיבוצים פון סלאַווישן מיליע (די גרעסטע ווערק פון ״יענער עפּאָכע, וואָס ציט זיך ביז אין 18טן יאָרהונדערט אַריין, — די צ א י נ ה ־ ו ר א י נ ה, דער ס פ ר ־ ה מ ג י ד, דער ב ר אַ נ ד ש פּ י ג ל, דער ל ב ־ ט ו ב — זיינען אָנגעשריבן פון בּיימער אָדער פּוילישע יידן).

די פאַרשיידנמונדאַרטיקייט פון דער יידישער שפּראַך אין יענער עפּאָכע איז באַזונדערס רייך. צווישן דער שפּראַך פון צוויי מאָנומענטאַלע ווערק, וואָס זיינען אין איין און דער זעלביקער צייט געשריבן און געדרוקט געוואָרן אין איין און דער זעלביקער שטאָט — איך מיין די תנ״ך־איבער־זעצונגען פון י ק ו ת י א ל ב ל י ץ (אַמסטערדאַם 1676—1679) און פון י ו ס ף ו ו י צ נ ה ו י ז ן (אַמסטערדאַם 1679), — לאָזן זיך פעסטשטעלן ממשותדיקע דיפערענצן. פּראָפ׳ שטערק מאַכט אויפמערקזאַם, אַז ווען ו ו י צ נ ה ו י ז נ ס איבערזעצונג איז אויפגענומען געוואָרן אין דער Biblia Pentapla (וואַנדזבעק 1711), האָט מען פון איר אַרויסגערוימט די ספּעצי־פישע מונדאַרטלעך־יידישע אויסדרוקן. ס׳וועט זיין די אויפגאַבע פון אַן עקסטרע נאָכזוכונג צו דערגיין, וואָסערע פאָרמען זיינען עס דעם קריסט־לעכן איבערדרוקער פאָרגעקומען צו פיל יידיש. — די שפּראַך פון ר׳ יעקב בן־יצחקס ס פ ר ־ ה מ ג י ד, וואָס איז מינדסטנס מיט 50 יאָר עלטער פון די צוויי אַמסטערדאַמער תנ״ך־פאַריידישונגען, איז גאָר אַנדערש און קוקט אויס פרישער, יונגער, לעבעדיקער (אין די ערשטע צוויי — מער אַרכאַיזמישע, אַלעמאַניש־שוועבישע עלעמענטן, אין דעם לעצטן — מער עלע־מענטן פון די לעבעדיקע מונדאַרטן אויס יענער צייט). — גרויסע קאָנ־טראַסטן שיילן זיך אויס פאַרן אויג, ווען מ׳פאַרגלייכט די שפּראַך פון ס פ ר ת ח י נ ו ת (פראַנקפורט ביים מאַין פון יאָר 1714) מיטן לשון פון דעם אַ סך עלטערן יידישן מחזור פון ר׳ אַ נ ש י ל אויס פּ ו י ז ן (פּראָג 1600) אָדער דאָס ש מ ו א ל ־ ב ו ך (אויגסבורג 1544) מיטן ק ה ל ת י ע ק ב (פערט 1692). — געוויסע מחברים האָבן פאַר זייער אייגענער שרייבאַרט באַוווסטזיניק אַרויסגעדרונגען געוויסע אימפּע־ראַטיוון אויס דער זיי גוט באַקאַנטער יידישער פאַרשיידנמונדאַרטיקייט אין יענער עפּאָכע. דער אויטאָר פון מ ק ר א ־ מ פ ו ר ש (אַ הילפסבוך צו חומש פאַר אַליינלערנער, אין דער ערשטער העלפט פון 18טן יאָרהונדערט) לאָזט זיך אַפילו אויף אַן אייגנטימלעכער מעטאָדע: אין כּלל אַריין, איז זיין סטיל קנאַפּ, געפּרעסט, דאָך גיט ער לעבן אַן אַ שיעור ווערטער זייערע סינאָנימען אויס פאַרשיידענע יידישע מונדאַרטן (ער וויל, זיין בוך זאָל זיין צוגענגלעך בכל תפוצות ישראל).

IV. יידישע מונדאַרטן, אויס די דורך די יידן אַדאָפּטירטע דייטשי־שע, האָבן זיך אויסגעבילדעט, ווי געזאָגט, דורך מ י ש ו נ ג. דער גורם איז געווען: מ י ג ר אַ צ י ע.

די לעצטע קענען מיר אין צוויי פאָרמען.

פאַראַן מיגראַציע אַלס נאָרמאַלער, פּערמאַנענטער פּראָצעס אין יידישן סאָציאַלן לעבן. זי לאָזט זיך נאָכפאָרשן אַזוי ווייט, ווי ס'קלעקן היסט' מקורים. די באַפעלקערונג פון אַ יידישער קהילה האָט זיך תמיד און אָן אויפהער געביטן און צוזאַמענשטעל (און ענלעכע פאַרהעלטענישן זיינען פאַרבליבן עד־היום) דורך שידוכים (מ'האָט אַראָפּגעבראַכט שניר און איידעמס פון פרעמדע שטעט, טעכטער אויסגעגעבן אָדער זיך חתונה־געמאַכט אין אַנדערע מקומות אַוועק) און דורך אינדיווידועלער אויסוואַנדערונג (דער אָדער יענער האָט זיך נישט געקענט דערשלאָגן צו אַ פּרנסה אין זיין געבוירנשטאָט, האָט ער געזוכט גליק אין דער פרעמד; סוחרים האָבן געענדערט דאָס וווינאָרט פון וועגן די געשעפטן, און דאָסגלייכן). די ראָלע פון דעם דאָזיקן פאַקטאָר אין דער אויסבילדונג פון יידישע מונדאַרטן איז געווען גאָר ניט קליין.

געווען אויך קאַטאַסטראָפאַלע מיגראַציעס, ווען גאַנצע יידישע קהילות האָבן געמוזט עוקר זיין איבער שריפות, מגפות, גזירות־רעות, פּאָגראָמען, גירושים וכו'. אין אַזאַ פאַל פלעגט אין דעם אָדער יענעם, פון אומגליק ניט אָנגערירטן יידישן קיבוץ, זיך מיטאַמאָל אַריינגיסן אַ גרעסערע צאָל אַ ביסל אַנדערש אָדער גאָר אַנדערש רייידנדיקע יידן.

די פּערמאַנענטע מיגראַציע האָט נאָר בהדרגה געביטן דעם כאַראַקטער פון אַ באַשטימטער מונדאַרט. אַ קאַטאַסטראָפאַלע מיגראַציע, אַקעגן, פלעגט גורם זיין מער ממשותדיקע שינויים (ווען אין אַן אָרט רעדט איין טייל איינוווינער אויף איין מונדאַרט, און דער אַנדערער טייל אויף אַן אַנדערער, געשעט איינס פון די צוויי: אָדער איינע פון די דאָזיקע מונדאַרטן שטויסט אַרויס די צווייטע, אָדער ביידע מישן זיך אויס, און פון געמיש אַרבעט זיך אויס אַ נייע).

אין די עטנאָגראַפיש־סלאַווישע לענדער זיינען די יידישע מונדאַרטן געווען מער אָדער ווייניקער איזאָלירט פון ווייטערדיקע דייטשישע איינפלוסן (אין אוקראַינע און רייסן מיין ווי אין גרויספּוילן און פּייעם), און דאָס האָט פאַרזעלבשטענדיקט זייער שפּעטערדיקע אַנטוויקלונג. אַזוי ווי די מישונג (דורך כּלערליי מיגראַציעס אין די גרענעצן פון פּייעם, מערן, פּוילן, רייסן און אוקראַינע) האָט אויך האַרט ניט אויפגעהערט, האָט זי באַווירקט אַלץ גרעסערע דערווייטערונג פון די דייטשישע מוטערמונדאַרטן.

V. דער ייד פון אַ גאַנץ יאָר ווייסט בכלל, אַז דאָס היינטיקע יידיש צעפאַלט זיך אויף אַ ריי דיאַלעקטן: ליטוויש־יידיש (trogn), אוקראַיניש־יידיש (trugn), פּויליש־יידיש (trugn), אָבער rajn לגבי דעם ליטוויש־יידישן און אוקראַיניש־יידישן rejn. חוץ דעם איז אים נאָך באַוווּסט, אַז אויך אין דייטשלאַנד האָבן יידן אַמאָל גערעדט

יידיש, נאָר פרעגט אים בחרם, וואָס פאַר אַ יידיש דאָס איז געווען. — גאָר כּישט ווינציק פּוילישע יידן זיינען איבערצייגט, אַז אַלע אַנדערע יידן (אַפילו אין אוקראַינע) ריידן בלויז ליטוויש=יידיש...

אָבער אַן אומגעהייער פאַרשיידנאַרטיק און פאַרשיידנפאַרביק בילד אַנטפּלעקט זיך פאַר אַן אויג, וואָס איז נאָר אַ ביסל היימיש מיטן לשון פון די אַלט=יידישע כּתבים און מיט די היינטיקע יידישע מונדאַרטן.

איך טייל די יידישע מונדאַרטן אין אייראָפּע (די אַמאָליקע און די לעבעדיקע) אויף דריי גרויסע גרופּעס, וואָס ליגן טעריטאָריאַל איינע לעבן דער אַנדערער (דריי שטחים ציען זיך פון צפון קיין דרום): מערב=יידיש (דייטשלאַנד, עסטרייך, פּייעם, מערן, אונגאַרן), מיטל=יידיש (פּוילן, חוץ אַ שטרייף אין מזרח פון געוועזענעם קאָנגרעס=פּוילן, און חוץ דעם מזרח=ווינקל פון מזרח=גאַליציע), מזרח=יידיש (עסטלאַנד, לעטלאַנד, ליטע, רייסן, אוקראַינע, בוקאָווינע, אַלטרוכּעניע, בעסאַראַביע). דער שייד=סימן: aa (אין מערב=יידישן), aj (אין מיטל=יידישן), ej (אין מזרח=יידישן), לגבי דער מיטל=הויכדייטשן דיפטאָנג ei (אין אַזעלכע ווערטער, ווי פלייש, קליין, ריין וכו'). די קלאַסיפיקאַציע איז באַרעכטיקט אויך דורך היסטאָריש=געאָגראַפישע, קולטורעלע, עטנאָגראַפישע און פאַרשיידענע אַנדערע מאָמענטן.

אָבער אויך אין די גרענעצן פון יעדער דערמאָנטער גרופּע באַזונדער הערשט אַן אויסערגעוויינטלעך עשירות פון דיפערענצן. אין די מזרח=יידישע מונדאַרטן פון וואָלין אַליין האָט איר אַזעלכע, וואָס געברויכן vejg; אַנדערע, וואָס נוצן vig און ענדלעך אַזוינע וואָס ריידן ארויס vyg (דאָס ליטעראַרישע וועג = Weg, droga). בויך קלינגט אין די ליטוויש=און רייסיש=יידישע מונדאַרטן: bolch, buch, bujch, bojch, bouch. אאַז"וו.

די יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע פאַרלירט זיך אָבער נישט אין דעם ים פון די מונדאַרטלעכע אונטערשיידן. וואָס מער מ'באַקענט זיך מיט זיי, אַלץ שטאַרקער ווערט די איבערצייגונג, אַז זיי לאָזן זיך סיסטעמאַטיזירן אין אַן איינהייטלעכער סכעמע, מיט רעטראָספּעקטיווע, גענעטישע באַלייכטונגען.

אַזוי ווי מ'שטעלט=פאָר גראַפיש, אויף אַ מאַפּע, די וואַסער=שטראָמען אין די אָקעאַנען מיט זייערע געבוירנערטער, שלענגלדיקע וועגן און פּעריאָדישע אָדער ספּאָראַדישע קאַפּריזן, צי די אויסגאַנגס=זאָנעס, בלאָזיכטונגען, קרייצונגען און פלאָנטערן פון די אַטמאָספערישע שטראָמען, אַזוי הייבן זיך שוין אָן ביסלעכווייז צו קאָנקרעטיזירן פאַרן פאָרשערס אויג קאָנטורן און פראַגמענטן פון ענלעכע צייכענונגען, וואָס זאָלן אָפּשילדערן דעם אויפקום, דאָס פונאַנדערוואַקסן זיך, די וואַנדערונגען, דאָס אויסמישן זיך און די עוואָלוציעס פון די יידישע מונדאַרטן — פון די ווייטסטע אָנהייבן אָן און ביז צו דעם היינטצייטיקן צושטאַנד.

עס איבּעררשט, צבּ"ש, דעם יידישן דיאַלעקטאָלאָג די גרויסע צאָל
ווערטער אויס אַלט=יידישע דרוקווערק (ווי דער פּראָגער מחזור פון יאָר
1600, דער „לב טוב" פון יאָר 1620 וכו') אין היינטיקן מיטל=יידיש, דער=
הויפּט אויפן שטח פון געוועזענעם קאָנגרעס=פּוילן. דער ערשטער אויס=
פיר: די מחבּרים פון יענע ספרים — פּוילישע און פּיימער יידן — האָבן
שוין דעמאָלט (מיט 300 יאָר צוריק און מער) גענוצט די וואָקאַבּלען, וואָס
זיינען געבּליבּן ווייטער לעבּן אין דער פאָלקסשפּראַך. דער צווייטער אויס=
פיר: די דאָזיקע ווערטער זיינען שוין אין דער צווייטער העלפט פון 16טן
יאָרהונדערט געווען אַ באַשטאַנדטייל פון דער פ אָ ל ק ס ש פּ ר אַ ך (און
נישט בלויז פונעם ביכער=לשון). ביידע אויספירן שטעלן אויף אַ יחוס=
בריוו פאַר געוויסע עלעמענטן פון די מיטל=יידישע מונדאַרטן.

אין וואַרשעווער געגנט איז פאַראַן אַן אינדזל, ווו דער סוף=טראָף
-er און בּכלל כמעט איטלעכער וואָקאַליזירטער ענד-R גיט o (בּרודער >
briido, בער > bejo, מיר > mijo אאַז"וו): דאָס איז די עלטערע
מונדאַרט אין וו אַ ר ש ע. דעם אייגענעם o זעען מיר אויף אַ באַ=
שטימטער גרעסערער טעריטאָריע אין ק ע ל צ ע ר קאַנט ביז צו דער
אומגעגנט פון קראָקע, און אין ק ר אָ ק ע גופא. ווי ד"ר אַלפרעד
לאַ נ ד ו י האָט מיך אינפאָרמירט פאַרפּיריאָרן, האָט ער דעם o נאָך
אַרום 1885 גענוצט אין מ ע ר י ש=יידישן. סימנים פון אָזאַ o געפינען
מיר אויך אין בּ ו ר ג ל ע נ ד י ש ן יידיש. ס'איז נישט אויסגעשלאָסן,
מ'זאָל אין דעם o איינזען אַ סימן פון קרובֿישאַפט צווישן די יידישע
מונדאַרטן פון די אַלע דערמאָנטע געגנטן.

פאַראַן איז אוקראַינע אַ גרופּע נישט=ליטווישע מונדאַרטן, וואָס האָבן
אפשר געקענט אויפקומען בלויז אַלס פּועל=יוצא פון אַן אָרגאַנישער קריי=
צונג צווישן אַנדערע נישט=ליטווישע מונדאַרטן אין אוקראַינע מיט ליטוויש=
יידישע, ווען דער הונגעריקער ליטוואַק האָט „אַנטדעקט וואָלין" (פון אַ זשי=
טאָמירער צי ראָוונער libm מיטן ליטוויש=יידישן lebm האָט געקאָנט ווערן
דאָס אָסטרער צי זאַסלאַווער lybm) — פאַראַן, פאַרקערט, ר ײ ס י ש=
יידישע מונדאַרטן, וואָס געוויסע דערשיינונגען זיינען אין זיי, מעגלעך,
אַריינגעבּראַכט געוואָרן דורך די מהגנות יידישע פּליטים אויס אוקראַינע
בעת כמעלניצקיס און גאָנטעס שחיטות.

געבּן דאָס בּילד פון אַן אַנטוויקלונג, וואָס אַ שפּראַך האָט דורכגע=
מאַכט אין משך פון איר געשיכטע, דערקלערן דעם געגנוווערטיקן מצב אויס
דעם עבר און דעם עבר באַלייכטן בּיים שיין פון דער געגנוואַרט, איז אַליין
פאַר זיך אַ וויכטיקע וויסנשאַפטלעכע אויפגאַבּע.

VI. די יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע קאָן אָבער אויך ווערן אַ וויכטיקע
געהילפס=דיסציפּלין בּיי דער יידישער ג ע ש י כ ט ס פ אָ ר ש ו נ ג, און

דהיינו דערעיקרשט בײַ דער פֿאָרשונג פֿון די ייִדישע מיגראַציעס, וואָס זײַנען איינער פֿון די טונקלסטע מאָמענטן אין דער ייִדישער געשיכטע (ייִדן זײַנען אַרויסגעיאָגט געוואָרן פֿון פּראָג — וווּהין האָבן זיי געצויגן? קאָנקרעט, אין וואָסערע שטעט? — פֿונוואַנעט האָבן זיך גענומען די ערשטע ייִדן אין לובלין, אין קרעמעניץ, אין אָסטראָ? וכו'),

דער איצטיקער צושטאַנד פֿון דער ייִדישער דיאַלעקטאָלאָגיע גיט אַפֿילו נאָך נישט קיין מעגלעכקייט אויסצונוצן זי מיט דער גאַנצער זיכערקייט פֿאַר קלאָרע פֿעסטשטעלונגען. אָבער זי ליוועט שוין ווונקען, וואָס צווינגען ערנסט זיך צו באַציִען צו דער הילף פֿון דער דערמאָנטער דיסציפּלין.

נעמען מיר דעם איין מאָל שוין באַרירטן אַלטוואַרשעווער o אַלס סובסטיטוט פֿונעם וואָקאַליזירטן R אָדער פֿון ענדטראַף -eR ער איז, ווי געזאָגט, איזאָלירט אויף אַ גרויסן שטח, וואָס האָט אין דעם פֿאַל e (קינדער < kynde) אָדער ə (בער < bejə, מיר < mijə) די וואַרשעווער o-ייִדן דאַרף מען, קומט אויס, באַטראַכטן אַלס עמיגראַנטן פֿון קעלצער קאַנט, אָדער פֿון קראָקעווער (דירעקט ענטפֿער איבער קעלצער געגנט), אָדער פֿון מערן (דירעקט, ענטפֿער דורך קראָקעווער און קעלצער קאַנט, צי בלויז דורך קראָקעווער ענטפֿער ק צער), אָדער פֿון בורגלאַנד. אויף וואָס זיך ענדגילטיק אָפּצושטעלן, איז אַ שפּעטערדיקע פֿראַגע, — לעת־עתּה שטעלט אונדז צופֿרידן דער אַלגעמיינער פֿינגערטייט אויף אַ באַשטימטער ריכטונג (קעלצער געגנט, קראָקעווער און מערן ליגן אין ענגע שכנות). — נעמען מיר, ווײַטער, אין באַטראַכט, אַז פֿון די דײַטשישע מונדאַרטן האָבן אַזאַ o די שני־אייפֿל און געוויסע עסטרײַכישע אַלפּנלענדער, דערהאַלטן מיר אַ צווייטן ערנסטן אָנווײַז, וואָס זאָגט נאָך אַליין נישט אַלץ, איז אָבער מחייב צו פֿלייסיקער זאָנדירונג פֿון אַ היפּאָטעזע.

אַנדערע מיטלייִדישע מונדאַרטן מיט R (צעפּלקלאַנג) וואָקאַליזירן אים אין e אָדער ə (די צפֿונדיקע), ɐ (די דרומדיקע). אויך דײַטשישע מונדאַרטן, וואָס וואָקאַליזירן דעם צוטערקלאַנג, האָבן אָנשטאָט אים e אָדער ə (אויף באַשטימטע אָפּגעשלאָסענע שטחים, דערעיקרשט מיטלדײַטשישע און טיילווייז שוועבישע) און ɐ (דערעיקרשט אין באַיריש־עסטרײַכישן, אין מערבֿ־פּיימישן אאַז"וו). אויך אַז אָנווײַז אויף ריכטונגען, אין וועלכע מ'קען (אין צוזאַמענהאַנג מיט אַנדערע שטיצפּונקטן) זוכן די לייזונג פֿון געוויסע ייִדישע מיגראַציע־פּראָבלעמען.

עס איז זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז מ'דאַרף דערבײַ זײַן אומגעהייער פֿאָרזיכטיק מיט געדראַנגען, אָבער וואָסער וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט איז פּטור פֿון פֿאָרזיכטיקייט? —

VII. נאָך אַ פֿאַל, ווען דיאַלעקטאָלאָגיע קען צו נוץ קומען ביים לייזן אַ ייִדישע היסטאָרישע פּראָבלעם פֿון ערשטקלאַסיקער באַדייטונג.

צי זיינען אַמאָל אין רייסן אָדער אוקראַינע געווען ייִדן, וואָס האָבן גערעדט סלאַוויש, אַלס מוטערשפּראַך, איידער זיי האָבן איבערגענומען די ייִדישע שפּראַך?

די ריין־היסטאָרישע מאַטעריאַלן געגונגן נישט אויף צו געבן אַ קלאָרע תשובה. א. א. הרכבי, וואָס איז געווען נישט בלויז אַ היסטאָריקער, נייערט אויך אַ פילאָלאָג, האָט זיך נישט געשייעט צו זאָגן יאָ, הגם באַווייזן האָט ער געקענט ברענגען נאָר בתכלית הצימצום, און געשעפּט האָט ער זיי נישט פֿון דעם קוואַל, צו וועלכן מיר וועלן זיך אַצונד ווענדן. דובנאָוו, וואָס איז בלויז היסטאָריקער און האָט נישט קיין פּרעטענזיעס אויף פילאָלאָגישע מעמאָרן, האָט הרכבים טעזע אָפּגעפרעגט, אמת בלויז פֿאַרן זיבעצעטן יאָרהונדערט און בלויז פֿאַר רייסן.

איך מיין, מ'דאַרף זוכן דעם ענטפֿער דערעיקרשט אין דער דיאַלעקטאָלאָגיע, אין די ייִדישע מונדאַרטן, וואָס ווערן גערעדט אין רייסן און אוקראַינע.

אין אַן אַרבעט פֿון יאָר 1928 (רעצענזיע אויפֿן ערשטן באַנד פֿון דער מינסקער צייטשריפֿט) האָב איך שוין אָנגעוויזן, אַז איין באַשטימטער פענאָמען פֿון געוויסע ליטוויש־ייִדישע, רייסיש־ייִדישע און אוקראַיניש־ייִדישע מונדאַרטן (דאָס נישט אַרויסריידן דעם היסטאָרישן אָפּקלאַנג-h און דאָס כאַאָטישע און עפּעמערישע נוצן h דאָרט, וואו ער האָט גישט קיין היסטאָרישע רעכטפאַרטיקונג) דאַרף מען פּרווון פֿאַרענטפֿערן מיט דער סלאַווישער טעאָריע, און די לעצטע האָב איך פֿאָרמולירט אין דעם זין, אַז „צו דער צייט, ווען ייִדיש־ריידנדיקע ייִדן האָבן אָנגעהויבן אָנקומען קיין רייסן און אוקראַינע, האָבן זיי דאָרט געמוזט אָנטרעפֿן אויף סלאַוויש־ריידנדיקע ייִדן; די לעצטע האָבן זיך אַסימילירט מיט די קולטורעל העכער שטייענדיקע איינוואַנדערער, איבערגענומען די ייִדישע שפּראַך און אַריינגעבראַכט אין איר פֿאַרשיידענע מאָמענטן (פֿאָנעטישע, סינטאַקסישע און לעקסיקאַלישע) אויסן סלאַווישן" (זע „ליטעראַרישע בלעטער" נומ' 28 פֿון 13טן יולי 1928).

אויך דאָס אָפּשטאַרבן פֿון לאַנגע וואָקאַלן אין מזרח־ייִדישן פֿון ליטע, רייסן, אוקראַינע, בעסאַראַביע און אַלטרומעניע (אין בוקאָווינע זיינען זיי פֿאַראַן) בין איך גוטה צו דערקלערן מיט דער סלאַווישער טעאָריע. אויך געוויסע סינטאַקסישע קאָנסטרוקציעס אין יענע מונדאַרטן און די גרויסע צאָל אוקראַינישע און רייסישע ווערטער אין זייער לעקסיקאָן. —

VIII. אַ שפּראַך, וואָס אירע ווערטער און איינגעשטעלטע ווענדונגען און רעדנסאַרטן האָבן זיך אָנגעהויפנט אין משך פון יאָרהונדערטער, איז בכלל, בדרך משל געזאָגט, געגליכן צו אַ שיכט ערד, וואָס באַהאַלט אין די געדערעם רעשטלעך און סימנים פון פאַרגאַנגענע געאָלאָגישע עפּאָכן און פון זייערע געוועקסן און חיות, אָדער, ווידער, מאַטעריעלע איבערבלײַבענישן פון אָפּגעקלונגענע מענטשלעכע קולטורן.

אַ שפּראַך איז אין דעם זין אַן אמתער מוזיי פון אַנטיקן, וואָס האָבן אַ שייכות צום אַמאָליקן סאָציאַלן, געזעלשאַפטלעכן און קולטורעלן לעבן. מ'דאַרף נאָר קענען באַמערקן און דעשיפרירן די רמזים, וואָס שטעקן אין זיי, — פּראַלן זיך אויף פענסטערלעך אין ווייטן עבר אַריין און גאַנצע פּאַנאָראַמעס.

ווען אַ קינד אין קרעמעניץ אָדער בערדיטשעוו טרעט נישט אָפּ פון דער מוטער און מאָנט אַלץ עפּעס, וואָס זי וויל נישט אָדער קען דעם קינד נישט געבן, גייט זי אַרויס פון די כּלים און גיט אויף דעם אַ געשריי: „הער אויף פון מיר צו רייסן פּאַסעם!” אין איר מויל איז עס בלויז אַ געוויינטלעכער, אין דער אָרטיקער פאָלקסשפּראַך וויפיל מאָל אַ טאָג איבערגעחזרטער בילדלעכער אויסדרוק. נאָר וואַקסן וואַקסט עס נאָך פון יענע צייטן, ווען ביי איינעם, וואָס איז געווען פאַרמשפּט צום טויט, פלעגט מען לעבעדיקערהייט אויסשניידן רימעטן הויט, אָפטמאָל מיטן פלייש אינאיינעם (גאָנטע איז אומגעקומען מיט אַזאַ מיתה־משונה).

אַן אַנדער מין עינויים־קשים איז נאָך אין 17טן יאָרהונדערט געווען דאָס אָפּשינדן די הויט אַ לעבעדיקן מענטשן, וואָס איז פאַרמשפּט געוואָרן צום טויט. דערפון דער רעדנסאַרטלעכער אויסדרוק אין די היימיקע יידישע מונדאַרטן: שינדן פון עמעצן די הויט (ד"ה 1. באַרייסן איִם, נעמען צו פיל געלט פאַר אַ שירות, פאַר אַרבעט, פאַר סחורה, אָדער צו פיל פּראָצענט פון אַ הלוואה; 2. שמאַרק איינעםן זיך עמעצן, פּייניקן אים מיט רייד, מיט מאָנענישן, דערמאָנענישן, אונטעריאָגעכצן וכו').

„נעמען עמעצן אויף דער רייף” באַטייט אין וואַרשע: ענערגיש זיך צו אים צו נעמען, שטרענג מאָנען ביי אים חשבון, נעמען אים אויף אַ שאַרפן פאַרהער וכו'. — אויך אַן אָפּקלאַנג פון יענע אַכזריותדיקע צייטן, ווען אַ פאַרהערטן (טאָמער־פאַרברעכער אָדער אַפילו עדות) פלעגט מען אָנטאָן מוראדיקע יסורים דורך צובינדן צו אַ ספּעציעלן אינקוויזיטאָרישן אַפּאַראַט אין פאָרם פון אַ מין רייף, כּדי אַזויערנאָך ביי אים צו ציען לשון... —

IX. וואָסער פּראַקטישן ווערט האָט די יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע פֿאַר אונדזער הײַנטיקן יידיש, פֿאַר דעם יידיש, וואָס מיר ריידן און שרײַבן, פֿאַרן לשון פֿון אונדזער גייעם קולטור־לעבן?

פֿאַרענטפֿערנדיק די דאָזיקע שאלה, וועל איך קודם־כּל אויפֿמערקזאַם מאַכן אויף דעם אַלגעמיין באַקאַנטן פֿאַקט, אַז ווען אין אַ ליטעראַרישער שפּראַך שטעלט זיך איין אַ באַשטימטער סטיל און זי פֿאַרשליסט זיך אין אַן אָפּגעעיגולטן סכום ווערטער, אויסדרוקן און ווענדונגען, ווערט זי ביסלעכווײַז פֿאַרגליווערט, פֿאַרבלאַסט, שאַבלאָניש און טויט. אויפֿפֿרישונג, פֿאַרייִנגערונג קומען אין אַזאַ פֿאַל תּמיד פֿון די לעבעדיקע מונדאַרטן, וואָס ליווערן פֿאַר דער פֿאַרוועלקטער און אָפּגעשאָסענער אינטעליגענטער שפּראַך נײַ רויט בלוט און זאַפֿטיקע פֿאַרבן.

יאַקאָב וואַסערמאַנס שטאַרק־פּאָפּולערער, מער ווי אין אַכציק טויזנט עקזעמפּלאַרן אויסגעבראַכטער ראָמאַן Das G:nsem nnchen קומט מיר פֿאַר גאַנץ שוואַך, נאָר לייענענדיק אים, האָב איך מיך נישט געקענט גענוג אָנוווּנדערן אויף דער שפּע פֿאָלקסטימלעכע רעדנסאַרטן, ווענדונגען, מעטאַפֿאָרעס און ווערטער, וואָס זײַנען די עלעמענטן פֿון זײַן שפּראַך און גיבן איר צו פּאָעטישקייט און ווויִלשמעקעדיקייט. דער חן פֿון פֿויכטוואַנגערס Jud Süss באַשטייט, לויט מײַן מיינונג, אין אַ שפּאָרער מאָס אין דער אומגעוויינלעכער שפּראַך, וואָס איז דורכגעוועבט און דורכגעפֿלאָכטן מיט קינסטלעריש פֿאַרנוצטע אַרכאַיִזמען און דיאַלעקט־ווערטער. ביידע מחברים אַרבעטן קענטיק זייער אַ סך איבער דער שפּראַך, לערנען זיך מסתּמא כּל ימיהם אין דעם פֿאַך און פֿוילן זיך געוויס אויך נישט צו נישטערן אין כּלערליי דײַטשע ווערטערביכער און פֿאָלקלאָר־זאַמלונגען.

ווער עס האָט זיך אינטערעסירט מיט דער אַנטוויקלונג פֿון דער רוסישער ליטעראַטור אין משך פֿון די לעצטע 40 יאָר, פֿאַר דעם איז נישט קיין סוד, וואָסער רעוואָלוציע ממש די שפּראַך אירע האָט אין דעם פּעריאָד דורכגעמאַכט, עפֿענענדיק טירן און טויערן פֿאַר די מעכטיקע שטראָמען פֿון דער מונדאַרט.

בײַ אונדז שרעקן זיך בעלעטריסטן אײַנצוּוועבן אַ וואָרט, וואָס איז זיי נישט באַקאַנט אויס די קלאַסיקער אָדער (נאָך מער) אויס דעם צײַטונגס־לשון. דערוועגט זיך איינער דאָס צו טאָן, עקסיסטירט דאָס שרײַבבעגדל פֿון רעדאַקטאָר אויסצומעקן אימלעכס זאַפֿטיק וואָרט, ווי אַן אַפּיקורסות עפּעס. אַ יונגער יידישער שרײַפֿטשטעלער אויס גרויספּוילן האָט זיך אַמאָל געקלאָגט פֿאַר מיר, וואָסערע צרות ער האָט געהאַט אויסצושטײַן פֿון דעם ליטוואַק אָדער אוקראַינער, וואָס האָט אין נאָמען פֿון פֿאַרלאַג „רעדאַגירט" זײַן בוך: ער האָט אומבאַרחמנותדיק אַרויסגעטריבן אַלע פּויליש־יידישע ווערטער, די פֿײַנסטע און די שענסטע. ס'איז אוממײַג־

לעד געווען ביי אים אָפּצובעטן אַפילו אַזאַ פּרעכטיק וואָרט, ווי געהייז (— אימפּאָנירנדיק גרויס הויז). ער האָט דאָס פאַרביטן, דאַכט זיך, אויף „אַ גרויס הויז". עס קומט אויפן זכרון דער אַנעקדאָט וועגן אַ פּראָצעס אין אַ קרוין־געריכט איבער אַ סיכסוך אין קלויז בעתן ראש־השנה־דיקן דאַווענען. מ'האָט דעם שופט באַין־אופן נישט געקענט פאַרטייטשן, וואָס אַזוינס אַ שופר איז. דעם פאַרהערטן איז שוין נמאס געוואָרן צו דערקלערן, פּטרט ער אים ענדלעך אָפּ מיטן זאָג: „שופר איז אַ טרומייטער". דער ריכטער איז באַפרידיקט און פאַרהערט ווייטער: „הייסט עס, האָט איר אים אַ זעץ געטאָן מיטן טרומייטער?" הופט זיך אָן דער ייד מיט הוזק: „ריכטער־לעבן, איז דען אַ שופר אַ טרומייטער?!"... און באמת, איז דען אין שפּראַך־געפיל פון פאָלק „אַ גרויס הויז" פולשטענדיק גלייכווערטיק מיט „אַ געהייז"?

לייענענדיק די נייסטע יידישע בעלעטריסטיק, ווערסטו טאַקע געפּלעפט פון דעם אָרעמקייט און אַנעמישקייט, וואָס איר לעקסיקאָן ווייזט אַרויס. נאָך ערגער איז מיט דער זשורנאַליסטיק. ס'האָט אַ דייטשער דיאַלעקטאָלאָג אויסגעחשבונט, אַז די מונדאַרט פון אַן איזאָלירטן דאָרפישן העק אָפּערירט העכסטנס מיט אַ 10 טויזנט ווערטער, די צונויפזעצונגען אַריינגערעכנט. מיר חלומט זיך עפּעס, אַז ווען מ'זאָל אויפציילן די ווערטער, מיט וועלכע ס'קומט אויס אַ יידישער צייטונגס־שרייבער, וואָלט אויסגעפאַלן אַ ממשותדיק קלענערע צאָל...

זינט דאָס יידישע לעבן האָט זיך אָנגעהויבן צו מאָדערניזירן, און ס'איז אַנטשטאַנען ביי אונדז אַ נײַ, לויט אייראָפּעישע מוסטערן געפורעמט געזעלשאַפטלעך, פּאָליטיש און קולטורעל לעבן, פעלן אונדז בכלל אויס, הן אין ריידן, הן אין שרייבן, ווערטער פאַר באַשטימטע באַגריפן און זאַכן. עם־הארצים גיבן זיך אַן עצה: נוצן אָן אַ מאָס פרעמדווערטער. מיט אַזאַ פאַרמיכטיקונג און זשאַרגאָניזירונג פון דער יידישער שפּראַך זיינען באַזונדערס זינדיק די צייטונגסלייט מיט זייערע „בעהויפּטונגען" און „פאַרלוימדונגען", „זענזאַציעס" און „אַדוואָלאַגיעס".

אַזאַ מין מאָזלען און פּאָקן האָט, אין ענלעכע באַדינגונגען, געמוזט די שפּראַך דורכגיין כמעט ביי אַלע אייראָפּעישע פעלקער. דער ריכטיקער אויסוועג פון דער פאַרווילדונג איז אומעטום געווען: אויספאָרשונג פון די אַלטע און נייע מונדאַרטן, כּדי אויפצונעמען ביי זיי די ברויכ־
די אלטע און נייע מונדארטן, כדי (א) אויפצונעמען ביי זיי די ברויכטיקע ווערטער, און (ב) געהעריק באַהערשן די פּסיכאָלאָגיע און טעכניק פון פּערמאַנענטער וואָרטשאַפונג.

(א) אַן אוצר מיט ווערטער, וואָס ווערן איצט שוין נישט גענוצט, פאַרמאָגט די אַלטע יידישע שריפטשפּראַך. נישט אַלץ, פאַרשטייט זיך, דאַרף מען צוריק מאַכן אויפלעבן. אויך אין דעם פּרט איז נייטיק אַ פאָרזיכ־

טיקער, קריטישער אויסקלייב. „פּיקטאָריע" (= נצחון) אָדער „יוס=
טיציי (= יוסטיץ), צבֿ"ש, קען מען גאַנץ רויִק לאָזן אין אַרכיוו. אָבער
דאָס אַלט־יידישע אומשטאַנדוואָרט „עגדער" (פּאַראייניקט אין זיך די
ניואַנסן הן פון „גיכער", הן פון „בעסער", הן פון „פריער", זייענדיק
אָבער אַ וואָרט פאַר זיך), וויסנדיק זיין עטימאָלאָגיע (אַ וואָרט פון „לשון=
אשכנז", פון „יידיש=טייטש", ד"ה פון יידישער אָפּשטאַמונג) און קאָנ=
סטאַטירנדיק דערצו, אַז עס לעבט נאָך און איז העכסט פּאָפּולער אין
היינטיקן מיטל־יידיש, מעג מען דרייסט אַריינגעמען אין דאָס קולטורעלע
יידיש. — ruchomy און nieruchomy, движимый און недвижимый
וועגן פאַרמעגן געברויכט, האָבן מיר, טראַכטנדיק=נישט=טראַכטנדיק, פאַר=
יידישט אַלס באַוועגלעך און אומבאַוועגלעך. בלויז, אַקעגן,
וויסט פון רירעוודיק און אומרירעוודיק פאַרמעגן. טראַכט זיך אַריין
אין דעם אונטערשייד: באַוועגלעך איז אַן עטימאָלאָגישער און סע=
מאַנטישער קרוב פונעם רעפלעקסיוון ציטוואָרט באַוועגן זיך און
באַטייט: „וואָס קען (וויל, האָט חשק) זיך באַוועגן, וואָס פאַרמאָגט די פע=
יקייט (די טבֿע, דעם חשק) זיך צו באַוועגן" (אַנאַלאָגיש, ווי רירעוו=
דיק = „וואָס רירט זיך [אַליין] גריננג אָדער גערן, וואָס האָט די איינגנ=
שאַפט גרינג אָדער גערן [אַליין] זיך צו רירן"). רירעוודיק, אַקעגן, איז דער
קרוב פון טראַנזיטיוון רירן; מיט פּאַסיווער טייטש: „וואָס לאָזט זיך
רירן פון אָרט, וואָס האָט די איינגנשאַפט זיך צו לאָזן רירן פון אָרט".

דעם צווייטן ווערטער=מטמון פאַרמאָגן מיר אין די לעבעדיקע יידישע
מונדאַרטן. קרעמעניץ (וואָלין) זאָגט: ספּרינגזשינע, שפּראָנגטש=
קע; וואַרשע: שפּרינגפעדער, שנאָל. — ווען ס'קומט אויס דעם
ציימונגס=מענטש איבערצוזעצן אַזעלכע טערמינען, ווי zapis, wypis,
odpis= (запись, выпись, копія) האַקט ער זאַפּיס, וויפּיס,
אָדפּיס. די פאָלקסמאַסע אין געוועזענעם קאָנגרעספּוילן ווייסט אָבער צו
זאָגן: איינגעשריפטס, אויסגעשריפטס, אָפּגעשריפטס —
דאָס פּעריאָדישע צונעמען רעקרוטן אין מיליטער אַריין הייסט אין מזרח=
יידישן „דער פּריזיוו" (פון רוסישן призыв), און דאָס וואָרט איז
דאָרט אַזוי איינגעבירגערט, אַז צוויי קלאַסיקער אונדזערע (מענדעלע=
מוכר=ספרים און שלום=עליכם) האָבן עס אויסגעקליבן אַלס נאָמען פאַר
ווערק (דאָך נישט קיין ראיה, אַז מ'מעג דערפון נישט פּטור ווערן). אין
פּוילן פלעגט מען נאָך פאַר דער וועלט=מלחמה נוצן „דער פּאָבור" (פון
פּויליש pobór), און פון 1919 אָן איז דאָס ווילדגראָזיקע וואָרט אַ תּושב
אויף די עמודים פון דער יידישער פּרעסע אין ווייסל=לאַנד. אָבער טאַקע
אין יאָר 1919 דערציילט מיר אַ יידענע אויס זאַלאָשיץ (אַ שטעטל אין
קעלצער קאַנט), אַז איר זון איז אָפּגעפאָרן קיין אויסלאַנד אַ פּאָר חדשים
פאַר נעמונג. סך=הכל אַ וואָך צוריק קומט צו מיר אַן אַנדער יידענע

אויס דעם אייגענעם שטעטל מיט אַזאַ דאגה: צוויי זין זײַנען איר געשטאָרבן מיט אַ יאָר 18 צוריק, און מ'האָט זיי עד־היום נישט אויסגעמעקט פֿון די באַפֿעלקערונגס־ביכער. אויף מײַן פֿרעג, וואָס אַרט עס זי, אייגנטלעך, ענטפֿערט זי: „און טאָמער זוכט מען זיי אַמאָל צו אַ נעמונג". הכּלל, אַן אײַנגעוואָרצלט וואָרט אין יענעם כּרך. אין אַנדערע שטעטלעך זאָגט מען „דאָס נעמעכץ". דאָס פֿאָלק גיט זיך, זעען מיר, אַן עצה אויף אַ נאַטירלעכן אופֿן. איינע פֿון די צוויי פֿאָרמען וואָלט אַ יושר געווען צו אַדאָפּטירן פֿאַרן ליטעראַרישן ייִדיש.

נעענטערע באַקאַנטשאַפֿט מיט די ייִדישע מונדאַרטן ווײַזט, אַז נישטאָ כּמעט קיין איינע, וואָס זאָל נישט זײַן אַ גבֿירנטע אין ווערטער, וואָס זײַנען אין אַנדערע נישט בנמצא. צונויפֿנעמען זיי איז די אויפֿגאַבע פֿון דער דיאַלעקטאָלאָגישער לעקסיקאָגראַפֿיע. איך שאַץ האָט לעקסיקאַלישע עשירות פֿון אַלע ייִדישע מונדאַרטן אינאיינעם אַריין אויף זייער אַ גרויסן צאָל (בײַ מיר איז רעכט, אַז ס'זאָלן זיך לאָזן אויפֿקלײַבן אַ צוויי מאָל הונדערט טויזנט וואָקאַבלען). אַ כּך טויזנטער אַזעלכע, וואָס וועלן שטאַרק (אָבער טאַקע וואָס שטאַרק הייכט!) צו נוץ קומען דעם מאָדערנעם ליטעראַרישן ייִדיש.

(ב) קיין שום לשון איז נישט באַגרענעצט, נישט אין רייד, נישט אין שרײַבן, מיט אַן אָפּגעשלאָסענעם ווערטערבוך. דער פּראָצעס פֿון וואָרט־בילדונג הערט אויף אַ רגע נישט אויף. אַ טייל אין הרוקווערך געגעבענע נײַע פֿאָרמען נעמען זיך אָן, אַנדערע ווערן פֿאַרגעסן. אייניקע, אין ריידן בליציק געשאַפֿענע נײַע בילדונגען גייען אַוועק אין פֿאַרקער ווי גוט־געמינצטע מטבעות, אַנדערע שטאַרבן אָפּ אויף די ליפּן באַלד בײַם אַרויסגערעדט ווערן.

יעדער שריפֿטשטעלער אין שרײַבן, יעדער פֿאָלקסמענטש אין ריידן איז דער טאַטע פֿון נײַע ווערטער. אָבער שאַפֿן צו שאַפֿן איז נישט גלײַך! אין די ערשטע יאָרן נאָך דער וועלט־מלחמה, בעת ס'איז אַזוי גרויס געווען די עמיגראַציע פֿון פּוילן, פֿלעגט פֿון די מאָגנבלעטער נישט אַראָפּ דאָס פֿרעמדוואָרט „אַפֿידייוויטס". פּוריסטן האָבן עס געפּרוּווט פֿאַרייִדישן אויף „אַרויספֿאָדערונגספּאַפּירן (8 טראַפֿן!). קומט אַ פּראָסטע קוראָווער זקנה אין אַן אַלטפֿרענקישן טשיפּיק און דערציילט מיר, אַז „די פֿאָדערפּאַפּירן (5 טראַפֿן!) האָט זי *שוין*, ס'פֿעלט איר בלויז די וויזע. אין אַ צייט אַרום הער איך דאָס זעלביקע פֿאַרקײַלעכדיקטע און אַרומגעשליפֿענע נײַוואָרט פֿון אַ ייִדענע אויס וואַרשעווער געגנט. פֿאַרשטייט זיך, אַז די צוויי ייִדענעס האָבן זיך אַרויסגעוויזן פֿאַר בעסערע וואָרט־בילדערינס, ווי די וואַרשעווער כראָניק־שרײַבערס. און אָט בײַ וועמען מ'דאַרף זיך לערנען, ווי צו פֿאַרייִדישן יענע פֿרעמדווערטער, וואָס לאָזן זיך פֿאַרייִדישן! —

X. דאָס פּראָבלעם פֿון דער ייִדישער אויסלייגונג וועט נאָך לאַנג שטיין אויפֿן סדר־היום פֿון אונדזער נײַ קולטורעל לעבן.

אויב די אויפֿגאַבע פֿון טראַנסקריפּציע איז איבערצוגעבן די קלאַנגען פֿון איינצלנע מונדאַרטן אין גראַפֿישע צייכנס, וואָס שטעלן מיט זיך פֿאָר אַ סיסטעם עקסקלוזיווע סימבאָלן, וואָס בנוגע זיי איז אָפּגעמאַכט, אַז יעדער איינציקער זאָל אָבליגאַטאָריש זײַן פֿאַרבונדן בלויז מיט איין באַשטימטן קלאַנג, איז די מער קאָמפּליצירטע אויפֿגאַבע פֿון אָרטאָגראַפֿיע אָנצוטאָן אַלע מונדאַרטן פֿון דער געגעבענער שפּראַך אין אַן אוניווערסאַלער שריפֿט־אוניפֿאָרם, און אויסלייגונג איז דעריבער אַ סיסטעם אָפּגערעדטע ברייט־אינטערפּרעטירעוודיקע סימבאָלן, וואָס יעדער איינציקער פֿון זיי איז אָבליגאַטאָריש פֿאַרבונדן מיט אַ גאַנצער משפּחה קלאַנגען אויס די פֿאַרשיידנסטע מונדאַרטן, ד״ה מיט דעם און דעם קלאַנג פֿון איין מונדאַרט און מיט זײַנע געגעטישע עקוויוואַלענטן אין אַלע אַנדערע מונדאַרטן פֿון דער אייגענער שפּראַך (אַזוי, צב״ש, ווען ס׳איז אָנגענומען אויך ייִדיש אויסצולייגן מויער, גיט דער גראַפֿישער דיפֿטאָנג וי דאָ איבער אַלע ייִדישע מונדאַרטלעכע עקוויוואַלענטן פֿון מיטלהויכדייטשן û, וואָרן אין דער אמתן ווערט דאָס געבראַכטע וואָרט נאָר אין אַ טייל ייִדישע מונדאַרטן אַרויסגערעדט מיט oj אין אַנדערע, אַקעגן, מיט ou, oo, oə, uj, u, ow אאז״וו).

די פֿאָנעטישע טראַנסקריפּציע האָט זיך אַנטוויקלט בהדרגה און איז געוואָרן אַלץ מער שלמותדיק, אינאיינעם דערמיט, ווי ס׳איז געוואַקסן דאָס קענטעניש פֿון די לעבעדיקע קלאַנגען און אַלע זייערע פֿאַרבן און אַנדערע ניואַנסן אין די לעבעדיקע מונדאַרטן. — אויך אַן אָרטאָגראַפֿיע קען נאָר דעמאָלט פֿאַרענטפֿערן אַלץ, וואָס עס ווערט פֿון איר פֿאַרלאַנגט, ווען זי איז געבויט אויף גרינטלעכער באַקאַנטשאַפֿט מיט אַלע מונדאַרטן פֿון דער געגעבענער שפּראַך.

דער וועג צו אַן ענדגילטיק פֿיקסירטער ייִדישער אויסלייגונג (און צו אַ ייִדישן אָרטאָגראַפֿישן ווערטערבוך) ליגט אַזוי־אַרום דורך דער ייִדישער דיאַלעקטאָלאָגיע.

XI. דורך דער ייִדישער דיאַלעקטאָלאָגיע ליגט אויך דער וועג צו אַן אָבליגאַטאָרישער ייִדישער מוסטער־אויסשפּראַך.

די אַנטוויקלונג פֿון פּאָליטישן, געזעלשאַפֿטלעכן און סאָציאַל־עקאָנאָמישן לעבן בײַ אַן אומה; דאָס אויפֿקומען פֿון פּאָליטישע, געזעלשאַפֿטלעכע,ווירטשאַפֿטלעכע און פּראָפֿעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס אין מלוכה־פֿאַרנעם מיט צענטראַלע אָרגאַנען און אינסטיטוציעס; דאָס אויסוואַקסן פֿון אַ נאַציאָנאַלער קולטור, וואָס נעמט אַרום אַלע טיילן פֿון פֿאָלק; די אוני־פֿאָרמירונג פֿון דער דערציִונג אאַז״וו רופֿן אַרויס דאָס באַדערפֿעניש אין

אַן אָפּגערעדטן פאַרשטענדיקונגס=מיטל, וואָס זאָל שטיין איבער די איינצעלנע מונדאַרטן פון דער שפּראַך.

זאָל זיך יעדער ייד אין פּריוואַטן לעבן ריידן זיין מאַמע=מונדאַרט (ווי דער דייטש, פראַנצויז אָדער ענגלענדער טוט דאָס). אין עפנטלעכן לעבן, אין דער שול, אויף דער יידישער טריבונע (אין דער קהילה, אויף קאָנגרעסן, צוזאַמענפאָרן, קאָנפערענצן וכו') און אויף דער אַלגעמיינער, ווען דאָס געברויכן פון דער יידישער שפּראַך וועט האָרט, ענדלעך, דערלאָזט ווערן (אין שטאָטראַט, האַנדלס=קאַמער, האַנטווערקער=קאַמער אאַז"וו), מוז גענוצט ווערן איין אַלגעמיין=אָנערקענטע אויסשפּראַך, ווי דאָס איז דער פאַל ביי אַלע קולטורעלע פעלקער.

די דייטשישע מוסטער=אויסשפּראַך האָט זיך שפּאָנטאַן אַנטוויקלט אויף די ברעטער פון וואַנדער=טעאַטער. דערנאָך זיינען געקומען פאַכלייט (פילאָלאָגן, שריפטשטעלער, קינסטלער, ביגע=לייט און דאָס גלייכן), האָבן זי וויסנשאַפטלעך אויסגעפאָרשט און באַאַרבעט, אויסגערייניקט און רעגולירט, איינגערעמט אין כּללים. אויטאָריטעטע אינסטאַנצן האָבן זיבן מאָל נאָכגעזען און דורכגעקוקט, געלייטערט און דורכגעזיפּט, און לסוף אונטערגעטראָגן דער עפנטלעכקייט אַ פאַרענדיקט סיסטעם (מיט אַן אויסשפּראַך=ווערטערבוך).

אויך ביי אונדז איז דער קערן פון אַן אַלגעמיינער מוסטער=אויסשפּראַך שוין פאַראַן, און — אַן אינטערעסאַנטע היסטאָרישע אַנאַלאָגיע — דאָס וואַנדערנדיקע יידישע טעאַטער איז זיין מאַמע. אָבער דער רויער עמפּירישער מאַטעריאַל מוז נאָך דורכגיין דורך אַנאַליז, קאָנטראָל, באַאַרבעטונג, אויסבעסערונג, פּרעציזירונג און פאַרפיינערונג. און אויף גוט צו מאַכן די דאָזיקע, זייער אַקטועלע (ברענענדיקע, קען מען זאָגן) אַרבעט, מוז מען ווי ס'דאַרף צו זיין קענען די לעבעדיקע יידישע מונדאַרטן, וואָס זייער פּראָדוקט איז דאָך די שוין עקסיסטירנדיקע יידישע ביגע=שפּראַך. יידישע דיאַלעקטאָלאָגיע מוז דעריבער געטריבן ווערן מיט אַ צוגעאיילטן אימפּעט.

יעקב לעשטשינסקי: די עקאנאמישע עוואלוציע פון די דייטשע יידן אין 19טן יארהונדערט.

די חכמת ישראל אין די פרעמדע שפראכן איז געווים געווען א גרויסער אויפטו, אבער זי האט קיין שום אויסקוק ניט געהאט אויף א צוקונפט פון יידישן פאלק. ערשט אין דער וויסנשאפטלעכער ארבעט פון דעם נייעם דור, וואס קומט פון מזרח-אייראפע, פון צווישן די געדיכטע יידישע מאסן, קריגן די אוצרות וויסן, וואס די חכמת ישראל האט צונויפגעקליבן, זייער תיקון, ווארום זיי ווערן איבערגעענטפערט צו א פאלק מיט אייגענע נאציאנאלע אינטערעסן און מיט א נאציאנאלער צוקונפט.

די חכמת ישראל האט צונויפגענומען די ירושה פון אמאל; זי האט מיט דער ירושה זיך געגרייסט און דעם עבר געסטארעט זיך פארצושטעלן אין שיין און גלאנץ — אבער דער אויספיר פארן עתיד איז געווען א מיתה בנשיקה, א פארשוואונדן ווערן און אונטערגיין אין א געהויבענער מענטשהייט. דערפאר האט מאקע די חכמת ישראל געזוכט דער עיקר דעם רוח, די פראדוקטן פון גייסט: אמונה, ליטעראטור, תפילות, סליחות, שירים. זי האט אויך ניט געקאנט פארבייגיין די רדיפות אויף יידן מצד די ארומיקע — אבער אלין נאר מיטן צוועק צו באלייכטן און דערקלערן די תפלות און קלאג-לידער און ארויסצוהייבן דעם מענטשלעכן חן פון די באשאפערס פון דער דאזיקער ליטעראטור.

אבער צום וויניקסטן האט מען זיך אינטערעסירט מיטן יידישן עקאנאמישן לעבן, און אט דער טייל פון דער יידישער געשיכטע איז מאקע ביז איצט געבליבן שוואך באלויכטן. אויב בנוגע צום אלטערטום און מיטלעלטער האט מען יא נאך עפעס געפארשט און געזוכט ארויסצוגעפינען געשעענישן און צוזאמענהאנגען אין דער יידישער עקאנאמיק, האט מען אין גאנצן פארזען די געשיכטע פון דער נאענטסטער פארגאנגענהייט, באזונדערס בנוגע די יידן אין מערב-אייראפע. דאס לאזט זיך, נאטירלעך, דערקלערן דערמיט, וואס דארטן זיינען יידן צום העכסטן גראד ארייגעוואקסן אין דעם סאציאלן לעבן פון ארומיקן פאלק. אבער גראד אט דער פראצעס, ווי אזוי די מערב-אייראפעישע יידן האבן זיך ארויסגעריסן פון סאציאלן געטא, האט א גרויסן וויסנשאפטלעכן אינטערעס.

אין דעם פרט דארף מען אננעמען פאר טיפיש ניט די פראנצויזישע און ענגלישע יידן, נאר די דייטשע יידן: דא האבן מיר פאר זיך א קיבוץ גאנין באדייטיק אין צאל, וואס איז שטענדיק געוואקסן דורכן

צופלוס פון די פויליש־פויזענער יידן, און ניט ווינציקער באַדייטיק אין פרט פון ווירקונג אויפן אַרומיקן עקאָנאָמישן לעבן.

אַוודאי קאָן קיין רייד ניט זיין וועגן אַ זעלבשטענדיקן יידישן עקאָ־נאָמישן אָרגאַניזם אין ערגעץ ניט, און אַפּשיטאַ ניט אין מערב־אייראָפּע. אָבער בפרט זיינען די דייטשע יידן אַ גענוג קענטיקע און באַדייטיקע גרופּע און אַ גענוג אייגנאַרטיקע גרופּע, אַז מען קאָן גאַנץ גוט באַטראַכטן זייער אַנטוויקלונג ווי די אַנטוויקלונג פון אַ באַזונדער טייל פון אַרומיקן סאָ־ציאַלן און מלוכישן אָרגאַניזם. און דאָ שטעלט זיך די ערשטע פראַגע, צי איז די עקאָנאָמישע אַנטוויקלונג פון דייטש־יידישן קיבוץ געגאַנגען און אַ פּאַראַלעלער ריכטונג צו דער אַנטוויקלונג פונם מזרח־אייראָפּעישן יידישן קיבוץ.

אין אַן אַרבעט אין די עקאָנאָמישע „שריפטן פון ייווא" האָבן מיר געוויזן, אַז פּראָפעסיאָנעלע עקספּאַנסיע און סאָציאַלע דיפערענצירונג, סאָ־ציאַלע צעגלידערונג, — דאָס זיינען די כאַראַקטעריסטישע שטריכן פון דער ווירטשאַפטלעכער אַנטוויקלונג אין אייראָפּע בכלל און פון יידישן פאָלק בפרט. ביי דעם יידישן קיבוץ אין מזרח־אייראָפּע איז די פּראָ־פעסיאָנעלע עקספּאַנסיע געגאַנגען אינטענסיווער ווי די סאָציאַלע צעגלי־דערונג, ביי די דייטשע יידן, פאַרקערט, איז די סאָציאַלע דיפערענצירונג געווען שטאַרקער. ביי די מזרח־אייראָפּעישע יידן איז צוגעקומען ניט נאָר אַ גרעסערער אינדוסטריעלער קלאַס און אַ גאַנץ נייער אינטעליגענץ־קלאַס — פּראָפעסיאָנעלע אינטעליגענץ, נייערט אויך אַן אַגראַר־קלאַס. דאָס איז אַ פאַקט, וואָס איז די גרעסטע סתירה צו דער אַנטוויקלונג פון די אַרומיקע פעלקער און וואָס שטרייכט דעריבער באַזונדערס שטאַרק אונטער די אומנאָרמאַלקייט פון דער יידישער סאָציאַלער סטרוקטור אָנהייב 19טער יאָרהונדערט.

ביי די דייטשע יידן איז אויך צוגעקומען אַן אינדוסטריעלער קלאַס, אָבער עס איז ניט אויפגעקומען קיין אַגראַר־קלאַס, דערפאַר אָבער איז דער פּראָצענט אַרבעט־נעמער, לוין־נעמער, גרעסער, ווי ביי די מזרח־אייראָ־פּעישע יידן. פּראָלעטאַרישע עלעמענטן אין ברייטסטן זין פון וואָרט — דאָס הייסט אַלע, וואָס לעבן ניט פון הכנסה פון קאַפּיטאַל, נאָר פון לוין — פאַרשטייט זיך, מער אָנגעשטעלטע, איידער פאַרנומענע מיט פיזישער אַרבעט, באַטרעפן איצט ביי די דייטשע יידן גאַנצע 40 פּראָצענט פון אַלע עקאָנאָ־מיש אַקטיווע, בעת ביי די פּוילישע יידן זיינען אַזעלכע נאָר 27—28 פּראָצענט. נאָר רייכע און נאָר אָרעמע זיינען געווען סיי ביי מזרח־יידן סיי ביי מערב־יידן נאָך צוריק מיט 100 אָדער 150 יאָר, אָבער דער תהום צווישן רייך און אָרעם, און שפּעטער צווישן בורזשואַזיע און פּראָלעטאַר־יאַט, איז אין מערב־אייראָפּע געווען — און איז נאָך איצט — מינער ווי אין מזרח־אייראָפּע. אין פראַנקפורט ביים מאַין, למשל, זיינען געווען סוף

18טער י״ה 753 יידישע שטייער־צאָלערס, וואָס האָבן פאַרמאָגט העכער
זעקס מיליאָן גולדן; 12 פון די דאָזיקע שטייער־צאָלערס האָבן פאַרמאָגט
העכער אַ העלפט פון דער דאָזיקער סומע און 741 ווייניקער פון אַ העלפט.
איין יידישער שטייער־צאָלער האָט פאַרמאָגט אַליין 10 פּראָצענט פון דער
אָנגעוויזענער סומע.

דער וועג פון דער דייטש־יידישער גרויס־בורזשואַזיע איז איינער
פון די אינטערעסאַנטסטע קאַפּיטלעך אין דער עקאָנאָמישער געשיכטע
בכלל. די מלחמות פון 18טן יאָרהונדערט האָבן רייך געמאַכט די יידישע
ליוועראַנטן און די יידישע באַנקירן אָדער הויף־פאַקטאָרן. באַזונדערס
טיפּיש איז אין דעם פּרט די געשיכטע פון דער ווינער יידישער געמיינדע,
וואָס איז אין אַ סך פּרטים אַנדערש, ווי די געשיכטע פון דער בערלינער
קהילה. אין בערלין זיינען כמעט געווען שוין אין מיטן 18טן יאָרהונדערט
ביי 4000 יידן — צווישן זיי עטלעכע גרויסע פאַבריקאַנטן; די זייד־אינ־
דוסטריע איז אויף צוויי דריטל געווען אין יידישע הענט. די בערלינער
געמיינדע איז שוין אין מענדעלסאָנס צייטן געווען שטאַרק אַסימילירט —
דאָס האָט מען געקאָנט זען בחוש אויף דער מענדעלסאָן־אויסשטעלונג.
אין ווין אָבער זיינען געווען אַ פּאָר הונדערט יידישע משפחות, נאָר וואָס
אָנגעקומענע, נאָך מיט פּאות, מיט פעסטע רעליגיעזע טראַדיציעס —
און מיט אַ מאָל, ממש דער ערשטער דור, זיינען יידן די גרינדער פון
בענק, גרינדער פון די גרעסטע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען און פּי־
דער אין פּאָליטישן און קולטורעלן לעבן. נאָך רעכטלאָזע, אפילו אָן וווין־
רעכט אין ווין, פאַרנעמען זיי דעם אויבנאָן אין שטאַט; אַ סך שמדן זיך
אַוועק. 1815, בשעתן ווינער שלום־קאָנגרעס, איז דער סאַלאָן פונם יידן
אַרנשטיין דער צענטער און טרעף־פּונקט פאַר אַלע מיניסטאָרן און דיפּלאָ־
מאַטן.

און אַזוי גייט דאָס אַוועק אין גאַנצן דייטשן געביט. יידן האָבן
כמעט דעם גאַנצן געלט־האַנדל אין זייערע הענט. פון 357 געלט־געשעפטן
אין פּרייסן אין יאָר 1834 זיינען 150 יידישע, בעת יידן באַטרעפן סך־הכל
1 פּראָצענט פון דער באַפעלקערונג. יידן דרינגען אויך אַריין אין דער
אינדוסטריע. כל־זמן אינדוסטריע איז געווען פאַרבונדן מיט ערד־אייגנטום,
זיינען יידן כמעט ווי אויסגעשלאָסן פון אינדוסטריע. אָבער ווען עס קומט
אויף די שטאָטישע אינדוסטריע, דער עיקר די טעקסטיל־אינדוסטריע,
הייבן יידן אָן צו פאַרנעמען אַלץ אַ גרעסערן אָרט. און וואָס מער דער
באַנק־, דער פינאַנץ־קאַפּיטאַל באַקומט די מאַכט איבער דער אינדוסטריע,
אַלץ גרעסער ווערט די באַטייליקונג פון יידן אין דער אינדוסטריע. די
פאַראייניקונג פון דער דייטשער באַנק און פון דער דיסקאָנטאָ־געזעלשאַפט
אין בערלין — די צוויי גרעסטע בענק אין דייטשלאַנד, וואָס איז לעצטנס

פאַרנעקומען, איז אויך אַ שריט אויפן דאָזיקן וועג. די דאָזיקע צוויי בענק קאָנטראָלירן אַ פערטל פון דער דייטשער אינדוסטריע.

מיר קאָנען זיך ניט אָפּשטעלן אויף די עטאַפּן פון דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער גרויס־בורזשואַזיע אין דייטשלאַנד. אָבער איינציקע ציפערן וועלן אונדז ווייזן דעם רעזולטאַט.

די יידן האָבן געצאָלט שטייער אין 1905:

בערלין	30,77 %	פון אַלע שטייערן	
בויטען	26 „	„	
פּויזן	24 „	„	
גלייוויץ	24 „	„	
ברעסלוי	20 „	„	
ווין	28 „	„	
פראַנקפורט	21 „	„	

צווישן 233 פּרייסישע מיליאָנערן (מער פון 10 מיליאָן יעדער) אין 1912 זיינען געווען 46 יידן — 20 פּראָצ'.

צווישן 12 מיט מער פון 50 מיליאָן יעדער (1912) זיינען געווען 3 יידן — 25 פּראָצ'.

צווישן 62 דירעקטאָרן פון 9 בענק אין בערלין אין יאָר 1925 זיינען געווען 23 יידן — 35 פּראָצענט.

צווישן 42 מיליאָנערן מיט מער פון 25 מיליאָן יעדערער אין 1925 זיינען געווען 13 יידן, כמעט אַ דריטל.

צווישן 12 מיליאָנערן מיט מער פון 100 מיליאָן יעדערער (1925) זיינען פאַראַן 4 יידן.

אין די דאַטעס וועגן די יידישע מיליאָנערן גייען אַריין אויך משומדים פון ערשטן דור.

ס'וואָלט אָבער געווען אַ טעות אָנצונעמען דעם קאָלאָסאַלן אויפשטייג פון אַ קליינער גרופּקע דייטשע יידן פאַרן אויפשטייג פון גאַנצן דייטשן יידנטום.

אין דער עקאָנאָמישער עוואָלוציע פון גאַנצן דייטש־יידישן קיבוץ לאָזן זיך דיפערענצירן דריי עפּאָכעס: 1) ביז 1871, 2) פון 1871 ביזן וועלט־קריג, 3) די נייסטע תקופה פון דער אינפלאַציע אָן.

אין דער ערשטער העלפט 19טן יאָרהונדערט שטעלט דאָס דייטשע יידנטום פאָר אַן אָרעמע מאַסע קליינע הענדלערס; דער הויזירער, דער שאַכער־ייד איז דער טיפּישער פאָרשטייער פון דייטשן יידנטום. די דאָזיקע מאַסע יידן, וואָס ווערן אָן צו ביסלעכווייז דעם עקאָנאָמישן באָדן אונטער

די פיס, ווערן אַרויסגעשטופּט פון דייטשלאַנד, זיי געפינען אַן אויסגאַנג אין דער עמיגראַציע קיין אַמעריקע. פון 1830 ביז 1871 זיינען פון דייטשלאַנד אויסגעוואַנדערט ביז 100,000 יידן. דאָ חזרן זיך איבער כמעט די זעלביקע בילדער, ווי ביי די רוסישע יידן סוף 19טער יאָרהונדערט.

צוגלייך איז אָבער צוגעגאַנגען אַ פּראָצעס פון געזונט־ווערן, דער שאַכער־האַנדל איז צו ביסלעכווייז אונטערגעגאַנגען. אין יאָר 1816 האָבן 82 פּראָצ' דייטשע יידן זיך פאַרנומען מיט האַנדל, אין 1907 — ס"ה 55 פּראָצ', אין אינדוסטריע און מלאכה זיינען 1816 פאַרנומען געווען 7—8 פּראָצ' (פּרייסישע יידן אָן פּויזענער), 1842 — 10 פּראָצ', 1882 — 22 פּראָצ', 1907 — 25 פּראָצ'. עס קומען אָבער אויך צו פּראָלעטאַרישע עלעמענטן, וואָס זייער צאָל האַלט אין איין וואַקסן. 1842 האָבן די פּראָלעטאַרישע עלעמענטן באַטראָפן 8—10 פּראָצ' פון די דייטשע יידן, 1882 — שוין 20 פּראָצ' און 1907 — שוין גאַנצע 36 פּראָצענט, דער עיקר אָנגעשמעלטע.

דער דאָזיקער פּראָצעס גייט שוין פּאַראַלעל מיטן אַלגעמיינעם עקאָנאָמישן פּראָצעס, וואָס ברענגט צו דער פּראָלעטאַריזירונג פון מיטלקלאַס. אָט דער פּראָצעס האָט זיך באַזונדערס פאַרשטאַרקט דורך דער אינפלאַציע־צייט אין דייטשלאַנד. צוזאַמען מיטן גאַנצן דייטשן מיטלשטאַנד איז בדלות געשטעלט געוואָרן דער יידישער מיטלשטאַנד. פאַר אָט די אַלע אַרויסגעשטופּטע פון זייערע פריערדיקע עקאָנאָמישע פּאָזיציעס שטייט די פראַגע וועגן איבערבויען זייער לעבן, וועגן אַריינפּאַסן זיך אין די נייע פאַרהעלטענישן. אַזוי שטייען מיר פאַר דעם איינזען, אַז דער גורל פון די מזרח־אייראָפּעיִשע יידן, וואָס מוזן איצט איבערבויען זייער סאָציאַל־עקאָנאָמישע סטרוקטור, שטייט אויך אין אַ געוויסער מאָס פאַר די מערב־אייראָפּעיִשע יידן. עס איז ניט קיין מיליאָנען־מאַסע, וואָס מוז אַריינגיין אין אַ נייער סאָציאַלער וועלט. אָבער עס איז אויך אַ גאַנץ באַדייטיקע און ווערטיקע מענטשן־גרופּע, וואָס פאַר איר שטייען די פּראָבלעמען פון אַ שווערן סאָציאַלן איבערפורעמונגס־פּראָצעס.

ד"ר יצחק שיפּער: פּראָבלעמען פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע אין אַלטן פּוילן.

די שווריקייטן פון אויספאָרשן די דאָזיקע פּראָבלעמען נעמען זיך דער עיקר דערפון, וואָס להיפוך צום ליטווישן ועד, וואָס די תקנות זיינע זיינען אויפגעהיט געוואָרן (לעצטנס אַרויסגעגעבן פון ש. דובנאָוו), איז דער פּנקס פון ועד ארבע הארצות פאַרלאָרן געגאַנגען, און מ'דאַרף זיך אומקוקן נאָך פאַרשיידענע מקורים, בכדי צו קאָנען רעקאָנסטרויִרן ווייניקסטנס אַ טייל תקנות פון דעם דאָזיקן ועד.

וואו אָבער געפינען זיך די דאָזיקע מקורים? גאָר אַ קליינער טייל איז אויפגעזוכט געוואָרן אין פּנקסים פון קהילות, בפרט אין דעם קראָקעווער און טיקטינער פּנקס. דאָס גיט אָבער נאָר אַן אומפולשטענדיק בילד. פרעגט זיך מאַקע, צי וואָלט מען ניט געקאָנט עפּעס געפינען אין די מלוכישע אַרכיוון. וואָס מער איך האָב זיך פאַרנומען מיט דער פּראָבלעמע, אַלץ מער בין איך געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז די פּוילישע אַרכיוון, און בפרט די אַלטן, וואָס זיינען שייך צו דער פינאַנץ-געשיכטע פון יידן אין פּוילן, זיינען אַן אומגעהייערער מקור פון ידיעות וועגן דער געשיכטע פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע אין פּוילן, בפרט פונם ועד. אין מיין רשות געפינט זיך שוין צונויפגעזאַמלט אַ גאַנץ רייכער מאַטעריאַל פון דאָזיקן מין.

דער פּרעלעגענט שטעלט זיך ווייטער אָפּ ביי דעם אָנהייב פון דער ייד. אַווטאָנאָמיע אין פּוילן און שטעלט פעסט, אַז דעם גאַנצן מיטלעלטער האָבן די פּוילישע יידן ניט געשאַפן קיין גרעסערע אַווטאָנאָמע אָרגאַניזאַציע, ווי די קהילה. ערשט ביים אָנהייב 16טן י"ה ווייזן זיך סימנים פון „מדינות" אָדער „ארצות", וואָס נעמען אַרום ווי אַ העכערע אָרגאַניזאַציע-פאָרם קהילות פון איינער אָדער פון מער וואָיעוואָדשאַפטן און וואָס באַהאַנדלען די בשותפותדיקע ענינים אויף סיימיקעס אָדער ועדי-מדינה. (בפירוש ניט ועד-מדינות, וואָס איז געווען איבער אַלע). די דאָזיקע אַווטאָנאָמע מדינות קומען אויף ווי דער רעזולטאַט פון אַ קאַמף, וואָס די קהילות פירן קעגן אויפגעצוווּנגענע יידישע פּרעפעקטן, וואָס ווערן פונם קעניג דעסיגנירט אויף אויפצומאָנען ביי יידן די מלוכישע שטייערן. אין יאָר 1544 לאָזט זיך פעסטשטעלן די ערשטע יידישע אַווטאָנאָמע אינסטיטוציע אין מלוכה-מאַסשטאַב, און דאָס איז דער העכסטער יידישער געריכט, וואָס ווערט פון קעניג איינגעאָרדנט אין לובלין און וואָס אין דעם

גייען אַריין צו 2 געקליבענע רבנים פון די מדינות גרויספּוילן, קליינפּוילן און רייסן, און אַלס זיבעטער — דער רב פון לובלין.

דער אויפקום פונם ועד־מדינות גופא און פון דער יידישער צענטראַלער רעגירונג, דאַרף אָפּגערוקט ווערן לערך ביז אַרום 1570, וואָרעם פון דעם יאָר זייִנען אונדז באַוווּסט דאָקומענטן, וואָס לויט זיי האָט דער קיניג באַפולמעכטיקט אַ צענטראַלע אַווטאָנאָמע יידישע רעפּרעזענטאַנץ איינצומאָנען און איבערצוגעבן דער מלוכה־קאַסע געוויסע יידישע שטייערן און אָפּצאָלן. ווי אַ טרייבנדיקער פאַקטאָר סיי ביי דעם אויפקום, סיי ביי דער אַנטוויקלונג פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע, מוז באַטראַכט ווערן דאָס כאַראַקטעריסטישע שטרעבן פון יידן ווייטער צו שפּינען אין די גלות־לענדער די דינים פון מלוכישן כאַראַקטער, וואָס יידן האָבן באַשאַפן נאָך בעת זייער מלוכישער זעלבשטענדיקייט און וואָס זייִנען אַריינגענומען געוואָרן ווי אַ באַשטאַנד־טייל אין תּלמוד. די יידן האָבן זיך דורכן גלות געטראָגן תּמיד מיטן ווילן און שטרעבן צו פאַרפלאַנצן אין זייער לעבע די patrioi nomoi, דאָס איז טייטש, זייערע געזעצן פון דער היים. דערפון נעמט זיך דער זייער כאַראַקטעריסטישער פאַקט, וואָס, אַ שטייגער, דער אייבערשטער יידישער פאַרלאַמענט אין פּוילן, ווי עס דאַרף באַטראַכט ווערן דער ועד ד׳ ארצות, איז, ווי כ׳האָב דאָס דערוויזן אין אַ באַזונדער אַרבעט אין די היסטאָרישע שריפטן פונם ייוואָ, אויסגעבוים געוואָרן לויטן מוסטער פון גרויסן סנהדרין און האָט געציילט 70 מיטגלידער, און די העכסטע יידישע עקזעקוטיווע, אָדער ווי מ׳פלעגט זי רופן אין די פּוילישע אַקטן „גענעראַלנאַשטש זשידאָווסקאַ״, איז באַשטאַנען, לויטן מוסטער פונם קליינעם סנהדרין, פון 23 מיטגלידער.

דער רעדנער שטעלט זיך ווייטער אָפּ אויף דער טעטיקייט פון ועד ד׳ ארצות און ווייזט אויף, אַז ער האָט אַרומגענומען אַלע געביטן פון יידישן אינערלעכן און אויסערלעכן לעבן; ער שילדערט אויך די אינטערעסן־קאַמפן, וואָס זייִנען פאָרגעקומען אין די ראַמען פון דעם אַווטאָנאָמען לעבן.

כּל־זמן דאָס יידישע ווירטשאַפט־לעבן איז געווען ווייניק דיפערענצירט, האָט די טעטיקייט פון ועד ווי ניש איז געקאָנט באַפרידיקן די אינטערעסן פון כּלל. אָבער שוין ביים אָנהייב פון 17טן י״ה ווייזט זיך אַ שטאַרק אויסגעוואַקסענע קלאַסן־דיפערענציאַציע ביי די פּוילישע יידן, און די קלאַסן־אונטערשיידן ווערן נאָך מער פאַרטיפט נאָכן חורבן, וואָס עס האָבן אָנגעמאַכט די פּאָגראָמען אין שנת ת״ח, ווען דער רוב מנין און רוב בנין פון יידן איז דערפירט געוואָרן צו אַ פולער פאַראָרעמונג. זינט דעמאָלט ווערט דאָס יידישע אַווטאָנאָמע לעבן אַ פלאַץ פון כּסדרדיקע רייבונגען צווישן דעם קלאַס גבירים, וואָס האַלטן אין זייער רשות אַלע כּיבודים אין דער אַווטאָנאָמער היעראַרכיע, און די גרויסע מאַסן האַנט־

װערקער, קרעמער און סתם „געמײנע מענטשן", װאָס שטרעבן צו צעברעכן די העגעמאָניע פון דער פּלוטאָקראַטיע, װײל זײ זעען, אַז די אױטאָנאָמיע װערט אױסגענוצט אױף אַראָפּצונעמען דעם גאַנצן עול פון שטײערן און לאַסטן פון די גבירים און אַרױפצוװאַרפן אױף זײערע פּלײצעס. עס קומט שױן אין דער ערשטער העלפט פון 18טן י"ה צו אַזעלכע פאַרשאַרפטע סיטואַציעס, אַז מען קאָן זײ ממש כאַראַקטעריזירן װי אױפשטאַנדן פון המון קעגן די פּני, װאָס הערשן אין די קהל־שטיבלעך און אין די װעדים. מ'װאַרפט פאָר די פּני פאַרשײדענע מעילות, גנבות פון קהלשע געלטער, אומגערעכטיקײטן בײם אײנמאָנען די שטײערן, און אין טײל קהילות דערגײט עס אַפילו צו גװאַלד־מעשים קעגן די קהלשע רעדלפירערס. דער „געמײנער מאַן" (אַזױ װי ער װערט גערופן אין די פּױלישע דאָקומענטן „פּאָספּאָליטי טשלאָװעק") באַרעכנט נישט אין זײן יאוש, אַז ער קאָן צוזאַמען מיט דעם ברודיקן װאַסער אױך אױסגיסן דאָס קינד — די אַװטאָנאָמיע, נאָר ער גײט אַפילו אַזױ װײט, אַז ער מײדט אױס, װי אַמאָל, די שטײער־קאַסעס פון זײנע אײגענע אַװטאָנאָמע אַנשטאַלטן, און ער טראָגט אַרײן די שטײערן דירעקט צום פּריץ. די דאָזיקע פאַרהעלטענישן בלײבן נישט באַהאַלטן אין די ראַמען פון ײדישן לעבן. זײ דערגײען אױך צו די אױערן פון די רעגירנדיקע פאַקטאָרן פון לאַנד און אױף די פּױלישע סײמען װערט שױן אין אָנהײב 18טן י"ה באַהאַנדלט די פראַגע, צי ס'װאָלט ניט געלױנט צו ליקװידירן די ײדישע אַװטאָנאָמיע, װאָס איבער איר װערט, לױט רעדעס פון געװיסע דעפּוטאַטן, אַרײנגעטראָגן לטובת דער מלוכה בלױז אַ דרום־חלק פון די געלטער, װאָס מען מאָנט אײן בײ דער ײדישער מאַסע, בעת צװײ דריטל װערן כלומרשט פאַרשװוּנדן אין די קעשענעס פון די ײדן־פאָרשטײער. אַ צײט האָט נאָך די שליאַכטע, געשטיצט אין דעם דאָזיקן פּרט דורך דער קירך, געקװענקלט, צי ס'איז כדאי צו מאַכן די דאָזיקע אָפּעראַציע. די סיבה דערפון איז געװען, װאָס מען האָט געהאַט בײ ײדן צו מאָנען גרױסע געלט־חובות און מען האָט ניט געװאָלט ריזיקירן אױף אַ שריט, װאָס װאָלט געשטעלט אין סכנה די דאָזיקע געלט־תביעות. סוף־כל־סוף האָט מען זיך אָבער אין יאָר 1764 אַנטשלאָסן צום דאָזיקן שריט און מ'האָט קאַסירט סײ דעם װעד ד' ארצות מיט דער צענטראַלער ײדישער עקזעקוטיװע, סײ די לאַנד־סײמיקעס מיט די אַװטאָנאָמע ײדישע לאַנד־עקזעקוטיװעס. גלײכצײטיק האָט מען אָבער — און דאָס איז זײער כאַראַקטעריסטיש — באַשטימט אַ ספּעציעלן ליקװידאַציע־געריכט, װאָס זאָל פעסטשטעלן די חובות פון די קאַסירטע אַנשטאַלטן און מען האָט אין אײנװעגס באַשטימט אַ געזעץ, אַז דער אױסגעפאָרשטער סכום חובות דאַרף אײנגעמאָנט װערן אין דער פאָרם פון אַ ספּעציעלן קאָפּשטײער. דער באַשלוס פון פּױלישן סײם איז נישט געװען די הױפּט־סיבה, װאָס

האָט גורם געווען צום אונטערגאַנג פון דער יידישער אַווטאָנאָמיע אין מלוכה־ און לענדער־מאַסשטאַב. ווי שוין באַמערקט, איז די אַווטאָנאָמיע שוין פריער אונטערגעגראָבן געוואָרן פון אינעווייניק דורך די פסדרדיקע רייבונגען צווישן דעם יידישן גבירים־קלאַס און דער גרויסער מאַסע „געמיינע מענטשן".

ער רעדנער פאַרענדיקט זיין רעפעראַט, פאַרגלייכנדיק דעם „געמיינעם מענטש" מיטן בלינדן שמשון הגיבור, וואָס האָט מחמת שנאה צו די גבירים — די פלשתים — אַזוי שטאַרק אַ טרייסל געטאָן די זיילן פון אַווטאָנאָמען טעמפּל, אַז ער האָט אונטער די חורבות באַגראָבן נישט בלויז די געגנער, נאָר אויך זיך אַליין.

ד"ר עמנואל רינגלבלום: יידן אין דער פוילישער פרעסע פון 18טן יאָרהונדערט.

אַ נייע תקופה אין דער געשיכטע פון דער פוילישער פרעסע הייבט אָן די ביז היינט עקסיסטירנדיקע „גאַזעטאַ וואַרשאַווסקאַ", וואָס האָט אָנגעהויבן אַרויסגיין אין יאָר 1774. דאָס איז די ערשטע צייטונג, וואָס האָט לויט איר אינהאַלט און אויסזען באמת פאָרגעשטעלט אַ צייטונג. זי איז אַרויסגעגאַנגען 2 מאָל אַ וואָך. בנוגע איר אינהאַלט האָבן מיר צוויי תקופות: איינע ביז דעם יאָר 1783, די צווייטע נאָך דעם דאָזיקן יאָר. אין דער ערשטער תקופה האָט זי לויטן מוסטער פון יענע צייטן געהאַלטן, אַז „מענטשן זיינען אויף אַזוי פיל קלוג, אַז זיי קאָנען זיך אַליין שאַפן אַ מיינונג", אָדער אַז „צייטונגען לייענען מיר נישט כדי צו לערנען זיך... גייערט בכדי צו וויסן, וואָס איז געשען דאָ אָדער דאָרט". מיט איין וואָרט די „גאַזעטאַ" איז לכתחלה געווען אָביעקטיוו, געגעבן טרוקענע פאַקטן און נישט אָנגעוויזן, וואָס קאָנען מיר אָפּלערנען פון די דאָזיקע פאַקטן. די טענדענץ פון רעדאַקטאָר, וואָס איז פון ערשטן מאָמענט אָן געווען אַ רעאַקציאָנערע און קלעריקאַלע, איז קענטיק בלויז פון דעם אויסקלייב פון מאַטעריאַל.

די באַציונג פון דער „גאַזעטאַ" צו יידן איז לכתחילה דאָס רוב אָן אָביעקטיווע, פונקט ווי זי איז אָביעקטיוו צו אַנדערע דערשיינונגען פון פּאָליטישן אָדער געזעלשאַפטלעכן לעבן. אין איין נאָמיר געפינען מיר אַפילו אַ ניצוץ פון מענטשלעכקייט לגבי די יידן.

אין פעברואַר 1779 ברענגט דער קאָרעספּאָנדענט פון בולאָן (פראַנקרייך) אַ ידיעה, אַז עס האָט דערשיינט דער פערטער באַנד פון אַן ענציקלאָפּעדיע, ווו ס'ווערן געבראַכט ידיעות וועגן צאָל אין אַמאָליקע צייטן. איין מחבר פאַרציילט האָט וועגן די מעשים תעתועים פון אַ שאַמפּאַנישן גראַף, וואָס האָט באַשטימט, אַז יעדער קעסלער דאַרף אָנשטאָט צאָל אָפּזאָגן די תפילה „פאַטער נאָסטער" און „אַווע מאַריאַ"; פלעגט אַדורכפאָרן אַ גלעזער, האָט ער געמוזט מאַכן אַ בוסהלע מיטן משוגענעם גראַף. פלעגט אַדורכפאָרן אַ ייד, האָט ער געמוזט פאַלן אויף די קני פאַרן טויער פון פּאַלאַץ, אונטערשטעלן די באַק אויף אַ פּאַטש אאַז"וו. דער קאָרעספּאָנדענט, אָדער אפשר דער רעדאַקטאָר, שרייבט צו: „אויב דער דאָזיקער גראַף אָדער זיין אַרענדאַר פלעגט אַזוי נישט העפלעך אויפנעמען אומגליקלעכע יידן, וואָס האָבן דאָך זייער רעליגיע, הגם זי איז פון אַלטן

מעמטאַמענט, איצט זיי זיך משער, וואָס זיי וואָלטן געטאָן מיט יענע געסט, וואָס אָנערקענען נישט קיין שום רעליגיע?"

די דאָזיקע פונקען פון מענטשלעכקייט בליצן אָבער אויף זעלטן. בדרך־כלל איז די באַציִונג פון דער „גאַזעטאַ" צו יידן אַ פיינדלעכע. אין יאָר 1774 (21. VI.) ברענגט זי אַ ידיעה וועגן אַ בלוט־בלבול, פאַרציילט וועגן דער אָבדוקציע פון מת, וואַרפט אָבער גלייכצייטיק פאַר די יידן, אַז בכדי צו באַווייזן זייער אומשולד, האָבן זיי אונטערגעקויפט די דאָקטוירים און פעלדשערס. ס'איז דערביי כאַראַקטעריסטיש, אַז די „גאַזעטאַ" האָט אין אַ יאָר אַרום געבראַכט די ידיעה, אַז די יידן זיינען סוף־כל־סוף באַפרייט געוואָרן פון דער באַשולדיקונג.

אויב ביז צום יאָר 1783 האָט די „גאַזעטאַ" מחמת איר צלגעמיינעם כאַראַקטער אָדער די יידן אינגאַנצן פאַרשוויגן אָדער זיי לייכט אַ שטאָך געטאָן, האָט זיך די לאַגע געביטן אין יאָר 1783. צום ערשטן מאָל אַנט־פּלעקט זיך איר זאָאָלאָגישער אַנטיסעמיטיזם, וואָס האַלט אָן ביזן היינטיקן טאָג. די דאָזיקע דאַטע איז ניט קיין צופעליקע. ס'דערנענטערט זיך דער באַרימטער פיר־יאָריקער סיים, עס שאַפן זיך ריכטונגען אין דער פּוילישער געזעלשאַפט. די חילוקי־דעות זיינען אויך פאַראַן בנוגע דער יידן־פראַגע. די „גאַזעטאַ" באַקומט קאָנקורענטן, פראָגרעסיווע אָרגאַנען, וואָס טרעטן אַרויס קעגן דעם קאָנסערוואַטיוון אָרגאַן אין פאַרשיידענע פראַגן, צווישן אַנדערע אויך בנוגע דער יידן־פראַגע. די ערשטע שלאַכט קומט פאָר אין יאָר 1783. די „גאַזעטאַ" ברענגט אין נומ' 80 (4. X) אַ גלות־לאַנגע קאָ־רעספּאָנדענץ פון נעסוויזש וועגן דעם, אַז יידן האָבן דערהרגעט אַ משומדת. מיט חוזק ענדיקט דער נעסווישער קאָרעספּאָנדענט: „דער דאָזיקער יידישער פאַרברעך האָט זיך צו פרי אַנטפּלעקט און ער האָט זיי קאַליע געמאַכט דעם גוטן נאָמען, וואָס דער מחבר פון דער פעריאָדישער צייטשריפט (דער „פּאַמיענטניק פּאָליטישני אי היסטאָרישני" פון חודש יולי פון יאָר 1783, זייט 59), האָט זיי מחמת קריסטלעכער ליבע געוואָלט פאַרשאַפן... און האָט געזאָגט.. „זייער רעליגיע האָט נישט קיין שום דין, וואָס זאָל זיי הייסן פיינט האָבן מענטשן פון אַן אַנדער אמונה און ברענגען זיי שאָדן..."

אין אַ צווייטן יאָרגאַנג וויצלט זיך די „גאַזעטאַ" איבער דעם פּראָ־יעקט וועגן צוציען די יידן צום מיליטער־דינסט, וואָס דער זעלבער „פּאַ־מיענטניק" האָט פאָרגעלייגט. זי פרעגט, צי וועט די יידישע קאַוואַלעריע נאָך אויסהאַלטן די אַטאַקע פון די ענגלישע רייטער...

די אַנטיסעמיטישע קאָרעספּאָנדענטן פון דער „גאַזעטאַ" קלייבן צו־נויף אַלע בלבולים, וואָס זיינען וואָס עס איז אויסגעטראַכט געוואָרן וועגן יידן; די צייטונג טראָגט אונטער אירע לעזער מעשיות פון טויזנט און איין נאַכט, וואָס די האָר שטעלן זיך קאַפּויער פון זיי. זי פריידט זיך, בעת מען

פּאַרטרייבט יידן פון אַנדערע מדינות, זי שעפּט נחת, אַז אַ רב האָט זיך ערגעץ אין אויסלאַנד אָפּגעשמדט.

ס'איז דעריבער אַ ווונדער, וואָס די „גאַזעטאַ" האָט אַזוי טרוקן אַדורכגעלאָזן אַ זייער אינטערעסאַנטע נאָטיץ, וואָס מען וואָלט געדאַרפט פאַרשרייבן מיט גאָלדענע אותיות אַפילו אין היינטיקן פּוילן, ווו יידן זיינען על־פּי געשריבענער קאָנסטיטוציע אינגאַנצן גלייכבאַרעכטיקט. אין יאָר 1787 האָט דער קעניג סטאַניסלאַוו אַווגוסט פּאָניאַטאָווסקי געמאַכט אַ לענ־גערע נסיעה איבערן לאַנד. לויט די קאָרעספּאָנדענצן פון דער „גאַזעטאַ" האָבן אים די יידן אומעטום ענטוזיאַסטיש אויפגענומען. אומעטום האָבן אים באַגעגנט יידישע דעלעגאַציעס. אין קאָברין האָט אים דער רב געגעבן אַ הייפּטל צוקער, אַרומגעוויקלט מיט אַ בלויען שטאָף, וואָס אויף אים זיינען געווען אויסגעהאַפּט גאָלדענע און זילבערנע העברעישע אותיות. אין פּינסק האָט אים מקבל־פּנים געווען דער באַקאַנטער יידן־פריינד, דער דע־פּוטאַט בוטרימאָוויטש. בעת דעם אויפנאַם האָט בוטרימאָוויטש אין זיין באַגריס־רעדע דערקלערט, אַז אויף דעם אָרט ווו ס'שטייט דער קעניג, וועט ער אויפשטעלן אַ זייל מיט אַן אויפשריפט אין לאַטיין, פּויליש, רוסיש און י י ד י ש, אַז „צום אָנדענק פון קיניגס אויפהאַלט וועלן אַלע אַדורכפאָרער באַפרייט פון צאָלן מכס אין משך פון 4 יאָר"... אַ חידוש, וואָס די „גאַזע־טאַ" האָט די דאָזיקע ידיעה וועגן אַן עפנטלעכער אויפשריפט אין יידיש, (זי רופט עס דעמאָלט יידיש, בעת היינט איז עס ביי איר אַ זשאַרגאָן) אַדורכ־געלאָזן אָן שום באַמערקונגען.

אין דער פּוילישער פּרעסע פון 18טן י"ה געפינען מיר אייך ידיעות, וואָס באַלייכטן דעם טרויעריקן ע ק אָ נ אָ מ י ש ן מצב פון יידן. עס האָבן זיך דעמאָלט געהערט מיינונגען, וואָס האָבן פאַרלאַנגט דורכצופירן אַ גרינד־לעכע ענדערונג אין דער עקאָנאָמישער סטרוקטור פון די יידן. אַגראַרי־זירונג און פּראָדוקטיוויזירונג, דאָס זיינען די לאָזונגען פון די פּראָגרעסיווע שיכטן.

דער ווירטשאַפטלעכער חורבן פון פּוילן האָט זיך פאַרגרעסערט אין די יאָרן 1768—1772, בעת ס'האָט זיך כמעט אין גאַנצן לאַנד געפירט אַ בירגער־קריג, אַ קאַמף צווישן די אָנהענגער פון קיניג מיט די באַרער קאָנפעדעראַטן. גרויסע שאָדנס האָבן אויך אָנגעמאַכט די אָקופּאַנטן, וואָס האָבן אין יאָר 1772 פאַרנומען גרויסע שטחים פון פּוילן. די לאַגע פון דער יידישער באַפעלקערונג איז געווען דעמאָלט אַ פאַרצווייפלטע, קראַנק־הייטן, מגפות, קאָנטריבוציעס, שרפות און סתם אָנפאַלן האָבן אַ טייל קהילות אינגאַנצן חרוב געמאַכט. אָרעמע לייט האָבן געבלאָנדזשעט פון קהילה צו קהילה און געזוכט חיונה. די יידישע באַפעלקערונג עמיגרירט פון פּוילן, ווו ס'עפנט זיך נאָר אַ מעגלעכקייט: קיין פּרייסן, קיין ארץ־ישראל א"א. דער קיניג גיט אַרויס אין יאָר 1787 אַ ספּעציעלן אוניווער־

סאַל וועגן שלעפּערס און בעטלערס. דער אוניווערסאַל, וואָס איז אָפּגעדרוקט אין נומ׳ 45 פון דער „גאַזעטאַ״ האָט אַ באַזונדערן פּאַסוס מכּוח די יידן. די קהילות טאָרן מער נישט טרייבן די אָרעמקייט פון זיך, „ווי ס׳פּראַקטי־צירט זיך ביז איצט״, נייערט די דאָזיקע יידן „דאַרפן פאַרווענדט ווערן צום נוצן פון לאַנד ביי פאַרשיידענע אַרבעטן״. מיר קענען צו ווייניק די עקאָ־נאָמישע געשיכטע פון די פּוילישע יידן אויף צו וויסן, ווי ווייט דער אוני־ווערסאַל האָט דערגרייכט זיין ציל, צי איז ער נישט פּונקט ווי אַ סך אַנ־דערע קיניגלעכע פאַראָרדענונגען געבליבן בלויז אויפן פּאַפּיר.

אין דער „גאַזעטאַ״ געפינען מיר אַ גרעסערע צאָל אַנאָנסן — ווייזט אויס פון דער געריכטסמאַכט — וועגן דעם, אַז סיי די בעלי־חובות, סיי די קרעדיטאָרן פון יידישע אָנזעצער דאַרפן זיך מעלדן אין געריכט און באַווייזן זייערע תּביעות לגבי די געגעבענע יידן. אין אַ טייל פאַלן קומט אפילו פאָר די ליציטאַציע פון פאַרמעגן, וואָס די געריכטס־מאַכט מעלדעט וועגן דעם דער עפנטלעכקייט. די באַנקראָטן האָבן, משמעות, אַרומגענומען קודם־כּל די רייכערע שיכטן, דערביי איז כּדאי אָנצווייזן, אַז דאָס פאַרמעגן פון צוויי באַנקראָטירטע אַמשינאָווער יידן, פון הערשעק מאַרקיעוויטש און יהודה־ביינוש שלאָמאָוויטש, האָט די קאָמיסיע אָפּגעשאַצט אויף אַ אין יענע צייט קאָלאָסאַלער סומע פון 2,216,479 גילדן („גאַזעטאַ״ נומ׳ 8, 28. I. 1786).

אַ צווייטע שאַטנזייט פון יידישן לעבן, דאָס זיינען גנבות. וואָס אמת, הערן מיר דאָס לידל פון יידישע גנבות שוין אין די פריערדיקע יאָרהונ־דערטער. דאָס איז אַן אַרגומענט, וואָס ס׳באַנוצט האָט בירגערטום אין קאַמף קעגן יידן. דאָס בירגערטום טענהט: די יידן גנבענען און זיינען גורם גנבות, ווײַל זיי קויפן אויף געגנבעטע זאַכן. פאַרטרייבט די יידן פון אונ־דזער שטאָט און איר וועט זען, ווי די גנבות וועלן אויפהערן.

אין די קאָרעספּאָנדענצן פון דער „גאַזעטאַ״ געפינען מיר אַ גרויסע צאָל ידיעות וועגן יידישע גנבות, וועגן געריכטס־אורטיילן א. ד. גל. מיר דאַרפן זיך אָבער באַציען מיט גרויס פאָרזיכטיקייט צו די דאָזיקע ידיעות, מחמת די עינויים בעת די געריכטס־פאַרהאַנדלונגען זיינען דעמאָלט גע־ווען אַזוי ראַפינירט, אַז ס׳איז שווער טפּעס־צו באַהויפּטן אפילו אויפן סמך פון די געריכטס־פּראָטאָקאָלן. ווי מיר דוכט אָבער, האָט דער קלאָ־געדיקער מצב, דאָס כּסדרדיקע פאַרטרייבן די אָרעמקייט פון שטאָט צו שטאָט, געמוזט ביי אַ טייל ברענגען צו אַ רעאַקציע אין דער פאָרם פון נישט אָפּהיטן די גרעניצן פון פּריוואַט־אייגנטום.

אַ חוץ גנבים געפינען מיר יידן אויך צווישן די באַנדעס רוצחים, וואָס האָבן דעמאָלט פאַרפלייצט פּוילן. לויטן באַריכט, וואָס די מיליטער־קאָמענדאַנטן האָבן איבערגעשיקט דער מלוכה, האָט די פּרייסישע מאַכט ביים איבערנעמען פּוילישע ערד־שטחים, פאַרטריבן די באַנדיטן פון די וועל־

דער, זיי האָבן זיך דעריבער באַוויזן אין דעם טייל פּוילן, וואָס איז געבליבן אומאָפּהענגיק. זיי כאַפּן יעדן טאָג אַ פּאָר צענדליג באַנדיטן, „וואָס צווישן זיי געפינט זיך דאָס רוב יידן און ציגיינער”, דער עיקר אין דער געגנט פון פּעטריקאָוו און מישענסטאָכאָוו. וויפיל אמת ס'שטעקט אין די דאָזיקע באַריכטן, איז שווער פעסטצושטעלן. איין זאַך מוזן מיר געדענקען, אַז דער באַריכט שטאַמט פון יאָר 1774, ווען דאָס עלנד פון די פּוילישע יידן האָט דערגרייכט זיין מאַקסימום.

ס'פעלן אויך נישט קיין באַשולדיקונגען, אַז יידן סמען קריסטן.

געדיכט איז געווען די שיכט פון פּאָראורטיילן לגבי דער יידישער באַפעלקערונג. אַלדאָס בייז האָט מען אַרויפגעוואָרפן אויף יידן, אין אַ מגפה זיינען שולדיק יידן, אין אַ שרפה אַוודאי, ווערט אַ קריסטלעך קינד געהרגעט, איז עס אַ יידישער אויפטו. מיט איין וואָרט אומעטום יידן, רק יידן, אַפילו אַז אַ שטורעמווינט ברעכט אויס, איז עס די שולד פון יידן, ווי ס'באַווייזט דער ווייטערדיקער, קאָמישער עפּיזאָד, וואָס האָט פּאַסירט אין אַ דאָרף שיעמיאַנאָווקאַ, דריי מייל אונטער לעמבערג, אין יאָר 1775 (7 אָקטאָבער, נומ' 80). „דעם דרייצנטן סעפּטעמבער—פאַרציילט דער קאָרעספּאָנדענט — איז נאָך אַ גאַנצן טאָג רעגנעגן אויסגעבראָכן אַ גרויסער שטורעמווינט. ס'האָט זיך באַוויזן אַ גרויסער, שוואַרצער וואָלקן, וואָס פון אים האָט זיך געצויגן ביז צו דער ערד אַ לאַנגע זייל, שוואַרץ ווי דער וואָלקן. אָט=אָ דער דאָזיקער זייל האָט אָנגעמאַכט גרויסע שאָדנס, געריסן דעכער פון הייזער, פון דער נייער יידישער שול האָט ער אַראָפּגעריסן דעם דאַך, דאָסזעלבע איז געשען מיט דעם דאַך פון דער צערקווע, געריסן ביימער, איבערגעקערט שייערס אאַז"וו. דער המון איז שטאַרק דערשראָקן געוואָרן, אין די דאָזיקע שוואַרצע וואָלקנס האָט ער געזען שדים און מלאכי חבלה. דער המון האָט אויך געגלייבט, אַז דאָס זיינען די שדים געקומען בעת די יידישע יום=טובים, כדי לויטן אַלטן מנהג אַוועקצוכאַפּן אַ יידן, דער קלאַנג האָט זיך אַזוי שטאַרק פאַרשפּרייט, אַז מען האָט געהייסן די יידן אַדורכפירן אַ ציילונג, בכדי פעסטצושטעלן, צי איז טאַקע קיין איינער פון זיי נישט נעלם געוואָרן. דער יידישער שקאָלניק האָט געטענהט, אַז עס לייגט זיך נישט אויפן שכל, דער עזותדיקער אַשמדאַי (לוציפער) זאָל מאַכן אַזאַ גרויכע, אַזאַ רעשדיקע און אַזאַ טייערע נסיעה צוליב אַן איינציקן ייד; אַז מען מוז העכער גרייכן, בכדי צו געפינען אַזעלכן, וואָס איז מער ראוי צו אַזאַ פייערלעך שליחות. ס'האָט אים אָבער נישט געהאָלפן. ער האָט געמוזט איבערציילן די יידן און באַווייזן, אַז קיין איינער איז נישט אַוועק פון דער וועלט. „אויף אַזאַ אופן — ענדיקט דער קאָרעספּאָנדענט — האָבן די יידן געשטילט אויך דעם צווייטן שטורעם, וואָס איז פאַר זיי געווען אַ סך געפערלעכער”.

---

(4) To form a committee for modern literature within the Philological Section.

(5) To prepare the publication of an encyclopaedia in Yiddish.

(6) To prepare the formation of an Art Section.

The Conference also raised the question of establishing a Yiddish college, which could train teachers, public workers, and scientists.

Due attention was given to the question of the finances of the Y. S. I. The Conference considered that to enable the Institute to carry out the work imposed upon it and also to complete the erection of the new building, it was necessary to secure an annual budget of Dollars 66,000. In order to secure this sum the friends of the Institute should make efforts to increase the membership of the "Societies of Friends of the Y. S. I.", and should also endeavour to bring about an increase in the subsidies granted to the Institute by various city governments, kehillas, societies, and private persons.

In order to strengthen the organizational and financial work on behalf of the Y. S. I., the Conference decided to establish a Curatorium, with branches in all countries.

The proceedings at the Conference have given much encouragement to the numerous friends of the Institute, and it is hoped that good results will be attained in the course of the further work of the Institute.

*

The Honorary Presidents of the Curatorium of the Y. S. I. were elected soon after the Conference. The following persons have, so far, been included in this Presidium: Eduard Bernstein (Berlin), S. Dubnow (Berlin), Albert Einstein (Berlin), Siegmund Freud (Vienna), Moses Gaster (London), Edward Sapir (Chicago), Dawid Simonsen (Copenhagen), Bernhard Wachstein (Vienna), Chaim Zhitlowsky (New York).

PSYCHOLOGICAL - PEDAGOGICAL SECTION

1) A. Golomb, 2) L. Kanel, 3) Dr. H. Kowarski, 4) L. Lehrer, 5) Dr. S. Lewin, 6) Dr. A. A. Roback. Scientific Secretary L. Lehrer.

The above sections will in the future receive additions of new scholars who are engaged in research. In their scientific work the sections are entirely autonomous. Financially they are all supported by the Central Board whose duty it is to secure their budget.

The organizational and financial work on behalf of the Institute in various countries is entrusted to various local organizations of the "Friends of the Y. S. I." These local organizations are required to carry on a propaganda on behalf of the Institute and secure the financial means necessary for the activities of the several sections.

The Central Organs of the Y. S. I. are as follows:

(1) A Convention to be held every three years at least. All local Societies are entitled to send delegates to the Convention.

(2) A Central Council formed of representatives of local Societies.

(3) A Central Board elected at the Convention.

The Central Board unifies the activities of the Scientific Sections whenever necessary and helps them in carrying out their resolutions. For this reason it is stipulated in the statutes that half the members of the Central Board and the Central Council shall be chosen from among the members of the Scientific Sections. The Central Board is also in charge of the central establishments of the Institute, such as the Bibliographical Department, the Archives, the Library, the Museum, and the Theatre Museum.

The following persons were elected to serve on the Central Board as members and candidates:

N. Gergel (Berlin), J. Giterman (Warsaw), J. Jashunsky (Warsaw), J. Jefroykin (Paris), B. Kahan-Virgili (Vilno), Z. Kalmanovitch (Vilno), B. Kletzkin (Vilno), J. Lestschinsky (Berlin), N. Maizel (Warsaw), J. Mark (Riga), Z. Reizin (Vilno), J. Shatzky (New York), I. Schipper (Warsaw), E. Tscherikower (Berlin), M. Weinreich (Vilno), M. Zilberfarb (Warsaw).

Inter alia, the Conference carried resolutions instructing the new Board:

(1) To organize statistical investigations of the Jewish population in all countries with compact Jewish settlements — more especially in Poland.

(2) To issue an appeal to all Jewish public workers for assistance to be given to the Y. S. I. in its work of preserving monuments of antiquity and of historical importance, and invite these public workers to establish some kind of contact between their respective communities and the Y. S. I.

(3) To issue, in addition to the "Shriftn" of each Section, a scientific journal for all sections.

Very imposing was the ceremony of laying the foundation stone of the new building of the Y S. I. The gathering included thousands of persons and among those present were also the pupils of numercus Vilno schools with their own bands and school banners.

At a special scientific section of the Conference various papers were read. *Noah Prilutzky* read his essay on "Yiddish Dialects", Dr. *I. Schipper* on the "Committee of Four Lands", *J. Lestschinsky* on "The Economic Evolution of German Jewry during the 19th century" and Dr. *E. Ringelblum* on the "Jews in the Polish Press of the 18th century".

Dr. M. Weinreich submitted to the Conference a report of the Management of the Y. S. I. on their activities for the period preceding the Conference and laid before them their plans for future work.

The general debate that followed was concluded by a resolution that the Y.S.I. is a purely scientific institute and must therefore remain also for the future outside party politics, admitting and encouraging to participation in its activities all those who are willing to do scientific work in Yiddish within the general program of the Institute. The Institute will serve the masses of the people in their struggle for cultural emancipation. The Conference endorsed the line of policy as upheld by the Management before the Conference according to which the Institute shall act as (1) a centre for scientific work in Yiddish and, in the first place, for the study and development of the Yiddish language and literature, (2) a centre for training new workers in the domain of the science of Yiddish and Jewish culture, and (3) a central institution for recording events in Jewish cultural life in all countries of the world.

The Conference confirmed the organizational statutes of the Y. S. I., which are adapted to the wide extent of its work.

As regards the purely scientific aspect of its activities the following Sections were set up.

HISTORICAL SECTION

1) Hon. Member Professor S. Dubnow, 2) Dr. Ch. Borodiansky, 3) Dr. J. Brutzkus, 4) Mag. P. Kon, 5) F. Kursky, 6) A. Menes, 7) Dr. Ringelblum, 8) Dr. J. Shatzky, 9) E. Tscherikower. Scientific Secretary E. Tscherikower.

ECONOMIC - STATISTICAL SECTION

1) Prof. B. Brutzkus, 2) Dr. N. Gergel, 3) Prof. L. Hersch, 4) I. Koralnik, 5) J. Lestschinsky, 6) Dr. I. Lipowski, 7) A. Rosin (Ben Ader), 8) M. Shalit. Scientific Secretary J. Lestschinsky.

PHILOLOGICAL SECTION

1) Hon. Member A. Harkavy, 2) Hon. Member Dr. A. Landau, 3) J. L. Cahan, 4) J A. Yoffe, 5) Z. Kalmanovitch, 6) S. Niger, 7) N. Prilutzky 8) Z. Reisin, 9) Dr. M. Weinreich. Scientif.c Secretary M. Weinreich.

The Conference of the Yiddish Scientific Institute held on 24th—27th October 1929 in Vilno marks a considerable advance in the development of the Institute.

Those gathered at the Conference represented the Organizing Committee of the Institute itself, Societies of Friends of the Institute in Germany, U. S. A., Latvia (Riga, Dunaburg), Lithuania, Esthonia, Roumania, and Poland (Vilno, Warsaw, Białystok, Lodz, Lublin, Cracow, Siedlce, Włocławek, and other cities). In all there were present at the deliberations more than 80 delegates. The Conference was also attended by numbers of guests from Warsaw and several provincial cities. Among the delegates were well-known authors and public workers. Mr. Finkelstein, a leading lawyer of Kaunas, was given a special permission to travel to Vilno to represent the Kaunas Society of Friends of the Institute (which, in view of the present relations between the Polish and the Lithuanian Governments, is considered an unusual concession). It should also be added that the Polish administration gave the delegates to the Conference certain other facilities in respect of their journey to Vilno.

The Conference received hundreds of greetings from the authorities, from various institutions, from Jewish communal organizations, and from individuals. Such greetings were sent by the Jewish Department of the Latvian Ministry of Education, from the Kehillas of Warsaw and Lodz, from the Societies ORT, OZE, Hias-Ica-Emigdirect, from the Central Committee of the Bund and the Poalei-Zion, the Institute for the Promotion of Science and Letters in Poland (J. Mianowski Fund), the "Gesellschaft zur Foerderung der Wissenschaft des Judentums" in Berlin, from the Friends of the Jerusalem University in Warsaw, the American Section of the Y. S. I., and so forth.

The opening of the session took place in the presence of nearly 1,000 persons among whom were also the President of the Polish Senate Professor Szymański, the City Mayor and other representatives of the City Government, spokesmen of various scientific institutions — Jewish, Polish, Lithuanian, White-Russian, etc.

Many speeches of greeting were delivered at the opening session, and by rising from their seats the assembly honoured the memory of the victims of the outbreak in Palestine as well as the memory of the numerous Jewish writers and scholars who had passed away during the last few years, the name of the late I. L. Peretz having been given especial prominence.